

HERMANN BROCH

VRAJIREA

GRUPUL EDITORIAL CORINT

Cuprins

<u>PREFATĂ</u>	I
	<u>II</u>
	<u>III</u>
	<u>IV</u>
	<u>V</u>
	<u>VI</u>
	<u>VII</u>
	<u>VIII</u>
	<u>IX</u>
	<u>X</u>
	<u>XI</u>
	<u>XII</u>
	<u>XIII</u>
	<u>XIV</u>
<u>POSTFATĂ</u>	

HERMANN BROCH

VRĂJIREA

Traducere și prefață de
Corneliu Papadopol

LEDA
GRUPUL EDITORIAL CORINT

„DEMETER SAU VRĂJIREA”

*Oh, August, cel ce scrie nu trăiește;
izbăvitorul, dimpotrivă, trăiește mai intens
decât toți, căci viața lui e fapta sa de
cunoaștere, viața lui și moartea lui.*

Moartea lui Virgiliu^[1]

Zbuciumul scriitorului

„Un filosof al imaginii, un poet al ideii”, așa caracterizează Walter Jens^[2] personalitatea paradoxală a scriitorului Hermann Broch. În termeni prozaici: un intelectual supradotat, cu dublă vocație. O apariție specifică în ambianța Vienei culturale de la începutul secolului XX. Un inginer interesat de cele mai recente cuceriri ale științelor, dar și de curente artistice de avangardă, inventator de utilaje industriale și frecventator al cafenelelor literare. Președinte al Uniunii industriașilor din Viena^[3], debutant în literatură cu un poem în versuri și proză, Cantos (1913).

Profund preocupat de criza civilizației occidentale, caută cu pasiune căi de explicare a fenomenelor sociale mai cuprinzătoare decât ale științelor clasice: „Datoria de a cunoaște care incumbă artei nu e nicăieri atât de imperios și de net și de acut impusă ca în domeniul poeziei, căci poezia e limbă, iar limba e cunoaștere.”^[4]

Pornind de la această profesiune de credință, concepe ideea unui roman de tip nou, romanul „polihistoric”^[5], „ca mijloc de cunoaștere supra științifică a lumii”.

Viața lui Hermann Broch se desfășoară simultan pe două planuri: cel al omului de afaceri și cel al scriitorului de weekend, până în 1927, când, la vârsta de 41 de ani, se hotărăște să se dedice cu totul creației literare.

Marele roman-trilogie Somnambulii, în care experimentează ideile sale novatoare, este rezultatul unei munci intense timp de aproape șase ani. Succesul incontestabil din 1931, la apariția primelor două volume, îl îndeamnă să proiecteze un nou roman pe teme filosofice și religioase. Dar, în 2 august 1934, Adolf Hitler se proclamă „Führer”, infirmând speranța inițială a lui Broch că ar fi doar „o apariție efemeră”. Scriitorul presimte parcă isteria ce va contamina masele. Renunță la ideea romanului religios și se gândește la o trilogie amplă în care, cu ajutorul arhetipurilor religioase, să aducă lumină (metaforic, firește) în cutremurătoarele evenimente social-politice ale acelor ani. Primele titluri de lucru sunt Romanul muntelui, sau un roman țăranesc, Un roman alpin, Un roman montan.

La începutul anului 1935, Broch lucrează la Laxenburg, lângă Viena, la Romanul muntelui. Dorind să cunoască nemijlocit viața țăranilor, se stabilește (pentru zece luni) în satul montan Mosern, din Tirol. Încheie acolo prima versiune a primului volum al proiectatei trilogii în ianuarie 1936. (Acțiunea se desfășoară într-un sat de munte. Un medic, plecat din proprie voință de la oraș, ține un jurnal despre trăirile sale din primăvară până în toamnă. Momentele pașnice, de viață sătească tradițională, alternează cu scene de sălbatică dezlănțuire a instinctelor primare. Cele două personaje principale, cu alură alegorică, sunt: mama Gisson – întruparea înțelepciunii naturale, și Marius – „vrăjitorul” malefic.)

Acum, titlul trilogiei este Demeter, iar al primului volum, Vrăjirea. Zeița pământului trebuia să patroneze simbolic romanul-poem al armoniei primordiale Om-Natură. Numele Demeter va reveni, obsesiv, de mai multe ori în decursul următoarelor prelucrări. Broch va rămâne „sub vraja zeiței” până la sfârșitul vieții. În februarie 1936, se hotărăște să rescrie romanul, acum cu

titlul mixt Demeter sau vrăjirea, în care, pe lângă diverse modificări de nume și noi episoade secundare, adaugă unele scene violente, destinate să reliefeze ideea delirului masei. Finalul este ambiguu: „Doctorul însă, care relatează toată povestea, știe acum el însuși, fără să-și mărturisească, cum a fost vrăjit și izbăvit. El știe acum ce trăire neobișnuită i-a cerut să renunțe la carieră și să se retragă pentru totdeauna, fără soție și fără copii, în această singurătate montană. Povestea mării lui iubiri de odinioară revine și, odată cu ea, povestea morții apropiate, în singurătate, dar cu dragoste. Pentru că puterile ființei, vestite de mama Gisson, țin cu el.”^[6]

Propune noul plan editorului Benno W. Huebsch de la Viking Press New York. Dar prelucrarea este tot mai anevoioasă. În cursul verii 1936, părăsește satul Mosern, se întoarce pentru câteva luni la Viena, apoi pleacă la Alt Aussee în Steiemiark. Renunță la ideea de a scrie o trilogie, întrerupe lucrul la roman. Se concentrează acum asupra elucidării rolului scriitorului în societatea modernă. Rodul literar al acestei cercetări va fi capodopera creației sale, romanul Moartea lui Virgiliu, care apare abia în 1945. Pe plan politic se angajează în elaborarea Rezoluției antifasciste a Ligii Națiunilor, lucrare nepublicată.

La 11 martie 1938, hitleriștii ocupă Austria. În 13 martie este arestat, dar în urma intervențiilor unor personalități culturale (printre care Thomas Mann și James Joyce), reușește să emigreze, întâi în Anglia, apoi în Statele Unite, la New York.

Manuscrisele ambelor variante, rămase la Viena, sunt expediate de prieteni în Anglia, dar ajung acolo după plecarea lui Broch la New York. Abia în 1939 le primește, prin intermediul lui Ștefan Zweig.

În anul 1940, reia legătura cu editorul Huebsch de la Viking Press New York, prezentând un plan pentru o a treia versiune, adaptată celor mai

recente evenimente politice din Germania. Acum povestitorul este caracterizat negativ, exprimând dezamăgirea lui Broch față de intelectualii germani care, în statul fascist, „au fost atât de uimitor copleșiți de delirul maselor”. În lipsa unui manuscris finit, negocierile eșuează.

În 1943, editorul Hermann Ulstein, emigrat în Anglia, se interesează de publicarea romanului, fără rezultat.

În toamna anului 1944, Broch discută editarea romanului cu Robert Neumann de la Hutchinson's International Authors London. Nici acum nu se ajunge la un acord, deoarece Broch nu vrea să definitiveze manuscrisul fără să aibă un contract. Neumann nu acceptă. (Acest episod indică în același timp situația materială precară a autorului, dar și o anumită oboseală fizică. Broch era cardiac.)

Abia în 1948, la recomandarea prietenului său R. Pick, editorul Alfred A. Knopf se interesează de publicarea cărții. Titlul este acum Romanul muntelui.

În iunie 1949, Broch propune publicarea unei traduceri în engleză la A.A. Knopf și, simultan, a versiunii originale germane la Rhein-Verlag Zürich. Titlurile posibile pentru versiunea engleză sunt: *Demeter or the Bewitchment* (*Demeter sau vrăjirea*), *Man bewitched by Demeter* (*Omul vrăjit de Demeter*), *The Sons of Demeter* (*Fiii lui Demeter*) și *Demeter's lost Sons* (*Fiii răătăcitori ai lui Demeter*).

Termenul de predare este 1 octombrie 1950. Din nou modificări și, mai ales, prescurtări. Alte dificultăți financiare: Broch caută să reducă cheltuielile de traducere în engleză pe care trebuie să le suporte, conform contractului. Nu poate respecta termenul stabilit și solicită o amânare până la 1 aprilie 1951. Este îngrijorat. Cere să i se trimită din Austria schițele preliminare, probabil în vederea valorificării unor idei inițiale. Renunță

la forma de roman-jurnal și la prefața povestitorului.

În primele luni ale anului 1951, lucrează intens la versiunea a treia. La 1 aprilie, definitivase numai o treime. O nouă criză cardiacă întrerupe lucrul.

Moare la 30 mai, în timp ce lucra la al cincilea din cele douăsprezece capitole proiectate.

Astfel, singura versiune încheiată rămâne cea din 1936, publicată pentru prima oară în 1969, cu unele modificări neesențiale, la editura Suhrkamp, Frankfurt am Main, sub titlul Bergroman (Romanul muntelui).

Receptarea de către critică și public a romanului a avut totuși, până de curând, soarta ingrată a operei pe care autorul a considerat-o nedesăvârșită. Potențialul căutărilor succesive a umbrit, pe nedrept, valoarea literară a primei versiuni. S-a alcătuit chiar și o compilație postumă a celor trei variante sub titlul Der Vesucher (Ispititorul)^[7].

În ideea de a se situa cât mai aproape de concepția autorului care susținea (dar practic demonstra contrariul) că în artă frumusețea duce la kitsch – unii exegeți au subliniat unilateral poziția lui de scriitor angajat social, neglijând valoarea estetică a Vrăjirii.

Ce-i drept, într-un comentariu din 1941, Broch precizează: „În anii 1928–1935 mi-am publicat romanele Aceste lucrări se străduiesc să aibă un efect, exoteric (accesibil – n.tr.) cu ajutorul mijloacelor literare. Acest lucru este valabil în special pentru romanul Vrăjirea, început în 1935, dar nu complet terminat, ca urmare a evenimentelor istorice În acest roman, am încercat să descopăr rădăcinile destinului Germaniei, cu toate substraturile sale magice și mistice, cu impulsurile în genul isteriei de masă, cu orbirea lucidă și beția lucidă, dar nu să le portretizez, ci să le aduc la cea mai simplă

formulă poetică și astfel să exprim omenescul așa cum se înalță din profunzimile sufletului și ale dependenței lui de natură. Speranța mea a fost: efectul educativ al literaturii etice” (Ed. Suhrkamp, p. 387).

Analizând opera lui Broch în ansamblu, dr. Catarina Götzinger subliniază conținutul politic combativ al romanului Vrăjirea: „Acest roman poate fi, pe drept, enumerat printre cele mai importante scrieri literare antifasciste ale anilor '30”.^[8]

Wolfgang Müller-Funk, într-un amplu studiu, are o atitudine subliniat critică, orientată de asemenea în sens etic-politic: „În romanul Vrăjirea nu apare evident faptul că prima cauză a apariției isteriei de masă este dezagregarea sistemului de valori al civilizației occidentale. Vrăjirea nu acoperă în niciun caz spectrul larg al ambițiosului proiect teoretic al lui Broch.”^[9]

Frumusețea emoționantă a romanului-poem

Dincolo de analizele sec-politizante, în Vrăjirea ne captivează de la început forța descriptivă a stilului. Adeseori, parcă am contempla scenele de gen și peisajele marilor pictori olandezi, iar mlădierea expresivă a frazei, fie că redă graiul frust, muntenesc, sau se desfășoară, imensă, în cugetări filosofice, sonoritatea ei cu rezonanțe de zurgălăi, foșnet de pădure și sclipiri de zăpadă ne trezește asociații muzicale. Dacă romanul Moartea lui Virgiliu a fost asemănat – și prin construcția lui în patru părți – cu o mare simfonie, patetică, atunci Vrăjirea poartă gândul spre un amplu poem simfonic alpin.

Și pretutindeni domină Poezia: animă nenumăratele „pasteluri silvestre” (și cât de apropiate sufletește sunt de Drumurile de munte ale lui Hogaș!), erupe pe neașteptate în înfățișările cele mai diverse, de la trivial la sublim. Oniric-

nevinovat este monologul Agatei, obscen cântecul pilotărilor din mină, misterios-oraculare și înfiorător-ancestrale imensele amintiri ale mamei Gisson, naive dar pline de reziduuri mitice litaniiile ceremoniilor sătești. De neuitat sunt și reflecțiile liric-filosofice din strania poveste de dragoste „dr. Barbara”.

Dar, fără îndoială, cea mai tulburătoare este marea scenă finală a trecerii mamei Gisson dincolo de moarte.

Zeița a fost necruțătoare: nu i-a dat lui Broch răgazul să-și ducă până la capăt gândurile, dar ne-a îngăduit nouă să fim vrăjiți de frumusețea profund umană a acestui roman-poem al muntelui.

Corneliu Papadopol

PREFAȚĂ

Afară, zăpada acoperă crengile pădurii de molid, adastă în grădina mea, umple fisurile stâncilor de pe povârnișul muntelui Kuppron; pe fereastră văd doar grădina și pădurea, nu și peretele Kuppronului, pe care se află casa mea, pe care nu-l pot zări nici de la ferestrele din spate, căci îl ascunde pădurea, cu toate că prezența lui se simte permanent. Cel ce locuiește pe malul mării nu-și poate închipui, între toate gândurile sale, nici măcar unul singur la care marea să nu fie parte și nu se întâmplă altminteri nici cu acela care viețuiește la poalele munților mari: tot ce-i pătrunde în simțuri, fiecare sunet, fiecare culoare, fiecare strigăt de pasăre și fiecare rază de soare, toate astea, sunt ecoul mării mase tăcute a muntelui nemișcat, cu giganticele lui falduri aprinse de lumină, pictate de culori, învăluite de sunete – n-ar trebui ca aici omul, el însuși în suflet mereu numai strigăt de pasăre, culoare, rază de soare și noapte, n-ar trebui și el să devină ecoul neconținut al acestei puternice tăceri? Instrumentul acompaniator și rezonant pe care tăcerea cântă?

Iată-mă, om în vârstă, vechi medic de țară, vrând să consemnez fapte ce m-au zguduit, de parcă astfel aș putea fixa în cuvinte știința și uitarea prin care viața noastră trece ivindu-se și cufundându-se mereu, uneori pierind cu totul, absorbită de timp și pierdută în neant. N-a fost acesta tocmai motivul care m-a făcut să părăsesc cu ani în urmă orașul și să mă retrag la țară, în liniștea unei practici limitate, renunțând la activitatea științifică în care eram antrenat, de dragul unei altfel de științe ce ar fi trebuit să fie mai puternică decât orice uitare? Am petrecut ani în șir printre cei care au avut marele noroc să colaboreze la infinita construcție a științei, la o știință care nici nu mai era a mea ci aparținea

omenirii întregi, eu, un membru modest în lanțul celor ce lucrează, egal cu toți, adăugând una după alta câte o piatră mică, întrevăzând mereu numai rezultatul următor, bănuind totuși, la fel ca și toți ceilalți, că este o construcție fără de sfârșit, fermecat și iluminat de acest țel infinit, eu, am abandonat-o, ca și cum ar fi fost Turnul Babei și mi-am întors privirea de la această nemărginire, de la o nemărginire care nu-mi aparținea mie, ci omenirii – de la o nemărginire care anulează ziua de ieri și acceptă numai ziua de mâine – și m-am retras într-o activitate mărunță, care nu mai este cunoaștere, ci viață și colaborare cu viața, pe ici, pe colo și ajutor, ca și cum astfel aș fi putut să-mi salvez ziua de ieri tocmai când ziua de mâine devenea pentru mine tot mai scurtă. Căutam dezordinea necomunicabilului? Voiam doar să fug de cunoașterea sistematică? Iată că a rămas deja în urmă cu mulți ani și nu mai am decât o amintire, mai curând vagă, a orașului și a dezgustului de viața urbană care m-a cuprins deodată, a dezgustului față de punctualitatea cu care circulau tramvaiele și față de mulțimea regulilor, față de acea reglementare generală care făcea cuvântul de prisos. Mută era munca în laborator și în clinică, mută aducerea bolnavilor, aproape mut mecanismul asistenței sanitare – abia dacă o mai puteai numi asistență – și combaterii bolii, mut limbajul în care *mă*, în care *ne* înțelegeam, mut ca infinitul unde se afla ținta a tot ce se întâmpla și se mai află încă și astăzi, firește, dar fără ca eu să mai aspir într-acolo. Se prea poate ca în acel dezgust față de ordinea urbană să fi fost cuprinsă teama de a pierde diversitatea vieții, deoarece, cu toate că oamenii sunt atât de diferiți, ei nu-și mai pot folosi diversitatea dacă au pornit pe un drum și s-au stabilit pe el; rămân pe el și după aceea nimic nu-i mai poate smulge de acolo. Chiar dacă, totuși, s-a întâmplat, deși, firește, fiind atât de departe, ca un vis de mult trecut, nu aș mai îndrăzni să susțin

acum că a fost așa, ce am primit în schimb? Nu se află orașul din care am evadat la fel de integrat în peisajul său ca și satul în care lucrez acum? Nu este și ordinea lui de asemenea o parte a marii omeniri? Am căutat singurătatea? Umblu singuratic prin păduri, umblu singuratic prin munți și totuși hăturile ogoarelor, existența grajdurilor și gospodăriilor, vechile galerii de mină, despre care știu că se află adânc sub mine, în pământ, munca și viața asta omenească printre animale și plante, toate sunt pentru mine o sursă de liniște mai mare decât ele însele, da, un pocnet de pușcă în pădure mă face să fiu iar membru al ordinii omenești și al ființei, deși ea este închisă în sine și fără finalitate. De ce n-am mai perceput ordinea de la oraș ca ordine, ci mai curând ca dezgust al omului față de sine însuși, ca ignoranță împovărătoare, pe când aici sunt plin de simpatie? Am părăsit cunoașterea ca să găsesc o știință mai puternică decât cunoașterea, destul de puternică încât, în intervalul de timp ce-i este hărăzit, omul să meargă unde-l duc picioarele, să-și odihnească privirea ici și colo și să-și poată umple răstimpul scurtei sale existențe terestre cu o așteptare aproape bucuroasă, cu o știință scutită de uitare, plină de ieri și de mâine, plină de sensul a ceea ce a fost și a ceea ce va veni: asta mi-a fost speranța. S-a împlinit o astfel de speranță? Cu siguranță nici în uitare nu se pierde nimic și tot ce a fost prezent mai înainte este prezent în mine și azi, ca și odinioară; nava noastră se tot îngreuiază cu cât se apropie de port și nici nu mai e o navă, ci mai curând o încărcătură, abia dacă mai înaintează stând parcă nemișcată pe oglinda liniștită a înserării și așa intră în port, imponderabilă, în ciuda marii încărcături și nimeni nu poate spune dacă se scufundă sau se preface în nori, dar noi nu cunoaștem încărcătura, nu cunoaștem portul, fără fund este apa pe care am călătorit, nemărginit cerul ce se boltește deasupra noastră, nemărginită este și propria noastră știință

care crescând ne scapă. Anii au trecut unul după altul de când m-am refugiat aici, de când am fugit de cunoașterea treptată din răbdătoarea muncă de cercetare a vieții științifice, nerăbdător să folosesc ultimul răspas, redat propriei mele vieți, nefericit, totuși bucuros când simțeam că îmi crește știința, când trecutul și viitorul creșteau împreună, totuși atât de neînțeles încât era numai ca o bănuială, un câștig și o pierdere totodată. Și acum, când vreau să consemnez acestea, cele neuitate în uitare, vrând să copiez invizibilul în vizibil, o fac cu toată speranța omului tânăr și cu toată disperarea celui îmbătrânit de a ghici sensul celor întâmplate și al celor ce se vor mai întâmpla, până nu este prea târziu.

Și scriu acum, pentru că afară cade zăpada și pentru că se întunecă, deși e încă devreme, după-amiază. Și, de fapt, vreau numai să scriu, ca și cum altfel aș putea să uit, că aici nu a fost mereu zăpadă, ci că anul acesta au fost multe altele, flori și fructe și mireasma de rășină a pădurii, apa, care a picurat și a șiroit peste peretele de piatră al Kuppronului, vântul, venit din depărtare și plecat mai departe, lumina, ce s-a aprins și apoi din nou s-a stins și cerul, ce a fost zi și iarăși noapte. Pentru că toate acestea se întâmplau în timp ce îmi bătea inima, se întâmpla să fie vânt, soare și nori și toate curgeau prin inima și prin mâinile mele.

I

Poate că ar fi mai potrivit să încep cu copilăria mea, da, poate că într-adevăr ar fi suficient să rețin și să consemnez numai o părticică din această copilărie, să arăt că pe atunci exista o clădire mare, într-un oraș, și în ea o casă a scării unde eu, urcat tocmai la ultimul etaj, iscodeam curios abisul răsunător și rece. Pentru că nici asta nu vreau să uit. Poate că ar fi suficient și să consemnez doar un singur minut al zilei de ieri, să îl rețin, ca să rămână în picioare în trecerea coborâtoare a cerului și a munților, în treptata întunecare și iluminare ce curge prin noi atât de ușor și de greu, dar vreau să mă gândesc la ziua din martie, rămasă deja cu luni, ba chiar aproape cu un an în urmă, la fel de depărtată ca și ziua de ieri, atât de apropiată ca și copilăria, căci așa și nu altfel este amintirea noastră: ea reliefează una sau alta, și astfel privește în același timp viața și moartea, cuprinde numai o singură clipă, poate nu prea semnificativă în sine; dar pentru că îi atribuie sensul celor ce au fost și al duratei lor și readuce existența omului la natură, dincolo de viață și de moarte, în irevocabil, de aceea vreau să mă gândesc la acea zi de martie, deși cu siguranță că nu s-a deosebit prea mult de alte zile și totuși a avut o importanță lăuntrică.

Era o zi însorită, când iarna fusese împinsă înapoi, în ungherele de umbră ale lumii: ce-i drept, pe șosea mai erau ici și colo făgașe și urme de roți pline cu gheață, dar câmpiile din vale erau deja cafenii, știind de verdele ce va veni și petice verzi de pajiște apăreau deja printre petice de zăpadă, pajiști cu iarbă, care se reînnoiește și în care au răsărit deja părăluțele, lumea era asemeni unei părăluțe mari ce se trezește și doar zdrențe mici, albe de nori se mișcau abia simțit în calmul senin și însorit.

Rezolvasem puținii pacienți care veniseră la mine și eram în drum spre consultațiile mele din satul de jos. De două ori pe săptămână consult aici, jos, în încăperea pe care mi-am amenajat-o la hanul lui Sabest, în plus, totdeauna și duminica, între douăsprezece și două. Iarna merg pe șoseaua care urcă din Kuppronul-de-Jos în Kuppronul-de-Sus și de acolo cotește dincolo, spre șaua Kuppronului, când este zăpadă cobor adesea chiar cu schiurile, vara însă o iau pe poteca din pădure. Drumul înapoi este mai puțin comod, firește; e nevoie, oricum, aproape de o oră ca să ajungi sus, dar un medic de țară nu trebuie să se plângă de asta, el trebuie să poată mărșălui chiar dacă a depășit cincizeci de ani. Uneori mă ia și vreo căruță sau o mașină; este obiceiul locului și mi se pare doar corect.

Era amiază și parcă mă învăluia un mare cântec albastru când am ajuns în Kuppronul-de-Jos; ceasul de la biserică bătea și îndată după aceea cei doi băieți clopotari au intrat în cântecul cerului adăugând zvonul clopotului de amiază. Pe ulița satului l-am întâlnit pe străin.

Între un nas ascuțit și obraznic și o bărbie țepoasă, de mult nerasă, îi atârna peste colțurile gurii o mustață neagră, galeză, făcându-l mai bătrân decât probabil că era; l-am apreciat la treizeci de ani, sau puțin peste. Nu mi-a dat atenție, dar după ce a trecut mi s-a părut că-i surprinsesem privirea și că fusese o privire încremenită în visare și totuși îndrăzneată. Poate că ghicisem asta doar din mersul lui, pentru că acest mers, în ciuda oboselii evidente, în ciuda încălțăminteii mizerabile, era avântat și totodată ferm, într-adevăr nu se putea exprima altfel: era o legănare avântată și susținută, de parcă un astfel de mers ar fi trebuit să fie condus de o privire pătrunzătoare, îndreptată spre depărtare. Nu era mers de țăran, ci mai curând de ucenic călător și impresia asta era întărită de un anumit iz îmbâcsit de mic-burghez pe care îl lăsa

în urmă, întărit de o îngâmfare mic-burgheză dată de costumul negru ori poate de rucsacul jerpelit, bălăbănindu-se aproape gol pe șale. Un mic-burghez din Franța.

Ajuns la han, m-am mai uitat o dată în lungul străzii. Omul tocmai dispărea pe ulița bisericii.

În fața hanului era oprit un camion încărcat cu saci de ciment plini de praf alb; probabil că abia sosise. Deasupra radiatorului tremura un norișor de aer fierbinte, un vârtej blând al eterului terestru, mesager al verii.

Gangul prin care se intră în casă este flancat de ușile spre încăperea cârciumii și spre prăvălioară, amândouă ținute de Sabest. Dar în ambele localuri se poate intra și de afară. Către cârciumă duc câteva trepte, prăvălia în schimb se află la nivelul străzii. Gangul, a cărui umbră mă preluase, destul de înalt și de lat ca să poată trece prin el un car cu fân, este zugrăvit inutil ca o odaie și miroase permanent a butoaie de bere goale care așteaptă să fie luate de fabrică. Aici este montată și firma mea de doctor. Pentru că voiam să cumpăr tutun am intrat în prăvălie, dar n-am găsit pe nimeni acolo, nici în măcelăria de alături, o anexă mai nouă cu acoperiș plat care iese în curte, nu era nici țipenie de om. Dalele cenușii și albastre erau spălate și presărate cu nisip alb, barele de oțel cu cârlige erau curate lună; în ele nu era agățată niciun fel de carne, doar niște cârnați uscați atârnav liniștiți pe pereți. Buturuga bătucită, tăiată, era de asemenea spălată dar fără să poată fi îndepărtat sângele negru absorbit în lemn și, oricât de curat și de răcoros mirosea aerul de aici, aducea totuși a rană proaspătă și mare. M-am dus dincolo, în cârciumă.

În odaie, la masa lungă din colț, ședeau la o bere șoferul și cei doi însoțitori ai săi. În afară de ei în local nu mai erau alți clienți nici la a doua masă lungă, nici la masa rotundă de la fereastră a notabilităților, singura acoperită cu o față de masă

în carouri albastre și unde pe lângă cremene se mai afla și un vas cu scobitori grosolane.

— Are ăla o fleancă! tocmai spunea șoferul.

Mi-am dat seama că el era șoferul; arăta mai dolofan și mai prosper decât ceilalți doi. Și pentru că ține de firea începutului de înavuțire să folosești vorbele și gândurile temeinic, la fel ca și celelalte lucruri ale vieții, după o scurtă pauză de gândire, a repetat:

— Are ăla o fleancă!

— Da, asta are, am spus eu intrând, ca să-i înveselesc pe cei prezenți.

Dar cu toate că o spusese în glumă, mă gândisem totuși la străin, da, știam aproape sigur că șoferul vorbea de el.

Peter Sabest, fiul de optsprezece ani al cârciumarului, de după tejghea, râdea și el. Luase o mină de om matur și se ocupa cu răsucirea unei țigări.

— Cu ce vă pot servi, domnule doctor? întreabă el.

I-am cerut tutunul pe care nu-l găsisem în prăvălie și el mi-a dat un pachet din dulapul de sticlă aflat în spatele tejghelei.

— Azi ești stăpânul absolut al casei, Peter.

— Nu pentru mult timp, a fost el de părere, cu regret, s-au dus numai până la piață.

Șoferii, sau mai exact șoferul și cele două ajutoare ale lui, deveniseră atenți când mi s-a adresat cu titlul de doctor, le inspiram încredere și pentru că voiau să glumească în continuare, unul dintre ei, cel mai bătrân, a spus:

— E un coate-goale, da-i merge fleanca.

— Gura goală trebuie să trăncănească, a descoperit cel mai tânăr, un omuleț cu fața rotundă și nasul cârn care putea fi luat drept ceh, chiar drept un ceh de curând însurat, pentru că era sigur că nu depășise douăzeci și cinci de ani dar avea deja verighetă în deget.

— Ei, am fost eu de părere, asta nu se prea potrivește la femei, ele trăncănesc și cu gura plină... nu-i așa, tinere însurățel?

S-au pus din nou pe răs, dar Peter, care moștenise părul blond și pielea albă de la mamă-sa, a roșit exact așa cum obișnuia să facă ea. Peste câțiva ani nu va mai fi în stare s-o facă; atunci pielea lui va deveni albicioasă, va fi o piele albă, întinsă peste stratul de slănină care nu mai îngăduie roșeața.

Îmi umplusem pipa cu tutun, o aprinsesem, și m-am așezat lângă șoferi.

— Dar ce-a pălăvrăgit? a întrebat Peter.

Cel mai bătrân dintre însoțitorii șoferului și-a scos haina, pentru că afară era un soare vărat, a băgat mâna în cămașă și s-a scărpinat pe piept:

— Păi, chiar, despre ce a trăncănit?

Șoferul, supărat că nu știe, a făcut un gest:

— Când mergi ești atent la dram.

Am intervenit:

— La naiba, dacă nu știți ce a spus, poate că nici n-a vorbit.

— Eu ședeam în spate, pe saci, se scuză cel mai tânăr.

— A îndrugat prostii, a spus șoferul.

— Cred că era țigan, a spus însoțitorul mai vârstnic scărpinându-se în continuare.

Puricele se pare că se mutase pe spate.

— Un franțuz, am spus eu.

— Zău, a spus șoferul cu dispreț, pentru că nu-și putea imagina nimic despre un franțuz.

— Frumos din partea voastră că l-ați luat, am spus eu, flăcăul era frânt de oboseală.

Se uitau la mine uimiți văzând că știam despre cine era vorba. Și asta îi cam supăra. Nu mai aveau chef de glumă.

— Păi eu nu prea iau pe nimeni, a mormăit șoferul, tocmai pentru că e interzis.

Și-a împins șapca pe ceafă. Părul rar i se lipise de frunte.

Leonbergerul cel mare al cârciumarului a apărut acum din camera din spate și s-a apropiat frecându-și coastele de scaune și de muchiile meselor. Mă apreciază pentru că sunt proprietar de câini și și-a pus capul cu gura permanent cam băloasă pe genunchiul meu, iar în ochiul lui injectat se citea tristețea binevoitoare a unui caracter fidel și a unei exprimări chibzuite: „Ești din nou aici, omule, și miroși, în parte a doctor, în parte a câinele tău Trapp și încă a tot felul de lucruri de-ale vieții, despre care însă nu vreau să mai vorbesc acum.”

„Da”, am răspuns eu, „da, Pluto, Trapp îți trimite salutări.”

„Așa să fie”, a răspuns ochiul lui Pluto.

„Du-te afară, Pluto”, am spus eu, „e o zi de martie cu soare și miroase a primăvară.”

„Da”, a răspuns el, „știu, am stat deja culcat afară și m-am simțit bine.”

În cârciumioară era răcoare, deși cam înăbușitor din cauza ferestrelor închise. Mirosul acriu de bucătărie, de bere, vin, sudoare și carne pe jumătate fiartă, mirosul ăsta de cavalier și pedestraș în a cărui duhoare Occidentul a cucerit lumea și care încă mai duce o existență mic-burgheză, aproape animalică în cârciumi, firește mereu gata să reizbucnească și să se aștearnă peste câmpurile de luptă, era prezent aici și șoferii îl savurau.

Însoțitorul mai în vârstă a renunțat să mai caute puricele; a scos mâna din cămașă și și-a contemplat cu regret degetele aspre, rămase goale.

Deodată, șoferul a devenit vorbăreț:

— Ați mai auzit așa o prostie, domnule doctor? Cică să nu ne mai culcăm cu femeii ca să fie mai bine pe lume...?

— Zău? Asta a trăncănit?

— Da, ce porc.

Șoferul își termina berea.

— Dar tu i-ai cântat în strună, a afirmat acum însoțitorul mai vârstnic.

— Eu? Nu-mi păsa deloc, mă uitam pe stradă... dacă a zis cineva da, tu ai fost ăla.

— De ce să nu zic da? Dă-le-ncolo de femei... chiar dac-o fi așa lumea mai bună ori ba.

Cam copilărește, și pentru că voia să ia parte la discuție, Peter a trântit:

— O fi fost vreun popă.

— Popă sau nepopă, a fost de părere tânărul însurățel, dacă unul de-ăsta dă peste o fată vorbește altfel.

Robinetele de cositor de pe tejghea străluceau ca ziua de martie de afară; dincolo, pe fațada albă, luminată a casei, ferestrele ardeau mocnit și se sileau să imite valurile cerului înșorit; era momentul când lumina se coboară pe pământ ca un roi de găze sticloase, ca să-l fecundeze.

— Nici nu mai vreau să aud de toată pălăvrăgeala asta, a continuat vesel tânărul, îs doar prostii.

— Nici tânăra dumitale nevastă nu vrea să știe nimic despre asta, am spus eu.

— Nu, sigur că nu vrea.

Râdea cil mina fericită a unui om care a aflat de o minune și vrea să creadă în ea.

— Ei, am spus eu, poate că totuși vă aduce pe drumul cel bun. Dați-i totuși crezare.

— Nu, a spus șoferul și, cu toate că arăta curajos și cu șapca lui de piele semăna cu un mecanic de locomotivă, a căpătat un ton ceva mai șovăielnic:

— Nu, n-are decât să rămână sănătos pe sacii lui, că nu-l luăm cu noi mai departe, n-am nevoie de trâncăneala lui... șoseaua peste munte e păcătoasă, serpentină după serpentină și camionul greu... aș fi bucuros să ajung dincolo până nu se-ntuneacă.

Oamenii au spus „bună ziua” și au părăsit cârciuma. M-am uitat după ei pe fereastră. Au privit nehotărâți în lungul străzii, la stânga și la dreapta, apoi s-au suit la locurile lor, șoferul a apăsă de două ori pe demaror și după o smucitură

scurtă și o răsucire a volanului au plecat huruind. Însoțitorul de pe saci m-a observat la fereastră și mi-a făcut semn cu mâna.

— Sunt pacienți dincolo? l-am întrebat pe Peter când m-am întors din nou spre odaie.

Nu, nu venise încă nimeni. Peter părea că socotește posibil să continui discuția cu el, nu numai pentru că zăboveam acolo singur, dar și pentru că eram în relații bune. Și cine o fi fost vagabondul despre care vorbisem?

Dar n-am putut să-i dau nicio informație. Poate că au luat omul din nou și acum sade lângă șofer, în timp ce mașina se îndreaptă urcând încet către satul de sus și din cauza pantei acesta trebuie să acționeze neîntrerupt schimbătorul de viteze. Sau poate că acum cei trei au și uitat de haimana, cu fiecare acționare a cuplajului au scuturat din minți o parte din amintire și acum privesc doar în gol. Eu cel puțin aveam tot chef să uit. Așa că am ieșit afară, în curte, prin camera din spate, de unde scara exterioară duce la pridvorul pe care se află camerele de oaspeți și locuința lui Sabest, dar și cele două încăperi, sala de așteptare și cabinetul meu.

Soarele scăpăta frumos. Balustrada de fier aspru de care mă sprijineam îmi luneca fierbinte prin mână și cântecul primăverii timpurii aproape că amuțise, atât de uimit era de propria-i putere. În mijlocul curții tronează măreț și surprinzător un castan înalt: dacă n-ar fi fost protejat de zidurile casei și de grajduri n-ar fi putut să se dezvolte niciodată în zona asta montană. Ramurile lui neînfrunzite aruncau umbre întortocheate, verdele dormea în ele.

În timp ce îmi însoream comoditatea ascultând murmurul din ce în ce mai lin al luminii, am auzit hurelul unei căruțe în gangul de la intrare și stăpânii casei au mânat înăuntru, dar nu erau numai ei, ci mai aduceau și un vițel pe platforma furgonului de măcelărie tras de un cal; era un

tăuraș, un pui de vacă culcat cu picioarele legate și care se uita cu capul întors în sus spre castan, fără să-i înțeleagă raritatea.

Atelajul s-a oprit. Sabest a sărit de pe capră, și-a ajutat nevasta să coboare și în timp ce ea își aduna cumpărăturile, hangiul, împreună cu argatul care ieșise din remiză, au ridicat vițelul, l-au dezlegat și cum acesta se clătina pe picioare l-au legat lejer de roata carului. Apoi au deshămat calul.

Theodor Sabest nu arată așa cum își închipuie lumea un cârciumar și măcelar, el nu se poate îngrășa. Este mai potrivit pentru cârciumă. Dar asta e doar prima impresie. Căci foarte curând se observă că este tipul de parlagiu slab, ba aproape că-ți vine să spui că este tipul de călău slab care cu greu ar putea să stimuleze buna dispoziție fără de care nu se poate ține o cârciumă. Dar îți poți închipui cum acest bărbat brutal și pățimaș trebuie să o fi pețit odinioară pe fata bălaie care e acum soția lui. Ea, care, deși blondă, nu e tocmai blândă, a devenit o hangiță adevărată, destoinică și de acea senzualitate deschisă și totuși vicleană care-și are locul ciudat între bucătărie și alcool. Dacă o priveai îți părea rău că nu a avut mai mulți copii, dar un gâde nu vrea să aibă în casă o mamă ci o ibovnică, el păstrează înăuntrul lui pădurea ancestrală în care oamenii se adună, spre norocul sau spre nenorocul lor, el își bate joc de cei ce se urnesc și tind să iasă din întunecimea jilavă, deoarece știe că omul, chiar dacă e în stare să construiască și case cu porți largi de intrare și chiar să umble cu automobilul, nu depășește niciodată marginea pădurii, știe că începutul și sfârșitul a tot ce este omenesc zac în întunecimea somnului primitiv și al uitării, că fiecare acțiune, fiecare convorbire, fiecare faptă, fiecare cedare pot duce înapoi în bezna desişului ancestral și că flacăra sumbră este permanent pregătită să izbucnească și să ne mistuie. Bineînțeles că hangiul Peter Sabest nu se prea gândea la astfel de lucruri și se poate

întâmpla ca eu, medicul, care știe câte ceva despre căsnicia lui, să fi pus cam prea mult preț pe sufletul lui, iar dacă cineva l-ar întreba, ar răspunde cu siguranță că numai din motive pecuniare s-a întâmplat să rămână cu un singur moștenitor.

Dar, pentru că acum apăruse Pluto și adulmea binevoitor vițelul, ba chiar îl îndemna la joacă cu laba lui grea, acesta s-a neliniștit, a smucit de funie și a sărit în sus, cu picioarele din față țepene. Era un gest aproape nedemn pentru o creatură care avea să fie dusă în curând la moarte. Apoi am intrat în cabinetul meu.

Asta a fost prima zi pe care am vrut să o descriu.

II

Toate s-au uitat. Le acoperise zăpada. Iarna, împinsă înapoi, rezbucnise dintr-o lovitură cu un viscol, sărise din nou în vale peste povârnișul Kuppronului în spatele căruia se ținuse ascunsă, două zile și două nopți au căzut fulgii de zăpadă și când vântul s-a întors bătând dinspre nord, soarele a luminat un peisaj în care, pe poleiul argintiu al străzilor, zurgălăii săniilor chemau reîntoarcerea Crăciunului.

Dar deși nămeții de pe marginea drumului erau înălțați ca niște diguri și pulberea sclipitoare și rece fusese spulberată peste dealuri și câmpii, vremea, oricât de asemănătoare cu a Crăciunului, nu aducea cu Crăciunul pentru că vântul de martie nu era vânt de decembrie și soarele de martie nu era soare de decembrie și omul din martie nu mai era omul din decembrie. Totul era mai aspru și în același timp mai blând decât fusese în decembrie, asprimea și blândețea erau altfel împărțite, frigul era oarecum descompus în părțile lui componente, îmi străpungea paltonul gros, dar zăpada înghețată era acoperită totuși cu un strat de rouă, caustic și lipicios, astfel că bulgării de zăpadă grei și negri se lipeau de talpa pantofilor, înglodau tocurile, se agățau însă și de labele lui Trapp și el, scheunând și oftând câteodată, începea să șchiopăteze. Asta firește că nu-l împiedica să pornească iar ca din pușcă, mai ales când găsea zăpada afânată, bucuros de vârtejul rece iscat, tăvălindu-se în ea. Pentru un coșcogea câine-lup matur se comporta cam juvenil, dar el n-are sentimente și demnitate.

„Hai”, am spus eu, „vino, Trapp, trebuie să mergem în satul de jos, mi-au telefonat. Nevasta lui Lenard a născut.”

Mi-am pus instrumentele în geantă, i-am explicat Karolinei că ne vom întoarce la cină și am ieșit afară, în după-amiaza luminoasă.

Vântul tot mai bătea dinspre nord, ce-i drept nu așa de tare ca în ultimele zile, rămăsese oarecum pe o singură voce, glasurile superioare și cele inferioare amuțiseră, era acum un plimbăreț singuratic care colindă pe deasupra vârfurilor copacilor, fluierând încet pentru sine. De altfel în pădure era liniște deplină; din când în când, de pe vreo creangă, pica o fărâmbă de zăpadă, foșnea prelingându-se și plescăia obosită pe pământ. De la casa lui Wetchy, de peste drum, aciuată în pădurea de molid ca și a mea, nemijlocit în pădure – pentru că grădinile și gardurile sunt acoperite de zăpadă – se înalță o coloană subțire de fum. În acest azur argintat care, venind din infinit, învăluie trunchiurile și ajunge până aproape de pământ, se înalță mirosul vag, cam înțepător, al fumului, al umanității, al locuirii în prospețimea inodoră.

Și de la casa mea se înalță fumul. E casa mea și iată că locuiesc în ea de peste zece ani. Pe-atunci am ajuns aici într-o excursie pe munte și aici am rămas, m-am hotărât brusc și am primit prin concurs postul vacant al medicului de țară și locuința; de fapt a fost numai de dragul casei de pe această coastă împădurită. Dar în realitate este o casă frauduloasă, o adevărată casă din vremea inflației, odrasla unei manevre de bursă și chiar un avorton cam neisprăvit și șubred. Deoarece în timpul acelei inflații câțiva escroci pretindeau că vor să reia exploatarea minieră în Kuppron și pentru că nu puteau doar să emită acțiuni, au construit aici cele două vile și o porțiune de funicular care ar fi trebuit să ducă jos, la Plombent. Dar, firește, treaba n-a mai mers, galeriile n-au fost deschise, furnalul din Plombent n-a fost construit, porțiunea de funicular stă fără rost, cu o singură cușcă transportoare care se bălăbănește stingheră deasupra pădurii de molid la Piatra Rece, cele două case au rămas neterminate și au fost preluate de comună în compensație pentru impozitele neplătite și, ca să zic așa, neisprăvit a rămas și

fostul administrator Wetchy care locuiește în una dintre case și duce o existență sărăcăcioasă ca agent de mașini agricole. Și deoarece comuna nu a găsit o altă utilizare pentru cealaltă casă, ea a fost socotită destul de bună pentru medicul care, oricum, pentru țăran este o mobilă de prisos, și i s-a dat destinația de locuință a doctorului.

Umbra echinocțiului scurgându-se de pe Kuppron se observă deja în pădure, deși încă nu a ajuns acolo, dar dacă o apuc pe poteca galbenă, bătătorită, care duce în sat, pe care am recunoscut urmele ghetelor mele cu cuie de dinainte de amiază și ies la loc deschis, atunci în dreapta mea se află peretele imens, umbrit și aruncând umbră, cu mijlocul încins de pădure, asemeni unei fâșii de pânză, iar marginea de sus a câmpiilor, din al căror alb apar tufele negre de alun acoperite de zăpadă, este deja atinsă de sărutul alunecător al întunericului. În fața mea, la câteva aruncături de piatră, se află satul și acesta încă însorit, iar în spatele lui, într-un arc mare, începând de lângă golul trecătorii dintre Kuppron, Ventalp și asprul Venten, se înalță lanțul de aur al piscurilor, cu munți lăaturalnici ce se desfășoară în trepte surprinzătoare spre est și nord, dar aici, în stânga, au primul lor coborâș, scoica rotundă a văii Kuppronului care, firește, nu se vede în întregime: ieșirea din vale la nord, către care coboară lin, trimițând în afară șoseaua spre Plombent, este acoperită de povârniș, de asemenea și satul Kuppronul-de-Jos, aflat în mijlocul căldării; se vede numai jumătatea văii urcând dinspre sud și gospodăriile izolate, presărate în partea cealaltă pe coaste, dar în liniștea de iarnă însorită, în frigul azuriu, se înalță bătaia pătrunzătoare a ceasului din turn, și umplând valea, umplând sălașele, liniștindu-le și ridicându-le în plutire ușoară până la cer, ajunge până în cerul de dincolo răsufarea rece a soarelui.

Nu trebuie să trec prin sat ca să ajung la șosea, o iau la stânga – și poteca asta e bătătorită de mine, pentru că Wetchy și Karolina nu contează – și sunt mândru că astfel am economisit zece minute. Cu soarele în spate, cu vântul ușor de la nord în obraz, cu câinele fericit în față, pășesc cu nădejde, chiar un pic îngrijorat, pentru că nevasta lui Lenard are în urmă încă două nașteri, dar amândouă au fost grele. Ar fi trebuit să iau schiurile.

Totuși, după un sfert de oră, a apărut turla bisericii cu acoperișul ei simplu, în șa, iar apoi, imediat, acoperișurile înzăpezite ale satului și, după încă un sfert de oră, mă aflu deja jos, la familia Lenard, unde treaba era deja în plină desfășurare. Dar toate au mers ca pe roate, Maria lui Hulles, care face serviciul de moașă, putea să se descurce foarte bine și singură. Exact la ora șase, în ultimele raze ale luminii soarelui, adusesem omulețul pe lume, se împlinise acea minune cotidiană, și încă o dată am fost uimit, eu, vechiul obstetrician, care am lucrat ani întregi în clinica pentru femei, din nou am fost uimit că ființa pe care am scos-o dintr-un trup omenesc devenise acum, ea însăși, dotată cu tot ce este necesar pentru a stăpâni și a suporta lumea. Era un băiat, i-am tăiat buricul, al doilea copil al lui Lenard, cel de dinainte fusese o fată, roșu ca racul, cu puf pe cap, cu niște degețele dulci, unghii în semilună și furios pentru rușinea ce i s-a făcut. Și deasupra întregii case plutea un zâmbet.

Între timp, deși mă bucuram de treaba făcută, nu prea ar fi avut rost să mai zăbovesc în casa acestui succes, deci m-am mai spălat încă o dată, mi-am împachetat halatul alb și instrumentele în geantă, și după ce am terminat i-am deschis lui Trapp, care în timpul procedurii dormise încovrigat în bucătărie, ca să putem porni la dram. El s-a arătat mulțumit și am ieșit în ulița care amurgea.

Pentru că tot eram aici, m-am dus la han să aflu dacă sunt oarecare noutăți medicale pentru mine.

Nu era nimic, în gangul de la intrare l-am întâlnit pe Peter care tocmai voia să plece de acasă.

La început am stat de vorbă ba de una ba de alta, ba despre repulsia lui față de meseria de măcelar și preferința pentru ocupația mai puțin sângeroasă de comerciant și apoi am pornit la drum. La colțul uliței bisericii el a devenit neliniștit și eu am fost destul de indiscret să i-o spun, pentru că, oricum, știam încotro voia să se ducă și că îl voi însoți.

A roșit și am luat-o la stânga pentru că atunci când ai intenția să-l vizitezi pe sărăntocul Strüm, sau mai bine zis pe fiica lui de șaisprezece ani, Agata Strüm, trebuie să cotești la stânga. Dar nu tăcuserăm decât vreo câțiva pași pe ulița bisericii când am spus:

— E aici.

De fapt o spuseseam înainte de a-l vedea bine, fără să mai adaug că nu l-aș fi putut recunoaște pe întunericul care se lăsa, atât de la sine înțeles era că silueta care se rezema acolo, în fața casei lui Lorenz Miland, era a celui căutat. Căutat? Da, cel căutat. Pentru că, ce-i drept, îl uitasem și nu aveam niciun motiv să mă întreb dacă mai fusese văzut în sat și totuși știusem că a mai rămas încă aici. Astfel de lucruri se întâmplă.

Și nu era decât corect că atunci când ne-am apropiat de el am spus „bună seara”.

— Bună seara, a spus și el.

Stătea în lumina ferestrei, descoperit – niciun țăran nu ar fi ieșit în fața ușii fără pălărie și fără haină sau pieptar – în frig, și acum bătea ușor cu tocul în dâmbul de gheață care înconjura zidul casei. Toate astea păreau cam fără rost. Aștepta pe cineva? L-am privit mirat.

— Bună seara, Peter, a spus el în cele din urmă, tu chiar nu știi să saluți.

De ce ascundea Peter că îl cunoștea pe acest om?

Peter a spus încurcat:

— Bună seara, domnule Ratti.

„Ratti” suna italienește; la asta se potrivea și capul cârlionțat al omului, lucru de-a dreptul rar în aceste locuri.

Părea chiar simpatic:

— Frumoasă seară, a spus el încurajator.

— Păi da, dar puțin cam rece. Și ca să spun ceva mai concret am stabilit: Locuiți la Miland.

— Da, el m-a primit.

Primit? Ca oaspete? Ca drumeț care rămâne pentru câteva nopți? Ca argat? Dacă era să fie argat mă mira că omul mai era încă aici, pentru că Miland cere muncă grea, cele optzeci de iugăre pe care le are de cultivat și care, cum se întâmplă pe aici, sunt răspândite pe toată întinderea comunei, cer muncă grea și omul acesta părea cu totul nepotrivit pentru așa ceva. Mai era de mirare și că Miland a angajat un argat încă de acum, de la muncile de primăvară. Ei, asta se va lămuri și de aceea n-am mai spus decât:

— Noi ne-am mai văzut. Ați venit cu camionul cu ciment.

— Asta n-ați avut cum să vedeți, mă corectă el, coborâsem deja.

Cu toate că o spusese pe un ton amabil, era o încăpățănare meschină, dar era ceva mai mult, era o provocare la ură, în tonul lui prietenos, în gesturile lui ipocrite era ceva care însemna: urăște-mă, urăște-mă ca să mă iubești.

Se putea să mă înșel. Dar Trapp, care-l adulmecase pe străin și nu se înșală niciodată, a oprit acel perpetuum mobile prietenesc al cozii și o ținea în sus mânioasă și dreaptă ca lumânarea.

N-aveam niciun motiv să-l urăsc pe domnul Ratti, dar pentru că tot stăteam în fața casei, voiam să fac o vizită prietenului meu Miland. L-am salutat doar din cap pe Ratti și am intrat.

În clădirea grajdului ardea lumina; era evident că Miland mai avea treabă acolo și atunci m-am dus să-l caut. Înăuntru se aflau nouă vite, majoritatea cu pielea maro-închis a rasei cu coarne

scurte care se crește pe-aici, pe lângă ele încă o pereche de cai grei; însă într-o despărțitură de la capătul grajdului se mișca zornăindu-și cele două lanțuri un taur, taurul comunal pe care-l ținea Miland. Totul arăta ordonat și îngrijit, cu pardoseală de beton curată și cu conductă de apă în grajd. Desigur, apa trebuia pompată în rezervor de dincolo, din puț, oricum era mai practic decât căratul cu gălețile. Pe lângă asta mai era vorba și de aspect.

— Salut, dom' doctor, a spus Miland care mă auzise intrând și apăruse dintr-o boxă, e o vizită rară. Și pentru că țăranul gândește întotdeauna practic și nu pune preț decât pe cauzele vizibile ale întâmplărilor, a continuat: ce vă trebuie de la noi, domnule doctor? Karolina nu mai are ouă?

— Nu, nu m-a trimis Karolina. Am venit numai așa.

Își clătise mâinile la robinet și acum mi le întindea:

— Frumos din partea dumneavoastră.

Deodată am fost izbit de o ciudată asemănare între Miland și noul lui colocatar. Țăranii de aici au uneori ceva meridional, părul negru, sunt vânjoși și cu profil de vultur, tipul de vânător. Și lui îi atârna mustața neagră peste colțurile gurii.

— Gata treaba? am întrebat eu.

— Da, dar încă n-am cinat... Veniți cu mine dincolo... A răsucit întrerupătorul celor două lămpi din tavan. Vitele respirau pe întuneric.

Casa se află în colțul din dreapta al clădirii grajdului. Am traversat curtea. Cerul era deja plin de stelele de martie. Văzduhul era mai blând decât după-amiază. Întotdeauna somnul creaturilor încălzește puțin cerul.

Țăranca lui Miland este o ființă ciolănoasă, aproape la fel de înaltă ca și Miland, de o masculinitate în continuă accentuare, cu toate că n-are încă patruzeci de ani. Este din satul de sus, născută Gisson, și Miland trebuie că a luptat din

greu până s-o cucerească. Dar căsnicia lor este cenușie, în ciuda mulțimii de copii pe care i-au avut. Unii dintre ei au murit și asta poate să fie cauza pentru care s-a înăsprit atât de tare. Moartea nici unui om nu trece pe lângă noi fără să lase urme, cel ce i-a fost aproape moștenește o parte din sufletul eliberat și se îmbogățește în omenie. Dar o mamă nu-și poate moșteni copilul și chipul ei capătă trăsăturile oamenilor care trăiesc în infernul dezmoșteniților.

— Bună seara tuturor, am spus eu intrând, aici activitatea mai este încă în toi.

Cu excepția lui Karl, în vârstă de doisprezece ani, care se dusesse deja la culcare sau își făcea de lucru pe altundeva, toată familia era adunată aici. Țăranca cu țăncul în brațe,

Cecilia, de doisprezece ani, moțâind la masă, argatul Andreas șezând cu pipa lui pe bancă, de asemenea și slujnica Hermina care până atunci se tolănise și acum se pregătea să-și încalțe sabotii și să plece târșâind picioarele. Irmgard însă, fiica cea mai mare, era lângă vatră și prepara ceaiul; mulți dintre țăranii de aici beau ceai.

Ne-am așezat la masa încă slinoasă de când mâncaseră ceilalți și țăranul a început imediat să mângâie capul blond al Ceciliei. Pâinea și o fâșie mare de slană se aflau în mijlocul mesei, de asemenea și strachina cu găluști lăsate pentru țăran, dar mai înainte i s-a dat supă de lapte pe care o mânca ținând lingura cu mâna dreaptă, fără să ia mâna stângă de pe capul copilului. Veniră la rând găluștile și slana, îmi tăiam și eu din când în când câte o bucată și o mâncam cu pâine. Mâncam în tăcere și Trapp ne privea chibzuind nesigur dacă bucățile de șorici pe care nu le puteam mânca noi îi vor fi destinate lui sau câinelui de curte de afară.

Când eram aproape de sfârșit, țăranul a întrebat dacă Marius mâncase.

— Nu, a spus femeia care tocmai ieșea să ducă la culcare sugarul, nu mănâncă decât o dată pe zi,

aşa zice. Aşa a făcut şi pân-acum.

— Dar ceaiul îl bea, s-a auzit Irmgard de la vatră.

— Deci îl cheamă Marius, am spus eu.

— Da, Marius Ratti... Vasăzică îl cunoaşteţi deja, dom' doctor.

— Stă afară cu Peter, în faţa casei.

— Asta zău că-i place, spuse argatul Andreas chicotind.

— Ei, poate că Peter ar fi preferat să se ducă la Agata... şi eu aş fi preferat.

— Nu, insistă Andreas, ei stau afară.

Oare fusese Peter încurcat pentru că îl surprinsesem la o întâlnire cu un pribeag? Am întrebat:

— Cum de-a ajuns omul ăsta tocmai la voi?

Acest Marius Ratti era în mod evident un subiect de discuţie frecvent pentru că nevasta lui Miland, care tocmai intra din nou pe uşă „ştia deja despre ce era vorba şi a răspuns:

— Irmgard l-a cules.

Irmgard a pus în faţa fiecăruia câte o strachină mare, cană nu se putea numi, cu ceai.

— Nu, Karl l-a adus în casă... I-a întrebat pe copiii de pe uliţă dacă nu mai este casă de oaspeţi la biserică.

— Şi de ce n-a rămas atunci la Sabest?

— Acolo e prea „nobil” pentru el, aşa a zis... nu prea are bani. Şi atunci l-am întrebat dacă nu vrea să mănânce nimic... doar aşa trebuie să faci... păi nu-i un drumeţ?

— Da, am răspuns eu, sigur că este un pribeag.

— N-are decât, spuse ţăranca, şi dacă i-era foame, mi se pare corect că i s-a dat de mâncare, dar mie nu-mi trebuie oameni de-ăştia în casă; poate că jandarmii sunt deja pe urmele lui.

— Şi-ai scăpa repede de el, ţăranco, chicoti argatul Andreas.

Ţăranul a spus:

— N-am gonit încă pe nimeni și până acum nu m-a păgubit.

Apoi au venit toți la masă, fără zgomot, în ciorapii lor groși, cenușii și am amestecat toți în apa maro-roșcată care de departe semăna a ceai și eu eram cu gândul la pribeag. Căci și cel sedentar hoinărește, numai că nu vrea să știe, iar când îl primește pe hoinar o face pentru că nu vrea să-și amintească de plecarea lui inevitabilă.

— Mă duc să-l chem în casă, a spus Irmgard și s-a dus la ușă.

Miland a apucat-o pe Cecilia de codița strâns împletită:

— Și ție îți place Marius ăsta?

În loc de răspuns, copila a aplecat doar capul spre strachina cu ceai zâmbind prosteste. Dar apoi, urmând o inspirație subită, a alunecat de pe scaun, a alergat dincolo, la bancă, s-a cățărat pe ea și în semiobscuritatea din colțul odăii – deoarece becul electric atârna jos, deasupra mesei – a băjbăit după comutatorul aparatului de radio lăcuit maro, ca la oraș, care se găsea pe poliță în mijlocul obiectelor gospodărești săracăcioase. Și astfel intrarea lui Marius s-a petrecut în sunetele unui jazz al cărui ritm obosit se țâra din cutia aparatului și țopăia de colo-colo pe tavanul afumat al odăii.

În schimb, Cecilia țopăia pe dușumea. Sărea de pe un picior pe altul, azvârlea când un braț, când pe celălalt în aer, pe chipul ei era o deșteptare sfântă și serioasă, dansul ei era fără zgomot, o alunecare în ciorapi groși, cenușii, tricotați, și chiar atunci când jazzul trecu într-un tangou nu-și întrerupse dansul angelic.

Marius se rezemase de tocul ușii și cu înclinarea amabilă a capului care îi era proprie, contempla scena plăcută, fără să-i dea atenție lui Irmgard care, fără să-și ia ochii de la el, îi puneă pe masă cana cu ceai, ba el aproape că trecea înadins cu vederea gestul cu care ea îl invita la masă. Dar brusc, tocmai când credeam că va lua parte la

dans, din doi pași mari a ajuns în colț și a oprit aparatul.

Cecilia a rămas încremenită în mijlocul mișcării. Era atât de uluită încât încântarea parcă n-o lăsa să-și dea seama cât este de speriată: unul dintre picioare era ușor îndoit, aproape că stătea într-unul singur, brațul cu palma îndreptată în sus parcă ar fi vrut să mai prindă încă sunetele dispărute și fața ei, încă neobosită de deșteptare, niciodată obosită de deșteptare, nu voia să alunece înapoi în tăcerea cârnii, ci parcă înghețase ca pentru o eternă deșteptare, cu toate că mai purta și stigmatul somnului întristat.

Dar până la urmă s-a dezmeticit, gura strâmbată a plâns a lăsat să-i scape un „uăă” și s-a refugiat înapoi, în brațele tatălui.

Păi și noi eram încremeniți, cu toate că ședeam liniștiți cu cănille de ceai în jurul unui bec electric aprins în această întunecime caldă și totuși trează a bucătăriei în care luceau albe farfuriile de pe etajeră, în această căldură în care izul persistent de grăsime topită se amesteca cu emanația trupurilor omenești, iată, și noi încremeniserăm, chiar și Irmgard a cărei mână îl mai invita încă pe Marius la masă, ca și tatăl ei care o strângea pe Cecilia la piept, ba chiar și argatul Andreas, căci el nu freca chibritul scos din cutie de coapsă ci îl ținea neaprins în aer. Iar țărâna a fost prima care și-a regăsit graiul și a spus:

— Dă drumul din nou la muzică.

— Lele, a spus el politicos, dați-i cutia înapoi.

— Mofturi și iar mofturi, a izbucnit femeia, ce, îți lipsește o doagă! Și atâția bani câți a costat... dă drumul imediat la muzică!

— Dacă poruncește stăpâna n-am decât să ascult, s-a învoit el cu o servilitate de cabotin, dar părinții sunt slabi, fac multe de dragul copiilor, se iau după ei, fără să țină seama că ar putea să le dăuneze... și, după o mică pauză artificială, a mai

adăugat cu un zâmbet cuceritor:... Cred că pentru copii e timpul de culcare.

Cecilia, despre care era de fapt vorba, nu-i dădea atenție. Acum ședea liniștită lângă tatăl ei și se lăsa mângâiată.

Marius ținea mâna pe aparat și aștepta.

Miland a spus:

— E muzică de la oraș.

În privința asta avea dreptate, dar aparatul era și el de la oraș și chiar dacă ar fi sunat cântece de la țară tot nu s-ar fi schimbat nimic.

— De la oraș sau de la țară, a răspuns Marius, e muzică costisitoare și o vrea stăpâna.

Dar în acest timp se uita la Irmgard de parcă hotărârea trebuia să vină din partea ei.

— Beți-vă ceaiul și lăsați-mă în pace, a poruncit țărâna râzând scurt și tare.

Irmgard însă era ținută de privirea lui Marius. O priveam și eu. Își încrucișase brațele sub sâni, exact așa cum obișnuiau mama și bunica ei, era în totul o autentică membră a familiei Gisson, cu fața lată sub părul roșcat, rumenă, cu buzele trandafirii. Era oare chipul pe care îl avusese mamă-sa când fusese adusă în satul de jos, la nuntă? Se va înăspri și această față? Unde, ah, unde rămâne ceea ce este omenesc și peren când voalul vârstei ni se așterne pe față și totuși o dezvăluie?

Niciunul dintre noi nu știe ce se întâmplă în celălalt. Argatul Andreas oftă „păi da” și aprinzând după câteva încercări chibritul l-a apropiat de pipă ținând mâna în față.

Irmgard, întorcându-și ochii de la Marius, a spus:

— Adevărat, e timpul de culcare, și și-a dus surioara de mână afară, fără să se mai uite la Marius.

El însă s-a așezat cu noi la masă, a amestecat încet în oala lui și a început să bea înghițitură după înghițitură, ca unul care și-a făcut treaba și-și merită odihna. Am vorbit despre lucruri

indiferente. După câțva timp țăranul s-a ridicat, a deschis aparatul și am putut asculta știrile politice.

Apoi am plecat spre casă, cu Trapp în urma mea, pentru că obosise și nu mai voia să alerge. Zăpada scârțâie acum sub tălpi, e plină de gropi și de umbre negre, pentru că luna e în spatele meu. Este frig și totodată plăcut. Merg ușor; poate că tot așa mergeam și pe când eram copil, respir așa cum respiram pe când eram copil și chiar dacă obrazul meu ar părea atât de dezvăluit, dacă-l privesc din interior, mi-a devenit totuși din ce în ce mai enigmatic. Nu mi s-a răspuns încă la nimic – poate veni deja acum timpul să-mi iau rămas-bun? Așa mergeam. Pe ici, pe colo, casele erau luminate, în unele dintre ele se vedeau oamenii șezând, nu altfel decât șezusem și noi împreună în bucătăria lui Miland și, când am ieșit din sat, în fața mea s-a înălțat măreață coasta Kuppronului, mai estompate și argintii piscurile depărtate, șterse de cețurile orizontului nocturn. Și pe când urcam mai departe, în urma umbrei mele bipede care mergea în fața mea arătându-mi drumul cel mai ușor, s-a făcut tot mai multă lumină, era atât de blând și de plăcut încât de atâta strălucire abia se mai zăreau ferestrele luminate ale caselor din Kuppronul-de-Sus, iar eu călătoream tot mai departe spre blândețea rece a firmamentului în care pluteau constelațiile de parcă și ele s-ar fi încălzit de la toată blândețea asta și ar fi devenit ușoare.

III

Irmgard Miland era din neamul Gisson, mamă-sa era și ea din neamul Gisson, dar cea mai autentică reprezentantă a Gissonilor era bunica, deși luase numele de Gisson prin căsătorie. La femeile dintr-un soi atât de puternic apare întotdeauna nepotrivit că își pierd numele propriu în loc să-l lase moștenire fiicei, nepoatei și strănepoatei. Totuși, în cazul Gissonilor, care într-o anumită privință trebuie considerat ca fiind o excepție, numele „Gisson” a fost absorbit atât de complet, a fost preluat atât de complet de „mama Gisson”, cum îi spune toată lumea, încât nici nu-ți mai trece deloc prin gând că ar fi trebuit să existe totuși cândva și un bărbat care să fi purtat acest nume, și dacă te gândești, atunci ți se pare că bărbatul cu acest nume nu a murit, cum fără îndoială că a făcut, ci că a fost absorbit și el de femeie, de parcă nu ar fi intrat în pământul care-i adăpostește oasele ci în femeie și asta nu pentru că era un molău, ci pentru că nu ți-l poți închipui decât ca pe un om puternic, ba chiar violent, care și-a dorit cu toată tăria o astfel de contopire. Păi asta duce atât de departe încât la fiul ei Mathias, cu barbă roșie, care prin puterea și prin înfățișarea lui impunătoare se aseamănă cu cel imaginar, uiți mereu că și el poartă acest nume cam exotic – există câteva nume asemănătoare în satul de sus – dar frumos de Gisson; pe el îl strigi, simplu: Bergmathias^[10].

Sosise aprilie. Peste zăpada, în bună parte deja înnegrită, lăsând să se vadă din nou în multe locuri pământul negru și iarba palidă, bătea o ploaie grea din cerul adânc și atât cerul cât și ploaia păreau gata să se prefacă curând din nou în zăpadă. Obiectele se iveau din ceață cu contururi șterse când te apropiai de ele: brazii, de pe care picura

apa, casele pe acoperișul cărora fumul adăsta ca un ușor vălătuc de ceață.

Era cam ora unsprezece când am ieșit din locuința lui Suck, aflată puțin mai în afara satului de sus și am pornit spre casă. Era un caz neplăcut; femeia avea o furunculoză, febricită și trebuia să-și alăpteze copilul și nici asta nu-mi prea plăcea. Ca întotdeauna în astfel de situații, mă mânia rezistența oamenilor când condițiile erau dificile. De ce nu renunță? Numai pentru că fiecare se teme că trebuie să moară ca și cum ar fi ultimul dintre oamenii care în lipsa urmașilor ar trebui să asigure, singur și fără niciun ajutor, perpetuarea speciei? Firește, acum trebuia să se treacă la biberon, dar aici, sus, nici vorbă de pasteurizare. Era jale.

Pe când coboram pe ulița satului cu astfel de gânduri supărătoare – spre deosebire de Kuppronul-de-Sus – de fapt numai pe unele porțiuni era o uliță cu case aliniate, dar adesea întrerupte de ogoare nelucrate sau de căsuțe de lemn stinghere, deci când, cu gluga lodenului ridicată, coboram printre casele ude înfigându-mi bastonul în mocirla de zăpadă, în dreptul clădirii minei mi-a venit brusc ideea să-i fac o vizită mamei Gisson.

Clădirea minei este scundă, lungă, alura ei gotică se poate observa la solbancul ferestrelor și la consolele de piatră și în această veche așezare de mineri care este de fapt Kuppronul-de-Sus trebuie să fi fost odinioară un fel de direcție a minei. Astăzi constituie, deja din timpuri imemorabile, o nu tocmai lămurită proprietate comună a câtorva familii, probabil foști maiștri mineri, șefi de echipă și alți privilegiați care au transformat complexul prin deschiderea unor uși de intrare separată și prin împărțirea curții mari, pe cât posibil, în locuințe separate. Firește că n-au rezultat gospodării țărănești cum se cuvine, nici nu era necesar, pentru că aici sus nici nu există răzoare, ci locurile au rezultat în urma defrișărilor

și cele mai multe sunt atât de mici încât nici măcar una dintre ele nu depășește mărimea unei proprietăți de țăran sărac, dar s-ar putea ca tocmai situația acestei case comune să însemne pentru cei din Kuppronul-de-Sus liantul în care mai continuă să trăiască o oarecare amintire îndepărtată a solidarității breslei de mineri de altădată. Țăranii de jos, de la șes, nu au niciun fel de înțelegere pentru asta și cu toate că ei înșiși, lăsând la o parte unele excepții, nu sunt bogați, cei din satul de sus, cu averile lor mici, li se par și astăzi nu țărani ci proletari, iar curtea minei, cu toată tradiția ei respectabilă, un fel de cazarmă cu chirie. Destul de mult i-au purtat pică și s-au uitat chiorâș la Miland pentru că luase una de aici.

Asemenea celor mai multe ferestre de aici și ale mamei Gisson sunt împodobite cu garoafe agățătoare; vrejurile verzi-cenușii atârnă din ladă încă neînflorite, aidoma unei bărbi încâlcite, rezistentă la intemperii, și apa de ploaie se scurge pe ele. Ca și la alte locuințe și aici una dintre deschiderile ferestrelor fusese transformată în ușă cu oblonul de lemn, întotdeauna deschis ziua întreagă și fixat de zid în dreapta cu cârlige de sârmă, iar în stânga se află banca de lemn pentru odihnă afară, fixată în pământ, prevăzută cu un sertar pentru saboți, care aici de obicei se descălță înainte de a intra. Prin ușa cu geam se ajunge direct în bucătărie.

Aici mă aflu deci și mă descotoroseam de mantaua grea de ploaie și mama Gisson îi ocăra pe bărbații care îi murdăresc dușumeaua spălată lună cu bocancii lor cu cuie și hainele șiroind de ploaie. În această încăpere domnește o bună dispoziție luminoasă; este ca și cum soarele care de secole pătrunde deja aici în fiecare dimineață, ca să zăbovească dimineața întreagă, ar fi acumulat o provizie de lumină din care, în zile atât de mohorâte cum e cea de azi, se putea consuma. În spate, într-un colț, se află vatra pe care fierbe deja

supa de prânz și două dulapuri cu geam, lucrări țărănești din secolul al XVIII-lea, pline cu farfurii înflorate, iar în față, lângă una dintre ferestre, masa mare în unghiul băncii de colț. Acolo sade mama Gisson și ocărăște.

— În loc să ocărăști, măicuță, mai bine mi-ai da un rachiou, pe porcăria asta de vreme.

— Chiar asta vă trebuie. O să vă cadă bine, dom' doctor.

S-a ridicat ca să aducă sticla din sufragerie. Dar rachiul are o particularitate: este o băutură infernal de tare, o băutură misterioasă din plante. În august, la vremea ploilor de stele, mama Gisson poate fi văzută în fața ușii cum privește cerul cu atenție; mult timp n-am știut ce înseamnă asta, dar de când am devenit confidentul ei îmi mai dezvăluie câte ceva.

„Peste opt zile mă duc”, spune ea atunci, sau, „măine mă duc”, și când vine vremea urcă în zori pe munte, se cațără pe povârnișuri de parcă ar fi tinerică și se întoarce cu o legătură de ierburi învelite cu grijă. Despre conținut nu suflă o vorbă și locurile unde le-a găsit le ține strict secrete.

— Cine va moșteni toată știința asta, mamă Gisson?

— Irmgard, dar încă n-a venit vremea.

S-a întors cu sticla și cu un codru de pâine.

— Rachiul gol nu face doi bani, spuse ea.

Prietenia mea cu mama Gisson durează deja de multă vreme și cu fiecare an devine mai puternică. Curând, după ce îmi ocupasem locul aici, mă chemase; lui Mathias, care pe-atunci avea vreo treizeci de ani, i se făcuse rău pe neașteptate și am constatat o apendicită care trebuia foarte urgent operată. Dar cu toate insistențele mele, ea nu l-a trimis la spital. S-a uitat lung în ochii fiului ei și apoi mi-a spus:

— Nu, de acolo nu s-ar mai întoarce viu, trebuie să ne descurcăm aici.

Așa că a luat tratamentul în propriile-i mâini: în grajd, între cele două vaci, a pus să fie așternut patul pacientului – mai târziu am văzut că terapiile ei erau întotdeauna în legătură cu animalele – și acolo, în răsuflarea vitelor și în emanația nemijlocită a lor, a trebuit să postească timp de opt zile. Dacă l-a mai și uns pe burtă cu baligă nu pot să stabilesc, pentru că ea nu mi-a permis să mă mai ating deloc de bolnavul pe a cărui frunte era scrisă, ca să zic așa, peritonita. Mai târziu, când am întrebat-o despre asta, a zâmbit doar și a spus: „poate”. Dar ea și-a scos la liman fiul și în decursul timpului am mai participat alături de ea la unele cazuri asemănătoare. Nu pentru că disprețuiește știința medicală, nu mai mult decât mine, fără îndoială însă că îi cunoaște limitele și, pentru că eu am recunoscut asta, mi-a acordat nu numai prietenia, ci și ajutorul ei. Aproape că pare natural dacă ea, la cei șaptezeci de ani ai ei – este cu cel mult cincisprezece ani mai în vârstă decât mine – mă tratează ca pe un tinerel nechibzuit care, după cum s-a și dovedit, trebuie ținut în frâu.

— Poftim, dom' doctor, spune ea, ăsta ți-e rachiul și pâinea-i caldă.

Abia schimbasem două vorbe și m-a tutuit; aici, în satul de sus oamenii se tutuiesc cu multă ușurință, cel puțin cei de aceeași vârstă.

Am întrebat-o ce face Irmgard.

Mama Gisson a râs pe înfundate. Are dinți puternici, galbeni. Odată, când a durut-o unul, și l-a scos singură. Cum a făcut asta rămâne încă o enigmă.

— L-ai văzut deja pe Marius?

— La dracu', ăla mai e încă la Miland?

— Irmgard mi l-a trimis azi aicea sus.

— Vrea cumva să se mărite cu el?

Acum nu mai râde, ci spune scurt un „nu” care sună ca o interdicție adresată nepoatei.

A rămas un moment pe gânduri și pare că, pe cât se putea vedea din privirea ei, o preocupă ceva

foarte depărtat. Și a sunat aproape ca o amenințare când a spus:

— Poate că a venit timpul.

— Pentru ce a venit timpul, mamă Gisson?

— Să fie altfel. Și a mai adăugat: Marius e capabil.

Capabil în graiul ei însemna dornic de învățătură. Am încuviințat din cap.

— E la intrarea în mină.

Arată cu degetul gros spre peretele din spate al camerei, pentru că în partea aceea este Kuppronul.

Mama Gisson face parte dintre puținii care pot da informații exacte despre vechile galerii. Rând pe rând, mi-a numit și mi-a arătat o întreagă serie de intrări: „cea bogată” și „cea săracă”, „intrarea păgânului mort”, „groapa piticilor”, „cea cu argint”, „plombonul”. Da, am bănuiala că ar putea să spună tot ce este posibil despre productivitatea acestor locuri de muncă, chiar mai multe decât fiul ei, Mathias-Munteanul. Odată mi-a arătat chiar o bucată de granit cât pumnul în care era încrustată o vână de aur strălucind ciudat și periculos.

— Găsită? am întrebat.

— Da, a răspuns ea, de la străbunicul sau chiar mai de demult. Și el a ascuns-o.

De altfel, deasupra patului ei atârnă un vechi ciocan de abataj.

— Ce caută Marius la mină? Și încă pe vremea asta?

— Pesemne, caută aur.

Mama Gisson râde din nou și în vocea ei sună ceva ascuns și viclean:

— Mulți au mai vrut.

De ce și pe mine muntele mă neliniștește? De ce simt întotdeauna fiori când trec pe potecile străvechi care uneori încă mai dau la iveală urmele zidirilor de odinioară? Când dau în tufăriș peste galeriile zidite și surpate? Toate astea ar fi trebuit să-mi fie de mult cunoscute, îmi sunt totuși de mult cunoscute.

Spun:

— Muntele nu mai dă nimic.

— Trebuie să se odihnească, stabilește mama Gisson.

Am mai auzit asta de multe ori de la ea, totuși mai întreb încă o dată:

— Cât timp încă, mamă?

— Eu n-o să mai apuc asta, nici tu n-ai să apuci, muntele are timp destul.

Atunci îmi dau seama de ce am venit și zic, ca și cum ar avea legătură:

— Cu copilul lui Suck n-o să meargă.

— Așa? spune ea, și copilul...

— De ce și copilul?

Ea spune:

— Păi nici mama nu mai are mult de trăit.

— Ei, fac eu neîncrezător, de furunculoză nu trebuie să mori.

În vatră trosnesc lemnele, afară cade ploaia plescăind monoton, și apa șiroiește de pe streșină. Mama Gisson se duce la vatră, deschide ușa și împinge o buturugă în foc. Printre aceste treburi indiferente spune:

— Asta așa e, doar o știu pe femeia lui Suck.

Poate că niciun bărbat, nici chiar un medic, nu este în stare să spună așa ceva cu atâta siguranță și asprime; n-aș fi vrut să aud asta și chiar dacă mi-era imposibil să mă îndoiesc, voiam s-o îmbunez:

— Ei, mamă Gisson, o dată și în mod excepțional poți să te înșeli și dumneata.

Ea a luat capacul de pe oala care clocotea, a amestecat cu lingura de lemn, a gustat și a spus:

— Să mori e o favoare... dar tu nu înțelegi asta, ești prea tânăr și mai ești și doctor.

M-am gândit la Suck și n-am răspuns.

— Voi, oamenii de la oraș, nu îmbătrâniți deloc, veniți pe lume bătrâni și așa rămâneți până la sfârșit...

Arătă cu capul spre mine de acolo, de la vatră.

Cel ce a mai vegheat ca mine la atâtea paturi de moarte înțelege că se moare diferit, că în această mare singurătate în care atât de multe nu mai au nicio importanță există totuși o favoare, moartea adevărată, care este atât de imensă și de frumoasă, o ieșire din lume și totuși nu un sfârșit, încât însuși medicul, dușmanul morții, se înclină cu supunere în fața ei și abandonează o luptă care nu este cu moartea, ci cu sfârșitul.

Mama Gisson scoate acum farfuriile.

— Și pentru că voi credeți că poate fi numai un sfârșit, de aia nu puteți și nu vreți să vedeți când îi vine cuiva ceasul...

Cu tine merge ceva mai bine, poate că ai să poți cândva muri de-adevăratelea... dar când trebuie să o vezi, te ferești...

— Mamă Gisson, pentru asta sunt aici.

— Așa crezi tu, pentru că ești tânăr și prost. Aranjează farfuriile pe masă, apoi își încrucișează brațele pe piept și se postează aproape de tot, în fața mea:

— Să-ți spun una și bună... când mi-o veni vremea să nu mă doctoricești cu una și cu alta, las-o să meargă cum o vrea să meargă, chiar dacă n-o să te pot plăti pentru meseria ta.

— La naiba, mamă Gisson, ce tot spui.

— Spun ce o să vină și ce nu vrei tu să vezi.

Era ridicol. Iat-o aici, un model de robustețe și de sănătate cu toți cei șaptezeci de ani ai ei.

— Acuma văd doar că din ambiția dumitale de vindecătoare nu vrei să mă lași să te cârpesc cum trebuie... dar despre asta o să mai vorbim, din fericire mai avem timp destul...

— Așteaptă numa', râde ea și sună mai misterios decât vrea să mi se pară.

Și iată că prin fereastră îl văd venind pe Marius, cu un guler de loden în jurul umerilor, vine repede și cam legănat, în sus, pe cărarea din stânga, pantalonii uzi i s-au lipit de picioare și nu prea arată bine.

Fac semn spre fereastră:

— Nu prea pare să aducă mult aur.

Ea se uită afară:

— Aur nu, dar ceva tot a găsit.

Nu mă mai miram de nimic; ce a găsit se va dovedi.

Ușa cu geam zornăie și Marius intră. Abia acum se vede starea în care este, cu cizmele pline de pământ, cu pantalonii uzi până la genunchi, nu e de mirare dacă umblă după aur pe așa o vreme.

— Scoateți-vă cizmele și ciorapii și puneți-le la vatră, comandă mama Gisson.

Tânăr cum eram, îmi plăcea că mama Gisson nu îl tutuia pe hoinar.

Marius a făcut ce i s-a spus. Pe peretele de lângă vatră este o bară dublă special prevăzută pentru uscarea cizmelor și el și-a agățat lucrurile acolo. Apoi a venit desculț la masă. Avea picioare frumoase și chiar curate.

— Ei, și acum arată ce ai găsit.

Din buzunarul pantalonilor uzi scoate o țandără verde, lunguiată. E un cuțit de cremene subțire, un fel de pumnal.

Mama Gisson ia cuțitul în mâinile ei puternice și palide, de bătrână.

— Aveți ochi buni, îl laudă ea.

Eu spun:

— Duce cinci mii de ani în spate.

— L-ați găsit la Piatra Rece? întreabă mama Gisson.

În mod excepțional, asta nu era o presupunere uimitoare ci una destul de evidentă. Pentru că placa de piatră care dăduse numele dealului de acolo și care, fără îndoială, se numise inițial Piatra Celților^[1], este fără doar și poate un altar de sacrificiu al druizilor celți, înălțat pe locul unui sanctuar și mai vechi, deci este de la sine înțeles că acolo se pot găsi uneori astfel de obiecte. De mirare era că Marius fusese tocmai acolo și în

ciuda zăpezii și a noroiului se descurcase atât de bine.

— Da, spune el, și pe la noi se găsesc din astea.

— Unde? am întrebat eu.

Marius mă informă binevoitor:

— În Dolomiți, acolo unde mai locuiește bunicul.

— Vreți să mâncați ceva?

Mama Gisson arată spre codrul de pâine.

— Mulțumesc frumos, spune Marius apucând pâinea, și pentru că ține în mână cuțitul de cremene încearcă să-i folosească tăișul crestat.

Mama Gisson, aproape furioasă, îi ia pâinea din mână, o întoarce pe partea cealaltă și îi arată cele trei cruci:

— E sfințită, spune ea, cuțitul e și el sfințit, dar nu se potrivesc.

Și taie o felie cu un cuțit obișnuit.

Ce știa ea despre sfințenia acestui cuțit de sacrificiu din epoca de piatră? Pentru ea timpul nu exista? Cât de departe îi ajungeau amintirile?

Marius ia cuțitul și, ca să arate că a înțeles-o pe mama Gisson, dar mai curând cu un gest automat, și-l pune la beregată. Apoi zâmbește, îl bagă în buzunar și mușcă din pâine.

— Luați seama, spune mama Gisson, chiar dacă știți câte ceva, tot știți prea puțin. Asta-i o combinație proastă.

— Știu mai mult decât ceilalți, răspunde Marius cu oarecare îngâmfare.

S-ar putea să fi făcut aluzie la mine. Deoarece de la bun început avusesem impresia că nu-i pica bine întâlnirea.

— Tocma' d-aia să luați seama, căci dacă vreți să căutați aur, sunteți la fel cu ceilalți, ba chiar mai rău ca ei chiar dacă aveți, cum zisei, ceva știință.

— Dar dacă găsesc aur cu nuiaua? o sfidează Marius.

— Chiar și atunci, spune mama Gisson, or fi pozne și jocuri care par sfinte și serioase dar rămân

ce sunt, adică niscăi maimuțăreli la modă.

În vocea ei se simțea indignarea.

— Mai bine mâncați și păstrați măsura.

Și, fără să țină seama de supărare, îi mai taie o bucată de pâine ca pentru un copil prost-crescut de care totuși trebuie să ai grijă.

Eu însă mă gândeam la povestea pe care o spun oamenii de pe-aici, că numai galeria numită „Groapa Piticilor”, care are intrarea sus la schitul de pe munte, a ajuns până la adâncimile aurului, o galerie care, ce-i drept, începe cu o hală imensă, dar apoi se ramifică într-o rețea de mici ganguri și că niciunul dintre oamenii normali care exploatase și apoi distrusese o astfel de mină pentru pigmei, niciunul dintre oamenii normali, dintre care mai facem și noi parte, nu ar reuși mergând în patru labe sau târându-se pe burtă ca șerpilor, să coboare în aceste galerii de jucărie nesfârșit și iar nesfârșit ramificate, sau măcar să le înalțe și să le lărgască fără să fie înconjurat și oprit de limbile de foc ale lighioanelor din adânc și strivit de muntele ce se prăbușește. La acest blestem al regelui piticilor trebuia să mă gândesc și mă înfioram la gândul marelui abis de timp în care s-au scufundat toate popoarele care au muncit aici, în munte, mă înfioram la gândul abisului de timp în care plutește viața omului.

În clipa asta a intrat Mathias, pe ușa din dos, dinspre munte, a bucătăriei. Sigur că ajunsese în casă trecând prin curte, era deja curat și iată-l aici, înalt, lat în umeri, în cămașă, cu barba roșie, asemenea unui arhanghel, păzind ușa pe care o umplea și o acoperea și măsurându-l lung din ochi pe bărbatul nou-venit, pentru că gândea temeinic și încet și neobișnuitul îl înțelegea pe-ndelete.

— Da, spusese mamă-sa, el este Marius Ratti; vine de la Miland.

Mathias-Munteanul, care-și iubește sora și familia ei, dar îl simpatizează și pe cumnatul său, se așază cu noi la masă, ne strânge mâinile și

urmând ceremonialul țăranilor de aici, mai complicat și mai rigid, totuși mai cu suflet decât oricare altul de la oraș, întreabă despre ce vorbeam, ca buna noastră înțelegere să nu fie tulburată din cauza lui.

Eu spun:

— Cred că aurul este ascuns atât de adânc în munte, încât nu mai poate fi găsit cu nuiaua.

Mathias răspunde în graiul domol de miner:

— Nuiaua fermecată este doar o parte a omului care o ține. Și sunt vremuri în care omul simte aurul, iar în altele poate să caute arama sau plumbul greu, și fără în altele nuiaua nu-i în stare să-i arate decât apa. Căci el găsește numai ce-i trebuie cu adevărat, și dacă vrea totuși să caute cu sila altceva, nuiaua se apleacă greșit și totul duce la nenorocire. De aceea au fost părăsite pe vremuri Galeriile Piticilor, mai târziu și arama. Toate la vremea lor și omul n-are decât să se supună, căci timpul este al omului.

Poate că nu sfârșise încă și voia să facă doar o pauză în felul lui chibzuit, până să umple unele lacune de logică, care s-ar fi putut observa dacă erai foarte atent. Dar Marius, cu mintea lui ageră le și dibuise și intervine iute:

— Întoarceți toate cu susul în jos ca să-l goliți de comorile lui. Dar dacă țin eu nuiaua în mână și ea tresare și simt cu toate fibrele trupului meu aurul, atunci înseamnă numai că a venit din nou vremea aurului.

Mathias Gisson își rezemase bărbia în palme, astfel că barba îi ieșea printre degete și pentru că asemenea multor oameni puternici îi plăcea să râdă, zelul lui Marius i se pare caraghios. N-are de gând să-l corecteze cu ironie, dar își ia o mână de la bărbie și îl pocnește râzând pe Marius peste genunchi:

— Sunt multe motive și pentru și împotriva.

Dar mama Gisson, care ia o oală de pe ochiul sobei și pune alta în loc, spune:

— Se poate abuza de nuia tot așa cum se poate abuza și de mașini, iar ea, la rândul ei, poate abuza de tine... nu pot decât să vă zic, fie că vreți să credeți ori ba, că depinde de voi.

— Nu, strigă Marius cu toată politețea cuceritoare ce-i este proprie, nu mă duceți așa cu vorba... lăsați-mă să vă arăt ce pot și nu râde de mine, Mathias, până nu te-am convins.

Mathias se ridică și se întoarce imediat cu un laț de sârmă de aramă pe care i-o întinde lui Marius pe tăcute. Am recunoscut și eu instrumentul pentru căutarea minereurilor: unii dintre căutători preferă aceste lațuri de metal.

Marius nu se dă bătut așa ușor. Se poartă ca unul care are multe de apărat, ca unul care are o treabă cu mult mai mare decât puteam eu bănuși și spune:

— Păi, nu mă miră că n-ați găsit nimic, asta nu-i deloc nuia, e mai curând o mașină... Trebuie să căutați cu o nuia vie din luncă, în care curge toată gingășia vieții... ați încercat deja așa?

— N-am încercat deloc... noi știm și fără nuia ce vrea muntele.

Și Mathias ține palma deasupra dușumelei, la înălțimea genunchiului, ca și cum așa ar putea să cerceteze adâncul pământului.

În ospitaliera bucătărie este acum mai multă lumină pentru că, treptat, ploaia de afară pare că se domolește. Marius tace și noi ceilalți facem la fel. În cele din urmă el spune, aproape rugător:

— Voi știți ce vrea muntele și sunteți atât de siguri și de încrezuți încât nici nu luați în seamă știința altora, ca să nu mai spun că nu vreți s-o recunoașteți... puneți-mă la încercare, primiți-mă, dați-mi de lucru și nu vă îndoiiți până nu v-ați lămurit ce pot.

Se ridicase în picioare și cum stătea așa, desculț și cu capul ușor plecat, semăna cu un penitent în așteptare.

Mama Gisson îl măsoară de sus în jos, apoi spune liniștită și tutuindu-l:

— Tu nu poți să muncești, chiar dacă ai vrea... iar de știința ta nu mă îndoiesc că nu-i de niciun folos.

— Deci mă respingeți, spune el.

— Nu din răutate, ci din grijă, răspunde ea.

— Da, spune el scurt și se duce la vatră să-și ia ciorapii și cizmele.

— Mathias o să-ți dea ciorapi uscați, spune ea aruncând o privire la șosetele lui înnegrite și năclăite, poți să-i aduci înapoi oricând vrei, apoi ia gulerul de loden care atârna în cui lângă ușa și sub care se adunase o băltoacă, șterge picăturile încă rămase pe el și spune părintește:

— Asta puteai s-o faci tu.

Mathias însă adusesese ciorapii pe care Marius îi ia mulțumind politicos și era ca și cum un fiu rătăcitor, pe jumătate încă al casei și totuși depărtat de ea, ar fi fost din nou alungat printre străini, ba era sigur că le pare rău că nu pot să-l rețină la masa care așteaptă pe vatră dar, după tot ce se întâmplase și se vorbise, nu se putea altfel.

— Ploaia s-a potolit, spun eu, e timpul și pentru mine... mai sunt pacienți.

Era mai potrivit ca mama și fiul să rămână singuri.

Ne luăm amândoi rămas-bun, Marius și cu mine, și ieșim prin ușa cu geam pe strada noroioasă, pătată de zăpadă, care trece între ziduri albicioase și ochiuri de geam întunecate, cenușie, alburie și neagră, sub cerul de amiază tulbure, palid, ca o fotografie. Ne întâmpină aerul cenușiu, umed, nemișcat și coborâm strada împreună, în tăcere.

La ieșirea din sat, spun:

— Adio, domnule Ratti.

— A, nu mergeți cu mine în jos?

— Nu, mă duc acasă și arăt spre casa mea al cărei acoperiș roșu de țiglă se vede din pădurea de molizi, peste drum, deasupra Pietrei Reci.

— Acolo sunt două case, observă el, mai locuiește cineva acolo?

— Firește.

— Cine?

— Păi, de la mină a mai rămas un fel de administrator... se ocupă cu niște treburi tehnice, cu motoare sau cam așa ceva...

— Aha, negustorul de aparate de radio.

— Da, este și asta.

Se vede că s-a orientat:

— Îl cheamă Wetchy.

Fața lui devine disprețuitoare; vecinătatea nu-i place.

— Deci, am spus eu în încheiere, ca să evit alte întrebări, eu o iau la stânga.

— La revedere, domnule doctor, spune el scurt și se depărtează.

O să-mi poarte pică fiindcă am fost martor la eșecul lui, mă gândesc. Dar ce contează. Ajuns la marginea pădurii, am văzut prima floare de șofran.

IV

Era Paștele și norii albi, pufoși, treceau spre vest pe lângă Kuppron, dispărând în spatele lui, ca să lase mereu liber altora spațiul rece și albastru al cerului. Căci primăvara, care sosise acum, era cea adevărată, blândă și stabilă și nu semăna absolut deloc cu acea înfricoșătoare izbucnire din primele zile de martie, ci picura albastrul celest peste trupurile oamenilor ca o ploaie ușoară la care îți deschizi haina cu plăcere.

Coborâsem destul de devreme și mă plimbam pe drumul de pe câmp care trece de-a lungul marginii dinspre nord a satului. Grădinile țărănești erau încă străvezii și pomii fructiferi își deschideau mugurii abia acum, dar scândurile cenușii, ca vai de lume, ale gardurilor dărăpănate cu care se întâlnește aici drumul ceva mai înălțat, au deja pe ele fâșii de mușchi, iar interspațiul asemănător unui șanț dintre ele și drum este și el de acum plin de buruieni verzi și de podbal. Dar pajiștile deja verzi și ogoarele din vâlcele sorb cerul cu înghițituri mici și asta aduce peste pământ o adiere ușoară și jucăușă, o matinalitate mișcătoare pe care nu o poți simți altunde decât în zori la mare, când apele se înfioară. Curând narcisele vor umple pajiștile.

Apoi, cotind din nou spre sat pe lângă gospodăria lui Strüm și cimitir mă întâlnesc, între casa parohială și biserică, cu omul lui Dumnezeu al nostru, preotul nostru, părintele Rumbold. Bolnăvicios, clorotic, își desfășoară existența fantomatică aproape invizibil între pereții casei sale parohiale; nu mă solicită niciodată, poate pentru că nu vrea să se opună cu nimic morții, poate că se teme de onorar, poate și deoarece știe că n-aș primi nimic de la el. Odată i-am recomandat să mănânce ficat cât mai des posibil, Sabest ar putea să-l pună deoparte pentru el și i-ar fi util la anemie. Gestul obosit pe care l-am primit

ca răspuns arăta că nu-și poate permite un aliment atât de costisitor.

— Atunci mult spanac, Sfinția Ta, am spus eu, știind că avea câteva straturi de legume în grădina lui părăginită pe care și-o cultiva singur și unde se află și trandafirii lui iubiți.

A dat din cap mulțumit:

— Da, da, spanacul e o mâncare sănătoasă.

Nu numai de aceea ne înțelegem destul de bine și el nu mi-o ia în nume de rău dacă aproape întotdeauna, din nebăgare de seamă, trimit să fie chemat prea târziu.

Auzisem de curând că zăcuse din nou la pat și l-am dojenit ca de obicei că nu trebuie să se mai întâmple fără să-mi ceară ajutor.

Cu un umor cam jignit, uneori specific celor umili, a spus:

— Și dumneata îmi soliciți prea puțin serviciile, domnule doctor.

— Da, domnule părinte, cunoști doar înțelegerea mea cu Domnul Dumnezeuul nostru... îi fac vizite de politețe de Paști, de Rusalii și de Crăciun... iar în rest, trebuie să-și dea El osteneala să vină la mine...

El a surâs cu fața cam strâmbă sub care involuntar caut întotdeauna fularul gros pe deasupra căruia obișnuiește să privească iarna:

— Nu-i drept, domnule doctor, nu-i drept.

— Și nu-i vorba de mers la biserică... asta poate face oricine, părinte, nu-i așa?

El a spus doar:.

— Da, și a oftat.

Repulsia pe care o are față de țăranii lui o are și față de mine și întotdeauna mai durează un moment până o depășește un pic. Evident că din cauza condiției mele fizice mă consideră țăran. Abia îmi ajunge până la piept.

În afară de asta n-aveam niciunul chef să începem o discuție pe teme religioase.

Așa că am spus:

— Acum va fi frumos în grădina voastră.

Dar mi-am dat seama că nici credința lui nu depășea deloc micul sector dulce al parfumului trandafirilor săi. Așa sunt deseori grădinarii.

El a oftat din nou:

— Ce pot să realizez cu mâinile mele, fac cu plăcere... dar uitați-vă numai la acoperișul bisericii... jgheburile stricate, iar aici la casa parohială... of, nu vreau să încep cu asta...

— Nicăieri nu-s bani, părinte.

— Măcar pentru asta ar trebui să ajungă... dar țăranii zic că e destul dacă vin aici duminica și ascultă predica mea...

— Vezi că am dreptate cu venitul la biserică.

— Am fost de două ori la primar...

— El nu face nimic fără Lax, iar ăsta e un păgân desfrânat.

Lax este prim-consilier comunal.

Sfinția Sa m-a privit dintr-o parte să vadă dacă am vorbit serios și apoi peste gura lui strâmbă a trecut pentru o clipă umbra umorului său palid:

— Păgân? Cred că toți sunt păgâni... tot păgânește își fac și cruce.

— Omul este o vită îndărătnică, părinte.

— Firește...

Din pieptul slab i-a ieșit un râs ca un bâzâit de insectă:

— ...îndărătnică... și pentru asta nicio predică nu-i de folos... dacă îi numesc păgâni țin minte, și când se duc la cârciumă, poate că se și fălesc cu asta.

— Ei, n-o fi chiar așa de rău.

M-a privit de jos:

— Toți suntem oameni... oameni îndărătnici...

— Sunt ultimul care se îndoiește de asta.

— Și atunci fiecare dintre noi știe cât de puțin lipsește ca omul să cadă înapoi... să cadă mai jos decât animalul; nimănui nu-i vine ușor să-și păstreze chipul dumnezeiesc.

Cu asta era cât pe-aci să ajungem la o discuție despre Dumnezeu deoarece, cu simțul meu banal, aș fi vrut să dau prioritate animalelor și chiar florilor ca model dumnezeiesc.

— Da, florile, spuse preotul, transfigurat de o lumină slabă.

Totuși, acum, deasupra noastră, clopotele își încetaseră zvonul pascal; băieții clopotari, a căror activitate voioasă se putea vedea prin ușa deschisă a turnului, după un ultim dangăt dădură drumul la funii și ieșiră din sală aidoma virtuozilor, înconjurați de câțiva camarazi invidioși. Iar preotul a trebuit să intre în sacristie. Bisericoasele cele mai vrednice veniseră de mult, lipăiseră de colo-colo printre crucile din curtea bisericii căutând nume vechi, față de care ele erau tinere și către care dădeau din cap. Acum biserica începuse să se umple.

Ah, dacă, pe lângă sunetele orgii care adună laolaltă vântul norilor, vântul munților, vântul pământului și valurile lui involburate, ar găsi loc în timpul și în spațiul unei biserițe sătești întreaga diversitate agitată a lumii, condusă de naivitatea unui biet dascăl, atunci și mult răspândita credință și-ar găsi locul aici, mai puternică și mai fermă, sub acoperișul dărăpănat care încă se mai ține deasupra zidurilor gotice. Dar necredincioasă precum vântul care hoinărește mereu în căutarea unui țel, necredincioasă precum credința, comuna a coborât de pe înălțimi ca să se întâlnească în zvonul de orgă captiv și în cuvântul statornicit și accesibil și să se roage sub multe înfățișări. Aici se află: Krimuss cel zgârcit, cu chip galben de dulău, de la care te aștepți în orice moment să-și scoată limba din gură și s-o lase să atârne într-o parte; se uită în sus, către șarpantă; aici este chiaburul Robert Lax, adevăratul stăpân al comunei, care și-ar putea permite două vânători și totuși până de curând a braconat; se uită cu ochii negri pătrunzători la mâinile pe care le ține încrucișate

pe pânțelele musculos; aici se află primând Wolters, tuns scurt, cu părul alb, semănând mai mult a meșter brutar decât a agricultor; urmărind cu degetele și mișcând din buze citește atent din cartea de rugăciune; aici se află familia Miland, țărâna cu broboadă de tafta ajurată stă cu ochii închiși și privește în sine; mai e și Bartolomeus Johanni care a căpătat privirea goală, grea, a boilor lui și o ține goală și grea ațintită la sfânta liturghie, dar și veselul Thomas Suck, cel cu barbă de marinar, a cărui nevastă bolnavă zace la pat; mai sunt și ceilalți oameni din satul de sus, printre ei și Mathias-Munteanu, împărțiți pe cât posibil după rang și autoritate în scaunele de rugăciune care poartă numele lor scrise pe porțelan sau alamă, precursore ale cimitirului. În fața însă, la altarul acoperit cu covor, grădinarul se prosternă în fața statuii Maicii Domnului, care ține în faldurile mantiei albastre, înstelate și agitate de vânt, copilul Iisus dând din piciorușe în stil baroc. Ceilalți copii însă sunt adunați pe galerie, o ceată de îngeri care se înghiontesc, certăreți și evlavioși, fulgerați de lentilele ochelarilor învățătorului muzicant care, atunci când se află acolo sus, este numit *regens chori*.

Nu departe de mine, rezemat de unul dintre cei doi stâlpi de piatră care susțin galeria, într-o atitudine neglijentă, stă Marius și privește cu ostentație grosolană la un accident de mină pictat pe una dintre fresce. În postura lui este cam multă revoltă căci, până la urmă, nu constituie un efort extraordinar de mare adaptarea la obiceiul de a merge la biserică fiind apartenent al familiei Miland. După câțiva timp a observat că mă uit la el, mi-a făcut cu ochiul, politicos dar ironic și apoi, brusc, a dispărut. Chiar și după aceea, când am trecut printre grupurile de țărani înșirați pe uliță la ieșirea din biserică, într-o ordine strict ierarhică, țărânii bătrâni, cei tineri, cei din satul de sus, flăcăii, sărăntocii și argații, exact așa cum au stat

aici cu sute de ani mai înainte, fără să fie conștienți ei înșiși de acest precedent și simțind poate numai că evenimentul bisericesc, firesc și totuși neînțeles pe care îl trăiseră nu trebuie neapărat despărțit de cotidian și de cârciumă, deci în timp ce treceam printre grupurile care, ba se formau, ba se destrămau, salutat de cei mai mulți și răspunzând la salut iar femeile cu fustele fluturând fugind deja să pregătească prânzul, nu l-am mai putut descoperi nicăieri pe Marius, și nu m-am mirat de asta; căci câinii grup îi aparțineau hoinarului? Nici unuia. Și niciunul nu-i simțea lipsa. Ei stau aici sub cerul primăvăratic pe care trece vântul primăvăratic și norii primăvăratici, hainele lor negre se detașează net pe fondul zidurilor albe înșorite, sub fiecare haină se află un bărbat gol, în fiecare bărbat un suflet gol care nu știe că s-a odihnit un pic și totuși mai așteaptă încă, până să devină din nou vânt și nor. Numai cel ce nu este printre ei, și a cărui lipsă n-o simt, este mereu vânt, bătând nepotolit.

În timpul marilor duminici de sărbătoare vin numai puțini oameni la consultații, se abțin până duminica următoare. Am deci timp să trec pe la han. Și asta face parte din obiceiul locului.

De cum intru, îl și aud pe Suck vorbind. El joacă aici oarecum rolul unui povestitor de basme din Orient, el însuși s-a pregătit pentru asta, fie pentru că îl amuză să-i instruiască pe ceilalți, fie pur și simplu pentru că îi place să povestească:

— Păi, ce tot vorbiți de italieni... ce știți voi despre italieni...

— Oho, strigă un țăran tânăr.

— Păi tu crezi că știi ceva despre ei pentru că ai fost acolo cu războiul... dar ce erai? Erai un artilerist, ai tras în italieni de departe, și ce-i războiul fără cai? E un război de rahat, asta e... dar tata a fost soldat-cavalerist, și a luptat de-adevăratelea la Novara...

Își mângâie barba rotundă de marinar și face o pauză ca un povestitor versat:

— Bună ziua, domnule doctor, spune ca să o umple și eu răspund:

— Salut, Suck, în timp ce iau loc potrivit rangului meu la masa rotundă la care șed deja primarul, brunetul Lax, Krimuss cel cu fața de dulău și Selbänder cel cu țacălie, în timp ce Sabest îmi pune berea lângă cremenea albă.

După acest interludiu, Suck continuă:

— Da, tata era soldat-cavalerist și purta barba așa cum o port și eu astăzi, în onoarea și amintirea lui și pe atunci avea părul des și negru. Da, așa călărea împreună cu camarazii lui cavaleriști la vale, pe șosele, în câmpia care se cheamă Italia. Și au tot călărit mai departe în arșița italienească. E o arșiță de care niciunul dintre voi n-are habar, lumea e un cuptor de aur și deasupra-i cerul roșu...

Altă pauză de efect.

— Nu mă credeți? Vi se pare că fiecare știe ce-i arșița fiindcă a gustat la seceriș din sudoarea amară care-ți curge-n gură? Vi se pare că la noi soarele poate să înfierbânte la fel de bine? Poate un rahat! Păi ce e soarele fără ajutorul mării? La noi puteți simți câteodată marea dacă vă suiți sus de tot pe munte, și de-aia vă vine câteodată să vă cățărați după capre negre...

— Pușchea pe limbă, Suck, spune Lax.

— ...dar acolo, acolo-i marea, simți tot timpul marea chiar dacă nu o vezi și sarea se înalță în soare și umblă cu el și coboară iar cu arșița lui și se prefăce în sudoarea vitelor și a oamenilor, dar și-n verdele-alb al măslinelor și-n dulceața neagră a strugurilor. Ați văzut vreodată măslină? Nu, n-ați văzut, nu știți nici măcar ce e vița-de-vie...

— Și cum e? se aude Krimuss. Voi aștia de sus aveți acu' și vița-de-vie?

— Nu, răspunse Suck, dar avem altele și tu, Krimuss, nu te băga când vorbesc de tata și de italieni. Deci tata a cunoscut toate astea, el și

camarazii lui au călărit printre măslini și vii, au gustat sarea mării pe buze și s-au bucurat de fetele italiene.

— Acu' începe să fie interesant, spuse Lax de lângă mine.

— Sigur, spuse Suck, ia numa' seama mai departe Lax, acu' e și mai interesant. Și tu te-ai fi bucurat dacă ai fi călărit așa prin arșiță și n-ai fi întâlnit pe nimeni în lung și-n lat. Niciun suflet. Din când în când, întrebau: „Unde-i dușmanul?” Satele astea nu sunt ca satele noastre, ci un fel de orașe mici și câteodată erau orașe moarte, oamenii fugiseră de tata și de călăreți sau se țineau ascunși în odăi și dacă oștenii aveau nevoie de apă, pentru ei și pentru cai, trebuiau să pătrundă în curțile caselor și să spargă ușile cu lăncile lor lungi. Dar într-o casă au dat peste un om care i-a dus la fântână și chiar i-a ajutat să adape caii. Dar când au isprăvit, el și-a descheiat haina și cămașa și a strigat „E viva Garibaldi!” dar strigătul ăsta aducea moartea și el voia ca soldații să-i străpungă pieptul cu lăncile. Atunci tata, care pe-atunci încă nu-mi era tată, a început să râdă și l-a gădilat pe om cu vârful lăncii pe piept. Apoi au încălecat și au plecat. Așa sunt italienii. Asta am vrut să vă povestesc despre italieni.

Nu se învârtea povestea în jurul lui Marius Ratti? Deocamdată toți tăceau. Numai cârciumarul, greu de cap ca orice negustor, râdea, și când toată adunarea s-a uitat la el a spus:

— Poate a gădilat pe altcineva la piept... ce zici, dom' Suck? Nu cumva era o lance mai scurtă? O lance foarte scurtă... Și arată cu degetele lungimea unui membru viril.

Bineînțeles că toți râd. Nimic nu poate fi destul de absurd și de grosolan ca să nu fie întâmpinat de oameni cu plăcere dacă acolo se ating lucruri neînțelese și complicate și asta o fac pentru a acoperi jena și teama. Lax, în apropierea căruia își

face de lucra chelnerița, își îndreaptă arătătorul către sânii ei.

Numai Mathias-Munteanul, care șade la a doua masă lungă, mormăie:

— Sunteți o turmă de porci.

Dar Suck, care se bagă oriunde se râde și căruia poate că îi face bine să uite un pic de nevasta bolnavă, chicotește, și când se mai potolește gălăgia, spune:

— Sunt ultimul care să tăgăduiască că aş avea un frate acolo jos; în țara dușmanului sunt mulți copii...

Unul dintre cei ce șade cu Suck, la prima masă, strigă:

— Încă un Suck ar fi prea mult.

— Nu-ți fie frică, strigă Suck către el, ăla n-ar avea o clanță ca a mea, că ar vorbi numa' italianește... dar s-ar prea putea să vină. De ce nu? Toți copiii născuți în război n-au liniște, umblă și-și caută frații. Păi, poate veni în orice clipă, chiar unu' așa bătrân ca mine, cu așa o barbă...

Toți se uită spre ușă și apoi se pornesc din nou pe râs.

— Vorbești serios? întreabă Miland și pare că meditează la teoria copiilor născuți în timp de război.

— Ar fi și mai frumos dacă orice hoinar ar fi un copil născut în război, spune primarul, avem și așa destul de furcă cu oameni din ăștia.

— Pun foc, remarcă omul cu țcălie de lângă mine.

— Dacă nu fură, măcar să pună foc, spune Lax râzând sonor.

Suck l-a înțeles:

— E bine că mai arde din când în când, așa, vr'un grăjduleț... numa' țăranul știe ce-i înăuntru...

— Nu mai vorbiți așa, le interzice primarul.

— Păi da', Wetchy nu-i aici, spune Lax și își golește cana de bere. Sabest, încă una!

Wetchy este și agent de asigurări.

Cel cu țacălie nu se lasă:

— Cine vine de la foc trebuie să pună foc.

Iar Bartolomeus Johanni, care gândește prea puțin, spune:

— Toți țiganii fac farmece vitelor.

Se prea poate ca, din cauza căldurii ce se lăsase în cursul dimineții, băutura să li se fi urcat la cap, cu siguranță asta se întâmplase cu Ludwig Krimuss care se ridică acum de la masă și vorbește cu gura lui galbenă de dulău:

— Cine hoinărește fuge de moarte.

Iar argatul Andreas, de la a doua masă lungă, masa argaților, încuviințează din cap:

— Și o aduce în casă, după el. Apoi trage din nou din pipă.

Miland spune calm:

— Moartea se-ascunde peste tot, unde vrei, pe casă, în grădină... nu trebuie s-o aducă un străin.

Dar Krimuss, care nu se mai așezase ci stă aplecat peste masă cum fac oamenii beți, încât lanțul de la ceas cu amuletele, monedele și semilunile de argint se bălăbănește deasupra tablei, strigă cu vocea lui tărăgănată:

— Dacă se ascunde și pe la noi, atunci e moartea noastră și ne e prietenă... dar de moartea străină n-avem nevoie.

Am crezut că a venit momentul să spun și eu ceva:

— Cred că dacă vreunul dintre voi ar vedea moartea ascunsă pe undeva, ar trebui să cheme doctorul.

— Ca să meargă mai repede... nu-i așa, dom' doctor? strigă Suck peste hohotul de râs.

Acum râdeau de mine.

Micul și rotofeiul sărăntoc Strüm, care ședea lângă Suck, se miră:

— Dumnezeu știe, n-am văzut moartea ascunsă nicăieri.

— Că bine zici, Strüm, am spus eu, vedem numai viața și mie îmi place mai mult să fiu chemat când se nasc copii și nu când se moare.

Iar Mathias-Munteanul spune râzând:

— Și totuși se mai întâmplă.

— Taci, măi Mathias, spune Krimuss răgușit, cu insistența omului beat, moartea de sus, de la mină, e și ea străină... și p-aia o s-o prindem cât e mică... și când vine, o sugrum și-i arunc zdrențele afară.

Urmează o scurtă pauză și iar se uită spre ușă. Am bănuț că se întâmplă ceva. Chiar și Pluto, care totuși se obișnuise cu faptul că stăpânul său ținea o cârciumă și că asta-i aducea și lui foloase, se ridică și el pe labele moi și privește cu tristețe într-acolo. Și iată că ușa se deschide și în cârciumă intră nimeni altul decât Marius.

— Bună ziua, spune el simplu și, pentru că toate locurile erau ocupate, se duce la tejghea.

Stă acolo liniștit și se uită cam ironic la meseni.

— O bere? întreabă Sabest neîncrezător, știind că Marius n-are bani.

Dar Miland, arătând și spre Andreas, spune:

— Plătesc eu berea pentru oamenii mei.

— Mulțumesc, țărane, spune Marius și bea puțin din berea pusă în față de Sabest.

Krimuss, încă în picioare, întreabă pândind dușmănos:

— De ce-ai venit aici?

Marius Ratti îi face semn din cap:

— Pentru că ați vorbit de mine.

— Asta-i bună, strigă Lax, crezi că n-avem altceva de vorbit!

— Nu, spune Marius.

Asta era obrăznicie. Suck nu i-o cunoștea încă și începuse să râdă. Câțiva râdeau și ei.

— Sabest, zvârle-l afară, strigă acum Krimuss beat, sau îl strâng de gât.

— Stai, îl apucă Lax de braț și îl trage înapoi pe scaun, șezi Krimuss... glumim.

— Ești velș^[12] sau nu ești? întreabă vocea seacă a omului cu țacălie de lângă mine.

— Dacă dumneata mă-ntrebi pe mine, nu sunt velș.

Spune asta tare, fără frică și hotărât, subliniat de, pe-aici neobișnuitul și de fapt nepotrivitul, „dumneata”.

— Dar, de fapt, Ratti e un nume velș, intervine primarul cu modestie, ca să împace lucrurile.

— Și ce-i cu asta?

— Tu ai putea să găsești aur, adaugă Lax.

— Sigur că pot, răspunde Marius deosebit de calm și conciliant.

— Faci aur? greoiul Johanni își urmărea mereu gândurile, dacă poți să faci aur, atunci poți să farmeci și vitele?

Suck strigă la el:

— Pune-l numa' să-ți farmece vacă... de la un vițel cu trei capete poți s-ajungi bogat... Sabest și așa nu-ți plătește nimic pentru viței...

— Pot să găsesc aur, dar nu pot să fac aur.

— N-o să iasă nimic din asta, sună vocea fermă a lui Mathias.

Johanni insistă clătinând din cap:

— Să faci aur, să găsești aur, totuna-i.

În cârciumă atmosfera se încinge devenind apăsătoare. Fumul de tutun plutește într-un strat gros la jumătatea înălțimii încăperii, berea și trupurile asudate miros acru. Brusc, îmi scot haina.

— Domnul doctor vrea să iasă la bătaie, strigă o voce din masă.

Se aud din nou oarecare strigăte. Dar nimeni nu se ia după mine. Rămân cu hainele pe ei.

— De ce să nu iasă nimic cu aurul? strigă Lax, dacă-l găsește n-are decât...

— Nu, spune Ventlin din satul de sus, muntele nu-l dă.

Câțiva dintre tineri se apropie de Marius interesați:

— Ce vrei? Să găsești aur... sus, în mină?

Se uită unul la altul și încep să râdă prostește.

— Ce nebun... ce nebun afurisit.

— Vrea să slobozească moartea din mină, moartea de aur, bodogănește Krimuss. Sabest, zvârle-l afară.

— Poftim, spune Marius și își oferă pieptul, ca să zic așa.

Flăcăii se arată foarte dispuși să urmeze îndemnul lui Krimuss, de dragul distracției.

Dar Mathias Gisson se pune la mijloc. Îi dă la o parte pe flăcăi și se așază în fața lui Marius cât e de lat.

— Până la urmă ce vreți? întreabă el cu toată amabilitatea.

Dar nu mai puțin ciudată este comportarea lui Selbänder cel cu țacălie, de lângă mine. Se ridică și parcă răspunzând la întrebarea lui Gisson, spune uimit:

— Aur.

Dimpotrivă, în Krimuss s-a produs o schimbare:

— Cine are aurul are și moartea... s-aducă numa' aurul și-l sugrumăm...

Și întorcându-se spre mine:

— Să-l aducă aici ca să-l sugrumăm.

— Adu aurul, strigă unul de la prima masă.

Miland se ridică și el:

— Marius este argatul meu și nu l-am angajat să caute aur... așa că lăsați-l în pace.

Lax, care se distrează nemaipomenit, strigă:

— Mă Miland, ești la fel de nebun ca și argatul tău... pune-l să caute aur... și așa nu muncește.

— Asta-i treaba mea.

Marius spune calm:

— Cum poruncește țăranul... oricum n-aș fi căutat aurul pentru mine...

Selbänder gesticulează:

— Aparține comunei... comunei... Miland nu are nimic de zis aici.

Ventlin intervine:

— Mina e a satului de sus... și nu se atinge nimeni de ea... nu admitem...

Krimuss, care urmărește totul cu priviri de câine rău, mă trage de mânecă:

— Cei de sus? Nu slobozesc moartea... sunt deștepți... dar n-o să le folosească la nimic.

Selbander, cu țăcălia lui, e aidoma unui avocat lacom:

— Drepturile de explorare aparțin întregii comune...

Miland e de părere:

— Comuna poate să renunțe, acolo sus mai este încă un funicular nefolositor.

Și Lax, fie ca să-i încurce, fie că aurul îl atrage realmente, replică:

— Ei nu, asta.

Primarul vrea să-l calmeze:

— Cine știe dacă aurul există într-adevăr.

— El a promis, stabilește Selbander furios.

Cineva strigă:

— Miland ține cu cei de sus.

Marius rămâne la mijloc. Nu aparține nici uneia dintre tabere și zâmbește. Dar din partea ambelor tabere i se aruncă priviri răutăcioase.

Johanni repetă:

— Țigani care farmecă vitele să plece.

— Bravo, Johanni! strigă Lax încântat.

Era destul de limpede ceea ce avea să urmeze acum. Sabest începe deja să strângă paharele de bere. Iar Strüm, care este pacifist, se pregătește de plecare. Flăcăii așteaptă nerăbdători.

Se aude omul cu țăcălie:

— Comuna cea mai bogată... cea mai bogată din întreaga țară...

Dacă nu voiam să-mi aduc de sus trusa cu pansamente, trebuia să intervin. Îmi pun haina:

— Oameni buni, eu plec... e timpul mesei... și ca să-l scot afară pe principalul instigator... ei, Lax, ce zici?

— Tocma' când e mai frumos, dom' doctor?

Dar devenise nesigur, capul lui tare începuse să lucreze cumva. Se ridică și spune:

— Ar fi păcat... trebuie să ne mai gândim la treaba asta.

Krimuss mârâie ca un dulău rău. Flăcăii sunt dezamăgiți. Nu e încă exclus ca vreunul dintre ei să-l atace pe Marius în ultimul moment. Iar Marius nu e omul care să dea de bunăvoie bir cu fugiții. Trebuie să i se ofere un motiv de retragere onorabil.

— Vino, Ratti, spun cu voce tare, condu-mă.

— Nu tot ce lucește e aur, prevestește Suck, plătește Sabest.

Marius nu m-a putut refuza. Cu un ușor gest al mâinii își ia rămas-bun și mă urmează.

— Ei? spun eu când ajung afară.

— Mulțumesc, domnule doctor, răspunde el, dar cu ei aș fi scos-o la capăt.

Și se îndepărtează cu pași ușor târșiți.

Acum înăuntru e gălăgie. Dar primarul reușește totuși să se facă auzit:

— Oameni buni, mai întâi plătiți, pe rând.

Apare și Lax; văzându-l pe Marius cum se duce, spune:

— Totuși o să caute aurul.

— Pentru asta îi puseseși adineauri să-l omoare?

— L-ați fi pus dumneavoastră din nou pe picioare.

— Vă mulțumesc foarte frumos, domnule Lax.

El râde arătându-și dinții albi sub mustața neagră, stufoasă.

— Fără supărare, domnule doctor.

Se încălzise ca la amiază. Cortegiul norilor de sus se încetinise, și când unul dintre ei, cu margini argintate, se oprea în fața soarelui, în lume se făcea o liniște lăptoasă cum nu cunoaște decât amiaza de primăvară. Karolina aștepta sus cu masa de Paști; am luat-o la drum spre casă.

La ieșirea din sat, m-a ajuns din urmă Suck.

— Ce băiat șmecher, zice el.

— Marius? Da. Dar ce vrea de fapt?

Suck ia o mină șireată:

— Să-i agațe, și arată cu degetul gros înapoi, spre sat. Și o să-i agațe.

Mă opresc. Ajunsesem la prima dintre cele trei capele care subîmpart drumul spre satul de sus. De aici se poate vedea deja întreg satul de jos în mijlocul livezilor de pomi fructiferi peste care se așterne voalul primului verde și se înalță subțire și vertical fumul de la amiază al coșurilor, în urma noastră, pe șosea, vin, câte unul, câte doi, cei din satul de sus, în costumele lor negre, toți cu gândul la mâncarea ce-i așteaptă sus și pe care o vor introduce în trupul lor gol.

V

Într-o după-amiază, cam pe la mijlocul lunii mai, consultațiile nu mai luau sfârșit. O serie de pacienți, printre ei câteva băbuțe care voiau să-și verse neapărat mulțimea suferințelor în mâinile mele și s-o ia mereu de la început după ce tocmai terminaseră, apoi câteva tratamente dentare de felul celor pe care trebuie să le administreze medicul de țară. Mai trebuia să prepar și medicamentele deoarece, nu numai că medicamentele cu marcă din comerț ar fi fost prea scumpe, dar în ochii țăranilor un doctor care nu-și prepară el însuși medicamentele nu este socotit un medic adevărat. Astfel că eu gătesc picăturile mele pe lampa cu spirt, amestec prafurile, frec alifiile pe placa de sticlă și între timp pun instrumentele dentare să clocotească în fierbătorul electric. Mâinile îmi sunt obișnuite cu munca, nu se mai încurcă, aproape că aș putea să le las în voia lor, aș putea dacă aș avea chef să mă gândesc și la altceva, de exemplu la Marius, dar astăzi nu pot pentru că de un ceas tot guiță porcul înjunghiat de Sabest, sângele lui care se scurge îmi umple urechile cu suferința animalului. Acum, în timp ce, în sfârșit, îmi etichetez cutiile și borcanele, aud ultimul lui geamăt, ducând către friptura de porc. Medicul de țară trebuie să fie obișnuit și cu astfel de lucruri și nu numai medicul de țară, ci oricine mănâncă după aceea cârnații și nu numai mâncătorul de căinați, ci oricine suportă războiul și moartea și asta facem toți; totuși mă bucuram că moartea nu mai umple văzduhul cu țipetele ei. Mi-am dus marfa la doamna Sabest, jos, în bucătărie, ca să o păstreze după cum era obiceiul și să o predea clienților.

Doamna Sabest ia medicamentele oftând.

— Bietul porc, zic eu.

— Nu porcul, spune ea și oftează iar din adâncul sufletului.

Îmi pare că oftează prea ostentativ; nu prea îmi vine să o cred. Sau poate că este numai o introducere politicoasă.

— Păi ce nu merge, coană hangițo?

Ea aruncă o privire spre fata care șade la fereastră curățând cartofi și ne ducem în cârciumă.

— Domnule doctor, începe ea, Peter...

— Nu l-am mai văzut în ultimul timp.

Se uită cu teamă împrejur în camera goală și îmi șoptește:

— Of, domnule doctor, tocmai asta e, nici măcar noi, părinții lui buni, nu-l mai vedem la față... tot timpul stă la omul ăla... la Marius ăla pe care l-a primit Miland... Doar îl cunoașteți?

— Firește că-l cunosc.

— Credeți-mă, domnule doctor, omul l-a vrăjit.

— Și de ce nu, doamnă Sabest.

— Zău, nu mai râdeți, domnule doctor, îmi pare rău... să nu mai spun că Peter vine acasă cu idei trăsnete, așa de exemplu, și arată în sus spre aparatul de radio, vrea să desființeze radioul.

— Prostia asta o știu deja, nu-i dați importanță... dacă ar fi după mine, câteodată aș da și eu dracului radioul...

— Bine, continuă ea, n-o să mai vorbesc de radio, deși nu pot să înțeleg de ce îi dați dreptate...

— Nu, doamnă Sabest, nu-i dau dreptate, doar aveți nevoie de aparat pentru oaspeți.

Pe ascuns însă mă impresiona energia cu care vrea să-și impună Marius ideile.

— Of, continuă ea, nu pentru oaspeți, pentru că mai înainte Peter ședea lângă mine și ascultam împreună...

— Copiii cresc, doamnă Sabest, după câte știu v-a mai scăpat de mai multe ori din mână și fără Marius.

Ea își șterse o lacrimă.

— Da, domnule doctor, vă gândiți la Agata lui Strüm, și mai știți și că am ceva împotriva fiicei prostute a sărăntocului... dar acum, când el i-a interzis...

— Păi, aici nu există nicio interdicție, de asta s-o lăsăm pe Agata să se ocupe... cine știe ceva despre vreo interdicție?

— Tot satul, domnule doctor, nu uitați că stau în prăvălie și aud multe și până la urmă chiar și rușinea care mă privește pe mine... ah, nevasta lui Selbänder, doamna Lax, a lui... nu vreau să mai dau nume... toate mă bârfesc că Peter a fost vrăjit de omul, de vagabondul pripășit aici și că a fost îndemnat poate și la alte porcării și rele... of, nu râdeți, domnule doctor, râde deja tot satul. Și cui să mă plâng de grijile mele dacă nu dumneavoastră?

— Hm.

Mi-a venit să mă gândesc la șoferii atât de supărați pe Marius, zicând că e un porc, pentru că le predica mereu castitatea.

— Nu râdeți, domnule doctor.

Nu, eu nu râdeam.

În spatele acestei femei voinice și pricepute care părea că se descurcă bine cu viața și cu plăcerile ei, se afla acum o fetiță care nu știa nimic și probabil că era uimită că a adus pe lume încă o bestie umană. Ah, adevăratele violențe ale vieții omul le ține pe cât posibil mai mult la distanță și face totul pentru a se înșela. Cunosce asta.

— Ce spune despre asta soțul dumitale, doamnă Sabest?

— El face parte dintre cei ce râd... cred chiar că vrea binele vagabondului... spune că orice animal știe cu ce se împerechează... dar poate chiar să-i taie golanului beregata dacă i-o cer...

Dacă i-o cere când sunt în pat poate că o face, îl cred pe Sabest în stare s-o facă. Dar n-o sfătuiesc. Poate că și ea știe cumva asta.

— Voi urmări problema, simpatică doamnă hangiță, presupunând că nu vă jignesc... nu văd deocamdată nicio ocazie pentru asta.

Acum zâmbește. Îi mângâi un pic obrazul bucălat și o însoțesc, traversând gangul de la poartă până la prăvălie, ca să-mi cumpăr rația de tutun. În prăvălioară miroase a de toate, dar mai ales a imprimeuri albastre și a stămburi ale căror baloturi sunt așezate puțin înclinat, ca să se vadă modelele. Aici se găsește tot ce-i trebuie țărăncii; prăvălia este o mină de aur, deși Sabest o tratează ca pe o anexă fără importanță. Dar asta o face numai de ochii lumii.

— Păi, mai spune ea, ne ponegrește și prăvălia, îi zice băcănie și pe noi ne face băcani.

— Ajunge, spun eu, mi-ați promis că de acum încolo nu vă mai necăjiți.

Încuviințează din cap plină de încredere și părăsesc prăvălia în clinchetul clopoțelului de la ușă.

Șoseaua, la ceas de după-amiază primăvărată, era albă și prăfoasă, dar praful nu avea încă iuțeala mușcătoare a verii; văzduhul era încă umed și plin de miresme și în mijlocul acestui drum de țară alpin gândul mă ducea la malurile mării și la valuri verzi, primăvăratice. Preț de o clipită, m-a năpădit dorul de călătorie, aș fi vrut să mai fiu încă o dată tânăr și să pot hoinări dintr-un loc într-altul asemenea lui Marius, fie chiar și ca un nebun cum este acest Marius, ca un caraghios reformator al lumii, totuși un călător. Da, asta era o nostalgie bruscă a mea și un moment, cât a durat, era mai importantă pentru mine decât văicărelile hangiței blonde și îl înțelegeam pe Peter cu toate că știam mai bine ce înseamnă nebunia lui Marius și a tuturor acestor flăcăi hoinari care, în confuzia și nestatornicia lor solitară, nu sunt nimic altceva decât niște încercări preliminare ale naturii, una din nenumăratele ei încercări ratate până să-i reușească crearea unui geniu autentic, însă dorul

meu nu voia să știe nimic despre toate astea pentru că simțeam cum însăși lumea se pusese într-o primăvărată mișcare. Mă bucura că povârnișul Kuppronului, eliberat de zăpadă, saluta satul și îmi era prietenos, era prietenos cu Marius, binevoitor față de Marius, față de orice drumeț, iar din turnul bisericii a bătut trei și jumătate. Coliba de pe creastă, deasupra pajiștii mari, se vedea bine, cerul de deasupra se retrăsese în tăcerea lui înaltă și aproape imperceptibilă; venise timpul ascensiunilor, dar știam prea bine că pentru mine nu mai era timp de drumeție ci numai calea liniștită a bătrâneții. Așa că m-am dus peste drum, la bărbier, ca să-mi tundă barba încăruntită.

Meșterul Steppan se afla, potrivit dublei sale profesii, la masa de croit din fața ferestrei și călca o jachetă. Foarfecile de croitorie și de frizerie stăteau în bună înțelegere lângă oglindă, care avea să servească clientei de ambele feluri.

— Imediat, domnule doctor, a spus el când am intrat și a continuat să calce, pentru că era tocmai la o mânecă.

Pe peretele din spate al odăii, deasupra ușii care duce spre locuință, se află icoana Maicii Domnului și o candelă veșnic aprinsă, arătând că Steppan, pe lângă cele două ocupații principale, mai îndeplinește și obligațiile de paracliser. Lumina veșnică pâlpâie în paharul roșu pe care sunt pictate cu aur, de-acum în parte șterse, o cruce și inima înflăcărată.

Steppan este cam de aceeași vârstă cu mine și deoarece sigur că se gândește la aceleași lucruri ca și mine, spun:

— A venit primăvara, Steppan.

Ridicând ochii de la haina pe care o călca și clipind mărunț pe deasupra ochelarilor așezați pe nasul cu dungi roșii, spune:

— Cu cât îmbătrânești, cu atât mai mult țiine primăvara.

Spune asta cu voioșia lui caracteristică, cu o voioșie cu atât mai uimitoare la el, cu cât își duce viața între o femeie certăreată și o fiică palidă și bolnăvicioasă, și continuă să calce.

Mă așez pe scaunul de frizer:

— Da, îmbătrânim, Steppane... doi felceri bătrâni.

Râde:

— De când există un doctor, nu mai sunt felcer... tata, da, el mai era încă un felcer adevărat.

Că tot mai practică arta învățată de la tatăl lui și câteodată chiar – fără să am nimic împotriva – pune oamenilor lipitori, nu recunoaște. Apoi însă este de părere:

— Dar curând n-o să mai avem nevoie de niciun doctor... Vor exista mașini medicale; mașini de croit există deja... cred, dom' doctor, că și dumneata porți deja îmbrăcăminte de gata...

Conștient că sunt vinovat, îmi mângâi pantalonii. Da, îi cumpărasem de gata, din oraș.

— Cămăși făcute la mașină, ciorapi la mașină, jachete la mașină; acum omul mai capătă și o piele făcută la mașină și tot așa mai departe spre interior, până la urmă mai are și o inimă mecanică. Și omul pute tot a ulei de mașină.

— De aia ungi pe cap oamenii cu uleiul tău de păr?

— Nu permit să se vorbească de rău despre el, este fin și parfumat.

A așezat fierul pe suport și s-a îndreptat de șale. Trupul lui slăbuț, de croitor, este nostim rotunjit de burtică.

— Lui Dumnezeu cu siguranță că îi pute și uleiul de păr, pentru că este înconjurat de miresmele raiului.

— Dar dacă și acolo miroase a ulei de păr?

A zâmbit.

— Poate că miroase un pic.

La el nu mirosea chiar ca în paradis; amestecul ciudat de croitorie și de frizerie, jacheta călcată

aburea și, în plus, din locuință venea oarecare iz de fierțură de la bucătărie.

— Păi, spune el, dracu' pute, boala pute, moartea pute, mașina pute, tot ce-i rău pute și de-aia omul de treabă e dornic de un parfum bun.

— Deschide ușa, spun eu, de afară vine o adiere din rai.

— Da, da, spune el, trecând la cealaltă mânecă a jachetei, primăvara lumea devine gura Domnului, atunci ea răspândește aerul raiului și ceea ce răspândește e cuvântul Lui.

— Ia spune, felcere, de ce n-ai și tu o grădină ca popa? Ai avea trandafirii tăi și parfumul lor...

— Eh, face el, ca omul care nu dorește să-și piardă timpul cu fleacuri, nu mai durează mult până să ajungem în grădina cea mare, unde-i mereu primăvară și unde o să locuim în suflarea și în cuvântul Lui.

Și în timp ce termină de călcat mâneca mai spune:

— Lumea are o gură rea care râde rar și ascunde multe.

Apoi termină de călcat și îmi tunde barba și părul.

— Așa, spune el întinzând mâna după sticluța cu lichidul maroniu periculos, acum urmează uleiul.

— Las-o baltă, mă răstesc, sunt om de treabă și fără parfumul tău... nu-mi trebuie, chiar dacă acum mă duc să vizitez o fată tânără și frumoasă.

Pentru că în timp ce mă tundeam ajunsesem la hotărârea ca, de dragul nefericitei hangițe blonde, să o întreb pe Agata cum stau de fapt lucrurile cu ea, cu Peter și cu Marius.

— Complimente din partea mea lui Irmgard, spune el în loc de răspuns, dar cu o picătură de ulei ai fi fost mai frumos.

— Greșești, nu mă duc la Irmgard...

Dar în același moment îmi vine ideea că la fel de bine aș putea să mă duc la Miland ca să-l iau la rost pe Marius de-a dreptul. Deocamdată era încă

prea devreme pentru asta; oamenii mai erau încă pe câmp, dar pentru că eu îmi terminasem programul de astăzi mai aveam timp și pentru asta. Așa că adaug:

— Ai dreptate, poate că mă duc totuși la Irmgard.

Și am pornit deci, mai întâi încet pe ulița bisericii spre casa lui Strüm, pe lângă proprietatea lui Miland, aruncând doar o privire într-acolo, apoi pe lângă casa parohială și biserică și de acolo, la stânga, în fundătura închisă de poarta curții lui Strtim. Poarta e deschisă, curtea măturată și curată, afară de găini nu se vede nimeni. Dar o zăresc pe Agata în spate, în grădina din spatele curții.

Șade acolo sub meri la o masă simplă cu picioarele înfipite în pământ, între două bănci la fel de simple; șade acolo, cu nasul aplecat asupra lucrului și coase cu mișcările încete, rotunde, care aparțin celei mai vechi demnități a femeii, caracteristice în același fel atât fetei cât și bunicii, atât una cât și cealaltă urzind țesătura timpului, indiferent dacă Agata are abia șaisprezece ani, iar mama Gisson a trecut cu mult de șaptezeci.

Tocmai voiam să deschid porțița cam înțepenită prin care se trece din curte în grădină, când ea, auzind zgomotul, a ridicat ochii și a venit fuga cu o față cam stingherită și speriată ca și cum ar fi trebuit să mă împiedice să intru în grădină; s-a oprit în spatele porțiței și a spus doar:

— Domnule doctor.

— Da, Agata, spun eu și rămân în curte.

Așa cum stă în fața mea, în șorțul albastru și cu mâinile la spate, încă pe jumătate codană, pe jumătate viitoare mamă de viitoare codane, nu-mi pot închipui deloc ce s-a petrecut sau încă se mai petrece între ea și Peter. Știu, ce-i drept, că astfel de lucruri sunt obișnuite pentru tineri deoarece și pe mine m-au subjugat, ba, dacă norocul sau ghinionul vrea, aș putea să mai pic încă o dată în puterea lor, dar asta rămâne o idee abstractă și cât

mă privește, chiar că nu știu să fi fost vreo bârfă pe seama mea, bârfă despre trecut sau viitor, pe care să trebuiască s-o iau în serios.

— Ce mai faci, Agata? spun eu, așa cum se spune întotdeauna.

Ea este prea timidă ca să poată răspunde; cu siguranță că s-ar dori la Polul Nord, sau pentru că e prea departe, pur și simplu în pământ.

— Tata e la câmp?

Încuviințează din cap. Gândul ei este altundeva, nicăieri, este la o fericire pe care nu și-o poate închipui, pentru că gândurile nu spun mai mult decât: „acum trebuie să cos”, „acum trebuie să gătesc”, „tata e la câmp”; ea nu și-o poate închipui pentru că ceea ce gândește nu se află în ceea ce se poate exprima, ci în zborul rotund și lin al acului de care atârână ața, în trosnetele focului din vatră și în somn și în trezie și în fluxul devenirii și trăirii timpului care străbate gros cât brațul prin trupul tânăr cu inima în centru, bătând neîncetat, o neîncetată, nerostită rugă către marile puteri din care face parte.

Tocmai voiam să plec, dar visătoarea a găsit totuși o intrare în lumea exterioară. Zâmbește și spune:

— Și Trapp.

Da, Trapp e pierdut și el în visul lui, cu siguranță unul chiar prietenos căci coada i se mișcă încolo și încoace într-o rugăciune legănată către puterile din care face parte.

— Stai, Agata, venim noi la tine.

Dar era mai ușor de spus decât de făcut. Șanțul dintre drum și gard era plin cu apă, în unele locuri se formaseră băltoace late care ajungeau până în grădină și trebuie să caut mai întâi un loc acceptabil pe unde să pot trece peste scândurile putrezite de vreme ale gardului fără să mă ud la picioare. Trapp vine sărind cu un pas în urma mea și Agata râde.

— Grozav, spun eu, fii atentă, Agata.

Și caut o piatră – la asta Trapp latră „Ura!” – pe care o azvârl în spate, peste gard, până dincolo, pe câmp. Plin de avânt o aduce înapoi îmbăiată. După aceea îi vine rândul Agatei să repete jocul și cu asta prietenia noastră pentru azi este pecetluită.

Mai stăm așa un moment, ea pe picioarele robuste, goale, de fată, marmorate cu roz de înțepături de țăntar, pe care le tot freacă între ele, și cum stăm așa și ne uităm la Trapp cum ne provoacă să ne jucăm cu el mai departe punându-ne întruna piatra la picioare și îmboldindu-ne cu labelle, ea devine încet serioasă.

— Vino, Agata, vreau să șed puțin lângă tine, spun eu.

Ne așezăm pe cele două bănci, față în față, iar fata ia din nou în mână bucata de pânză rămasă pe masă și începe să coasă. Țăranii de aici nu sunt pomicultori, nu-și îngrijesc și nu-și scurtează pomii. Grădina și grădina vecină și iar grădina vecină se alătură astfel încât coroanele pomilor trec dincolo și dincoace împletindu-se, formează un acoperiș des de frunze și un covor des de iarbă: între ele este prinsă umbra și răcoarea verii, aproape că nu sunt pete de soare pe pământ, numai ineluse ce tremură cu spicele de iarbă. Dar printre trunchiuri se vede o fâșie orizontală dintr-un lan de grâu de pe coastă, o fâșie orizontală de verde însorit, încadrată de linia gardului și de crengile cele mai joase ale acoperișului de frunze, amândouă suspendate în lumină ca niște siluete.

Lumina pătrunde în beciul nostru de verdeață ca într-un tărâm străin, și nu mai e verde ci tot mai deschisă și mai cenușie, până la urmă abia ca o lucire azurie a stelelor cerului care călătorește și adastă asupra lui. Această strălucire călătoare și calmă e soarele. În iarba din jur ciugulesc găinile, câteodată mai și cotcodăcesc, iar dinspre firul de apă de la marginea grădinii vine din când în când zumzând vreo găză purtată de sunetul ei simplu și luminos. Trapp, cu piatra între labe, stă culcat

lângă noi. Agata șade cu spatele spre luminozitatea câmpului; ține ochii îndreptați asupra lucrului și peste brațul gol care se ridică și coboară lunecă mereu același inel de lumină.

Apoi începe să vorbească:

— Avem în grajd două vaci și un vițeluș.

— Da, spun, știu.

— Dacă vițelușul vrea să sugă, apleacă gâtul. Și înalță capul. Buzele i se lungesc. Și i se înmoaie. Și îngenunchează.

— Da, spun, așa sug vițeei.

— Blana îi miroase toată a lapte. Pe frunte e deasă și neagră. Coame n-are încă. Fruntea e tare și netedă și grea. Când sugă înalță capul...

— Da, spun eu.

— *Mamă-sa îi linge fruntea și coastele.*

Îi linge pulpele.

Dacă ar fi după mamă-sa ar goli-o de lapte.

Trebuie să doarmă singur.

Și mamă-sa doarme singură. Dar mereu întoarce capul după copil.

Noaptea e întunecoasă și tare lungă. Luna

Are o burtă albă și o lasă să curgă

Peste patul meu, și nu mai am încotro să mă uit.

Apoi tace și continuă să coasă. Îmi curăț țeava pipei înfășurând fire de iarbă și strecurându-le pe țeavă. Darul vorbirii care se revărsase pentru o clipă peste sufletul Agatei părea că s-a îndepărtat, ca dus de vânt.

Totuși mai spune:

— Furtuna.

— Nu, spun eu, azi nu vine nicio furtună.

Ea surâde ca și cum aș fi prins-o cu ceva și pune acul să coasă mai departe. Din când în când, răsucesce puțin mosorul cu eticheta albă a fabricii la capătul de sus de pe masă, ca să desfășoare încă o bucată de ață.

— Ce coși, Agata?

— Pentru mai târziu, răspunde ea.

În grădină se strecoară tot mai multe inele de soare pentru că soarele urcă. Spicele fășiei de ogor de afară, grele încă de ploaie dimineată, s-au înălțat și tremură acum ușor, înfiorate de adierea fierbinte.

Agata lasă lucrul să-i cadă în poală.

— *Dar noaptea, când noi am stat aici, noaptea era*

Ca o vită care suflă și mi-am

Ridicat fața, atât de moale îmi era gura.

Și s-a făcut lumină.

Între coarnele nopții a venit furtuna. Și a cântat.

Ca soarele.

Am băut furtuna și laptele ei.

Laptele furtunii l-am băut și eram

Albă ca pântecele lunii și frumoasă.

Dar acum sunt o vrăjitoare.

Tace și se uită în gol.

— Ce ești? întreb uluit.

Nu mă aude. Dar își pune mâinile sub sâni mici și rotunzi ca și cum i-ar fi oferit cuiva și poate că îl vede lângă ea pe iubit șezând pe banca șubredă de lemn, pentru că se întoarce puțin spre dreapta și suflarea depărtată ca norii care îi făcea sufletul să se avânte spre cuvânt capătă alt ritm și alte accente neașteptate:

— *De ce, ah, de ce ai plecat de lângă mine?*

Era el mai puternic decât noaptea?

Era el mai puternic decât furtuna?

Mai puternic decât douăzeci de fulgere?

Douăzeci de vite și douăzeci de tauri

Dansează lângă sâni mei

Și copitele lor dansează înconjurând

Cântecul meu.

Dar tu ai plecat,

Pentru că te-a chemat cel slab, cel

Ce nu apără pe nimeni.

Și mi-a zis vrăjitoare.

Ultimele cuvinte sunt plâns de copil.

După câțva timp spun:

— Atât de mult l-ai iubit?

Se uită la mine cu ochi mari. Apoi spune:

— Da.

— Pe Peter l-ai iubit așa de mult?

— Poate că pe Peter, spune ea.

Apoi tăcem amândoi și eu mă uit afară, la soarele înălțat peste lanuri. Dar peste câmpii trece hoinarul, ușuraticul, cel dus de vânt, dușmanul mamelor, venind din infinit, mergând spre infinit; el nu ia în seamă câmpurile și nu ia în seamă mamele, puterea lui nu este puterea lor, ea este împrumutată de la întâlnire, nu a creșterii, ci a adunării.

— Și acum ești o vrăjitoare.

— Da, el m-a ponegrit așa.

— Marius.

Vrăjitoarea se apleacă să-și scarpine înțepăturile de țăntări de pe gambe și Trapp vede că vrăjitoarea e tristă și vrea s-o lingă pe față. A ajuns până la mâini și picioare.

Ei îi place dezmiardarea udă a câinelui, se lasă cu plăcere în voia ei, apoi spune:

— Da, Marius mi-a zis așa, pentru că i-a interzis.

— Știu, spun eu.

— Vai, domnule doctor, dumneavoastră știți, se văicărește ea, de ce ați îngăduit?

Reproșul nu-mi era adresat mie; era o tânguire adresată întregii vieți pentru că o lăsase singură în furtunile Venerei. Se întinde îndurerată, iar mâinile îi coboară de la sâni, peste trup, până la genunchi.

Îl cunoscuse pe „a fost odată” care apare mereu în lume, umple lumea întreagă, pătrunde în toți porii lumii și oamenilor, întotdeauna când cineva moare. Când ajunge cu mâna la genunchi, tresare ușor, ca un câine adormit.

— Aici e fulgerul, spune ea, e în picioare și așteaptă.

— Viața e frumoasă și lungă, Agata, spun eu, nu trebuie să te întristezi.

— Da, spune ea, știu. Dar ei sunt la fierar și-și dau coasele la ascuțit.

— Fierarul e om bun, spun eu.

— Face pluguri și coase, spune ea lăsând firul să-i alunece printre degete cât îi ajunge brațul, timpul nu le mai ajunge dacă stau și se uită la el, lângă nicovală și foc.

— Da, spun eu, vreau să mă duc acolo și să văd ce fac.

Și mă ridic.

Ea încuviințează din cap și parcă e mai mulțumită.

— Beți un pahar de lapte, domnule doctor?

— Cu plăcere.

Mergem spre casă prin grădină și prin curte, care e ca orice curte țărănească și Agata dispare prin ușa joasă și lată ducând direct din curte la scara beciului. Acolo jos se află ulciorul mare, cafeniu, de lut, în care se păstrează laptele și prinde o peliță groasă și mai sunt desigur încă niște vase mai mici pentru golit și Agata îmi va umple paharul, cu grijă să nu alunece caimac în el, poate că va fi atât de pofticioasă și va pescui pelița laptelui cu două degete și o va băga în gură și toate sunt bune chiar și așa cum urcă, pas cu pas scara, cu paharul în mână, cu ochii ațintiți la suprafața ușor clătinătoare a lichidului, toate astea sunt bune pentru că în surâsul de la picătura de lapte vărsată pe pământ și în această picătură de surâs este adevărata omenie. Așa revine Agata cu paharul plin ochi și spune:

— Să vă fie de bine, domnule doctor.

Și eu am răspuns la fel de politicos:

— Mulțumesc, Agata.

Beau laptele în picioare, în curte. Primăvăratice de blând, ca de porțelan elastic este albastrul cerului deasupra noastră și acolo unde ajunge până la pământ se atinge de verdele nou al dealurilor și de albul pomilor în floare și se simțea un sunet ușor și blând de prietenoasă împlinire

pământească. Și pe lângă asta se mai aud zgomotele satului și ciocăniturile de la fierărie. Îi dau paharul înapoi și mai spun o dată:

— Mulțumesc, Agata.

Și cu toate că de fapt mi-a trecut cheful să-l mai văd pe Marius, sunt atât de impresionat de comportarea Agatei încât vreau să cercetez cum stau lucrurile. Și astfel, urmat de Trapp, intru la Miland.

Surpriza vine imediat: chiar în curte dau de-a dreptul peste Marius, dar cu el mai este încă un om, inconfundabil tot un hoinar, un flăcăiaș mic și slab, cu față de șoarece, care stă în fața lui Marius într-un fel de poziție de drepti mucalită, dar totodată plină de respect și primește ordinele sau sfaturile acestuia făcând vesel cu ochiul.

De cum m-a văzut, Marius spune tare, ca să aud:

— Du-te în bucătărie și spune-i lui Irmgard să-ți dea ceva.

Pungașul, altfel nu i se putea spune, s-a dus cu pași slugarnici la bucătărie, iar eu spun:

— Ia uite, încă o vizită...

— Bună ziua, domnule doctor, spune Marius ca să-mi amintească de formalități.

— ...și bună ziua, domnule Marius Ratti, spun și eu așezându-mă pe banca de lângă intrare sub care stau înșirați saboții întregii familii, de la cei mari ai țaranului până la cei de copil ai Ceciliei.

Cu brațele neglijent încrucișate, Marius se oprește în soare:

— Ce vă aduce pe la noi, domnule doctor?

Asta mi s-a părut cam exagerat. Îl reped destul de aspru:

— Îl aștept pe stăpân.

Pentru că rămâne obiectiv și politicos și nici nu mârâie, îmi place. El adaugă:

— Pot să spun „la noi” pentru că, în sfârșit, locuiesc aici... așa că în curând devin o parte a întregii gospodării.

Ei, poftim!

După câțva timp spun:

— Toți ceilalți sunt la câmp.

— Da, semănăturile de primăvară.

— Și dumneata ești consemnat acasă?

— Păi, spune el, sunt destui afară... o să-mi vină și mie timpul.

— Da? Când?

— La treierat, de exemplu.

— Ei, mai e mult până atunci... țăranul te-a primit numai pentru treierat? Muncă la câmp este destulă tot timpul și un mecanic își găsește întotdeauna locul.

— Aș dori ca de data asta să nu se treiere cu mașina.

— Cum?

— Da, răspunde el simplu.

— Nu înțeleg absolut deloc ce vrei să spui, Marius.

— Domnule doctor, treieratul cu mașina este un păcat.

Fără îndoială că e nebun.

— Ei... un păcat?

— Pâinea e pâine, ar crede toți... și totuși pâinea noastră nu mai este pâine. Și mai spune încă o dată: „Pâine.”

— Da... și?

Devine nerăbdător:

— Pâinea vine de acolo... și arată spre cer și apoi spre pământ... și vine de aici... și la mijloc este omul cu mâinile lui, dar fără mașină de treierat... așa a fost întotdeauna.

Eram uimit. Probabil că orice discuție era de prisos. Totuși spun:

— Până la urmă și morile sunt niște mașini.

— Da, spune el, cele mari, morile cu abur... de la care s-au îmbolnăvit oamenii.

Era el un apostol al vindecării naturiste, care-și lua spoiala de cultură din revistele populare săptămânale? Citise despre îmbogățirea nocivă a lumii cu unde electrice și de aceea voia să interzică

radioul? L-a ispitit el pe Miland cu o astfel de întoarcere la natură? Și, ca să-l fac să vorbească mai departe, spun:

— Ți se pare mai sănătoasă pâinea cu tărațe?

— Pe asta n-o cunosc, răspunde el serios.

— Păi, pâine din făină doar pe jumătate măcinată.

Pare supărat, fie de lipsa mea de înțelegere, fie datorită existenței pâinii cu tărațe; ridică nemulțumit din umeri și schimbă vorba:

— Ceea ce se face cu păcat n-o să fie sănătos nicăieri și niciodată.

Și intră în casă.

Rămas singur pe bancă mă uit în curte la toate utilitățile ei care aparțin totuși mai mult naturii și presupun că Marius Ratti ar fi originar din vreunul dintre satele italiene de la munte, izolate pe stânci, cu ziduri netencuite de piatră brută, aproape fără ferestre și cu scări exterioare piezișe. Oamenii din aceste case muncesc și ei pământul, mai mult chiar, cultivă vița-de-vie și toamna se veselesc. Ce caută el aici, unde domnește ordinea, chiar dacă cu mai puțină veselie, ce învârtește pe-aici?

Complet tencuit, chiar dacă umezeala din sol se ridică pe el vineție, zidul grajdului închide o latură a curții, sub streășină sunt rânduie scările de lemn, în colț este un cuib de rândunică, muștele roiesc la fereastra grajdului și deasupra gropii de gunoi care duhnește până aici, pe grămada de compost cresc deja spice subțiri și printre plăcile de piatră de la picioarele mele se strecoară iarba și omul rămâne între devenire și încremenire, cu siguranță o dăinuire aparentă și totuși una reală pentru că el vine din perindarea ierburilor și vânturilor și devine iar trecere când totul în jurul lui împietrește, el, omul, care este vântul și iarba în prăpăstiile de piatră ale orașelor. Aidoma unui vultur, o muscă dispare în azur și eu am uitat unde și cum mă aflu, căci podgoriile italienești coboară întinzându-se până la castanul din curte și până la

prăvălia hangitei blonde. Dar deodată aud voci răstite în bucătărie și-mi amintesc de ce am venit încoace și am intrat.

Situația e cam ciudată: Marius tocmai îl apucase de piept pe mărunțelul, care evident că șezuse pe bancă, sau trebuie că se refugiase acolo, îl ținea pe jumătate ridicat deasupra băncii, încât abia mai atinge pământul cu vârful degetelor, și-l scutura încolo și încoace. Fără să se apere, el striga: „Dă-mi drumul, dă-mi drumul”, în timp ce Irmgard, poate cam speriată, dar cu o expresie neîndoielnic mulțumită, stătea și se uita la ei. Era un tablou ciudat, o confruntare violentă, un meci la categoria pană, un fulg al unei drame și nu m-am putut abține să nu râd. Iar mărunțelul, primul dintre cei trei care mă văzuse intrând și râzând, este și el copleșit de veselia mea și începe să rânjească.

Brusc, Marius îi dă drumul să cadă:

— Ține minte, pentru altădată, și fără să-i mai dea atenție vrea să iasă pe ușa prin care intrasem.

— Ascultă, Marius, puteai să-i rupi noada.

Golanul, alb ca varul, se întinsese pe bancă și nu mai respira.

Pe neașteptate, toate erau aici imprevizibile, răspunsul îl dă Irmgard:

— Are dreptate.

— Irmgard, se aude acum de afară vocea cu nuanță de stăpân a lui Marius și Irmgard îl urmează ascultătoare.

Mă apropii de flăcău:

— Ei, cum e... respiră adânc.

Suspină și, cu toate că i se cutremura trupul, începe din nou să rânjească. Iau ulciorul de lut alb cu verde, care stă aici întotdeauna plin cu apă, umplu o cană cu toartă și îi dau să bea. Bea, îmi mulțumește și pare din nou foarte vesel.

— Ce ispravă ai făcut?

— Ah, spune el, pură politețe... I-am făcut un pic de curte...

Întinde mâna și își freacă degetele de parcă vrea să încerce o stofă și înțeleg că făcutul curții avusese un caracter foarte concret.

— Și asta nu i-a convenit lui Marius?

El face o mișcare de parcă l-aș fi întrebat cum mă cheamă pe mine. Obiceiurile lui Marius îi erau deci binecunoscute și întreb:

— O fi gelos?

— Colosal, zice omulețul și se bate comic pe pieptul slăbănog.

Totuși simt pe undeva că vrea să mă ducă.

— Atunci de ce îl faci să fie gelos?

Îmi șoptește:

— Pasiunea.

— Păi prețioasa ta noadă mi se pare un preț cam mare pentru asta.

— Altădată am scăpat mai ieftin... se compensează.

— Aha, ai cu el un fel de socoteli de durată.

— Cu el? Nu, deloc...

Se ridică, își freacă dosul, face câțiva pași.

— Merge... cu timpul te obișnuiești.

Să tot aibă patruzeci de ani, e tare zdrențăros, nu e muncitor agricol adevărat, deși în grajduri și la mașini se pot întâlni astfel de figuri. Pentru un moment, îmi trece prin minte că Marius se pripășise aici numai ca să-și aducă complicele și să facă împreună cine știe ce pungășii. Fața de șoarece plină de riduri și prefăcută a mititelului mă privește cu o ironie veselă.

— Ești muncitor agricol?

— Dacă trebuie, de ce nu?

— Păi da, dar e muncă grea.

Se scoală și, cu mândria omului nedreptățit, mă pune să-i pipăi mușchii foarte puternici ai brațelor; ciudate sunt mâinile delicate cu care se termină aceste brațe.

Acum pot să fac legătura:

— Și cu mușchii ăștia te-ai lăsat scuturat așa?

— Da, spune el cu superioritate, trebuie să știi când să te aperi... cu altul ar fi ieșit altceva.

Ce îi lega pe acești doi oameni? Unul avea brațe puternice la un trap care nu spunea nimic, iar la aceste brațe mâini foarte delicate și sub nasul ascuțit o fantă îngustă, o gură, prin care vorbea și din care emana respirația. Și mai era celălalt, respirând și el, în comparație cu acesta putea fi numit proporționat – de fapt de ce? – era frumos, și puterea lui se afla în ochi, nu în brațe, ci în privirea lui ciudată de pasăre. Ce îi leagă pe cei doi? De ce oamenii nu se mai pot elibera unul de altul? Drumurile lor nu mai reușesc să se despartă niciodată în peisaj, peisajul este cel ce îi urmează și nici nu mai este aici și acolo, ci întreșe podgoria cu ghețarul, totuși atât de puternic încât supune și conduce pașii călătorului. Ca și cum mi-aș fi vorbit mie însumi, spun:

— Este privirea.

— Chiar așa, confirmă fața vicleană de jos în sus, ca și cum mi-ar fi citit gândurile, chiar așa.

Pentru că omul pe care îl întâlnim nu vine din împrejurimile de aici sau de acolo, el nu vine dintr-un spațiu care are lățime, adâncime și înălțime, ba nici măcar animalele nu vin din el, omul vine cu mult mai de departe decât știe el însuși și privirea lui care nu-i păărăsește trupul trădează obărășia lui din spațiul răsinfinit în care trapul și spațiul se nasc permanent din nou și ființa se întâlnește cu ființa, astfel că omul nu mai poate trăi niciodată fără infinit și se crede un trădător al veșniciei de neatins, ba chiar ca un animal orb și trist când trebuie să-i întoarcă spatele și să-l păărăsească pe călătorul care i-a adus sclipirea propriei sale ființe. Și acesta era tocmai răspunsul la întrebarea pe care mi-o pusesem, răspuns care confirma printr-un „chiar așa” lipsa de importanță a unui astfel de hoinar.

Și pentru că era așa și pentru că curgerea infinitului bănuir se prăbușește în disperare, a cărei

cea mai mică și mai trupească parte este gelozia, arăt spre ușă, în spatele căreia dispăruseră Marius și Irmgard, și întreb:

— Ei nu sunt geloși unul față de celălalt...

— Geloși?... râde din nou cu râsul de șoarece cu multe riduri, geloși?... E dreptul lui.

Își freacă din nou fundul băgat într-un pantalon de sport zdrențuit, mult prea larg.

— Ei, spun eu, nu prea înțeleg pentru că nu cunosc aranjamentele voastre privind femeile, dar poate că s-ar putea să fie așa...

În sfârșit, am scos ceva de la el:

— Nici n-ați înțelege... pentru asta ar fi trebuit mai întâi să fiți câțiva ani împreună.

Iar eu spun repede:

— Ați călătorit împreună...

Dar acum nu mai răspunde. Ia ulciorul verde cu alb, îl duce la gură și, pentru simplificare, toarnă o cantitate mare de apă direct în trupul lui mic. Apoi spune:

— Totul în regulă, și se așază pe banca din colț.

Așadar cel puțin de câțiva ani. Spun:

— E drept, și ies spre bucătărie.

Când ajung afară, în micul coridor, îl aud pe Marius vorbind. Vorbește atât de deslușit încât înțeleg fiecare cuvânt și fără să fiu atent. Acum el spune în încheiere:

— Asta e drept, și de dragul dreptății trebuie să fie așa.

Cu siguranță că nu întâmplător vorbea despre dreptate. Irmgard spusese deja că are dreptate, mititelul îi dăduse el însuși dreptate și se condamnase singur la renunțare, pentru că oamenii vorbesc mereu de drept și că au dreptate și de dreptate când, pășind printre munți și copaci, îi bate vântul nemărginirii silindu-i să se apropie unul de altul, apoi despărțiți și mânați mai departe, ah, nu pot găsi alt cuvânt, cel puțin unul mai mare și mai sfânt și orice nedreptate pe care o comit poate fi pur și simplu înfăptuită dacă își închipuie

că au dreptul. Urmăresc dreptatea pretutindeni, în toate întâmplările și în toată natura, pentru că dreptul este consolarea tristeții separării lor, pentru că în primul rând în ea, chiar dacă se numește lege, sau oricum s-ar numi, poate fi ghicit răsinfinitul din care ne tragem, desigur degradat, adesea căzut în trupesc și mai des atât de golit încât nicio ființă nu pare să mai acționeze în spatele ei, totuși încă sfânt și etern ca înțeles și păstrând ceea ce este intangibil. Chiar și în dreptul special stabilit în mod evident între Marius și golanul lui mai vibra încă licărul veșniciei.

Dar acum răspunde vocea lui Irmgard:

— Este dreptatea ta și de aceea cred în ea.

Vocea se înalță verticală și frumoasă, la fel de dreaptă și de faimoasă cum este și fata. Însă tocmai de aceea sunt indignat. Nu există niciun fel de dreptate a lui Marius și chiar dacă îndrăgostiții cred amândoi că ar fi infinitul, da, chiar dacă sunt într-adevăr infinitul grație nemijlocirii ce le este dăruită când iubesc, nu mai există cuvinte, cu atât mai puțin cele privind legea și dreptatea, oricât de mult ar vrea dreptatea să oglindească în ea dragostea. Numai un nebun sau un șarlatan parcurge drumul înapoi înlocuind nemijlocirea prin abatere. Cu astfel de palavre voia s-o atragă pe fata înaltă, puternică și dreaptă? Putea ea oare să participe la acest joc? Dacă s-ar fi sărutat n-aș fi avut nimic împotrivă, pentru că la vederea unei perechi frumoase în mintea mea bătrână apar tot felul de fantezii erotice, dar prin fandoselile lui de acum Marius îmi apărea ca un fel de predicator ambulant al unei secte de abstinenți cu tendință comunistă, nu credeam deloc în bâiguiala lui mieroasă, la care șoarecele viclean din casă probabil că era vioara a doua, ca să aibă cine știe ce avantaj de vagabond. Și ies afară.

Aici se află predicatorul ambulant în atitudinea lui îndrăzneată, întors pe jumătate spre Irmgard, iar ea, cu un vag surâs, are ochii pierduți în

depărtare. Nu se poate observa nimic din conversația lor încâlcită. Eu însă, tot furios, spun:

— Ce se va întâmpla cu cel dinăuntru?

Marius face un gest disprețuitor, în parte ca să arate că nu mă privește, în parte ca să sublinieze lipsa de importanță a subiectului.

— Ah, Wenzel...

— Wenzel? E ceh?

— Nu, eu l-am botezat așa pentru că arată ca un valet^[13] ... și așa i-a rămas numele.

Irmgard râde.

Glumele lui Marius nu-mi displac. E un om frumos, totuși mai apropiat de animal decât mulți alții care au fețe evident mai animalice. Iar animalele nu glumesc. Vulturii n-au simțul umorului. Cel mult porcii sau șoarecii.

— Deci Wenzel... rămâne și el aici?

Amândoi se prefac că nu aud întrebarea mea, ca și cum aș fi atins lucruri cu totul fără importanță. În cele din urmă, Marius se învrednicește să dea un răspuns:

— Țăranul poate că va fi mulțumit.

Irmgard intră în casă tăcând.

După ce reguli începea să se organizeze lumea aici? Va fi o nouă ordine? Sau voia să izbucnească anarhia cea înșelătoare și ispititoare, care vine când ordinea se dezgustă de ea însăși? Deliciul decăderii. Dar mi se părea de neconceput că un țăran ca Miland ar putea să fie atât de scârbit de rânduiala părinților și străbunilor încât să existe pericolul de a ceda la o astfel de ispită.

Marius umblă de colo-colo prin curte, țănoș și cu pași ușori. Prezența mea îl deranjează și tocmai de aceea îl întreb:

— Și cum e cu aurul?

El se retrage din nou diplomatic:

— Țăranul nu e pentru.

Dar pentru că vreau să mă lămuresc întrucâtva ce e cu Peter, fac pe prostul:

— Ca să găsești aur trebuie să fii cast, după câte știu.

— Sigur, confirmă el politicos.

— Dumneata însă îți predici morala și unor oameni care nu se gândesc deloc să caute vreodată aur.

— Sunteți cumva pentru destrăbălare, domnule doctor? sună răspunsul cam surprinzător.

Brusc îmi dau seama că, cu toată abilitatea diplomatică, nu vorbește câtuși de puțin ironic, ci foarte serios, atât de serios cum vorbesc numai nebunii.

— Toate bolile vin de la destrăbălare, mă învață el.

— Credeam că doar copiii.

Îmi aruncă o privire plină de dispreț și continuă să umble țănoș de colo până colo. Nu m-aș fi mirat dacă omul ar mai fi fost deja internat. Era cel puțin un caz-limită.

Dar, ca și cum mi-ar fi ghicit gândul, se oprește în fața mea:

— Mă credeți nebun... dar știe medicina dumneavoastră de unde vin bolile?

Aș putea să îi răspund că, de exemplu, medicina cunoaște cauzele bolilor infecțioase. Dar pentru că la toate există o contra întrebare, renunț și spun doar:

— Ascultă, domnule Ratti, se pare că dumneata ai deja oarecare experiență în medicină.

Zâmbește, întinde brațul și trece cu degetele răsfirate, fără să mă atingă, de-a lungul trupului meu:

— La dumneavoastră e aici, spune el și arată spre umărul meu stâng.

Într-adevăr; în braț și umăr mi s-a cronicizat un reumatism pe care nu-l prea iau în seamă, dar căruia îi place să mă necăjească când se schimbă vremea. Poate că știe asta de la Miland căruia i-am vorbit destul de des de reumatismul meu, dar e posibil ca să posede într-adevăr darul

diagnosticelor prin magnetism. Este un talent periculos la un nebun. Îi spun deci enervat:

— Mai știi și alte trucuri magnetice?

— Ah, o luați drept scamatorie...

— Nu, dar nu se opune medicinei.

Nu-mi displace scârțâitul căruței ce se aude venind pe ulița bisericii; imediat după aceea atelajul intră în curte. Doamna Miland cu copilul șade pe capră lângă bărbatul ei, servitoarea, care șezuse în spate cu Cecilia și Andreas, coborâse deja mai înainte și închidea poarta mare, după ce carul intrase.

Marius ajută la deshămarea cailor. Felul în care lucrează arată că este deprins cu caii și că știe să se poarte cu ei. Îi mângâie, aproape tandru, cu mâna întinsă, pe spate și pe burtă și pe partea interioară a pulpelor, ca să șteargă muștele de gunoi așezate acolo.

Între timp, eu salut familia. Nu se miră că mă întâlnesc. Medicul este și al drumeților, merge din casă în casă, vizitează ici și colo o viață, această viață extrem de fugitivă, care se cufundă în pământ atom cu atom și sarcina lui este să oprească pentru un scurt răgaz decăderea care începe, la unul în umăr, la altul în rinichi sau în altă parte, în virtutea legii pe care o aduce din infinit.

Și conform acestei legi și a funcției mele întreb:

— Slavă Domnului, toți sănătoși?

— Sănătoși, slavă Domnului, răspunde Miland care până atunci stătuse deoparte tăcut ținând-o pe Cecilia strâns lipită de el.

Stăm câțva timp așa, pe extremitățile noastre inferioare care cresc ciudat bifurcate din trupul nostru și mă întreb dacă nu cumva destrăbălarea nu poate să însemne într-adevăr destrămarea, renunțarea la consistența noastră, dacă în ea nu ajunge să se exprime dezgustul față de ordine și deliciul descompunerii și aștept, pentru că evenimentul încă nu se produsese și Wenzel încă nu-și făcuse apariția. În felul ei tăcut, Cecilia

atrăsese o pisicuță și animalul, care se apropiase cu coada ridicată băț și cu spinarea încovoiată, fu apucat și ridicat cu o mișcare neobișnuit de rapidă. Soarele dispărea după Kuppron, lumea prindea contururi roșietice și adierea blândă a serii coborând la vale ducea cu ea parfumul poienilor de narcise ca pe o turmă nevăzută.

Andreas se cățăraseră pe acoperișul șurei și deschisese din interior ușa mare, cenușie, cu două canaturi, ca să arunce fân pentru hrana cailor, balamalele lungi de fier se bălăbăneau și scârțâiau înainte de a se deschide fără zgomot. Irmgard iese din bucătărie, dar oaspetele nu se arată.

Irmgard se întoarce la ușă și strigă:

— Hai, vino afară.

Omul, pe nume Wenzel, apare imediat rânjind, nu se putea spune că e stingherit, dar oricum pare nerăbdător.

Marius se apropie și spune simplu:

— El e Wenzel, caută un loc.

Sunt destul de încordat. Pe chipul țărăncii nu se observă nimic; îl măsoară pe noul venit cu o privire aspră, de la ea nu era de așteptat nicio amabilitate, dar ea respectă eticheta și nu vrea să i-o ia înainte bărbatului. Acesta se apropie de omul care zâmbește șiret, îi dă mâna, pe care golanul o strânge cu o reverență absolut nețărănească, și îi spune:

— Avem mâini destule, dar dacă vrei să cauți de lucru altundeva în sat, poți până atunci să înnoptezi aici, n-am nimic împotriva.

— Cum poruncește țăranul, spune Marius cu condescendența lui suspectă.

Pisicuță, care până atunci șezuse cuminte pe umărul Ceciliei, sare de acolo dintr-un salt; coada îi alunecă din mână fetei care încerca s-o prindă.

Spre uimirea mea, țăranca, în care era totuși imprimată, în forma cea mai dură, firea neamului Gisson, îi spune mărunțelului:

— Poate are nevoie fratele meu din satul de sus.

Asta a fost tot. Bătător la ochi era tonul conciliant care domnea acum și care nu putea proveni decât de la Marius. Mi l-am amintit pe bătrânul Miland care mai trăia acum paisprezece ani, când am venit în sat. Dintre nepoți n-o apucase decât pe Irmgard. Dar asta are prea puțină legătură cu condescendența. Ba totuși: bătrânul cedase gospodăria numai după multă împotrivire; nu avea deloc încredere în fiul care adusese una din satul de sus. Între timp, în ultimul an dinaintea morții, se înstăpânise o relație suportabilă, nu față de noră, ci față de fiu, despre care bănuia poate că suferea din pricina femeii aspre. Pe atunci, Miland stătea adesea în grădină cu tatăl său, căci viața tot mai împrăștiată a bătrânului se reducea tot mai mult și în spațiu, dar nu se despărțea de pământul pe care umblase și care încolțea, rodea și se cocea. Ba îi era mai dor decât oricând de glia străbună și de viața ei, fie și doar cea mărginită și pașnică a grădinii. Și așa adormise dincolo, în grădină, cu mâinile în frunzișul unei crengi coborâte și plecase, înainte ca cineva să fi observat ce se întâmplă. Când l-am găsit și l-am dus dincolo, în casă, mai avea încă o crenguță tânără în mâini și cu ea am încununat crucea pe care a ținut-o în sicriu.

Păi asta n-are nicio legătură cu condescendența lui Marius, este o altă condescendență, dar nu este lipsită de importanță pentru relațiile mele cu Miland și de aceea mi-a venit în minte în timp ce ne aflam aici și în jurul nostru toate deveneau tot mai calme și mai aurii.

VI

Cam la o oră mai la deal de satul de sus, nu departe de galeria ce poartă numele Groapa Piticilor, se află vechea capelă a minei, o construcție mică din perioada târzie a goticului, tencuită, zugrăvită și văruiată, ca și multe altele, în secolul XVIII și împodobită cu ornamentele corespunzătoare epocii. Astăzi este expusă unei degradări lente. Două trepte de piatră, sparte, prin ale căror crăpături crește iarba, se află în fața ușii de intrare permanent încuiată și deschisă o singură dată pe an pentru a lăsa preoții să țină liturghia la așa-numita „Sfeștanie a pietrei”, care are loc în prima joi între ultima lună nouă și solstițiul de vară.

Urc câteodată până acolo, aș spune că este chiar drumul meu preferat, merg pe el mereu, mânat de atât de ciudata și totuși omenească pornire de a-mi întipări în memorie cu deosebită insistență un loc foarte îndrăgit, știind totuși că este o sarcină și o dorință pentru care nicio imaginație, fie și cea supraomenească a îndrăgostitului, nu poate fi vreodată suficientă. Nici aici nu era altfel. Cu cât îmi dădeam silința la fiecare vizită să rețin acoperișul de șindrilă al capelei, cu toate detaliile lui, molizii care se înalță deasupra lui și cele două ferestre ogivale cu colonete subțiri la mijloc, la picioarele cărora zace un strat gros de moloș, memoria refuza să răspundă și eram mereu surprins de tot felul de senzații, de mireasma pădurii care învăluie zidurile asemeni unui nor rece, de pereții de stâncă prăpăstioși care par aici atât de apropiați încât ai putea crede că te afli la picioarele lor deși mai e o bucată bună de drum până să ajungi la ei cu adevărat și, nu în ultimul rând, mă surprinde întotdeauna priveliștea ce se deschide de aici: capela se află la marginea de sus a unei pășuni pietroase de munte, evident a unei

foste defrișări, făcută odinioară pentru Mina Piticilor, vechiul drum al minerilor urcă aici în serpentine abrupte și jos, după o lizieră de tufe și arbuști, năpădită de iarbă cu muchii tăioase, înaltă de un metru, începe din nou pădurea de molid peste ale cărei vârfuli privirea poate cuprinde toată lărgimea văii.

Așadar aici, pe treptele capelei, am șezut și șed cu plăcere, cu mâna pe capul câinelui. Și adesea această privire, în jos, spre valea care se întunecă și spre licărirea ei aurie și tremurătoare, este plină de nespusă uimire, de o neconținută schimbare, când îmi dau seama că privirea nu-mi este îndreptată într-acolo unde totuși tinde odihnindu-se, ci, plină de uimire, mă privește pe mine cum privesc spre curiile de pe această parte: pentru că privitorul nu este cel ce stă aici, nu este omul care îmbătrânește, nu este cel ce a fost copil și a străbătut ani după ani, cățărându-se în genunile încețoșate ale timpului, și nu este nici cel în care s-a adunat memoria, strat cu strat, împănată cu frânturi de știință medicală și nu este nici măcar cel care a dormit odinioară în respirația unei femei și care nu după mult timp se va întinde solitar, ștearsă fiindu-i memoria ce nicicând nu se odihnește, ce încă mai crește, până la subita uitare a timpului, nu, toate astea nu sunt cel ce privește, nu, astea nu sunt eu, n-am fost niciodată, căci eu mă ascund într-un înveliș atât de interior și de protejat, sunt coborât în mine atât de mult, ca într-un clopot de scufundător, cufundat în propriu-mi dincolo, încât toată această desfășurare a vieții împreună cu finalul pus la sfârșitul ei nu mă privește de fapt și dacă îi îngădui fratelui în care locuiesc și care, mai bine zis, este doar locuitorul din mine, bucuriile și chiar suferințele, dacă asemenea nebunului care este satisfăcut doar de simplul fapt că privește și că bate din palme, îmi pierde timpul, pur și simplu pentru că nu-l mai am sau nu mai contează, acolo unde privește ultimul

meu ochi văzător, în acea sferă deci – ah, unde o fi? – în care orbirea și știința au devenit una, încât ar trebui un ochi nou și mai pătrunzător ca să perceapă încă o dată separația dintre ele, o separație din care orbirea nu va mai apare ca orbire, știința nu va mai apare ca știință, deci dacă clopotul meu de scufundător încă mai plutește în derivă în întunecimea oceanelor mele și în întunecimea insondabilă a peisajului meu scufundat, în ciuda întunecimii, în jurul meu solitudinea se luminează tot mai mult și privind din această profundă și aproape ultimă întunecime, străbătând cu privirea toate învelișurile din care sunt făcut, eu, care șed aici, închis în viața și în carnea mea, eu, care trag cu urechea la muzica luminii ce părăsește munții, eu, extaziatul care privește în afară din necuprinsul propriei ființe în și mai necuprinsul unor tărâmurii tot mai vaste, da, privind și totuși eu însumi privit, presimt întreteserea științei, presimt presimțirea că eu însumi aș fi muntele, eu însumi colina, eu însumi lumina și eu însumi peisajul la care nu ajung, pentru că ele sunt eu, și totuși vreau să ajung, totuși voi ajunge în cea mai adâncă groapă a oceanelor, a munților și a insulelor scufundate, într-o zi, când pe fundul auriu al tuturor întunecimilor se va așterne asupra mea marea uitare.

Astfel șed adesea aici, pe treptele capelei, cu muntele și Galeria Piticilor în spatele meu, întristat de inaccesibil și totuși extaziat că îl pot vedea. Iar câinele, a cărui țeastă cu păr cald se potrivește exact în căușul palmei mele și eu o țin mereu pe ea, ca și cum aș putea să cuprind astfel infinitul ce se ascunde acolo, câinele, pe care îl invidiem pentru că nu trebuie să poarte blestemul harului deosebirii și ființa lui mâncăcioasă și atât de des pișăcioasă pare atât de inseparabil împletită cu ceea ce vede într-o voioasă unitate, despre care s-ar putea crede că în orice loc al ei este câinele

Trapp, da, câinele nu e vesel sau numai foarte rar, chiar și când se tăvăleşte în zăpadă și gonește peste câmp, ci pretutindeni și permanent se caută pe sine, caută în capul lui licărirea infinitului, pe care omul l-a trezit în animal, caută această nemărginire pentru care a devenit părtaș numai cu tristețea, dar nu și cu extazul. Dar cu această tristețe, din care noi, eu și Trapp, posedăm o parte comună, ne privim în ochi întrebători și cu dragoste, în depărtarea iubitoare a nemărginirii noastre, din care ni se trag privirile și la care participă comunitatea noastră, ne privim unul pe celălalt lung până ce îi dau botul la o parte și îi spun că unui câine de treabă nu trebuie să-i pută gura. Și totuși pute. Dinții i s-au cam stricat deja.

Dar oricât de des și cu plăcere vin aici sus, la sfeștania pietrei nu iau parte nicidecum în fiecare an. Nu numai pentru că asemenea multor vechi invocări ale naturii a devenit o sărbătoare de-a dreptul sărăcăcioasă, ci și pentru că un frecventator atât de prost al bisericii cum sunt nu se poate ocupa cu astfel de spectacole fără importanță. Și de data asta – în săptămâna Rusaliilor – era cu totul întâmplător. De dimineață, când m-am dus în satul de sus, la consultații, am găsit casele împodobite cu ramuri înfrunzite, șoseaua presărată cu iarbă, și după ce am rezolvat și vizita la doamna Suck, n-am plecat acasă ci la curtea minei unde era așezat un primitiv altar provizoriu, o cutie de scândură acoperită cu pânză roșie tivită cu auriu, dominat de o statuie a Fecioarei, totul înconjurat de verdeață. Aici se aflau deja participanții la procesiune: fetele satului, care joacă rolul de domnișoare de onoare ale miresei muntelui, împodobite cum se cuvine, spectatorii, chiar și cei din satul de jos, firește tot tineretul satului, în așteptarea preotului. Mai lipsea și mireasa muntelui. I-am salutat pe câțiva și tocmai voiam să intru la mama Gisson, să o binedispun cu un bună ziua, dar ea ieșea chiar atunci în frumoasa ei rochie

de sărbătoare din mătase, urmată de mireasa muntelui, care, spre surprinderea mea, era Irmgard. Da, era Irmgard, cu cununa de mireasă în păr, cu flori pe braț și împodobită ca nimeni alta.

„Ah”, spuneau spectatorii, așa cum se cuvine, și „ah, Irmgard” ziceau copiii, cărora le plăcea portul ei. Cerul era înnorat dar luminos, nu ploua și nu era nici intenție de ploaie, pentru că vântul bătea în valuri molcome și răcoroase dinspre nord în vale și în spațiul cosmic. Și în lumina opalină ce curgea prin spațiu atât de lin și parcă în valuri invizibile și calme, Irmgard era mai frumoasă decât dacă soarele ar fi ars cu o strălucire mai mare.

— Ce surpriză, mamă Gisson, am spus eu după ce o admirasem pe Irmgard cum se cuvine.

A ieșit din casă și mama miresei, soția lui Miland. Pe Cecilia o observasem deja printre copii. Mama miresei era în rochia de toate zilele, nu se uita la noi, nici la fiică, ci la lumină și la vântul care o purta atât de blând și o lăsa aici trecând apoi mai departe.

— Da, a spus ea simplu, când am salutat-o, astăzi mireasa muntelui e Irmgard.

— Am fost și eu odată, a spus mama Gisson, dar este atât de mult de atunci că nici nu mai pare adevărat.

Am înțeles că Irmgard mai era încă considerată ca fiind o Gisson, și că în această calitate ajunsese la demnitatea ei de azi, o demnitate care nu i-ar fi fost acordată uneia „de jos”; se povestește că, odinioară, cei din satul de jos nu erau admiși nici ca spectatori. Faptul că azi una „de jos” juca rolul de mireasă a muntelui îi atrăsese desigur pe unii dintre ei aici, „sus”. Nevasta lui Miland, gândindu-se firește că odinioară și ea fusese aici, la fel împodobită, înainte de a deveni „una de jos”, a spus:

— S-a întors acasă.

— Poate că da, a fost de părere bunica.

— Irmgard o să rămână mereu aici, sus?

— Da, a spus nevasta lui Miland.
Mama Gisson a explicat:
— Da, îmi aduce și recolta ei aici, sus.
— Pe cheltuiala mea, confirmă soția lui Miland.
— Cum vrei, a spus bunica, dar Irmgard o să-și câștige pâinea la mine.

Trăsura cu preotul a cotit jos, pe ulița bisericii. Calul țărănesc alerga greoi revenind mereu la pas, mânat de Suck cu o mulțime de plescăituri din limbă „ț, ț” și „dii!” și cu plesnituri ușoare din bici. Lângă el, pe capră, ședea ministrantul cu crucea lungă și neagră de lemn folosită la slujbe și procesiuni, pe una din băncile din spate ședea preotul în odăjdii, pe cealaltă paracliserul îmbrăcat în roșu, precum și cititorul de rugăciuni Gronne care locuiește în curtea minei și pe care, potrivit obiceiului, preotul îl trimitea întotdeauna pe Suck să-l aducă la sfeștania pietrei. Veniseră împreună sus, cu trăsura. M-am uitat la ceas, era șapte și jumătate.

Au coborât din trăsură, au luat ustensilele necesare pentru sfeștania pietrei, printre ele și prapurul bisericii din damasc roșu, înfășurat, iar Irmgard, în mijlocul însoțitoarelor, s-a apropiat de trăsură, ca să rostească formula prin care părintele spiritual este salutat de mireasa muntelui:

*Lăudat fie Domnul
Iisus Hristos
Ce-i ascuns în munte,
Prin El fie slobozit,
Gonită fie satana și
duhurile rele,
Tot ce-i rău piară în
veci
În numele lui Iisus și al
Mariei.*

Și în timp ce recita asta pe tonul unei eleve de școală sătească, i-a întins preotului spre

binecuvântare buchetul de flori. Micul și timidul preot a ezitat puțin, pentru că, iubitor de flori cum era, voia să admire mai întâi darul și pe fața lui strâmbă a apărut un vag surâs binevoitor de specialist, când, cu un semn aprobativ din cap, a făcut semnul crucii asupra buchetului.

Trapp, care nu știe ce înseamnă buna purtare, ci vedea numai că aici s-au adunat câteva dintre bunele mele cunoștințe, s-a apropiat ca să vadă mai bine ce fac ei împreună și a trebuit să-l strig ca să nu se amestece în acțiunile de cult. El m-a ascultat, dezgustat de ininteligibila prostie a omului. Între timp însă paracliserul cădelnițase și preotul pășise în fața altarului ca să spună prima rugăciune fără să fie acompaniat încă cu toată evlavia de comună pentru că ea stă deja de mai mult timp răspândită pe șosea, pentru ea nu s-a schimbat încă nimic și doar se zgâiește și zice că altarul stacoiu e drăguț, așa cum a fost așezat printre ramurile verzi. Nu e vorba de concentrare sau reculegere, ci doar de faptul că uneori lumea este puțin mai frumoasă înainte de a se întâmpla ceva și în timp ce treci prin ea, contra vântului sau cu vântul în spate, ceea ce este aproape același lucru, pentru că vântul terestru este doar un slab și vag ecou al unei respirații despre care vorbește uneori doar marea când crede că n-o aude nimeni și își poartă nesfârșitul dialog cu luna în blânda și măreața unduire a mareelor. Tremurul frunzei, după ce vântul s-a oprit, când totul tace și doar inima bate, nu este ca un ecou al ecoului? Ca o ultimă oglindire a mării pe înălțimile munților? Ușor și plăcut foșnea verdele ramurilor așezate în jurul altarului și frunzele lor începuseră deja să se usuce pe la margini și să se răsucescă. Paracliserul a cădelnițat din nou, legănând încet vasul și cortegiul s-a rânduie și s-a pus în mișcare, în fața ministrantului cu crucea lungă, înălțată peste mulțime, pe care Mântuitorul de argint lucitor se tot pleca și toți copiii erau în jurul Lui, în urma lor

preotul și paracliserul, apoi mireasa muntelui cu însoțitoarele ei, la urmă publicul mirean, sub conducerea dascălului, cei câțiva bărbați care luau parte, urmați de ceata destul de numeroasă a femeilor. Așa cere eticheta procesiunilor și înmormântărilor, o etichetă străveche a omenirii, aproape că-ți vine să crezi.

Dascălul a intonat litania procesiunii:

*Domnul a grăit pe
munte*

*Steaua și luna au vuit
Și milă El a semănat
Până-n revărsat de zori
Înălțată pe turnul lumii
Pe muntele vieții
luminat*

*Slăvită fie Maria pe
munte.*

*Domnul a grăit pe
munte*

*Steaua și luna au vuit
Și milă El a semănat...*

Asta continua tot așa, cam pe nerăsuflăte, pentru că urcam. Mă țineam în urma celorlalți bărbați ca să pot sta de vorbă cu mama Gisson care pășea în fruntea cetei de femei. Pe câine îl trimiseseam acasă. Se mai uita lung în urma noastră până să se hotărăscă să o ia înapoi și se oprea mereu pentru că nu voia să creadă că eu am treabă acolo.

— Da' nu-i nimic dacă se ține după noi, a fost de părere mama Gisson, o face doar de dragul sfeștaniei.

Nu numai Trapp dispăre în josul străzii, ci și soția lui Miland care — cu Cecilia de mână — coboară din nou cu pași mari la vale.

*...muntele vieții
luminos*

*Slăvit fie Sfântul Petru
pe munte.*

Mama Gisson cânta cuminte „Slăvit fie” împreună cu toată lumea, atât de cuminte, încât puteai să crezi că de fapt se amuză un pic și că își dă silința mai mult ca să dea un exemplu bun.

Dar multe dintre cele pe care le face omul sunt în același timp amuzante și serioase, neisprăvite și sfârșite totodată, mai ales atunci când știința lui a trecut deja în al doilea plan și a căpătat simțul umorului. Și Suck, fiu de cavalerist, decăzut și totuși înălțat la demnitatea de vizitiu care are dreptul să-l ducă cu trăsura pe pirpiriul preot și iubitor de flori, și Suck, cu câțiva pași în fața mea, cântă cuminte.

— Acu’ cincizeci de ani era altfel, spune mama Gisson în felul bătrânilor care uneori nu văd decât deosebirea, cu toate că știu că și cu cincizeci de ani în urmă pădurea era tot acolo, iarba creștea, hornurile fumegau și drumul șerpuia, uneori pe loc drept, alteori pieptiș.

Între timp, fiindcă micul preot urca cu greu la deal, înaintăm foarte încet. În pădure e abur, vântul trece peste vârfuri, nu coboară, aerul adastă aici îngreunat de pădure, încărcat cu miros de lemn, viu și tăiat, de iarba din pădure și de putregaiul dulceag al solului. Pe stânga și pe dreapta drumului totul este acoperit de tufe de afine, un covor tare și verde.

*și milă El a semănat
până-n revărsat de
zori...*

Se auzea strigătul presurii.

— Pe-atunci aveam un preot strașnic, povestește mai departe mama Gisson, într-o jumătate de oră eram sus.

— Ei, ei, mamă, ce să-i faci...

Dar ea mai are și astăzi pasul mare al locuitorului de la munte și surâde cu superioritate:

— O juma' de oră nu era rău, atâta mai fac și acum... iar popa Arlett se pricepea, se pricepea și la sfeștanie.

— Ce-i atât de mult de priceput la asta?

Mama Gisson râdea:

— Slăvit fie Sfântul Mihail pe munte.

Credeam că știu ce voia să spună: avea o adevărată repulsie față de soiul de omuleți-fantomă din care făcea parte pârlitul popă-cultivator-de-flori al nostru.

După câțva timp a spus:

— Dacă o astfel de sfeștanie vrea să însemne ceva, trebuie făcută noaptea...

— Nunta se face ziua, nu noaptea, mamă Gisson.

— Dar sfeștania se face noaptea.

*...și luna au vuit
Și milă a semănat...*

— Bineînțeles, mamă, că fără mire nu există noaptea nunții.

— Ăsta din față numa' mire nu-i.

— Dar părintele Arlett, era un mire adevărat?

— Asta vreau să spun... era un afurisit, nicio fată n-ar fi trebuit să-i fie trimisă la spovedanie...

— Vorbe de clacă, mamă Gisson... și acum o urmezi pe mireasa muntelui.

A luat o expresie șireată și plină de regret:

— Muntele e mort de mult și închis... da' când era încă deschis, deschis de-a binele...

Am înțeles:

— Munții au născut.

— Da, mă rog... când era încă deschis, sfeștania se făcea în noaptea nunții, cu dans și tot ce înseamnă nunta, ba chiar și mai abitir.

— La han?

— Sus, firește.

— Așa se povestește?

— Da, așa se povestește.

Mi-am amintit că și acum se mai ține la Piatra Rece o sărbătoare populară cu oarecare Țopăieli și travestiuri, toamna, în timpul ploii de stele. Cununa sărbătorilor și invocațiilor pe care omul a împletit-o în jurul muntelui e veștedă și săracăcioasă, jumulită rău de furtuna veacurilor.

— „... Și milă a semănat...” și, de parcă ar fi făcut parte din text, dar dintr-unul mai corect, a continuat:

— Minerul în munte, copilul în trup, ocrotit și născut... lădat fie Sfântul Pancrațiu pe munte.

— Ce-ai cântat acum?

Ea a surâs puțin și apoi a spus serioasă:

— Când vine vremea, binecuvântarea se arată și miresei și muntelui... e totuna.

Nu-mi venea să cred și am spus doar:

— Da.

De fapt voiam să o întreb dacă se simțise într-adevăr mireasa Kuppronului, atunci, cu ani în urmă, sau dacă Irmgard, care mergea în fața noastră purtând cununa de mireasă, are acum astfel de sentimente și e gata să primească binecuvântarea rodnică, să se lase izbăvită de cavalerul sfânt. Odinioară poate, când s-a născut vorbirea, când pământul încă se mai încrețea și se înălțau munții, mai exista încă o poală a munților, astăzi este o noțiune goală, rătăcită în geologie. Dar despre astfel de lucruri nu se putea discuta cu mama Gisson.

— „Domnul a grăit pe munte”...

Totuși am spus:

— Mamă Gisson, vorbind serios, există atâtea și atâtea munți vii la care se ajunge cu mașini de găurit și funiculare... fără mirese și popi...

— De ce nu, a răspuns ea liniștită.

— Fără să mai spun că un preot care să poată face treaba cum se cuvine, cum era Arlett, nu se poate găsi așa ușor... doar e o treabă obositoare...

L-a venit din nou să râdă:

— Dacă muntele vrea, se găsește și preotul potrivit...

— Da, dar munții renunță.

— Nu toți munții sunt la fel... „înălțată pe turnul lumii, pe muntele vieții luminos”... se întrerupse iar din cântat, pe lângă asta mai sunt și răbdători, uneori răbdă multe.

— Doamne Dumnezeule, mamă Gisson, dacă aș fi știut că mai crezi într-adevăr în asta.

M-a privit compătimitoare:

— Așteaptă numa'... așteaptă numa', așteaptă până-și pierde răbdarea și se răzbună... atunci o să vezi cu ochii tăi.

— Nu, am spus eu, n-o să văd nimic, pentru că răul din lume nu este răzbunare și pedeapsă, ci un joc prostesc... bietul Suck ar fi pedepsit degeaba dacă i-ar muri nevasta și ar rămâne singur cu copiii...

Suck, care trebuie că-și auzise numele, s-a întors spre noi.

— Viața nu pedepsește, a spus ea simplu, dar ea este pretutindeni, chiar și în rău.

— Da, mamă Gisson, nu am nimic împotriva, dar ce viață este în răul muntelui și în răzbunarea lui... poate balaurul...?

Nu mi-a mai răspuns. Cu astfel de observații puteam doar s-o supăr. Dacă mai credea în uriași și balauri nu se putea ști, despre asta nu trebuia întrebată. Era plină de povești despre ei, felul lor de a fi și prezența lor în ierburi și pietre, era cu ei în relații neîntrerupte și rodnice, la căutat ierburi, la ascultat și tras cu urechea, fabulosul ajungea neconținut la ea dintr-un odinioară care se află înaintea oricărei amintiri și care are aproape tot atâta importanță ca și prezentul în care este totuși zdravăn înrădăcinat. Dar lucrurile stau așa: cel ce știe într-adevăr să iubească nu va fi părăsit niciodată cu totul de cel iubit, nici chiar în moarte, cel ce iubește cu-adevărat știe cu multă siguranță

ce face cel plecat, știe de revenirea lui permanentă care a devenit bogăția lui și chiar dacă nu știe să spună în ce înfățișare se întâmplă, dacă se și sfiește să spună „e un duh”, sau „era o fantomă”, e totuși plin de siguranță și nu vrea să vorbească despre asta, ba se și supără dacă e întrebat. Poate că așa se întâmplă și cu comportarea mamei Gisson, a cărei dragoste se întoarce adânc în timp și care recheamă la ea multe și de aceea e supărată dacă o întrebi despre acestea, pentru că nu e în stare să spună „era o ființă de basm”, „era o zână”, „era un balaur”, ci știe doar că toate se mișcă în jurul ei. Nu, nu trebuie întrebată și era nedrept din partea mea că am făcut-o.

Drumul a devenit mai abrupt. Întrerupt de o mulțime de praguri cu făgașe adânc săpate în stâncă, umblate și circulate de mii de ani, șlefuite cu sănii primitive înainte de a se fi inventat roata, Drumul Minerilor, Drumul Uriașilor, Drumul Piticilor. Tufele de afine s-au rărit și a trebuit să ne oprim pentru că micul nostru preot nu mai putea să meargă. L-aș fi asistat cu plăcere, dar nu aveam în trusa mea de instrumente nici cofeină, nici alt medicament potrivit. În afară de asta el nu mâncase nimic înainte de slujbă. Era o adevărată prostie că un om evident slab de inimă, pe lângă asta și nemâncat, a fost pus să facă această ascensiune. Și atunci am strigat, în ciuda tuturor tradițiilor:

— Dar șezi un pic și odihnește-te, Sfinția Ta.

S-a întors cu mișcări sacadate, în odăjdiile lui țepene, și mi-a surâs recunoscător și nehotărât.

— Ba da, Sfinția Ta, o să ne facă bine tuturor și bunul Dumnezeu n-o să aibă nimic împotriva.

A mai ezitat puțin și apoi, cu gesturi de țărancă ce vrea să-și cruțe fusta, și-a ridicat odăjdiile la spate și s-a așezat pe marginea stâncoasă a drumului; acum i se vedeau bărbătește pantalonii cu dungi peticiți. Ceilalți s-au luat după el. Ministrantul l-a rezemat pe Hristos într-o crăcană

de copac și a intrat împreună cu ceilalți copii în pădure, stiharul lui alb lumina ba ici, ba colo printre trunchiuri. Domnul Gronne, cantorul, s-a debarasat de prapurul de damasc și a scos la iveală o sticlă – acum se vedea de ce îi stătea așa umflată haina la spate – și o ținea nehotărât în mâini în timp ce cobora printre femeile care ocupau sporovăind toată partea abruptă a drumului.

— Îi numa' cafea, a spus el ca un fel de scuză, pentru umezire, dar, deși toate femeile, după atât cântat, doreau urgent să se „umezească” și se uitau la sticlă pofticioase, niciuna nu a îndrăznit să bea măcar o înghițitură înainte de a se citi liturghia, nici eu n-am îndrăznit să-i cer lui Gronne să ofere înviorarea preotului, oricât de mult părea că sacrul s-a dizolvat deja în profan, aproape că se putea spune în turistic.

— Mamă Gisson, am spus eu, nu vrei să te odihnești și dumneata puțin?

Ea uitase supărarea și se uita cu indignarea iertătoare a unui maestru de ceremonii la mine și la oamenii din jur:

— Nu înainte de sfeștanie, și a chemat-o lângă ea pe Irmgard, probabil ca să salveze cel puțin demnitatea ei, a miresei muntelui.

Irmgard însă, pe frunte cu picături de sudoare, chiar și sub cununa de mireasă, avea într-adevăr o mină solemnă.

Suck s-a apropiat de noi. Acum, când cântarea tăcuse, totul era plin de zumzăitul insectelor din pădure. De-a curmezișul drumului trecea un cortegiu de furnici cu agitația lui sclipitoare și de neînțeles. Fața veselă a lui Suck e îngrijorată:

— Ați fost azi la ea, domnule doctor?

— Da, Suck, merge.

Dar mă uit în același timp și la mama Gisson, care știe mai bine cum e, știu și eu, dar nu vreau să mă uit în ochii lui Suck și poate că mai sper să-și retragă acum sentința dată bolnavei: dar nu se întâmplă nimic, deși ea a auzit întrebarea plină de

teamă a lui Suck și trebuie că simțea ce se petrecea în mine, căci își făcea de lucru indiferentă aranjând panglicile care atârnavă de cununa de mireasă a lui Irmgard.

Suck a mai întrebat încă o dată:

— Se va însănătoși?

— Da, am spus eu cu un fel de revoltă plină de amărăciune.

— Copiii tăi o să fie mari și frumoși, Suck, a spus mama Gisson arătând spre unul dintre băieții lui Suck care zburdau prin pădure.

Suck zâmbea în barba lui de marinar. Băieții îi semănau, așa cum și el semăna cu tatăl său, flăcăi bondoci, zdraveni și veseli, toți niște Suck. Ei au venit din frumoasa necesitate a vieții în care ești silit să întinzi mâna după femeie, ei aduc toată minunăția lumii și de ei depinde totdeauna uimirea că femeia a spus „da” unui flăcău cu așa o barbă de marinar și l-a plăcut, supusă și ea aceleiași frumoase necesități a vieții. Nu știu dacă Suck gândea așa, dar așa aș fi gândit eu dacă aș fi fost în locul lui sau dacă aș fi avut eu însumi copii.

Băiatul care se apropiase acum admira mireasa muntelui. Și apoi i-a cerut buchetul.

— Nu, a spus mama Gisson, n-o să-l poți căpăta niciodată, de-acum e al lui Dumnezeu, dar te poți uita la el.

Admiram și eu buchetul de pe brațul lui Irmgard. Era format mai ales din garoafe, amestecate cu ramuri tinere de plop tremurător, dar mai era și o mulțime de alte ierburi, multe dintre ele mi-erau necunoscute și probabil că proveneau de la misterioasa activitate de colecționare a mamei Gisson. Frunzulițele în formă de lanțetă ale cozii zmeului, numită aici iarba-șarpelui – se spune că infuzia e bună împotriva mușcăturii de viperă – le-am recunoscut, firește.

— Da, florile sunt ale lui Dumnezeu, a repetat mama Gisson cu voce mai puternică, adresându-se pentru prima oară preotului, nu-i așa, Sfinția Ta?

— Da, a spus el, cu fața slabă și obosită, sunt ale Lui, firește.

Și și-a șters fața palidă cu o batistă pestriță.

M-am dus în față, m-am așezat lângă el și l-am rugat să mă lase să-i iau pulsul.

— Ah, a spus el, acum e din nou totul în ordine, urcase doar prea repede. Da, așa se-ntâmplă dacă nu ești obișnuit să urci.

— Ei, Sfinția Ta, nu sunt deloc de părere că trebuie să te mai antrenezi pentru turism, dar mici plimbări ți-ar face bine.

Dalmatica îi atârna între picioarele depărtate. Mi-ar fi plăcut să-i propun să se debaraseze de toate lucrurile astea și să facă ultima bucată de drum în cămașă. Cu siguranță că părintele Arlett ar fi făcut așa.

— Anul viitor nu te mai las să urci aici, o să ai de-a face cu un veto medical.

— Anul viitor, a zâmbit din nou cu zâmbetul lui slab și strâmb, mai e mult până atunci, nu mă gândesc așa departe... cum o vrea Dumnezeu.

Spunând asta s-a ridicat, și-a netezit sutana și patrafirul și s-a pregătit să mărșăluiească mai departe. Dar o treabă odată întreruptă se reia cu greu și pauzele de odihnă la timp nepotrivit nu sunt avantajoase când urci pe munte. Femeilor care se apucaseră de palavre le era plăcută șederea la umbră, nimeni nu simțea nevoia de sfeștania muntelui care acum apăsa asupra tuturor ca o neplăcere lăsată de strămoși și păstrată din proprie neînțelegere. Dar cântărețul Gronne și-a adus aminte de obligația lui și când a dat iar drumul la plângărețul „Domnul a grăit pe munte”, cu ajutorul paracliserului, s-a restabilit întrucâtva ordinea în expediție.

După asta, în sfârșit, n-au mai fost alte dificultăți. A mai durat puțin și am văzut lucind lumina printre crengi, și când am ajuns cu litania noastră la „Sfânta Genoveva pe munte” am ieșit afară, în abataj. Muștele de cal roiau în jurul

șirului de oameni asudați, capela se afla în fața noastră, încă o serpentină și vom ajunge la ea, dar peretele de stâncă, dincolo de ultima lizieră de pădure, se înălța mare, cenușiu și brăzdat de dungi ruginii. Cerul era străbătut de același cenușiu luminos, aproape alb, dar acolo unde se afla soarele acum strălucea opalin. Mirosea a iarbă, tufe scunde și lemn tăiat. O șopârlă neagră, obișnuită prin partea locului, ședea pe o buturugă cu coada întoarsă în formă de S și ne privea cu căpșorul de șarpe ridicat.

Înaintam încetișor. Dădusem bastonul meu preotului, dar pentru că totuși el aluneca mereu, Suck s-a repezit, i-a dat mâna și l-a tras în urma lui. Ne cățărăm așa, încet, urmând crucea care se clătina, ministrantul o ținea foarte înclinată din cauza suișului, dar eu, după cum îmi este aici obiceiul, admiram încă o dată peretele de stâncă din fața mea și spre uimirea mea am descoperit, până atunci nu observasem niciodată atât de bine, că la o înălțime nu prea mare era o ieșitură orizontală, groasă de vreo trei metri, întinzându-se pe toată lungimea peretelui, ca o formă în relief a unui șarpe uriaș. Cu ușoara nemulțumire care mă cuprinde întotdeauna când văd confirmată imposibilitatea de a înțelege și cunoaște complet chiar și peisajul cel mai îndrăgit, m-am uitat mai atent și am găsit că într-un anumit loc acea ieșitură se curba în jos și se sfârșea acolo într-o formă triunghiulară al dracului de asemănătoare cu un cap de șarpe și ținea exact spre intrarea surpatei Galeriei a Piticilor. Fie, mi-am spus, dar în clipa următoare am ezitat și am devenit nesigur, prea se vorbește mult astăzi de balaurii și zmeii din ale căror gheare trebuia eliberată mireasa muntelui – Irmgard – ceea ce vedeam era în fapt așa cum vedeam?

Eram eu, sau vreo parte a eului meu care privea o parte a ceremoniei la care, cum mi se părea, jucam un rol fără să particip, eram eu oare atât de

captivat încât vedeam și lucruri care nu există? În definitiv, din alcătuirile stâncilor se poate imagina orice, ele se pretează tot atât de bine ca și siluetele stalagmitelor, atunci de ce nu și șerpi care se încolăcesc pe un munte? Peretele de stâncă era aici el însuși lăptos și cenușiu, în lumina alburie-lăptoasă a cerului, era ca o străveche lumină încremenită, un străvechi surâs al pământului, nu, ci râsul lui, când s-a deschis prima oară în fața luminii și noi ne apropiam de ea cu implorările noastre și ele străvechi, totuși uzate de vreme: și atunci nu-i era îngăduit stâncii să se distreze încingându-se cu un șarpe? Litania nu mai putea continua. Gronne își pierduse vocea și Suck a strigat din față:

— Hai, Sfinția Ta, ajungem îndată, mai e doar o bucățică. Copiii erau deja sus și ministrantul, care până la urmă se cățăraseră în patru labe, a înfipt triumfător crucea în pământ. Suck a strigat:

— Hop, Sfinția Ta, și l-a tras pe preot pe micul platou din fața capelei.

Iată-ne ajunși. Cei mai mulți găseau că astăzi drumul a fost deosebit de povârnit. Micul preot se rezema zâmbind și răsuflând din greu în ușa deschisă a capelei, împodobită cu cetină, mândru de performanța lui turistică. Tot mai ținea bastonul meu în mână.

— Cine merge încet obosește, a spus mama Gisson netezindu-și fustele, o să fie o sfeștanie obosită.

— Cu siguranță, am răspuns eu întorcându-mă pe jumătate spre preot, și de aceea duhovnicul nostru trebuie mai întâi să se mai odihnească.

Dar preotul a refuzat cu un zâmbet și a dispărut în capelă, urmat de paracliser, astfel că mulțimea, în frunte cu mireasa muntelui și cu mama Gisson, s-a văzut nevoită de asemenea să intre. S-a produs o mică îmbulzeală.

Eram aici oarecum în punctul central al ceții luminoase care umpluse de la început dimineața

asta, nu, care era însăși dimineața asta, atât de complet pătrunse de ea erau valea și stânca și cerul. Aproape că puteai crede că ne aflăm chiar pe malul dimineții, pe malul unei mări care, în liniștea ei matinală, se întindea până în cele mai îndepărtate necuprinsuri. Suck, de lângă mine, a spus:

— Azi piatra-i blândă.

— Da, am spus eu, și ne uitam în sus spre Kuppron.

— Ascultă, Suck, am spus, umflătura aia de sus arată ca un șarpe.

— Da, a confirmat el, șarpele în jurul muntelui... îl strânge.

— Nostim, am spus eu.

— De ce? Poate că e împietrit... doar există.

— Omule, am spus eu, un șarpe înconjurând muntele cât e de mare... e așa o prostie.

— Înainte de potop, a spus el, erau de tot felul.

Între timp se făcuse liniște și eu trebuia să-mi croiesc drum în capelă pentru că voiam s-o văd pe Irmgard în funcția ei de mireasă a muntelui și, pe lângă asta, mama Gisson tare mi-ar fi luat-o în nume de rău dacă n-aș fi făcut-o.

Mica încăpere văruiată era inundată de lumina crescândă a dimineții, care pătrundea prin ușă și prin cele două ferestre ogivale, licărul lumânărilor care ardeau potrivit regulii pe altar rămânea palid. Ce ciudat serviciu divin se oficia aici! Lumânările erau aidoma stelelor în lumina matinală și sub ele, învăluite de zâmbetul dulce și de prost-gust al Madonei de ghips cu mantie albastră înstelată, o capodoperă fără îndoială așezată aici sub oblăduirea preotului Arlett, se aflau pietrele, acele pietre din pricina cărora întreaga ceremonie se numește sfeștania pietrelor, de fapt bucăți de minereu, care au servit unor scopuri cultice încă cu mult înainte de a fi date în păstrare acestui locaș creștin pentru că suprafața acestor bolovani, de mărimea unui cap de copil, străbătută de vene

metalice, era șlefuită și lustruită de parcă ar fi fost expusă timp de milenii curentului atingerilor omenești. Totuși, sub cruce, în spatele altarului, era rezemat de perete un vechi ciocan de abataj. Preotul celebra în fața acestor obiecte și ceea ce făcea, lui, preotului evlavios, trebuie să i se fi părut o acțiune profund legată de cele mai condamnabile superstiții. Și cum era privită de comunitate? Aici, în prima bancă a șirului de scăunele joase de rugăciune, îngenunchea mama Gisson, care în virtutea unei științe altfel constituite participa numai ca un oaspete plin de respect și totuși cu un zâmbet față de cele bisericești și pe lângă asta cu gândul la preotul Arlett; aici îngenunchease Irmgard, mireasa muntelui, cu ciudat de solemnă evlavie și demnitate a unei fete de la țară frumos îmbrăcate și nu se știe dacă această evlavie era în legătură cu dreptatea lui Marius, în care credea, sau cu bucuria că se poate arăta atât de frumoasă și de împodobită. Mai erau aici și copii bucuroși că au intrat în această capelă altminteri încuiată, și femeile, fiecare în față, pe pardoseală, cu merindele în basmaua înnodată. Totuși, ceremonia, atât de sărăcăcioasă în sine, avea demnitatea calmă a dimineții de vară în care se îndeplinea, era ca o privire asupra mării în zori, și gesturile preotului, fețele oamenilor erau ca niște cețuri fugitive sau ca niște vagi pânze de corabie trecând peste nemărginirea încă cufundată în umbră. Pentru că oricât de pământești ar fi gesturile rugăciunii, mai importantă este capacitatea de a le îndeplini, această capacitate simplă a omului care, cu ironie, poate fi numită actoricească, ea este asemenea garanției, nu numai asemenea, ea este adevărata garanție că omul care se trage din infinit și nu poate trăi fără el, e în stare să se reîntoarcă la el. Este garanția infinitului. Chiar dacă el, micul preot, este epuizat, cu odăjdiile sare prăfuite, chiar dacă picioarele îi ard în încălțările țărănești, chiar dacă Irmgard își etalează portul de mireasă cu tot

felul de gânduri lăaturalnice lipsite de sfințenie, chiar dacă mama Gisson participă de la o distanță a cărei simplitate nu mai necesită eforturi cultice, totuși, în celebrarea preotului, în gestul celor ce se roagă, în simpla celebrare și în simplul gest se exprima dăruirea către transcendent și inexplicabil, omul ce împreunează mâinile în rugăciune este totuși purtat atât de sus de demnitatea chipului său încât pânza albă de corabie a atitudinii lui pline de umilință flutură prin multe straturi ale ființei, prin multe și nenumărate straturi, până la bănuitele țărături ale infinitului, până la țărăturile cerului invizibil, bănuite de privirea oarbă a celui ce se roagă. Afară, la ușa bisericii, greierii țârâiau cântecul lor alb.

Dar sfeștania pietrei însăși nu are loc în capelă. În timpul cât s-a spus de trei ori „Tatăl Nostru”, la sfârșitul slujbei, paracliserul și Gronne strânseseră bucatile de minereu de pe masa altarului și le așezaseră într-o ladă cu mânere, o unealtă mult folosită în vechile mine, pe vremea când nu erau nici vagonete nici șine. Doi flăcăi au apucat lada, mireasa muntelui cu tovarășele ei, copiii și ceilalți tineri s-au adunat în jurul ei și, până să ne aranjăm și noi ceilalți în procesiunea noastră, tot grupul și încărcătura lui dispăruseră în pădure. Pentru că trebuiau să ne aștepte acolo, la intrarea în Galeria Piticilor.

Paracliserul luase săpăliga de lângă perete și o ducea lângă cădelniță, ministrantul își ducea iar crucea, Gronne însă și-a prins din nou la cingătoare prapurul care fusese înfipt lângă altar și a dat din nou glas litaniei sale, de altfel renunțând la invocarea sfinților, fiecare vers se sfârșea acum mai mult cu un „Lăudat fie Sfântul Gheorghe pe munte”. Astfel am mărșăluit prin pădure și în tempoul nostru ne-au trebuit cam douăzeci de minute până să ne întâlnim cu cei din față la Galeria Piticilor: aici se afla deja mireasa muntelui cu spatele la intrarea zidită a galeriei, la picioare

0 0 0 0

*Vine Hristos lumea să
mântuie
Din gura mare a
satanei
Piară toate lighioanele
re-ele
și balaurii.*

La aceste cuvinte, paracliserul s-a apropiat de două dintre fete și le-a atins mâinile împreunate cu ciocanul de abataj, lanțul s-a desfăcut și preotul a putut pătrunde în semicerc. Mireasa muntelui a îngenuncheat cu multă demnitate în spatele lăzii, firește nu înainte de a-și așterne batista pe pământ, și preotul apropiindu-se, a făcut semnul crucii deasupra capului ei dar și spre intrarea zidită în munte și a binecuvântat cu sfeștocul atât trupul ei feciorelnic cât și pe cel al muntelui în timp ce comunitatea rostea „Tatăl Nostru” și „Salutul îngerilor”. După aceea mireasa, așa cum stătea în genunchi, a ridicat mâinile cu buchetul de flori către preot și s-a rugat: „Tu m-ai mântuit, primește aceste flori.” Preotul la rândul lui trebuia să răspundă: „Primesc florile tale, dar tu primește cele binecuvântate” și să arate spre lada cu minerale, „poart-o și fii mântuită”. La aceste cuvinte noi nu ne-am mai putut abține și, cu gâtlejuri odihnite, am mai izbucnit pentru ultima oară:

*Domnul a grăit pe
munte
Steaua și luna s-au
cutremurat
Și milă El a semănat
Până-n zori înălțat în
turnul lumii
Pe muntele vieții
luminos*

*Lăudat fie Sfântul
Gheorghe pe munte.*

Între timp, Irmgard se ridicase; luase bucata de minereu cu conținut de aur indicată cu degetul de preot și o învelise într-o fâșie de pânză ce-i fusese întinsă și acum o ducea pe brațe: astfel a pășit prin mulțime și femeile o atingeau ușor cu degetele pe ea și panglicile care atârnavă de cununa ei de mireasă, de asemenea ușor și piatra înfășurată în pânză, și spuneau: „Da, Irmgard.” Gronne care, ce-i drept, nu răbda fandoselile astea, și-a strunit cortegiul și a pornit în grabă, căci până la urmă fiecare voia să ajungă mai repede să-și ia gustarea. Și deoarece asta era foarte evident pentru toți, eram curând pe drumul de întoarcere: în față ministrantul și copiii, după ei fetele și mireasa muntelui urmată de cei ce duceau lada, apoi preotul, paracliserul, cantorul și comuna. Gronne tăcea, acum cântau numai fetele și copiii:

*Vine Hristos lumea să
mă-ântuiască*

*Din gura cea mare a
satanei*

*Piară toate lighioanele
re-ele și balaurii*

*Sfinte Gheorghe, Sfinte
Gheorghe*

*Co-omoara noastră-i
pe munte*

*Frumoasa fecioară
vinde-ecată-i*

*Cu sângele balaurului
de-colo.*

— Iac-așa, spuse mama Gisson, ceea ce nu suna deosebit de solemn.

Dar, oricum, se întâmplaseră destule, muntele sau cel puțin propria-i nepoată fusese eliberată din

îmbrățișarea balaurului, Irmgard ducea un bolovan de minereu și noi făcusem câte ceva și eram obosiți, dar să încheiem totul cu un „iac-așa” mi se părea prea puțin.

*Lancia ta l-a biruit
Și păgânul zace doborât
Fecioara lea-agănă pruncul
Și Hristos cârmuiește lumea
Sfi-inte Gheorghe Sfi-inte Gheorghe
Co-omoara noastră-i pe munte
Îngerașii Te înconjură în zbor
Sfinte Hristoase în orice loc.*

Da, totuși mama Gisson avea dreptate cu al ei „iac-așa”. Sărbătoarea fusese respectată, muntele fusese implorat, sanctuarul fusese deschis. O dată pe an. O dată pe an, în fiecare an, în fluxul mileniilor. Și totuși, era ca și cum în acest flux infinit tocmai infinitul, care se afla la începutul lui și care trebuia implorat mereu, se micșorase, ba era ca și cum piatra pe care omul a înălțat-o deja prin implorarea lui ar fi recăzut în starea ei originală de neatins, lăsând în urmă doar un licăr încremenit al ei însuși, o bucată de minereu cu conținut de aur, o licărire din această parte și poate nici măcar atât. Drăgălaș și inofensiv era infinitul cu care aveam de-a face, mult prea ușor a fost biruit balaurul lui, mulțimea lui de capete era un lanț din capete de fete, oșteanul Domnului pe care ni l-a trimis Biserica era micul nostru grădinar-preot, la care se vedea cât e de bucuros că a dus treaba, de bine de rău, până la capăt și chiar imnul despre înfrângerea păgânismului ajunsese un cântecel pentru copii.

Era ca și cum infinitul și-ar fi pierdut corelația cu sine însuși, ca și cum sufletul ar fi stat între vremuri, condamnat mereu să lase tot ce este solemn să alunece în insignifiant și pueril-jucăuș, era ca și cum între infinitul viu al lui odinioară și infinitul a ceea ce va veni, amândouă presimțite,

amândouă știute când omul închide ochii, ar fi o bucată moartă de drum, ce-i stă în față când deschide ochii, și e neputincios, el, cel ce știe, să înțeleagă subteranul pe care tocmai l-a implorat. Mama Gisson avea dreptate când spunea „iac-așa”.

Eu am spus:

— Ar fi trebuit să se deschidă galeria măcar pentru festivitate.

— Cui i-ar fi folosit?

A trebuit să mă gândesc o clipă: „Le-a fost frică... poate că se mai simte subteranul.”

*Sfi-inte Gheorghe, sfi-
inte Gheorghe,
Co-omoara noastră-i
pe munte...*

— Asta a și vrut să facă popa Arlett... el este înăuntru... pe atunci galeria nu era încă zidită, era închisă numai cu câteva scânduri...

— Și?

— A vrut să încerce cu violență... pe toate le făcea cu violență... pe altar și în pat... dar aici nu i-a folosit, subteranul nu rabdă nicio violență...

— Nu, am spus eu.

— Fata sigur că s-a ales cu un copil, dar muntele a rămas mut... apoi l-am zidit.

— Pe preot?

A râs:

— Nu, el a îmbătrânit și am plâns când a murit.

— Mamă Gisson, dar ăsta a fost un monstru.

— Nu, n-a fost așa... era ursuz și era bun și era mare și în credința lui, și avea cuvânt...

— Asta numești dumneata cuvânt?

— Da, a avut cuvânt ca nimeni altul și în fața lui bărbații erau la fel ca femeile... și tocmai de aceea a vrut să silească femeia subpământeană, să treacă la credința lui.

...Lancea ta a birui-it

Cântau copiii.

— Și dacă muntele n-o fi femeie, mamă Gisson? Asta voiam să spun de mult. Putea la fel de bine să fie un balaur în loc de mireasa muntelui.

— Aha.

Am privit-o întrebător.

În acest moment, soarele a rupt vălul luminos al lumii. Trunchiurile cu peri albi ale pinilor au devenit brun-aurii, negru-auriu a devenit așternutul de ace acoperit de umbră și de pete de soare care urcau până sus în rămuriș.

Dar eu nu voiam să cedez.

— Mai degrabă câmpul e femeie decât muntele... sau marea...

— Marea... vorbea cu atât de multă evlavie, ca omul căruia toată viața i-a fost dor să meargă la mare, deși cu siguranță că n-ar fi făcut-o niciodată, marea... șarpele înconjoară marea și doarme în mare.

Am avut o senzație ridicol de neliniștitoare în regiunea abdomenului, de parcă șarpele de piatră al Kuppronului s-ar fi cuibărit în propriu-mi trup.

— Știi tu, continuă ea, unde e ascuns bărbatul și unde femeia? Dacă muntele se cufundă în mare sau marea se varsă în munte?

Nu mai îndrăzneam să obiectez.

Ea a spus:

— Cine e puternic însărcinează și e însărcinat în toate și de toți... și noi nu putem decât să luăm seama și să auzim când a venit vremea unuia și când a celuilalt pentru că în fiecare lucru sunt amândouă vremurile și trăiesc în el. Asta ar trebui să știi, domnule doctor.

— Da, mamă, am spus eu, poate că odată o să știi.

— Grăbește-te, a spus ea, și fă să-ți crească știința.

...Frumoasa fecioară
vinde-ecată-i
Cu sângele balaurului
de colo...

Cântau copiii.

Drumeagul scurt prin pădure se sfârșise, apăruse partea din spate dărăpănată a capelei, am ieșit în luminiș, în fața noastră se deschidea valea largă și însorită. Am mai coborât și prin ultimul tufăriș, preotul se rezema în bastonul meu și când totuși mai aluneca pe grohotiș, Suck îl ținea de braț. Și când copiii au cântat ultimul lor „Sfinte Hristoase în tot locul”, am ajuns în fața capelei prin a cărei ușă soarele lumina oblic, astfel că în afară de prisma de lumină restul încăperii era aproape întunecat.

Acolo deci, pe pământul gol din fața pragului capelei, Irmgard a depus piatra pe care o adusese, după ce o dezvelise, și la fel s-a procedat și cu pietrele din ladă. Pentru că acesta era ultimul act al festivității. Preotul a rămas pe prag, mireasa muntelui a îngenuncheat în fața lui și a mai fost binecuvântată încă o dată. Apoi, preotul s-a dus la altar, a pus buchetul de flori acolo și a strigat „Aurum”, iar Irmgard a adus minereul de aur, el a strigat „Argentum” și ea a adus minereul de argint și, după aceea, el a mai strigat „Cuprum” și „Plumbum” și ea a adus minereurile de cupru și de plumb, și era un fel de botez, dar în același timp și un adevărat inventar, pentru că după aceea pietrele au fost puse la păstrare pentru tot anul. Și în timp ce se spunea rugăciunea finală, paracliserul a fixat din nou ciocanul de miner în perete, astfel că toate erau aduse în starea lor de dinainte. Apoi au fost stinse lumânările, toată lumea a părăsit capela, ușa a fost încuiată, preotul a făcut asupra ei semnul crucii și cheia a fost scoasă din broască. Sărbătoarea se terminase, numai florile, al căror

praf friabil va fi măturat anul viitor, rămăseseră ca amintire pe masa altarului.

Firește, de vreme ce se ajunsese până aici, boccelele cu merinde au fost deznodate și sticlele destupate. Se produse o agitație generală, nu numai din pricina foamei, ci și pentru că fiecare simțea, în ciuda deghizării inofensive și în multe privințe puerile, că se petrecuse ceva neliniștitor, ceva ce fiecare căuta să uite. Era un sentiment general de ușurare și unii și-l exprimară ducându-se în spatele capelei și murdărind zidul sfințit. Că și preotul se simțea ușurat; nu era de mirare, muncise din greu, mult prea greu pentru biata lui inimă, și acum ședea lângă mine, pe treptele de piatră înșorite, căci până dincolo, la umbra pădurii, nu mai putea ajunge. Refuza alimentele solide care îi erau oferite din toate părțile, era încă prea slăbit, a acceptat numai câteva înghițituri de cafea rece din sticla lui Gronne.

— Deci anul viitor va fi trimis aici un loțiitor, insist.

— Da, s-a scuzat el zâmbind, da, domnule doctor, poate... dar loțiitorul este și el cam costisitor și așa mai pot să fac câte ceva pentru florile mele.

Cu siguranță că era atât de nevoiaș încât îi venea greu să dea cei câțiva bănuți pentru o slujbă. Dar cu siguranță că o spunea bănuind în mine păgânul pentru care numai motivele pecuniare sunt de înțeles. Totuși, când mama Gisson s-a apropiat de el și a spus „mulțumim frumos pentru slujba frumoasă, domnule părinte”, și a spus-o cu toată demnitatea ei caracteristică, el a înclinat capul ceva mai mult într-o parte și a întins puțin mâinile ca să arate că și-a făcut numai datoria, fie ea și cam obositoare, față de Dumnezeu și față de această mică comunitate de creștini și a răspuns cu mare puritate și sinceritate:

— A fost o mare bucurie pentru mine, doamnă Gisson.

Dar chiar dacă asta s-ar fi petrecut în acele straturi de politețe rituală la care omul aproape că nu mai participă și care există în diverse forme ale relațiilor țărănești atât la mama Gisson cât și la preot, această politețe provenea direct din ființă, dintr-o ființă care la ea era mare și rotundă, la preot însă cam îngustă și slabă și atât de evidentă că mama Gisson i-a dat drumul la mână și, cu toată insistența de care era în stare și pe care nimeni nu o putea contrazice prea ușor, i-a poruncit:

— Acu' scoate-ți imediat odăjdiile, Sfinția Ta, că dacă nu, ți le scot eu... Acu' nu mai avem nevoie de ele.

Și preotul a ascultat-o atât de grăbit încât lui Irmgard care, urmându-și bunica, venise și ea să-i mulțumească cu o reverență pentru binecuvântarea primită, abia i-a mai putut face un semn din cap. Dar, oricum, ea nu participa la o astfel de politețe exterioară.

Din turnul bisericii de jos suna ora zece. Marea dimineții se retrăsese din vale, câmpul cultivat se întindea verde în adânc, verdele este mai închis acolo unde pârlăiașele de munte străbat câmpul unindu-se, mai închis este și verdele livezilor din satul de jos și al înălțimilor împădurite de pe celălalt mal al văii, iar de la casele răspândite sună tălăngile vacilor. Cerul se desfășura de un albastru imaculat, sus, deasupra văii și mai sus, peste munții de piatră care încă neajunși de primăvară, mai poartă soarele iernii târzii. Așa locuiește omul de la început și până în depărtări străvechi și cei mai timpurii străbuni și cei mai recentți nepoți nu sunt pentru el nicicând istorie, ba nici măcar oameni, ei sunt un fel de ființe eterne, nici zei, nici pietre, și totuși zeu și piatră în același timp, ei, care stau la infinitul început și sfârșit originar al lumii, unitate, care după eoni se regăsește în unitatea originii, pe când pentru noi, cei de la mijloc, este doar amintirea și presimțirea, totuși atât de puternică, este o știință despre eterna transformare,

despre eterna confluență, o știință despre ceea ce nu se poate deosebi, în care vrea să se verse și se va vărsa din nou tot ce este despărțit. Bărbat și femeie, izvorând din soare, înălțându-se în munte, plutind pe mare, bărbat și femeie aplecați peste câmpuri, locuind în colibe și vorbind limba încă nehotărâtă, bâlbâită și stângace, plină de înflorituri și ocolișuri, bărbat și femeie, vor fi din nou una, în mijlocul câmpiilor lor înfloritoare, când limba lor, formându-se de la sine și cântând despre pământ, reîntoarsă în profunzimea ei cea mai proprie, va putea să le exprime unitatea.

— Ei, a spus mama Gisson care mă observase, ce zici, domnule doctor? Valea e acum un munte sau un bărbat?

— Lua-te-ar dracu', mamă Gisson, zic că ai putea s-o iei la vale și să te odihnești mai bine în pădure... aici e prea cald.

— Și tu?

— Eu mă duc, că tot sunt aici, dincolo, la trecătoare, la tata Mittis.

Pe cei doi bătrâni Mittis oricum trebuia să-i vizitez mai de mult. Și astfel mi-am luat rămas-bun și am lăsat în grija lui Suck să-l piloteze pe preot, care din fericire era în cămașă, cu bine, jos, în vale.

VII

Plouase câteva zile, tot mai încet și mai încet, și într-o noapte vântul gonise ploaia. M-a trezit devreme mirosul verii adus în valuri prin fereastra larg deschisă de vântul de la sud. Mă scol și mă aplec în afară. Grădinița e încă umedă și umbrită de pădurea de pini care o înconjoară. O mierlă își face de lucru pe aleea de pietriș. Dar acum zboară de acolo, pentru că Trapp, care stând cu vârful nasului negru deasupra labelor încrucișate o mai privise din coteț, mă observă și vine în grabă, se întinde de două ori cu botul deschis și spinarea încovoiată și acum începe să danseze în fața ferestrei lătrând și dând din coadă.

Sunt oare aceste dimineți, aceste dimineți de vară și acele dimineți de iarnă cele ce m-au reținut pe mine, om în vârstă, deja de atât de mulți ani în satul ăsta de munte? Mă rețin ele și nu mai vor să-mi dea drumul?

S-a trezit și Karolina. O aud meșterind în bucătărie și pregătind cafeaua pentru amândoi. Mă duc la baie care, ca și multe altele din casa asta, este o escrocherie a inflației: robinetele nichelate sunt uscate pentru că izvorul care trebuia să alimenteze cele două vile n-a mai fost captat și în camera frumos faianțată trebuie să mă descurc cu niște ligheane. În mod ciudat, într-un colț al sufletului meu mi se pare drept – cu toate că, dacă comuna ar da curs insistențelor mele și ar instala conducta de apă, aș putea foarte bine să amenajez aici două sau trei camere pentru bolnavi și asta ar fi o binefacere pentru această localitate izolată – în mod ciudat, condițiile astea primitive îmi convin, precum și tot ce este distanțat de oraș și de regulile urbane de care am fugit. Firește, asta n-are sens, dar omului îi trebuie câteodată pietre kilometrice exterioare când parcurge un marș lăuntric. Și de

când m-am lepădat de oraș și în exterior, mășăluiesc, cred că mășăluiesc.

După aceea stau cu Karolina în bucătărie, la micul dejun. Fereastra e deschisă, umbra grădinii își trimite respirația rece în bucătărie și preia mirosul de cafea măcinată. Dar se simte că, afară, vârfurile brazilor sunt deja aurite de raze de soare, deoarece, clătinate de vântul de la sud, care le face lemnul să trosnească cu un zâmbet plângăreț, ele seamănă scânteile de lumină care s-au încurcat în ele, sămânță de lumină care coboară în umbră și îi fecundează răsuflarea. Iar în acest surâs plângăreț al tamehiurilor și crengilor se amesteca viersul tuturor păsărilor.

Dar omul nu există numai ca să se bucure de frumusețea lumii și mai ales Karolina este de această părere, așa că mai povestește încă o dată că n-ar fi avut o bătrânețe atât de însingurată dacă individul de la care avusese copilul n-ar fi emigrat în America. De câtva timp mă gândesc dacă acel flăcău din America nu răspunde la numele de Arlett. Copilul însă are serviciu la oraș. „Copilul de servitoare tot servitor ajunge”, încheie ea întotdeauna povestirea.

Aveam treabă în satul de jos, dar – pentru că era miercuri – nu consultam, și de aceea am hotărât să plec imediat, poate și pentru că dimineța mă ispitea să iau drumul prin pădure. Și după ce Trapp a terminat de lins laptele, am luat bastonul și geanta și am pornit amândoi, mai întâi pe lângă casa lui Wetchy, apoi prin luminiș, pe la capătul funicularului și am luat direcția către nord, cu punct terminus valea Plombonului, firește fără să ajungem până acolo.

În luminiș ne-am oprit un moment. Pereții Kuppronului se pot vedea de aici în toată întinderea lor până dincolo, unde coboară spre șaua Kuppronului. Se conturau limpede pe cerul senin, ca și stâncosul Venten, de dincolo, care mai purta încă zăpadă pe înălțimile lui. Înconjurată de

umbrele lungi și negre ale copacilor, pajiștile verzi de sus erau scăldate în auriul soarelui matinal, dar prospețimea rece a acestei lumini umpluse deja în întregime văile Kuppronului și Plombonului, a căror confluență se poate vedea de aici. Dincolo, pe înălțimile mai joase dinspre nord și est, se deslășeau bine niște gospodării izolate cu pășunile și pâlcurile lor de copaci, viața cotidiană, între casă și grajd era perfect vizibilă, marea umanitate a locuirii și a muncii, fântânile și jgheburile, din când în când un cucurigu, ba chiar și câte un strigăt. Le vedeam și le auzeam pe toate, atât de mult limpezise ploaia văzduhul. Vântul dimineții amuțise.

În așteptarea științei.

Am coborât prin abatajul îngust, făcut pentru funicular, unde, pe partea umedă, umbrită, a muntelui, el se îmbogățește cu fiecare an tot mai mult cu tufe și iarbă grasă cărora le priește de minune, am trecut de soclurile cenușii de beton ale pilonilor, cuburi uriașe, de ale căror suprafețe laterale rugoase nu se prinde nicio plantă și pe care nu crește niciun fir de iarbă și care nu arată nimic în afară de urmele orizontale ale cofrajelor, și în cele din urmă am ajuns la pâraul care coboară în stânga de la Piatra Rece și traversează culoarul funicularului într-un șanț adânc, împreună cu el am cotit-o în pădure.

Acum, după atâtea zile de ploi, nenumărate pârâiașe de pe peretele Kuppronului, tulburi de nisipul adus, năvălesc peste solul aproape uscat și peste pietrele pline de mușchi, iar pe margine, ferigile și ierburile sunt spălate de șuvoi: câteodată una dintre plante este smulsă împreună cu bulgărele de pământ, se rotește de câteva ori în jurul ei și apoi se prăbușește dispărând în apă. Drumul duce peste solul de ace neted și umed, trebuie să înfig bine bastonul în pământ ca să nu alunec, și când e mai greu fac mici ocoluri, ca să calc pe mușchi sau vreascuri. Cerul albastru

privește în pădure printre ramurile negre, mulțimea de trunchiuri ale pădurii încă plină de ploaia nocturnă începe să se joace cu soarele, un joc al petelor de soare, un joc de foșnete și trosnituri, trunchiurile râd cu picături de rășină, și pe frunzele ciclamelor sclipesc perle întorcându-și, pretutindeni și mai ales în jurul trunchiurilor, pielea lor pestriță de reptilă către soare. M-am întors și eu cu fața spre soare, mergeam chiar spre el, poate că îi și zâmbeam. Dar apoi copacii s-au schimbat și aproape brusc mă întâmpină lumina verde-aurie a pădurii de fag, câțiva pași încă și calc pe pajiștea blând-foșnitoare a ierbii de pădure cu muchii tăioase, desişul cu frunze de un verde-crud mă înconjoară din toate părțile, trebuie să îndoi crengile ca să pot trece, ele mă stropesc pe obraz cu rouă, ultimii stropi jucăuși ai ploii. Se răcorește și pârâul curge mai domol, îmi aprind din nou pipa, ea stă bine și plăcut între dinți, gura mi se umple cu fum cald și dulce, aud cucul și pițigoiul, toate sunetele trecute din gușă în gușă cât ține pădurea, mai departe, tot mai departe până la imperceptibil, revenind mereu și din limitele imperceptibile ale ființei mele crește iar uimirea, uimirea că sunt om, un om în pădure, om, care pășește prin rouă și prin zi, om, care uită ploaia de ieri și soarele de azi, el însuși un strop de rouă ce se evaporă, el însuși un strigăt de cuc, un ciripit de pițigoi, transmis mai departe din depărtare în depărtare și reîntors numai în imperceptibil. Se întunecă, trunchiurile sunt mai înalte, crengile mai dese, coaja mai crăpată și mai noduroasă. Dar pârâul se adâncește mai mult în pământul moale, atât de adânc, încât formează o mică râpă, pe ale cărei maluri întunecate cresc tufe și ferigă și frunze mari de podbal și unde se depune mult prundiș.

Trapp își încetinește brusc mersul, picioarele i se întind, ciulește urechile, ridică atent coada în poziție orizontală și se oprește. În gâtleejul lui este

un mârâit abia perceptibil. Mai este un om în pădure, fără aprobarea lui.

Omul devine vizibil și este tare jerpelit. Într-o mână ține o boccea roșie, în cealaltă câteva ciuperci frumoase. Slab, cărunț, cu o barbă incertă și de o vârstă indefinibilă, este Waldemar-Cizmarul, care a profitat de cunoștințele sale despre ciupercile crescute după ploaie.

Ne salutăm și îi admir ciupercile pentru că este un om naiv.

— P-asta o capătă Marius, spune el și îmi bagă sub nas o mânătarcă mare pe care o ține în mână separat.

Ciuperca miroase a răcoare și pământ.

— Așa, o capătă Marius. De ce, mă rog?

Waldemar-Cizmarul e darnic. N-ar trebui să fie atât de sărac cum este, dar e fără apărare și oamenii simt o plăcere nebună să profite de el. Lax nu i-a plătit niciodată nici măcar un ban.

— El o să ne mântuiască, spune el.

Mă așteptam de mult să urmeze așa ceva; totuși eram surprins.

— Te-a pus să-i cârpești pantofii?

— Da, el și ălălalt.

Ălălalt? Păi ăla era Wenzel.

Poteca pe care coboram împreună trecea uneori pe marginea râpei, alteori la distanță de ea, se apropia din nou și se întâlnea în cele din urmă cu drumul de căruțe, ce vine din stânga peste podul solid din bârne și duce spre dreapta la ieșirea din pădure și spre sat.

M-am oprit.

— Ți-au plătit pentru pantofi?

— Da, a spus el cu un zâmbet fericit.

— Aha, și de-aia vrea să ne mântuiască.

— Dacă râzi, mă întorc în pădure, mă amenință el și vrea s-o facă.

— Vino, spun eu.

Urmele de roată de sub picioarele noastre sunt adânci, marginile lor încă moi de la ploaie se rup,

și pe fundul lor este pietriș călcat de roți. Pe unele porțiuni trebuie să mergem unul după altul pentru că este un adevărat șanț cu pereți de nisip și lut peste care se prelinge permanent apa. Dar cu cât ne apropiem de ieșirea din pădure, cu atât drumul devine mai plat și în cele din urmă se continuă foarte domol, pe lângă marginea pădurii, despărțit doar de câțiva copaci și tufe de tăpșanele pe care iarba deja cosită stă culcată în valuri lungi și pâlind se preface în fân. Acum mergem unul lângă altul.

— Sărac este, și săracilor le va da, spune Waldemar-Cizmarul.

— Și va lua de la bogați, spun eu, ca să-ți plătească până la urmă și pantofii tăi.

— Nu, spune el, n-o să facă asta; el nu ia nimic de la nimeni. O să-i mai dau încă una, spune el și vrea să deznoade bocceaua ca să mai caute o ciupercă.

— Da, spun eu.

De după ultima cută a povârnișului, apare satul. Îi strâng mâna lui Waldemar-Cizmarul și trec prin tufărișul de la margine ca să cobor direct pe panta pajiștii cosite. Trapp, bucuros de locul deschis, aleargă înainte.

Satul se află acum jos, în fața mea, în fântâna întunecată a verdelui grădinilor sale. Pe pajiște se merge ușor, aici este împetritată în tot locul cu mușchi, cu un mușchi umed, cu frunza lunguiață, în care bastonul se înfinge adânc, ca într-o pernă mare, elastică. Peste tot au rămas cozile narciselor de mult dispărute, de o paloare toxică, tulpinițe frânte și răutăcioase. Sar gardurile joase, care străbat pajiștile ca să oprească vitele, rămân așezat o clipă pe unul dintre ele, cu mâinile încleștate pe lemnul cenușiu cu crăpături lungi, bălăbănind un picior, cu celălalt proptit pe parul din mijloc și îmi fac turul de orizont matinal. Sus, la marginea pădurii stă Waldemar-Cizmarul, care, firește – ca să vadă ce o să fac – a ieșit și el pe pajiște și când

observă că mă uit în sus, spre el, face niște plecăciuni adânci din pricina cărora oamenii își bat joc de el și salută ridicând mâna cu basmaua cu ciuperci; dar de jur-împrejur sunt munții, pădurea, care în depărtare devine o pernă verde mare și plată, sunt pajiștile cosite, lanurile de grâu de un verde-deschis, trifoiul aproape negru și, mai puternic colorat, orzul, în timp ce satul se află în fața mea, biserica cu cimitirul e chiar drept în față și, aproape prinsă între ogoare, școala. Este satul care-l găzduiește pe Marius. Mă ridic de pe gard și o iau la vale.

Ajung în treacăt prin spatele curții lui Strüm. Grădinile, a căror dulce tristețe de primăvară, în alb și roz, s-a scuturat și a fost deja îndepărtată, s-au maturizat, frunzișul des le acoperă umerii și brațele, iarba le crește la picioare, iar capul lor este un cânt de pasăre în multiple forme, pe mai multe voci. De la ferestrele deschise ale școlii se aude o poezie recitată de o clasă în cor.

Firește îmi amintesc de Agata și cum cosea în grădină. Dar ea nu este acolo. În schimb, îl văd pe tata Strüm ducând o roabă cu pământ la straturile de legume de la marginea curții. Îl strig și vine spre mine.

— Toată lumea sănătoasă, Strüm?

— Da, spune el și își trage șorțul albastru peste burtică, ca să pară mai distins, da, ne merge bine, Agatei și mie. Firește, lui Strüm îi merge bine întotdeauna.

A râs:

— Mai ales când o să fiu tată-mare.

Era ceva nou:

— Ce surpriză, Strüm... și eu aflu abia acum...

El radia:

— Sper să fie băiat.

— Ei, atunci trebuie să trec drumul și să-ți strâng mâna...

Ne-am strâns mâinile.

— Când o să fie?

— E în luna a treia.

— Al lui Peter?

— Păi da.

— Dar amândoi sunt prea tineri pentru înșurătoare.

— Agata nici nu mai vrea.

— Adevărat?... poate mai târziu, totuși... gândește-te numai, fata s-ar căpătui și ar fi în stare să-și țină gospodăria...

— Aia nu vor fată de sărăntoc, vor ceva mai de soi.

— Se poate schimba.

— Nu, spuse Strüm băgându-și mâinile sub șorț ca femeile, acum nu mai vrem noi.

Grădina nu mai e așa luminoasă cum era cu șase săptămâni în urmă; frunzișul s-a îndesit, ca un acoperiș, covorul ierbii e și el des și între ele e prinsă răcoarea verii.

— Pe lângă asta, spune el, Peter a înnebunit.

— Ai răbdare, Strüm, o să fie bine... povestea cu Marius o să treacă și apoi Peter o să fie din nou bun și cuminte.

— Nu ne trebuie Peter.

— O să râzi, dar fiecărei fete îi trebuie un bărbat... și e mai bine dacă e tatăl copilului.

Strüm cugeta și eu mă uitam afară pe câmp. Spicele, de dimineață încă grele de ploaie, se îndreptaseră și se clătinau în ușoara adiere fierbinte. Apoi spune:

— Nu, nu ne trebuie bărbat.

— Ție nu, Strüm... te cred. Tu n-ai nevoie.

Și cu asta intrăm alături, în casă. O găsim pe Agata la vatră.

— Pentru mine sunt noutăți, Agata... mai devreme nici că puteai începe.

Sigur că nu înțelegea ce vreau să spun. A zâmbit doar și a spus:

— Da.

Dar Strüm se bucură:

— Da, era hotărâtă.

Ciudat, lui nu-i trebuia, nu voia un bărbat pentru fată. Dar ceea ce se întâmplase accepta, asta îi convenea. Că acest rotunjour pântec de copil, copleșit de o dulce constrângere care îl primise în el pe Peter, că o mare, tristă și blândă necesitate i-a dominat și i-a doborât pe amândoi dintr-o lovitură, le-a închis ochii și i-a scos dincolo de limita propriei lor ființe, pe toate astea Strüm le lua ca o femeie care nu se gândește decât la copilul ce o să vină. Și acum în copilul din fața noastră avea să se formeze un nou copil, în acest trup un nou trup, în bazinul osos un nou schelet și el este bucuria ființei.

— Ce o să faci cu o făptură atât de mică, când o fi să fie...?

Fața rotunjoară, de copil, a Agatei, parcă acoperită cu un strat gros și aproape nemișcat de tinerețe, despre care nu se știe dacă mai târziu va putea arăta una sau alta dintre nenumăratele fețe ale omeniei – prea puține fețe ajung până acolo, și cea a tatălui cu care semăna, avea oarecum doar un singur strat – fața ei se luminează și se mișcă ușor lăuntric când spune:

— O să șed cu el în grădină, sub pomi.

— Da, spun eu, asta o să faci, sigur că o să faci asta, și acum tot asta faci.

Și atunci m-am gândit că fătul poate să perceapă deja foșnetul pomilor și adierea vântului de vară și că toată viața lui viitoare va purta în el această pre-auzire, ca pe un veșnic dor.

— Dar abia în noiembrie o să fiu la pat.

— Adevărat, spun eu, e bine așa, pomii vor fi golași și va trebui să schimbi pruncul cu fese uscate în odaie.

Strüm, înveselit, se amestecă:

— Ce-o să mai râdem.

Însă fata, în al cărei pântec încolțea sămânța de om, spune:

— Odaia o să fie încălzită, și lumina o să ardă toată noaptea. Leagănul o să fie lângă mine, în

umbră... și adăugă: poate că o să mai și plâng.

— Un leagăn din lemn de migdal, zic eu.

Dracu' știe ce am avut tocmai cu lemnul de migdal.

— Avem un leagăn, în care a dormit și Agata.

Brusc mă simt mâhnit că n-am și eu un copil, mă simt bătrân. Întreb doar:

— Ce gătești azi, Agata?

— Tăiței, spune Strüm lingându-și buzele.

Dar gravida o ține morțiș cu leagănul:

— Când mă aplec peste el o să mă apuce de sân și o să-mi deschid cămașa... și după ce a supt o să strângă pumnișorii și o să adoarmă la loc.

Și în timp ce vorbește așa tot trupul parcă i se leagănă ușor.

Strüm ascultă încântat. Prin ușa deschisă a bucătăriei intră zgomotele verii, vine miros de grajd și, pe undeva, cineva cântă la o muzicuță de gură de parcă ar fi duminică.

— Da, spune ea, așa o să fie.

— Bineînțeles, confirm eu, așa o să fie... așa fac toți copiii: mănâncă și dorm... frumos ar fi dacă unul dintre noi doi o să mai poată face așa... ce zici, Strüm?

Privirea senină a Agatei trece pe lângă mine, poate spre grădina și spre pomii sub care va sta coșul copilului anul viitor și la care se va uita dacă nu doarme, dar poate că privește mult mai departe, până la nepoți și nepoții nepoților care venind din infinit vor duce mai departe curentul primit din infinit, tot printre pomi și ogoare, până în toată veșnicia viitoare: pentru că ochiul poate cuprinde mai bine decât rațiunea omului metafora realității superioare și inferioare și caută mereu metafora pentru că ea este însetată de siguranță în spațiul vid – pentru că metafora locuiește și în pomii unei grădini țărănești.

Și confirmarea vine când Agata, făcându-și mâinile căuș, de parcă ar fi vrut să adune laptele

încă inexistent al sânilor ei sau că ar fi avut de dus ceva foarte important și semnificativ, spune:

— Când eram mică am mai apucat-o încă pe străbunica și acum o să-mi apuc și eu strănepoții.

Șapte generații. Nu-i glumă! Se poate întâmpla, dacă devii mamă la șaisprezece ani.

Muzicuța de gură care amintea de duminică tot mai cântă, mi-aduc aminte că mai demult, în timpul consultațiilor, îl înjurasem pe Peter pentru muzica asta stridentă de tinichea. Dar Agatei sunetele astea nu par să-i trezească amintiri.

Îi ridic bărbia:

— O să reușim, Agata.

Când am ieșit din nou în curte cu Strüm, atmosfera matinală dispăruse. Pe măsură ce soarele se înălța cerul devenea tot mai fierbinte și mai apăsător, pășunile cerești erau ca o scufie de lapte pusă să acopere solul negru al vieții de dincoace.

— Ar trebui să-i încunoștințați pe soții Sabest de eveniment, spun eu, chiar dacă copiii nu se căsătoresc copilul trebuie să știe de unde se trage, trebuie să știe și lumea...

El își scărpină țeasta rotundă:

— Da, sigur că ar trebui...

— Și, până la urmă, nu-i chiar așa de greu... poate că pensia alimentară o să vă facă bine... va trebui să o cereți de dragul Agatei și al copilului...

— Domnule doctor, n-aș vrea asta...

— De ce nu?

Strüm ezită puțin:

— Oricum, Peter știe.

— Ei și?

— Păi, de curând l-am întâlnit pe Wenzel...

— Ce treabă are el cu asta?

— Poate că a fost doar o glumă a lui; a zis că, de acum înainte, fetelor care cer pensie alimentară li se vor sparge geamurile...

— Doar n-o să-l iei în serios... domnului Wenzel o să-i dau eu de cheltuială!

— Mai avem încă timp, râde el, șase luni...

— Nu-mi plac deloc glumele lui Wenzel, spun eu la despărțire.

Am scrisori în geantă și mă duc mai întâi la poștă, care se află chiar la capătul celălalt al uliței bisericii. În mica încăpere pătrată, cu o singură fereastră și cu pereții acoperiți de anunțuri oficiale se poate citi, pe lângă buletinul meteorologic rar schimbat, despre deschiderea legăturii telefonice cu Pemambuco. Aici se plictisește, ca de obicei, domnișoara Baidan și e bucuroasă de clientela neașteptată.

— Vremuri liniștite, domnișoară Baidan...

Zâmbește, cu dinții ei lungi și neregulați pe care îi știu bine de la cabinet:

— Curând o să fie mai multe de făcut... poate că o să-mi trebuiască chiar un ajutor...

— Nu zău...

— Păi domnul Lax zice că dacă ei o să găsească acum aur, o să fie o circulație enormă și mulți străini...

O spune cu mândrie și nu pot decide dacă mândria se referă la serviciul foarte aglomerat sau la relațiile ei cu Lax, despre care se spune că au un caracter mai delicat și că le afișează cu plăcere. Stă aplecată peste scrisorile mele; codița neagră este prinsă cu agrafe de sârmă și are ceafa gălbejită. Când ies îl văd peste drum, sub streășină fierăriei, pe Johanni cu calul, și pentru că, oricum, voiam să ajung odată la fierar, traversez strada albă, prăfoasă, mă strecor printre căruțele țăranilor care așteaptă în fața fierăriei să li se pună cercuri noi sau osii, și îi salut pe amândoi.

Fierarul tocmai cercetează gâtul animalului și își trece mâna peste cele două tendoane moi. Johanni, de lângă el, are o față îngrijorată.

— Nu-i nimic, spune fierarul.

— Ba e, spune Johanni, calul are gâtiță, dă-i un hap.

Fierarul clatină din cap:

— Calul n-are nimic... dar dacă vrei...

Nu mă pricep la cai; nu găseam niciun cusur animalului. Dar pe Johanni, care-și ștergea sudoarea de pe frunte, părea că, pe lângă încăpățânarea lui bovină, l-a mai apucat acum și o frică copleșitoare; nici lumina bună a amiezii, nici încurajările noastre, nici focul care ardea cu vâlvătai în întunecimea fierăriei, nici ciocăniturile vesel-ritmate cu care ucenicul Ludwig lucra pe nicovală la un tăiș de coasă nu îi puteau goni frica oploșită în el și tot repetă:

— Dă-i hapul.

— Bine... spune fierarul și vine cu hapul.

Când ia calul de nări îl ajut să-i sufle hapul în gura care parcă râde îndurerată.

După ce Johanni a plecat cu calul, ne-am așezat pe una din căruțe. Ne-am aprins amândoi pipele.

— Ei, fierarule, ce ai de zis?

Ne uităm după Johanni care merge cu pași grei de bou pe lângă calul care gonește cu coada muștele de pe pulpe.

Fierarul ia o mină serioasă:

— Dacă mai zăpăcește câțiva, e nenorocire; atunci chiar ni se îmbolnăvesc vitele.

— Marius, am spus eu.

— Eu îs doar fierar, spune el, mă pricep numa' la vite, tu ești doctor, trebuie să-i lecuiești pe oameni.

Sub streășină sunt mai multe pluguri și lucesc, unele încă albastrii; coasele sunt înșirate la perete; mă uit în ochii fierarului. Are ochi căprui, cu reflexe aurii, ca lemnul lustruit.

Spun:

— Dacă apare unul care vrea să mântuiască lumea, doctorul nu mai poate face nimic.

— Da, spune el, dar cei ca Johanni nu cred că lumea o să fie mântuită, cred numa' că ăla se pricepe la vrăjitorii.

— Păi vezi, asta face, îi vrăjește pe oameni.

Ucenicul fierarului, Ludwig, se apropie de noi cu coasa terminată în mână și strigă râzând:

— Nu vrăjește pe nimeni... le e frică numa' de aurul ce o să-l aducem jos.

— Tu taci, îl muștră meșterul, și vezi-ți de treabă.

Ucenicul de fierar Ludwig continuă să râdă. E un flăcău înalt, în loc de cămașă poartă un pieptar foarte decoltat care-i lasă liberi umerii puternici; pe piept îi crește păr blond-închis.

Spun:

— Marius n-o s-aducă aur, cel puțin nu câtă vreme muncește la Miland.

— Da' Wenzel muncește la Krimuss, răspunde el vesel, și asta-i altceva.

Fierarul spune:

— Wenzel e numa' un pișicher.

— Poate că și Marius, spun eu.

— Nu, spune fierarul, ăla e serios.

— Și Wenzel o să facă treabă serioasă, se bucură flăcăul.

Acum râde și fierarul și e un râs aspru și totuși bun, un râs de-al nostru, cald ca lemnul:

— Cu glume n-a făcut nimeni treabă serioasă, fierul e serios.

— Marius nu-i fier, spun eu.

— Avem fier, spune ucenicul.

Sub streășină e agățat un cântar mare, de un lanț gros; cu trei lanțuri mai subțiri sunt agățate tasurile mari pe care are loc un sac de grâu întreg. Aici își cântăresc țăranii grânele.

— Ce vrei tu? îl întreb pe fierar, și tu ce vrei, îl întreb pe ucenic.

— Și aurul râde, răspunde mai întâi ucenicul, aici o să-l cântărim.

— Și moartea râde, răspunde meșterul, râde ca un cal. Da' poate fi și bună și serioasă.

Ce-i dezgustase? Aveau nicovala și foalele care prefac aerul în foc. Asta era știința lor. Mai doreau încă una? Aveau rânduiala lor. Mai voiau încă una?

— Amândoi vreți același lucru, spun și plec la treburile mele.

Castanul din curtea hanului e învăluit de splendoarea primăverii lui tardive. El înflorește aici mai târziu decât toți ceilalți pomi din împrejurimi, mulțimea de lumânări roz îi înconjoară trunchiul înalt și moale. Primăvara lui e primăvara de la oraș, de care eram dezgustat, de care sunt și acum tot dezgustat, deși am scăpat de mult de ea și am uitat-o.

Seara, pe la șase, Wetchy vine la mine alergând.

— Maxi are fierbințeli.

— Copiii fac ușor febră, domnule Wetchy... se mai vede și altceva? Roșu în gât? Digestia?

Nu era în stare să dea nicio informație; era prea tulburat și în timp ce parcurgeam bucățica de drum până la casa lui, sporovăia alandala: peste tot numai nenorocire și necaz. Și până acum a fost destul de greu să-ți duci zilele. Nicio afacere. Nicio afacere de Doamne-ajută. Cu ce să-și hrănească copiii? Acum în sat e un nebun care întărată contra radioului. Și sunt doar aparate de prima calitate.

— Hm.

— Un individ, i se spune Wenzel.

De curând ăsta s-a ținut după el pe șosea și a tot strigat „ești fără fir”. Flăcăii și tineretul s-au oprit și și-au bătut pulpele. A încheiat foarte indignat:

— Și e chiar mai scund ca mine.

Da, ăsta era Wenzel. Nici la Wetchy nu găseai prea multă înălțime și lățime. Mi-a venit să râd:

— Așa, nici măscăriciul nu poate suferi cutia urlătoare...

Era jignit:

— Un astfel de comerț se pune greu pe picioare, domnule doctor, și se duce ușor de răpă... of, ce să-i faci...

Între timp, ajungem la el. Casa lui e construită la fel ca și a mea, dar aici, în afară de apă, lipsesc tot

felul de accesorii pe care mi le-am instalat la mine eu însumi.

Camera bolnavului e întunecată. Mica doamnă Wetchy care șezuse lângă pat, se ridică și văd mai întâi un mic gest emoționant al mâinilor ridicate. Ceva asemănător vedeam uneori la femeile îngenuncheate în bisericile întunecoase.

— Bună seara, doamnă Wetchy... cum ar fi dacă am lăsa să intre puțină lumină?

— Da? se aude cu ezitare și teamă.

În lipsa jaluzelelor agățase în fața ferestrei o pătură mare, pe care o dau pur și simplu jos.

— Dar îl dor ochii.

Micuțul se uita în sus, la mine, bănuitor și cu frică. În familia asta toate au un fond de frică: dragostea, care îi ține aproape cu o căldură slabă și nu foarte trainică, nu mai puțin decât tonul de patriarh protector cu care micul Wetchy le poruncește alor săi.

Țopăie în jurul meu și îmi stă în drum:

— E ceva serios, domnule doctor?

— Ce-ar fi, Wetchy, dacă m-ai lăsa mai întâi să-l văd pe băiat... adu-mi o lingură.

— O lingură, comandă el soției.

Băiatul, care a suportat răbdător lingura rece pe limbă, avea febră. Pojar? Niciun caz de pojar în toată zona. Dar tocmai frica atrage bolile, chiar și în aerul curat de aici, de sus, frica atrage după ea bacilii.

— E ceva serios, domnule doctor?

— Ei, poate pojar.

— Po... ferească Dumnezeu!

— Dragă doamnă, dar care dintre noi n-a făcut cândva pojar... cu cât mai devreme, cu atât mai bine.

Mă privește întrebătoare dar nu se încumetă să mă contrazică, ba surâde chiar un pic, când îl iau de mână pe copil care se cufundase în perne ca un bătrânel.

Apoi mă spăl pe mâini în bucătărie. Aș fi putut să fac asta la mine acasă, dar din motive educative mi-am făcut un obicei să mă spăl la fiecare pacient. Wetchy, cu un prosop curat pe braț, mă privește smerit, ca și cum de spălatul meu depinde sănătatea și viața copilului său.

Lângă fereastra bucătăriei, la un pupitru, șade cel mai mare dintre cei doi copii ai lui Wetchy, o fetiță de cinci ani, și taie liniștită hârtie colorată în fâșii.

— Știi ceva, domnule Wetchy? Pe durata bolii ai putea să trimiți fetița la rude... să nu se molipsească.

Se uită la mine descumpănit; de asta nu era în stare.

Dar, între timp, mă și gândisem; poate că fata era deja contaminată și n-ar fi fost decât alte complicații. De aceea îi ofer o variantă:

— Sau mai bine, dă-mi-o mie, alături, în carantină... Karolina mea tot n-are nimic de făcut... și dacă la fetiță apare ceva, v-o aduc înapoi.

Wetchy face o mișcare ca și cum ar fi vrut să se ducă înăuntru la nevastă-sa. Dar apoi se răzgândește, sau nu-l mai ascultă picioarele. Își șterge buza de sus, pe care se află o mustață mică, roșcată, de comisionar, apoi și chelia pe care mai are câteva fire de păr roșcat; transpirația bruscă îl face slab și mut.

Mă uit la omul tăcut și răbdător, acest orășean eșuat aici. Poate că în timiditatea cu care își apără micul lui rost pe pământ și nu vrea să renunțe la el este mai multă înțelegere a lucrurilor din această lume decât comportarea flăcăilor și țăranilor care au pentru o astfel de creatură doar o ridicare din umeri disprețuitoare și batjocoritoare. Totuși mă înfurie comportarea lui lamentabilă și mă adresez micuței Roza:

— Ce zici, fetițo, ai vrea să locuiești la mine? La Trapp?

Copila clatină din cap serioasă și continuă să taie fâșii colorate.

Wetchy face un gest, ca și cum hotărârea ar fi fost luată.

— Ei, fă cum vrei!

Mă apropii de Roza să văd ce lucrează. Când calc pe scândurile puse de Wetchy sub pupitru – și în fața vetrei erau unele la fel – ca să protejeze femeia și copilul de pericolul frigului ce urcă de la pardoseala de piatră a bucătăriei, sub greutatea mea scândurile se ridică.

— Încă o dată, strigă copila cu o vioiciune surprinzătoare.

Râde și Wetchy, proteste.

— Mai faceți încă o dată, strigă și el.

Pare că a uitat de pojar și de propunerea mea.

Bine, repet ceea ce devenise brusc o glumă bună și calc încă o dată, cu toată puterea pe scânduri, de trosnește. Din nou cu același succes la tată și fiică.

Dar pentru că nu vreau să prelungesc la infinit jocul ăsta idiot, oricât de mult le-ar fi plăcut celor doi, spun:

— Dar acum, domnule Wetchy, du-te și sfătuiește-te cu soția dumitale.

Wetchy, care tocmai își freca mâinile satisfăcut, ia o mutră dezamăgită și pleacă, nu fără să se uite cu regret înapoi de la ușă, pentru că eu tocmai calc pe scândură în chiuiturile Rozei care aruncă brațele în sus, fericită.

După ce el a ieșit, copila spune deodată:

— Te joci așa cu mine, dacă vin la tine?

— Da, spun eu imprudent, fără să mă gândesc că ar trebui să-mi fac și eu rost de o astfel de scândură.

Și de parcă soarta ar fi vrut să mă prevină și să mă sperie, ea strigă imediat „fă înc-o dată”. Dar chiar atunci intră Wetchy și soția; el este resemnat, nu mai transpiră și nu-și mai frământă mâinile.

— Ei, ce ați hotărât?

Cred că am spus-o foarte încurajator.

Față de copil îi apucă din nou șovăiala și doamna Wetchy o ascunde sub buna-creștere: nu e cazul să-mi facă neplăceri și dacă pe ei îi lovise nenorocirea, știu foarte bine că trebuie să și-o ducă singuri și că nu e permis, vai, deloc, să fie lipsiți de modestie.

Enervat de vorbărie mă răstesc la ea:

— Deci vă convine dacă Roza ia pojar.

Ochii i se umplu de lacrimi.

— Nu... nu.

Ridică mâinile într-un gest de refuz și de implorare.

— Ei, scumpă doamnă, n-am spus-o cu răutate... fie cum o fi... și râdeți, așa vă șade mult mai bine.

Ascultătoare, ea încearcă imediat să suradă:

— Da, dar în rochița asta... și vrea să se ducă la copilă, evident ca să o gătească pentru vizita la mine.

— Nicio mișcare, comand eu, cine vine din camera bolnavului nu trebuie să se mai atingă de copil... ce vom avea nevoie poate să ia oricând Karolina...

— Pleacă de lângă ea, mă acompaniază Wetchy privindu-și nevasta cu asprime.

Dar apoi se roagă:

— Dar eu pot s-o însoțesc? Mă spăl pe mâini.

În aceste condiții plecăm. Wetchy îngrămădisese în servietă câteva catrafuse și lenjerie pentru copil, Roza ducea păpușa și hârtiile tăiate într-o cutie de carton, iar eu eram curios ce o să spună despre toate astea Karolina. Soarele tocmai dispăruse în spatele Kuppronului, vântul serii care cobora din stânci se înviorase și Wetchy își ținea servieta lipită de piept ca să nu răcească. M-am întors spre casa lor. La intrare, doamna Wetchy ne face cu mâna. Sub șorțul albastru-deschis, decolorat, se boltea pânțelele, în septembrie avea să nască iar. Și va fi din nou un mic Wetchy roșcovan, predispus la rahitism.

Printre trunchiuri, în dreapta noastră, stâncile luminează cenușiu în amurg, tăcute și încremenite lasă vântul să alunece în jos, peste ele și pădurea îl primește cu suspine vespérale. Și mi se pare că o voi adopta pentru totdeauna pe micuța care venea la mine pe durata bolii și, cu toate că știu precis că e un gând absurd, provocat poate de semnele protesti de adio ale femeii, într-un fel ciudat nămi este neplăcut. Aș fi preferat firește un copil de țăran sau de tăietor de lemne, și nu unul care răspunde la un nume atât de tâmpit ca Roza, și ca și cum aș fi vrut să anunț posibilitatea unei întoarceri, mă uit încă o dată înapoi. Doamna Wetchy mai este încă acolo și face semne, îi răspund și eu și încerc să sugerez copilului să mă imite. Dar pe fetiță n-o interesează deloc; strânge păpușa în brațe, vorbește cu ea și nu se întoarce.

VIII

Sunt zile când lumea este ca o cameră curată, cerul un tavan bine văruit, munții niște tapete în alb și verde și pe covorul pestriț al vieții se rostogolesc tot felul de jucării și cântă o muzică naivă și grațioasă. Cu astfel de zile primăvara ajunge uneori până în miezul verii, ba chiar până toamna, și atunci sunt zile de copilărie la bătrânețe, emoționante ca acestea de acum, amintiri despre ceva ce se ascunde în spatele oricărui joc de copii și în pacea sfârșitului.

Era în iulie și credeam că a început o astfel de zi, pentru că peste lume se cățăraseră o blândețe ciudată, un nor de moliciune transparentă, penetrabil ca un abur și totuși atât de neelastic ca o oglindă de apă limpede, o moliciune oarecum ca a lemnului, despre care încă nu știi dacă va deveni veselă sau tristă. Clinchetul tacâmurilor pentru micul dejun era altfel decât mai înainte, greierii de afară făceau o larmă infernală, dar Roza și Karolina beau cafea, amândouă de aceeași vârstă, amândouă la fel de tinere, cea de cincizeci și cea de cinci ani, ele amestecau fărâmele de conversație în ceștile lor și poate că era o conversație despre copiii lor nelegitimi.

Totuși, când am ieșit afară, ziua nu mai voia să-mi placă. Sigur, era complet senin, era liniște deplină, ba în această liniște totul era atâta mișcare câtă trebuia să fie și, cu alura pașnică a unei jucării, docilitatea existenței omenеști se așezase pe povârnișurile munților. Însă sunetele din vale, care altădată se înălțau atât de libere și de fluide, ca și cum ar fi urmat să fie absorbite de aerul mai rarefiat al nemărginirii, aveau altă nuanță, altă iuțeală, veneau așa zicând doar ezitând, doar din obișnuință, în această încetinire lentă era o izolare ciudat de stagnantă căci azurul cerului matinal nu era deschis spre infinit, era mai curând ca o

separație, ca o membrană densă de celofan întinsă de la un pisc la altul și orice sunet care pătrundea în sus părea că tensionează și mai mult impenetrabilitatea ei. Ascultam: toate sunetele veneau de jos, de sus nu venea nimic, niciun strigăt de pasăre.

Membrana de celofan albastru n-a plesnit nici în cursul dimineții. Dimpotrivă. La vremea prânzului devenise o cupolă solidă de plumb, vopsită în albastru.

M-am dus spre sat de-a lungul pârâului Venten care cotește spre est într-un arc mare, peste talpa văii. Ogoarele se coceau și iarba ajunsese la a doua coasă. La vremea asta orice bărbat care a devenit supusul câmpului merge cu pasul cosașului, brațele lui sunt neconținut pregătite să avânte coasa chiar dacă, așa ca mine, ține în mână doar o trasă medicală, viața lui începe să curgă din cap în brațe și în picioare, atrase de un pământ care nu mai crește în sus, spre infinit, ci readuce în el infinitul, îl absoarbe în sine, pentru liniștea iernii viitoare. Când vine vremea recoltei omul nu-și mai exprimă gândurile proprii, pentru că nu le mai are, el trece pe câmp cu pașii sălțați ai cosașului, un muncitor al câmpului ca atâția alții, care trebuie să gândească la fel cu ceilalți și ceea ce gândește nu este nimic altceva decât puterea obscură, absorbantă, a pământului.

Și eu, pășind pe solul sfărâmicios al drumului de pe câmp, priveam în sus, spre cer, așteptând să se coboare cupola de plumb, absorbită de puterea pământului în așteptare. Era și mai multă liniște decât de dimineață. Acolo unde pârâul are mici praguri, auzeam susurul lui și din când în când cineva de sus, unde pajiștile de munte ajung până la pădure, își bătea coasa. Siluetele cosașilor erau mici și negre, uneori mai sclipea câte o coasă, uneori se mai vedea albul unei cămăși.

De-a lungul tufelor dintre malul pârâului și drum se află o fâșie îngustă de luncă, năpădită de

cucută și coada-calului, și în unele locuri se găsesc adevărate insule de stuf. Tulpinile papurii se înălțau rigide și lungi, se auzea scrâșnetul unei coase și foșnetul căderii palelor de trestie. La marginea drumului erau lăsate o cămașă peticită și un coș cu capac. Era Wenzel care tăia stuf pentru așternut în grajd.

— Bună dimineața, domnule doctor, a strigat el.

— Bună dimineața.

Torsul lui gol era ireproșabil format, pielea smeadă și fără păr, păroase însă erau brațele mari, lungi, ca de maimuță. Ținea ridicată pe lângă el coasa care îl depășea considerabil. Pe burtă îi atârna tocul de piele cu piatra de ascuțit.

— Muncă pe arșiță, a spus el.

— Adevărat.

— Ar trebui să vă scoateți și dumneavoastră cămașa, domnule doctor.

Râdea cu toată fața de parcă ar fi fost încântat de apariția mea și era plin de familiaritate, dar se observa că putea s-o întoarcă oricând în ostilitate. Un șmecher și o calfă de călău totodată, un mucalit și un ucigaș din țara nimănui, un individ căruia îi puteai încredința să facă multe, poate chiar și repunerea în funcțiune a unei vechi mine, cu siguranță însă persecutarea nemiloasă a unui mic și lipsit de apărare comisionar de aparate de radio. Râdea și își lungea sudoarea de pe buza de sus. Fiindcă tot îmi ieșise în cale așa, întâmplător, mi se părea că nu trebuie să ezit prea mult:

— Bine că te întâlnesc, Wenzel... de fapt, ce ai cu Wetchy?

Și-a înfipt tocul pantofului într-un mușuroi de cârțiță prefăcut de căldură într-o grămăjoară de nisip alburiu și afânat. A oftat.

— Ei?

— Ce să faci cu individul ăla, domnule doctor? a răspuns el cu o descurajare pe jumătate prefăcută, dar pe jumătate sinceră.

S-a întâmplat ceea ce intenționase; am început să râd.

— Acum vă mai e și rudă?

— Păi v-a dat fiica.

— Oarecum.

— Și celălalt are pojar?

— Da.

— Trist, a spus el cu regret.

— Tocmai de aceea ar fi bine să-l lăsați în pace.

— Boala trebuie să se ia...

— E un obicei destul de răspândit.

— Ar fi mai bine să nu mai existe deloc pe lume.

— Dacă te ții de capul lui n-o să dispară.

A spus bosumflat:

— El se ține de capul oamenilor cu asigurările și cu prăpăditele aparate de radio...

— Ce te privește pe tine, Wenzel?

— Pe mine... deloc...

— Te cam bagi în prea multe lucruri, care nu te privesc deloc...

A făcut un gest de dispreț:

— Domnule doctor, eu sunt un nimeni... oamenii sunt cei ce nu-l pot suferi pe Wetchy...

— Da, dar până acum l-au lăsat în pace... a trebuit să vii dumneata...

— Eu?... zău, domnule doctor!

— Ei, atunci cine? Marius?

S-a scărpinat în cap.

— Cu Marius e altă problemă...

— Da, am spus eu, este o problemă dacă puștii fac dezordine la ordinul lui...

— Marius nu dă niciun ordin, a spus el disprețuitor.

— Dar atunci ce face?

De data asta s-a gândit serios. Apoi a spus:

— Marius spune numai ce gândesc ceilalți.

— Așa? S-au gândit tot timpul și la tâmpenia cu aurul?

— Tot timpul, domnule doctor, tot timpul.

Pe fața lui apăruse iar veselia obișnuită, dar vorbea totuși serios.

M-am uitat dincolo, spre Kuppron, muntele se afla aici, cu aur în pânțele de piatră, sprijinind povara cerului plumburiu, el, o parte a pământului zvârlită în afară, poate împotriva voinței ei, zvârlită în sus, către cer, ca să nu se prăbușească sub puterea lui de aspirație, uriaș sau uriașă, nu se știe. În fața mea însă se afla piticul mucalit cu coasa, și el zvârlit afară din pământ și cosind stuf.

— Da, a spus el, oamenii trebuie să facă ceea ce gândesc.

— Ce gândește Marius...

— E la fel.

Trapp se culcase pe pământul fierbinte cu limba scoasă. Mârâia încet. Parcă mârâia spre pământ. Eu am spus:

— Dacă faceți ce gândiți veți avea de-a face cu jandarmeria... după câte știu asta s-a mai întâmplat deja și altora care și-au pus în practică gândurile fără multă vorbă.

— Jandarmii gândesc și ei la fel. Mi-a făcut cu ochiul șmecherește... Exact ca și dumneavoastră, domnule doctor.

— Nu mă băga pe mine în glumele tale, Wenzel, am spus eu, ceea ce aveți de gând cu Wetchy e curată mârână, iar în ceea ce privește mașinațiile voastre privind aurul trebuie să vă avertizez.

Firește, trebuia să spun asta. Dar mai bine i-aș fi luat coasa din mână și aș fi cosit eu însumi. Aerul ciudat de greu, ca plumbul, îmi ardea plămânii și chiar dacă cunosc anatomia omului, respirația din mine mi se părea obscură și de nepătruns.

El și-a înfipt din nou tocul în nisipul mușuroiului de cârțiță, a zâmbit și în cele din urmă a spus:

— Oamenii vor mereu ceva nou, trebuie să li se ofere această plăcere.

— Și asta ziceți voi că înseamnă mântuirea lumii?

— Eu nu...

— Deci Marius.

A făcut iar gestul cinic-disprețuitor:

— Poate.

— Dumneata vrei doar să glumești... astea sunt glume proaste, Wenzel.

— Lumea trebuie să meargă înainte, domnule doctor.

Străvechi și copleşitor amenința Kuppronul, amenințau munții stâncoși, înălțați în văzduhul plumburiu, acoperiți cu viața mare și extrem de mare, viața milioanei de trunchiuri ale pădurii, milioane de trunchiuri, de tufe, de ierburi și era brusc amenințarea batjocoritoare a moșneagului care înlătură pe tăcute stratul subțire al vieții, ridică brațele și apare dintr-odată în toată puterea nudității sale.

— Lumea trebuie să meargă înainte, repetă piticul cu coasa.

Da, ea trebuie să meargă înainte, ea trebuie să se năpustească mereu împotriva puterii zdrobitoare a moșneagului, împotriva lui, care, în mijlocul splendorii strălucitoare, lasă mereu să se vadă oroarea nudă a morții, lumea trebuie să se năpustească asupra lui și să năzuiască să-l submineze, să-i smulgă taina aurului, ca să-l surpe și cerul să se reîntoarcă absorbit de pământ.

— Da, am spus eu, lumea trebuie să meargă înainte, dar probabil că nu așa cum crezi dumneata.

— Nicio pagubă de n-o fi așa, râdea el, vreau să vă arăt ceva, domnule doctor.

S-a dus la coșul de pe marginea drumului și a deschis capacul: în iarba și franzele pe care le îngrămădisise înăuntru mișuna și mișca din foarfeci cam o duzină de raci negri-verzui.

— I-am pescuit aici, în pârau, a explicat el, îi dau lui Krimuss, mănâncă cu plăcere. Și el este un fel de rac.

Trapp adulmeca coșul.

Wenzel i-a ținut o dihanie la nas:

— Țștia sunt raci lună-de-mare.

— Păi, am spus eu, mai bine să găsești raci decât aur, e mai cuminte.

El a rânjit din nou:

— Și racii sunt sub pietre.

— Da, am spus eu, dar să prinzi raci este mai inofensiv, cel puțin nu faci rău nimănu... La revedere, și lasă-l în pace pe Wetchy.

Spunând asta am plecat.

— La ordin, domnule doctor, a strigat el în urma mea și când m-am întors stătea ca o santinelă și prezenta coasa, care cu tăișul ei curbat și sclipitor lumina pe albastrul cerului ca o lună prea lungă.

Nu departe de sat, pe coasta cu pajiștea lui Miland, l-am văzut pe Marius. Cosea. La aceeași distanță de el coseau țăranul și argatul Andreas, repezeau coasele în același ritm iar în urma lor, cu mișcări mai scurte și neregulate ale greblelor lungi, îi urmau țărancă și Irmgard și răspândeau iarba cosită. De la distanță aproape că îl puteai confunda pe Marius cu țăranul. Irmgard mi-a făcut semn cu mâna și eu i-am răspuns. Poate că a și strigat ceva, dar ziua devenise atât de încremenită încât văzduhului părea că i-e lene să ducă sunetul mai departe, și el cădea, și pe el îl absorbea pământul.

Satul era mort, puteai crede că era miez de noapte, atât de întunecată devenise lumina lipsită de nori care cobora val după val într-un răpăit de tobă fără sunet. La umbra îngustă a zidului de la han stătea culcat Pluto, cu capul adânc înfundat între labele din față și părea că îi vine și lui să mârâie împotriva pământului. Mi-a aruncat o privire tristă dar nu s-a ridicat, nici măcar să-l salute pe Trapp, azi nu aveau să-și spună nimic, căci ceea ce poate că aveau să-și spună era îngropat adânc în pământul către care mârâiau. Tot atât de puțin avea de spus și doamna Sabest; ședea în cârciumă și privea în gol.

— Astăzi nu mai vine nimeni la cabinet, am spus eu în cele din urmă.

— Nu, a spus ea.

— Vreau să aștept numai camionul cu bere, să mă ducă sus.

— Da, a spus ea.

Dar după câțva timp a adăugat:

— Peter lucrează azi la mezelărie.

— Asta-i o noutate, am spus eu, acum poate să vadă sânge?

— Wenzel i-a poruncit.

— Deci nu mai vrea nici să devină comerciant?

— Marius spune că prăvăliile de mărunțișuri ar trebui închise... că sunt doar pentru femei.

— Ei, și voi ce credeți?

— Soțul se bucură.

— Și despre prăvălie?

Ea a zâmbit.

— Deocamdată cârciuma e plină în fiecare seară... țăranii vin aici să râdă de Wenzel. Dar câteodată se iau rău la bătaie.

— Am observat, duminica trecută...

Puțin mai târziu a intrat Sabest. Avea legat în față șorțul pătat cu sânge de la măcelărie, iar cuțitul lung și drept îi atârna la sold ca o spadă. S-a așezat lângă nevastă și cu mâinile roșii a apucat-o de subsuori și a făcut-o să râdă. Suna ciudat în ziua asta nemișcată.

— Deci treaba merge, Sabest.

— Da, a spus el. Marius e un băiat grozav, acum începe o vreme nouă.

— Dar el nu se arată niciodată în cârciumă.

— Ștrengarul de Wenzel se descurcă singur... l-a câștigat chiar și pe Krimuss.

— Așa, Krimuss e mulțumit de el?

— Cred asta, flăcăul muncește ca un cal... și pe lângă asta o să aducă aurul.

— Asta o să aducă și niște greutateți.

— Ceilalți o să se învoiască; sătenii de sus... sunt ca femeile, niște fricoși.

— Ei, nu mi se pare.

Se juca cu tăișul cuțitului:

— Dacă nu cedează, o să trebuie să curgă sânge... oricum a cam venit vremea.

— Ai și uitat războiul, Sabest?

El a împins buza groasă de jos într-un zâmbet de mult pierdut în timp ce pipăia din nou brațele nevesti-sii:

— Războiul? Nu, nu l-am uitat...

— Și atunci?

A continuat:

— Adică, domnule doctor, am uitat aproape tot... tot... dar a rămas ceva, mirosea tot timpul a femeie. A tăcut și a adulmecat. Și lumea trebuie să miroasă iar a femeie... pentru asta trebuie sânge... nu numai de la viței și porci... când sunt în măcelărie îl simt, domnule doctor, simt sub picioare ce vrea pământul... și, dacă nu i-l dăm, nici el nu ne mai dă putere... atunci nu mai însemnăm nimic pentru femei, nu mai suntem buni de nimic, toate ne atârnă...

Nu râdea, deși se silea s-o facă și pe fața lui se citea groaza, iar mâna cu care își ținea nevasta nu mai strângea, ci mai curând căuta sprijin.

— Jos trage, a spus el răgușit, arătând spre pământ.

Se stinsese și surâsul de pe fața hangitei. A desprins mâna bărbatului de pe brațul ei și și-a pus-o pe piept acoperind-o acolo cu amândouă mâinile.

— Și Marius o să vă dea puterea? am întrebat eu în cele din urmă.

Mult timp n-a răspuns. Apoi a spus:

— Ce o fi să fie... Cineva trebuie s-o facă.

Mai târziu – urcasem în cabinet – a venit camionul cu bere. Claxonul lui se auzea de departe și când am aruncat o privire pe fereastră a apărut la capătul străzii satului o mașină cam aplecată într-o parte, împopoțonată cu ochi de pisică și semnale de avertizare, cu firme și chiar cu un steag, un

monstru terestru, plin cu băuturi pentru burțile oamenilor, pufăind și huruind, pentru că acolo strada era foarte povârnită. S-a oprit în fața ferestrei mele. Am auzit vocea umed-răgușită a lui Sabest și pe gangul de la intrare s-au rostogolit butoaie. M-am pregătit de plecare și curând am pornit, am ieșit din sat, trei oameni la ale căror încheieturi se lipea nădușeala, sub care monstrul zgomotos transpira ulei și puțea a ulei, a ulei și unsoare și benzină, așa călătoream noi oamenii pe o creație omenească în nemișcarea amiezii, printre ogoarele care strigau după coasă și absorbteau încet în ele aerul liniștit și fierbinte: ceea ce nu era încă absorbit tremura ca un luciul superficial transparent și aștepta. În spatele nostru dansau butoaiele goale și zornăiau din lanțurile cu care erau legate.

După capela a treia am coborât. Trapp m-a urmat cu un salt lent, aproape stângaci, și am luat-o spre pădure pe scurtătura de pe câmp. M-am uitat în sus, la peretele Kuppronului. Părea că vibrația imperceptibilă a luciului venea din el, pentru că și el tremura, se încorda ca un om care duce o povară grea dar nu vrea să se observe. Și între trunchiurile molizilor tremura aerul și roiurile de muște păreau aproape nemișcate.

Am cinat împreună cu Karolina și Roza. Copila a cerut:

— Spune-mi o poveste.

Și Karolina a povestit: „Cu multe veacuri în urmă, cerul era pe pământ...”

— De ce? a întrebat copila.

— Așa, a spus Karolina, așa, pentru că așa era...

— Da, dar de ce? a întrebat copila.

— Pentru că era raiul, am spus eu, întotdeauna când cerul e pe pământ este rai și oamenii merg să se plimbe în cer.

— Nu, a spus Karolina, pe atunci nu existau încă oameni... mai întâi au ieșit din pământ uriașii.

— Fiindcă cerul era pe pământ? a întrebat fetița.

— Da, poate, a răspuns Karolina dusă pe gânduri, întrebându-se probabil dacă uriașii care fuseseră creați atunci au fost primele servitoare din lume.

— Povestește mai departe.

— Ei, și uriașii nu voiau să rabde cerul pe pământ, erau pizmași și răi și voiau să aibă pământul numai pentru ei...

— Și pe urmă?

— Și pe urmă au venit încoace și au luat pietre și le-au pus una peste alta până au despărțit tot cerul de pământ.

— Da? atunci el nu mai stă pe pământ.

— De-atunci nu mai stă pe pământ.

— Și s-a supărat?

Întrebarea nu i-a căzut bine Karolinei:

— Poate... da, poate că era trist... și așa au clădit uriașii Kuppronul din pietre.

— Și ceilalți munți, am completat eu.

— Și-acuma cerul nu mai poate să se dea jos?

— Nu, nu mai poate.

Fetița a chibzuit:

— Poate vine jos noaptea, când nu-l vede nimeni.

— Nu, a spus Karolina repezită, pentru că știa că nici măcar din America nu mai vrea să se întoarcă nimeni.

— Câteodată se mai poate întâmpla, am spus eu.

Karolina m-a privit dezaprobatore.

— Câteodată, a spus fetița ca și cum și-ar fi amintit.

După cină, m-am dus în grădină. Se însera, dar obișnuitul vânt de seară nu se simțea; zăduful uscat nu se mișca. Pe neașteptate, după gard a apărut Marius și a salutat.

— Marius? Dumneata aici?

A încuviințat din cap.

— E cineva bolnav?

— Nu, domnule doctor.

— Și ai venit la mine?

— Da, și la dumneavoastră... Ați vorbit azi cu Wenzel.

— Aha, de aceea.

— Nu numai de aceea... voiam să urc la mină, muntele s-a anunțat.

— Ce a făcut?

— Încă nimic... dar m-a atras în sus.

— Ei bine, atunci așază-te un pic.

— Mulțumesc, domnule doctor.

A luat loc pe una din băncile din grădină, eu pe cealaltă. I-am oferit o țigară; nu, era nefumător.

— I-ați spus lui Wenzel că am gânduri ascunse, a început el cu un ușor reproș politicos.

— Ce intenții ai dumneata nu știu, dar dacă Wenzel este organul duminale executiv n-aș putea să spun că-mi place în mod deosebit.

— Wenzel, a spus el dus pe gânduri, Wenzel e un măscărici, dar știe ce face.

— Și ce face?

— Ce vor oamenii.

— Cu asta a și-ncercat să mă ducă... dar el face ce vrei dumneata, Marius.

— Țăranul nu vrea să aibă nimic de-a face cu aurul, așa că am renunțat.

— Și ce vrei de fapt?... Doar nu vrei să-mi spui să ești un simplu spectator...

— Vreau dreptate, domnule doctor.

— Aici intră poate și hăituirea lui Wetchy?

— N-am nicio treabă cu el... asta e doar vocea poporului, dar poporul este întotdeauna drept.

— Ascultă, Marius, eu am alte noțiuni despre dreptate.

— Mai bine să sufere el decât toți.

— Marius, am spus eu, dreptatea vine din infinit.

— Nu, a spus el arătând spre pământ, dreptatea vine de aici, poate fi găsită tot atât de bine cu nuiaua ca și aurul sau apa... căci e totuna... și până la urmă asta este și infinitul... munții sunt

infini de mari, pământul e infini de mare și, dacă îl ascuți, auzi infiniul...

— Trebuie să ascuți aici... am spus eu arătând spre inimă.

— Și inima vine tot din pământ, a precizat el, și pentru că bate în pământ se și aud toate celelalte din pământ... toți, toți de aici, a continuat el, toți ascultă pământul... numai Wetchy n-o face... vedeți, domnule doctor, asta e dreptatea.

Se ridicase cât era de înalt, un bărbat clădit pe cele două picioare ale lui între care stă sexul, clădit dintr-un torace de care sunt atașate două brațe ca să apuce și să țină și să îndrepte nuiaua miraculoasă spre pământ, dintr-un gât cu vertebre pe care șade un cap; și din gură ieșea vorbăria despre dreptate și bărbatul credea în ea.

Marius umbla în sus și în jos, cu pasul lui lung și legănat, în care mai rămăsese ceva din mișcarea coasei. Pietrișul scrâșnea puțin, greierii țârâiau, altceva nu se mai auzea.

Apoi a continuat:

— Toți trebuie să asculte în comun, atunci este dreptate... și dacă nu vor comunitate, trebuie siliți.

— Dumneata vrei puterea, Marius.

— Da, pentru dreptate.

Dacă s-ar fi simțit o adiere cât de mică, probabil că nu l-aș mai fi lăsat să vorbească mai departe; în pălăvrăgeala asta era o mistică rea și dementă, asta simțeam, la fel ca și la prima noastră întâlnire, dar eram paralizat într-un fel ciudat, era paralizată seara în care se vărsa ziua asta, chiar și vorbăria bărbatului venea ca dintr-o gură paralizată, da, parcă ar fi urcat prin întreg trupul pornind de la tălpi și s-ar fi revărsat pur și simplu involuntar.

Nu numai de aceea am spus:

— Cum ar arăta comunitatea asta? Ar fi o expediție comună după aur?

Nu mă asculta. A spus:

— Adevărul...

— Da?

— Adevărul se scufundă tot mereu în pământ, femeile sunt cele ce înghit mereu adevărul...

Tăcere.

— Femeile sunt în pământ, Marius?

— Da... dar ele nu mai dau niciodată înapoi știința pe care au înghițit-o, ele nu dau decât copii... trebuie să li se ia știința... înghit, tot înghit mereu și sug... dar vremea lor e pe ducă, ele nu știu să asculte pământul, pentru că ele sunt chiar în pământ... timpul lor a trecut, puterea lor s-a sfârșit, pământul nu mai vrea.

Auzeam doar cuvinte pe care le rețineam dar nu le înțelegeam. Totuși parcă se scufunda pământul sub noi, se scufunda tot mai adânc în nemișcarea lui tăcută, peste măsură de adânc și sub marea unei nemărginiri ale cărei valuri nocturne se înălțau încet și fără zgomot cât munții de înalte. Dar sus, pe cupola de piatră a cerului, se arătau palide primele stele, și ele nemișcate.

— Muntele cheamă, a spus Marius.

Și apoi, deodată, a dispărut.

Am rămas așezat pe bancă. Întunecimea curgea în jos de pe stânci, totuși nu era curgere, ci o lățire și lărgire nemișcată, o barbă întunecată, neagră, cu reflexe argintii crescând din munte și umplând spațiul, atât de deasă încât stelele, deși se înmulțeau, abia erau vizibile în tulbureala mată. Am tras cu urechea să aud glasul muntelui care-l chemase pe Marius, glasul tatălui care-l cheamă să se mântuiască, dar n-am perceput decât mormăitul nemișcat și mut al beznei, creșterea lentă a bărbii. Peste crengile brazilor și molizilor treceau raci negri și le năpădeau asemeni pânzei de păianjen din care nu puteau scăpa, peste încremenirea lor înlănțuită, lungă și palidă, se înălța secera lunii, nemișcată și gata să cosească. Nemișcat și eu însumi, priveam în sus, priveam în puțul infinitului, în sus sau în jos, sau fără să mai privesc deloc, nu mai știam, căci ultima adâncime este și aici și acolo nemișcată, fără direcție și de neclintit,

nu mai era nici bărbat, nici femeie, mai era numai o știință, ca ultim numitor comun, înăscut în toată știința omenească și totuși de neînțeles pentru ea.

Ședeam așa în nemișcarea nopții, adâncă și târzie. Secera lunii a dispărut din nou în spatele copacilor încremeniți, dispăruse deja de mult când a tunat. Era un tunet depărtat, ciudat de înăbușit, venind din direcția Kuppronului, un tunet ca în vis și care m-a smuls totuși din visare. M-am ridicat, ca să urmăresc direcția norilor, țeapăn ca și cum aș fi cosit toată ziua, am ieșit afară, pe drumul care ducea spre câmp. Dar nicăieri nu se putea vedea niciun nor; probabil că furtuna era în spatele Kuppronului am crezut eu, dar nu mult. Pentru că acum uruitul s-a repetat și atunci mi-am dat seama că nu venea din spatele muntelui, ci chiar din munte, era un zgomot neliniștitor, neobișnuit de difuz, care începea încet, ca să crească brusc și să se întrerupă iar. În momentul următor, au început să cadă țiglele de pe acoperișul casei mele, un geamăt a străbătut toată pădurea, de parcă i-ar fi venit sfârșitul și abia după aceea am simțit sub picioare zvâcnetele pământului, am simțit toată neputința, care nu-i mai mare în fața nici unei violențe a naturii decât în fața cutremurului.

M-am repezit în casă, în camera Karolinei, unde dormea și copilul, am aprins lumina și am strigat la bătrână:

— Cutremur, Karolina, ieșiți în grădină. Lampa aprinsă mai pendula încă tare încolo și încoace, din tavan cădeau bucăți de gips, și luasem copilul, să-l duc afară. Dar până să ajung la ușa casei, s-a produs un nou șoc; casa trosnea din toate grinzile, o ușă s-a deschis, în horn curgea moloz, și auzeam cum cad țiglele afară. Ușa casei se înțepenise, a trebuit să folosesc toată puterea ca să o forțez și m-am bucurat când am ajuns afară cu copilul. Dar n-a mai urmat nimic.

Roza, speriată de trezirea neașteptată, scâncea în brațele mele, și eu mă gândeam ce e de făcut

acum. Karolina se pare că își îmbrăca o toaletă de gală, în cinstea cutremurului, căci n-a apărut. Nu voiam să intru încă o dată în casă cu fetița, dar nu puteam s-o las afară singură plângând. Am strigat de câteva ori „Karolina”, fără să capăt vreun răspuns. Totul rămânea tăcut, în pădure însă tot mai trosnea, era ca și cum pădurea și-ar fi întins mădularele amorțite, da, într-adevăr, era ca și cum nemișcarea lumii s-ar fi sfârșit acum, ca și cum s-ar fi trezit dintr-un coșmar și din depărtare se anunța aluzia unei adieri de vânt. În timp ce eu mă tot agitam neajutorat, a sosit în goană Wetchy:

— Ce-a fost asta, domnule doctor?

Tremura tot...

— Cred că un cutremur... la voi s-a întâmplat ceva?

— Nu, nu s-a întâmplat nimic.

Dar auzisem oare zgomotul înfricoșător al funicularului? Abia acum mi-am amintit de șuierătura ascuțită și scrâșnetele care se amestecaseră cu trosnetul pădurii. Nu-mi puteam da seama cum de a rămas în afara conștiinței mele. Dar așa era.

— Spune-mi, Wetchy, ai scos afară și copilul?

— Da, soția șade cu el în fața casei.

— L-ați învelit?

— Chiar foarte bine... putem să intrăm iar în casă?

— Așa cred... dar ai grijă un moment de Roza... nu, n-o atinge, altfel carantina noastră nu mai are niciun sens... stai numai lângă ea.

Am culcat copila pe bancă și am intrat în casă. Poate că pe Karolina o lovise damblaua de frică.

N-o lovise. Dormea liniștită în patul ei, nu fără să fi stins mai înainte în mod prudent lumina. Poate că nu știa ce se întâmplase. Și asta era cu siguranță cea mai înțeleaptă comportare care se poate alege în astfel de cazuri. Totuși n-am îndrăznit încă să o aduc înăuntru pe Roza.

— Rămâi încă puțin aici, i-am spus deci lui Wetchy când am ieșit din nou, mă duc dincolo, îți liniștesc soția și fac rapid o recunoaștere în sat... oamenii de aici au mai apucat lucruri din astea.

Așa am și făcut. Mai întâi am vizitat-o pe doamna Wetchy care ședea afară cu băiețelul în brațe. Copilul era bine înfățit, noaptea era caldă, nu era niciun pericol. Apoi m-am dus dincolo, în sat.

În multe case era lumină. Câțiva oameni, mai mult sau mai puțin sumar îmbrăcați, umblau de colo-colo pe uliță. Nu erau deosebit de agitați. Păi da, din când în când se întâmplă câte ceva, de data asta a fost doar puțin mai tare decât altădată, dar noaptea este mai înfricoșător decât ziua, când abia dacă îi dai atenție. N-am decât să-mi aduc aminte cum a fost cu patru ani în urmă, toamna. Da, îmi aduceam aminte; de altfel, atunci fusesem în satul de jos și nu simțisem aproape nimic. Dacă mai sunt de așteptat și alte șocuri? Nu, se pare că nu; firește, muntele face ce vrea, dar există un simț pentru asta...

Și eu aveam acest simț. Aerul se înălța ușor și cald din vale. Cerul era plin de sclipirea stelelor de vară. O frumoasă noapte pașnică.

Sus, în curtea minei, erau de asemenea ferestre luminate. Voiam să trec repede și pe la mama Gisson și nu mică mi-a fost uimirea când l-am văzut la ușă pe Marius. El era acolo împreună cu Mathias-Munteanul și, după cum mi se părea, erau într-un schimb de cuvinte agitat, întreținut mai curând de Marius decât de domolul Mathias.

— Mathias, l-am auzit spunând, muntele a grăit, a venit vremea.

— Da, a răspuns Mathias, de grăit a grăit, dar zice să-l lași în pace.

Nu încăpea nicio îndoială că Marius era într-o stare de agitație considerabilă, își trecea mâna prin plete, așa cum au obiceiul italienii când îi apucă disperarea.

— Funicularul s-a prăbușit, striga el, nu-i destul semn?

— Zău? S-a prăbușit funicularul? am spus eu apropiindu-mă, ai fost și dumneata acolo, Marius?

— S-a prăbușit în fața ochilor mei, în fața ochilor mei a azvârlit jos cabina.

Ochii lui aveau o strălucire dementă.

Da, el dispăruse în direcția funicularului. Oare de aceea n-am vrut eu să aud cum se prăbușește?

— Muntele n-a putut să sufere niciodată funicularul, a spus Mathias calm, n-a avut nevoie de tine ca s-o facă.

Marius a pufnit:

— Muntele v-a avertizat...

— Da, i-o tăie Mathias, pe voi cei de jos v-a avertizat... vrea să fie lăsat în pace... poți să le spui asta și celor de acolo, din sat...

La fereastră a apărut mama Gisson, s-a aplecat peste barba garoafelor agățătoare și mi-a zâmbit prietenește.

— Ai și venit, domnule doctor, a spus ea, doar pentru că muntele a vorbit un piculeț?

Marius a fulgerat-o cu privirea:

— Mie mi-a grăit, mi-a spus că amenință, toți munții amenință, pământul amenință, de prea mult timp n-a fost împăcat... vremea femeilor s-a sfârșit.

— Da, a spus mama Gisson amabilă, s-ar putea să ai dreptate... nu vin vremuri bune.

Marius a râs cu dinții lui albi:

— Închide fereastra, mamă, acum vine vremea noastră, acum vine știința noastră.

— Da, a spus bătrâna de la fereastră, dar e păcat.

— Du-te și te culcă, Marius, a fost de părere Mathias-Munteanul.

— Nu, a strigat Marius, cântă, Mathias, cântă cu mine...

Și a început:

— „S-a rupt funicularul, Vin vremurile noi...”

— Ei? a întrebat el, când Mathias nu lua nicio măsură să cânte împreună cu el.

— Ești beat, a spus Mathias-Munteanul.

Brusc, Marius a devenit serios.

— Posibil, a spus el și se pregătea să plece fără să salute.

Dar numai după câțiva pași a început să cânte iar: „S-a rupt funicularul, Vin vremurile noi...”

Cei câțiva oameni care mai erau pe stradă se uitau după el uimiți.

Mathias Gisson râdea:

— Ce nebun afurisit.

— Da, a spus mama Gisson de la fereastră, e nebun dar acu' vine vremea lui.

— De ce să nu vină, mamă, am spus eu, dacă acolo jos unii se iau după el? I-au căzut în capcană?

Mathias-Munteanul a spus:

— Muntele nu se ia după el.

— Muntele nu, dar oamenii da, a spus mama Gisson.

— Și doar Wetchy o să plătească oalele sparte, am fost eu de părere.

— Nu-i chiar așa mare deosebirea dintre el și Wetchy, de aceea îl și urăște.

N-am înțeles-o.

— Ăluia i-e frică... acum stă la mine cu copilul... pot să-l trimit acasă, mamă?

— Da, du-te liniștit și bagă-ți oamenii în pat; azi nu mai vine nimic.

— Mulțumesc, mamă, doar atât am vrut să știu.

M-am întors la mine, l-am trimis pe Wetchy acasă, am culcat-o pe Roza în pat și m-am dus și eu la culcare.

Toată ziua următoare, Karolina a fost foarte mirată după ce i-am povestit întâmplările, și nu-i venea să creadă niciun cuvânt. Nici măcar de căderea țiglelor de pe acoperiș nu era încă total convinsă. Într-adevăr, era o dimineață atât de frumoasă că nu-ți mai puteai închipui nicicum

ceva neliniștitor. Vântul se îmbroștase de la nord, se putea conta pe menținerea timpului frumos, era de sperat o recoltă bună.

IX

Cu avântul unui arhanghel ce cosește a trecut luna august peste țară, și Suck Anna n-a mai fost în stare să opună rezistență puterii de atracție a pământului. A murit odată cu căderea primelor spice și am înmormântat-o într-o groapă adâncă de șase picioare, săpată în pământ și care ajunge până la infinit. N-au fost mulți cei care au vrut să se elibereze de la munca de recoltare și să o conducă pe Suck Anna pe ultimul drum și să privească cum o înghite pământul în timp ce splendoarea fierbinte a soarelui tot mai strălucitor tremura deasupra și ei aproape că nu se mai uitau la mormânt ci priveau afară, spre câmpie, spre ogoare: acolo, în uscăciunea dulce a grâului îi aștepta munca. Și Suck Anna a fost mai repede uitată decât în orice alt anotimp.

Ritmul muncii e un bun stăpân al oamenilor, el îi ferește de o alegere și de o libertate de care nu se pot folosi: ah, nu mai au timp să se decidă, repede, tot mai repede li se scurtează viața și sunt paralizați de iuțea acestei treceri. Nu sunt și eu însumi paralizat adeseori de această iuțeală? Eu, tocmai eu sunt paralizat, eu, cel chemat să cârlesc de bine, de rău viața pământească a celorlalți ca să mai reziste câtva timp și să se poată întoarce pentru acest scurt moment încă o dată la muncă și să se poată menține în ritmul ei plini de speranța că puterea succesiunii, veșnic-rostogolitorul val al aratului, semănatului și cositului, îi va purta dincolo de jalea omenescului și de groaza morții care crește atât de iute și de puternic încât orișice timp omenesc devine prea scurt. Ei sunt docili asemeni argaților ce muncesc pe ogor când li se poruncește să are încă o fâșie și încă una, dacă mai este, și li-e dor de vocea care le strigă: fii devotat, fă-ți treaba, rezistă, mai rezistă încă la recolta asta, fie ea și slabă, du-ți grâul la treierat, ară înc-o dată,

fii un servitor fidel, ia exemplu de la Andreas, el, care muncește cu credință deși de moarte îl despart doar câțiva ani, fă-o de dragul veșniciei, pentru că eu, vocea datoriei tale, am luat asupra mea povara alegerii și conștiinței tale, eu sunt vocea conștiinței tale și te conduc pe tine, eu sunt sensul irevocabil al vieții tale. Asta e vocea de care i-e dor omului, pe care o cheamă să-l mântuiască și de dragul acestei voci este preluat plugul din mâna tatălui, de dragul ei este dat mai departe fiului, ca să învingă infinitul prin veșnică transmitere, sens al vieții, cuprins în ieri și în mâine, de necuprins în clipa necuprinsă a lui acum, dus mai departe cu trudă de la recoltă la recoltă, de la tată la fiu și la nepot, de la brazdă la brazdă, o povară fragilă și totuși grea, dar când plugarul întoarce plugul la capătul brazdei, aproape deznădăjduit că în ciuda atâtor brazde pe care le-a tras deja, în ciuda altora pe care le va mai trage, nu va ajunge niciodată la marginea câmpului, atunci prea bine se poate întâmpla ca disperatul să simtă deasupra capului său suflarea propriei sale minți plecând spre cel mai înalt eter cu bătaia calmă a aripilor invizibilului și neauzibilului, atât de mare și de ușoară și de grea cum este însuși cerul, firește și atât de necuprinsă ca și el și de o putere atât de fulgerătoare încât plugarul, care ridică fața să recunoască ceea ce este de nerecunoscut, nu mai aude decât un sfârșit de răsuflare care poate că s-a înălțat odinioară din gura lui, un fost cuvânt de odinioară sau poate doar un strigăt de pasăre de odinioară, ecoul unui ecou, din care nu mai înțelege decât un: începi încă o dată, ia-o de la capăt, pentru că te afli iar la începutul infinitului.

Era în toiul recoltei când, într-o după-masă, veneam de la cabinet și spre surprinderea mea am văzut că Lax, care-și are casa pe ulița satului, tocmai ieșea cu trăsura lui ușoară. Lângă el, pe capră, ședea fiul lui. Mi-a făcut semn cu mâna și a oprit.

— Vreți să mergeți cu noi în satul de sus, domnule doctor?

Sigur că voiam. L-am întrebat ce vrea să facă în satul de sus, acum când recolta era în toi.

— Mă duc sus, la joagăr.

Lax are sus, nu departe de înălțimea trecătorii, un mic fierăstrău mecanic, o vechitură, pusă în mișcare de apa lacului din pădure și care odinioară sigur că fusese în legătură cu administrația minei. El a cumpărat proprietatea, cu siguranță lipsită de valoare în acea furie a înavușirii specifică unora dintre țărani și pune din când în când în funcțiune fierăstraiele, atunci când are nevoie de câteva scânduri.

— La joagăr? Ascultă Lax, atunci aş putea să le fac o vizită și bătrânilor Mittis... dacă aștepți un moment, mă duc să mai iau un medicament pentru ei...

— Da, da, domnule doctor, noi nu ne grăbim.

Bătrânul Mittis și soția lui locuiesc în așa-numita

„Știrbitură a muntelui”, un mic cătun de munteni care se află pe pajiștea alpină între pădurile din fața trecătorii. Mittis suferă de colecistită, nevastă-sa de dropică și nu iau numai medicamente ci – mai importante – niște tutun și zahăr de la prăvălie.

Apoi am pornit. Tânărul Lax, un flăcău vânjos, cu privirea pătrunzătoare, de braconier, parcă moștenită de la taică-su, se așezase în spate, eu ședeam pe capră lângă țaran. Înaintam într-un nor de trosnete, scârțâieli și zdrăngănituri, încet, căci caii țăranilor nu sunt învățați să meargă la trap, chiar dacă sunt niște animale splendide ca acestea ale lui Lax. Ei purtau grebănare mari ghintuite cu alamă, de care erau agățate cu lăntișoare subțiri plăcuțe rotunde și medalioane de alamă care sclipeau în soare. Crupele late, de culoare galbenă, se mișcau în ritm moderat în fața noastră; din când

în când, unul dintre ei ridica coada, scotea anusul și lăsa să cadă câteva mere sau să iasă gazele.

— Orice vită se oprește sau se așază pentru asta, a spus Lax, numai calul trebuie să și meargă... asta să-ncerce numa' unul de-al nostru... dii!

Dar la deal nu era de folos niciun „dii!”, amândouă animalele mergeau în pasul lor, un pas mare și puternic, încât se observa că greutatea șaretei nu juca absolut niciun rol. La capele Lax și-a făcut cruce, așa cum cere obiceiul, și câteodată a salutat vesel cu biciul oamenii de pe ogoare, care îi răspundeau prin semne și se uitau după noi, care în miezul celei mai grele zile de muncă parcă ne duceam la o nuntă.

— Se miră lumea, a spus Lax.

Dar n-a spus mai mult, și eu nu l-am întrebat de ce se duce la joagăr cu trăsurica ușoară pe care nici măcar nu putea încărca scânduri. Fiul lui ședea mut în spatele nostru, lângă Trapp.

Pretutindeni snopii se adunaseră deja pe ogoare, pe ici, pe colo, încă se mai cosea, dar cei mai harnici încărcau deja ca să ducă grâul jos, la arie. Batoza, ce-i drept, mai stă încă sub șopronul ei, alăturat remizei pompierilor, totuși când am mai trecut pe acolo – în spatele fierăriei – puțin mai devreme, ușile șopronului erau deschise și tocmai pregăteau mașina pentru utilizare și o curățau.

— Cum e cu treieratul manual, Lax?

— Manu-ce?

— No, Marius vrea numa' să desființeze treieratul cu mașina...

A început să râdă:

— Da, fo' câțiva sunt pentru... din partea mea n-au decât s-o facă, dacă le face plăcere... diii!

Copacii rari de pe marginea drumului erau plini de praful recoltei, la fel și tufele, frunzele lor, ba chiar și crengile, erau veștede și atârnav puțin spre pământ, tremurând de oboseală, ca după o muncă încheiată. Un stol mare de porumbei sălbatici speriat de zgomotul scârțâielilor și zornăiturilor

noastre și-a luat zborul de dincolo, de la marginea pădurii. Aripile lor străluceau în văzduhul luminos. Am întrebat:

— De ce ești pentru?

Lax a ridicat din umeri:

— Dracu' știe... Marius le tot bagă în cap că mașinile lasă prea mulți oameni fără pâine și de aia a scăzut prețul grâului.

— Ei, astea sunt niște idei de îmbunătățirea lumii pe care le-a citit pe undeva... dar dumneata ce crezi, Lax?

A râs din nou:

— Să încerce alții, mie-mi convine dacă prețurile cresc... un sărăntoc care face toată treaba singur, poate foarte bine să treiere cu mâna, dar dacă ar trebui să angajez treierători, m-ar costa prea scump.

— Dar cu scormonitul după aur a lui Marius te-nvoiești.

— Asta-i alta, a spus el scurt.

Am trecut prin satul de sus. Mirosea a liniște și a grajduri goale. Cu larma noastră am atras câțiva copii. La curtea minei nu era nimeni; nici mama Gisson n-a apărut la fereastră.

După ce am ieșit din sat și a apărut casa lui Suck, am întrebat dacă am putea opri și să-l vizităm pe văduv.

— De ce nu, a spus Lax și i-a dat hățurile băiatului, iar el a sărit jos peste roată, de ce nu, doar avem timp.

Am urcat mica ridicătură pe care se afla casa de lemn a lui Suck. El observase sosirea noastră și ieșise din micul grajd alăturat, ca să ne salute.

Fața rotundă, înconjurată de barba de marină, își mai pierduse ceva din rumeneală, obrații, sub pomeți, erau cam căzuți, se vedea că e amărât din pricina omului răposat.

— Ei, cum te mai descurci, Suck?

— Iac-așa, la, la... un văduvior cu o grămadă de copii.

— Trebuie să te-nsori din nou, Suck, a spus Lax.

— O să fie nevoie, a spus văduviorul.

Lax a apucat cu amândouă mâinile în aer o pereche de sâni:

— Barem să-ți iei una acătării... să merite osteneala.

Râdea: cel puțin la început.

Suck a oftat. Avea motiv să ofteze. Nevastă-sa fusese o femeie care putea să spună: „Îți aduci aminte cum am dansat împreună prima oară”, și când se culca în pat își aducea aminte. Și ea putrezise și până la urmă se-mputise. Dar acum o să vină alta pentru care nu există niciun „ți-aduci aminte”, una care vine doar pentru că sexul din om nu tace niciodată și femeile și bărbații se unesc tot mereu, fie și sub pretextul copiilor sau al gospodăriei, și el va mai zămisli copii chiar și cu asta, dar totul se va întâmpla fără să-și amintească de trecut și fără să se gândească la eternitate, va fi doar pentru moment. Dar momentul nu există.

— Da, a spus Lax, poți să ei una cu ceva avere... ți-ar fi de mare folos.

Suck a încuviințat din cap. Apoi a întrebat:

— Încotro vă duceți?

— La joagăr.

Suck era mai puțin discret decât mine:

— Păi, cu șareta?

— Da, a spus Lax ezitând, avem doar ceva de aranjat acolo sus.

— Aha, a spus Suck și peste față i-a trecut o clipă vechea lui voioșie.

— Niciun aha, l-a repezit Lax.

— Eh, am vrut numa' să spun că nu-ți trebuie lemnele acum, vrei numa' să le lași acolo, sus.

— Nu tai nimic, aranjez doar joagărul.

— Da, dar dacă totuși ai de tăiat odată, să zicem niște stâlpi, care trebuie în mină, să nu prea te încrezi în Wenzel... nu prea se pricepe.

Suck își regăsise vechiul lui zâmbet poznaș și mi-a venit să râd.

Lax făcea pe jignitul:

— Am venit să te vizităm pentru că ești un văduv amărât și tu te ții tot de vechile tale glume idioate.

Și și-a săltat burta masivă gata să plece.

— Vă duceți și dumneavoastră cu el, domnule doctor? a întrebat Suck.

— Da, sus, la Mittis.

Deodată mi-a șoptit:

— Vă întoarceți pe la capelă?

Am dat din cap pe muștește. Pe la capelă și pe drumul minerilor e ceva mai scurt decât pe șosea și în orice caz mai frumos.

— Poate ne întâlnim acolo, a șoptit Suck.

Lax s-a întors.

— Servus, Suck, a spus el și l-a bătut pe umăr, însoară-te cât mai curând.

Dar după ce am pornit mai departe, a rămas posomorât și dus pe gânduri. A durat câtva timp până să deschidă gura:

— Nu trebuie să te iei după toată vorbăria asta secretoasă despre mină, nu-i așa, domnule doctor?

— Ei, am spus eu, nimeni nu poate să știe mai multe secrete decât Marius.

A luat o mină neplăcut impresionată:

— Nu-mi trebuie secrete... Wenzel spune lucrurile așa cum sunt, nu umblă cu secrete.

Am urcat la pas serpentinele din pădurea de molid. Pe margine se vedeau uneori copaci cu frunza căzătoare, iarbă și campaniile. În adâncul pădurii trosneau slab topoarele tăietorilor de lemne. Niște păsări ciripeau și au amuțit când ne-am apropiat. Sus strălucea cerul recoltei, jos, noi respiram răcoarea. Totuși caii aveau acum pe coaste dâre negre de sudoare.

La o cotitură din mijlocul unui mic luminiș, se înalță o cruce. Lax și-a făcut din nou cruce:

— Cine știe, poate că așa e mai corect, a explicat el după aceea.

— Mai corect decât ce?

Nu mi-a răspuns.

Când am ajuns la ramificația care duce la dreapta spre joagă și spre lacul verde, am coborât și am spus:

— Mulțumesc!

— N-aveți pentru ce, domnule doctor, cu plăcere. Și dacă vreți să vă întoarceți din nou jos, putem să ne întâlnim aici.

— Mulțumesc, domnule Lax, mă întorc acasă pe drumul de sus, e plimbarea mea de seară.

M-a salutat cu biciul și a mânat atelajul pe drumul din pădure.

Am mers mai departe de-a lungul șoselei, pe margine, unde nu era atâta praf, gândindu-mă la Suck și la ciudatul randevu pe care mi-l dăduse la capela minei și exact în douăzeci de minute am ajuns la cătunul de lângă trecătoare.

Oamenii de aici duc o viață izolată; n-au aproape nimic comun cu satul minerilor, nici cu satul de jos, și dacă n-ar fi automobilele care circulă acum destul de des prin trecătoare și pentru care s-a construit chiar o dugheană de scândură unde se vinde bere, toate ar fi ca acum cinci sute de ani.

Casa celor doi bătrâni Mittis cu siguranță că poartă în spate câteva sute de ani. Aproape neagră și acoperită cu mușchi stă în mijlocul poienii, nu departe de baraca din scândură încă albă, și alături, nu cu mult mai tinere decât casa, se află: cotețul porcilor, grajdul caprelor, depozitul de lemne, pe scurt, toate acareturile.

Când am intrat, l-am găsit pe bătrânul Mittis în bucătărie; fața lui de toval, plină de riduri din care ochii bătrânești, ca de porțelan, abia dacă mai aruncă o privire în afară, a căpătat la venirea mea câteva riduri noi, care se dovedeau a fi un zâmbet plin de bucurie.

— Ei, tată Mittis, tot cu bătrânețea... îi dai-nainte?

Imediat a luat un ton plângăreț:

— Nu-i tutun...

Așa era obiceiul; am despachetat tutunul și zahărul adus.

— N-ar trebui să fumezi așa de mult, tată Mittis, nu-i sănătos la vârsta dumitale.

El și-a umplut în grabă pipa rece și a făcut pe surdul.

— Nu trebuie să fumezi așa de mult...

— Nu-mi dă nici să mănânc nimic...

Asta a spus-o tocmai când intra soția și nu era nicio noutate, un cântec obișnuit, deși nu stăteau chiar atât rău; fiica lor nemăritată, Maria, se ocupă de cele câteva pogoane pe care le posedă și uneori fiul, angajat pe undeva, la un ocol silvic, le trimite ceva bani.

— Minte, a spus bătrâna.

Și acum a urmat contrareclamația:

— Mă bate.

Or fi fost și vremuri când bătrânul braconier și ajutor de pădurar ar fi putut s-o bată. Pentru ea era ieri, era azi. Cu cât omul se apropie de moarte, cu atât mai mult își trage aproape viața trecută; firele amintirii se tot scurtează, se încurcă tot mai rău, devin un prezent de nedescurcat. Așa își continuau și astăzi cei doi cearta veche de decenii, cu o vitalitate uimitoare în naivitatea ei.

— Ce aveți astăzi de mâncare?

— Găluști, supă de lapte.

Era meniul obișnuit.

— Ei, tată Mittis, ai ceva bun de mâncare.

Se făcea că nu aude. Era evident că nicio cantitate de hrană și niciun fel de mâncare nu-i puteau satisface fantezia. Unde ducea ea? Către ce plăceri?

Brusc a spus:

— Vor da drumul la braconaj.

— Ce, tată Mittis, la vârsta dumitale mai vrei să tragi cu pușca?

— Bărbatul meu n-a făcut-o niciodată, interveni femeia în a cărei memorie rămăsese că este ceva

ce trebuie ascuns.

Iritat de contradicție, a insistat:

— Am împușcat o groază.

— Nu-i adevărat...

Asta era dezlegarea enigmei; amintirea fripturilor de căprioară și de capră neagră pe care le adusese acasă îl făcea să i se pară orice altă mâncare de nemâncat.

— Tată Mittis, supa de lapte e mult mai bună dacă nu mai ai dinți...

Nimerisem în plin; fantezia lui știa acum ce vrea, ridurile de pe față s-au înmulțit și plescăind șiret din limbă a spus:

— Supa de lapte? Of, nuuu...

— Hai mai bine să te cercetez, Mittis, scoate haina.

— Pulpă de căprioară... tinerii de azi nu mai știu deloc să tragă...

— Hai, și cămașa... așa, tataie... am încercat să-i palpez tumora de la ficat... Doare?

— Nu... dacă au dat drumul la împușcat...

M-am întrerupt:

— Cine ți-a povestit asta?

— Maria...

— Dar nu-i adevărat, s-a auzit din nou bătrâna de la vatră.

Mittis a spus calm:

— Ba-i adevărat.

— Și de unde a aflat Maria?

— A fost jos, în sat.

Trebuia să fie ceva cu asta. Orice zvon în acest sat mi se părea acum posibil câtă vreme Wenzel își debita acolo șotiile lui.

Bătrânul Mittis își depăna gândurile mai departe:

— Și apoi o să fie împușcați toți vânătorii...

— Chiar că ai fi în stare, te faci tot mai sănătos.

Îmi terminasem consultația; starea era în mod surprinzător neschimbată.

Firește, acum venea și rândul femeii; am scos stetoscopul.

— Mumer vânătorul a tras în mine... acu' o pățește, a râs el.

Asta s-o fi întâmplat acum șaizeci de ani. Dar pentru ură timpul nu există.

— Nu știi să ierți, tată Mittis?

Mă privea fără să înțeleagă:

— Trebuie să vină unu' care să-i împuște pe toți vânătorii... Pe toți... tineretul de azi... dar acu' o să vină...

Între timp, începusem să o examinez pe bătrână. De ani întregi aceste trupuri, al ei ca și al lui, nu veniseră în contact cu apa, dar un medic de țară e obișnuit cu astfel de lucruri și de la ele învață nu numai disprețul față de mofturile igienei, ci și o parte de respect față de spiritul al cărui recipient imperfect este trupul, față de minunea spiritului în desăvârșirea lui, desăvârșit chiar și atunci când este atât de brut și de neisprăvit cum este la acești doi oameni bătrâni care nu știu nici măcar să citească și să scrie.

— Aici m-a lovit, a spus bătrânica sfrijită arătând spre umăr.

— Mai doare?

— Da, rău.

O durere persistentă, persistentă ca și ura care mai mocnește încă în cenușa unei vieți peste măsură de lungi. Și ce recoltă a mai rămas dintr-un trai comun prea lung care a fost odinioară chiar plăcere? Nimic, cu excepția fotografiei de la nuntă, agățată pe perete în odaia bună, singura podoabă deasupra celor două paturi înguste, neaerisite, care mai stau alături, ca atunci; nimic n-a mai rămas în afară de ură, opera miraculoasă a urii, cea mai timpurie și mai rea străfulgerare a furtunii din spiritul omenesc, jinduind deja din cea mai timpurie brutalitate după un mântuitor, fie chiar și unul care-i împușcă pe toți vânătorii.

— Uite aici doctoria, mamă Mittis... și un pic de zahăr...

Firește că observase de mult zahărul pus pe masă. Dar acum își ștergea în grabă câteva lacrimi, pentru că așa se cuvine și trebuia să-și exprime mulțumirea.

— Să iei doctoria la timp și cu ceai...

— Da.

— Dar Maria unde e?

A arătat spre ușă.

— Ei, poate o întâlnesc... rămâneți cu bine, bătrâneilor.

Aș fi vrut foarte mult să vorbesc cu Maria ca să insist încă o dată asupra folosirii medicamentului. Dar, până la urmă, era indiferent. Zahărul era în orice caz mai important decât medicamentul.

Drumul spre capela minei de pe munte întâlnește, la înălțimea trecătorii, șoseaua. Nu trebuia totuși să merg până acolo, ci puteam să urc direct coasta pietroasă din dreapta străzii, apoi o bucată prin pădurea de brad, cu picioarele depărtate, ca să nu alunec pe acele de brad căzute și să ajung direct pe drumul de sus care de aici încolo duce, aproape tot timpul de-a lungul pereților Kuppronului, până la Galeria Piticilor și la capelă, fiind o continuare a vechiului drum al minerilor, probabil mai vechi decât șoseaua și singura legătură cu trecătoarea în vremuri preistorice.

Era cam ora șase seara, și pădurea se potolise. Când am ieșit pe pajiștea întinsă aveam în stânga mea povârnișurile Kuppronului în toată lungimea lor și ele erau deja blânde și cenușii, doar pe creasta cea mai de sus se mai vedea încă soarele. Pe pajiște erau împrăștiate câteva șoproane pentru fân, înserarea mirosea a pădure liniștită și ierburi și urca domol intrând într-un luminiș înconjurat de pini. De sus, de pe pășunea de la înălțime, se auzeau tălângile și pe cerul mai adânc acum, de pe

care fusese îndepărtat acoperământul zilei, zbura fără zgomot o pasăre răpitoare.

Ce-i drept, acum se auzea tot mai tare, de jos din pădure, joagărul, clămpănitul lent al roții și scârțâitul înăbușit, mereu întrerupt, al fierăstrăului. Lax tăia și probabil că tăia lemn de mină, el, un om bine chibzuit și lacom de câștig, tăia lemn în avans, fără să știe dimensiunile, fără să știe dacă îl va putea folosi vreodată, o făcea din motivele profund voalate ale sufletului său și poate că de câte ori așeza un nou buștean pe joagăr își făcea cruce pe pieptul lat și cărnos. Cu cât mă apropiam de ramificația care duce în jos la Lacul Verde, cu atât zgomotul devenea mai puternic. Apoi s-a întrerupt.

Poteca spre Lacul Verde este de fapt o albie de pârâu. Lacul, care se deschide acolo ca un ochi tăcut între pleoapele năpădite de brazi, este alimentat de mai multe ape de munte și aceasta își are începutul aici. Pârâiașul șerpuiește aproape nemișcat printre stânci sfârâmate și tufe de fragi până ajunge la râpă și izvorul lui pornește dintr-o mică pajiște de munte mlăștinoasă. Aici cresc coada-calului, cucuta, clopoțeei, în mirosul dulce-amărui al plantelor putrezite, în acel miros înviorător de mâl care vibrează deasupra izvoarelor de munte chiar și în plin soare, dar păstrează căldura soarelui până seara, până noaptea, ca pe un ecou prelungit al unui zvon de trompetă niciodată trecător. Apa era extraordinar de limpede în băltoace, pe fundul lor se puteau vedea cele mai mici rădăcini, mai era și bălegar de vacă din belșug și numeroșii bolovani din jur erau acoperiți cu mușchi proaspăt, verde-deschis. Aici obișnuiește să vină la adăpat vânatul de pe înălțimi și chiar Trapp a băut mult și plescăind energic din limbă. Pereții de stâncă se întunecară; lumina lor slăbi; fâșia de soare de pe marginea lor dispăruse.

Și în pădurea de jos, prin care drumul coboară acum din nou în pantă ușoară, chiar și în tufe

luminoase, pline de pânze de păianjen și de zumzetul de seară al insectelor, mai sunt încă vii rămășițe de soare, apoi pădurea se apropie din nou, tivește dramul cu înnoptare brună, dar când am ieșit din ea era seară senină care se întindea peste capela minei de pe munte și peste întreaga vale unde, pe înălțimile de pe cealaltă parte, era încă mult soare, și valea însăși era plină de soare în strălucirea galbenă a lanurilor pe care se vedeau snopii în șiruri lungi. Dar în stânga, deasupra Minei Piticilor, atârna împietritul cap de șarpe.

Pe treptele capelei ședea nu numai Suck, ci și Mathias-Munteanul.

Și țineau carabinele între picioare.

Când i-am văzut așa, am exclamat:

— La naiba!

Râdeau amândoi, chiar și văduvul.

— Ei, ce se întâmplă?

— O să vedeți, a spus Mathias-Munteanul.

— Mai târziu, a spus Suck.

S-au ridicat în picioare:

— Hai, domnule doctor, nu-i timp de pierdut.

Am urcat la Galeria Piticilor, amândoi mergeau tăcuți și misterioși, fără să piardă surâsul de pe fețe.

— Vreți să braconăți și să fie și doctorul cu voi?

— Poate că da.

Când am ajuns la intrarea zidită a Minei Piticilor, s-au uitat puțin în jur nehotărâți și Suck s-a scărpinat în cap.

În dreapta, nu departe de intrarea în galerie, sunt îngrămădite bucăți masive de stâncă ale peretelui.

— Pe-aici în sus, a spus Mathias-Munteanul.

Din spate se poate urca foarte comod pe grohotiș. Este ca un amvon mare. După aceea, Suck a vrut să se cațăre, apucându-se cu mâinile, pe un mic platou de stâncă.

— Stai, a spus Mathias și a lovit mai întâi placa cu mânerul bastonului.

A căzut un șarpe mic, negru, care stătuse culcat pe piatra încă fierbinte, Trapp a încercat să-l înhațe, dar el a și dispărut alunecând repede și fără zgomot.

Mathias a mai măturat încă o dată placa cu bastonul și apoi ne-am urcat pe ea. Trapp a rămas jos.

Eram într-adevăr ca într-un amvon, sau într-un post de observație, supravegheam intrarea în galerie și pădurea. Ei și-au așezat carabinele în față.

— Ce frumos și plăcut i-aici, a spus Suck rezemându-se de stânca puțin mai ridicată din spatele lui.

— Aveți de gând măcar acum să-mi spuneți ce înseamnă asta?

— Așteptăm vânatul, a spus Mathias.

M-am uitat la Suck. Peste fața lui pașnică și încă gata să râdă, peste această față în care mâhnirea săpase două gropițe moi, pentru că îi fusese luată dragostea și putrezise, aluneca acum întunecată ura și buzele, cu care adineauri mai zâmbise, au pronunțat:

— Wenzel.

— Wenzel? Vine-ncoace?

— Da, la galerie.

— Vreți să-l uciideți?

Tăcere.

Suck râdea, dar cu răutate:

— Ar fi cel mai bine.

— Nu, a spus Mathias-Munteanu, dar nu trebuie să se atingă de galerie.

— Vine singur?

— Da' de unde! E cu oamenii lui.

— Garda lui, am spus eu.

Acum râdeau iar, pentru că le plăcea vorba asta.

— Cei mai răi sunt cei doi Lax, a spus Suck, și tatăl și fiul.

— Credeam că e Krimuss.

— Krimuss e ceva mai bun, nu-i decât un zgârie-brânză, vrea doar bani și să nu moară, ca să nu-l moștenească nimeni...

— Și Lax?

— El a luat treaba în mână, prelucrează toată comuna să capete dreptul de exploatare...

— Dar pentru asta e nevoie de o administrație a minei și Dumnezeu mai știe câte altele... în primul rând bani... Lax se pricepe, de aceea nu cred deloc în toate astea.

— De astea nici n-are habar.

— Atunci ce mai vrea?

— Haleală, haleală, haleală... poate că vrea doar să-l halească pe Krimuss, pentru că acum are ocazia... de fapt, Lax ar trebui împușcat.

Peste față i-a trecut din nou umbra de răutate.

— Ei, Suck, dar azi ați stat de vorbă foarte frumos.

— Venise numai ca să mă convingă, umblă de la unul la altul și se bagă pe sub piele.

Începuse să se întunece.

Am spus:

— Ați auzit cumva că braconajul o să fie permis?

— Și asta vine tot de la Lax, de la cel tânăr, a fost de părere Mathias, care tăcuse până atunci.

— Ei, Suck, am spus eu, ar fi totuși ceva dacă s-ar modifica așa, deodată, legile privind vânătoarea, atunci Lax tot ar fi bun de ceva.

— Chiar dacă Lax ar face și ceva bun, eu aș zice nu, a răspuns Suck pornit.

Dar după aceea i-a venit să râdă de furia lui:

— Unui ins rău trebuie să-i spui mereu nu.

— Of, mai că m-ați făcut să-mi fie frică de voi.

— Și în afară de asta, peste tot e-n spate Marius, a răspuns el.

— Deci și ăsta face parte dintre cei răi...

— Ba e și mai rău, a spus Mathias-Munteanul, ăsta-i rău de-a binelea.

Vântul serii trecea pe deasupra noastră și tăceam.

Mathias și Suck priveau cu ochi de vânător în pădurea care amurgea încet.

— Acuma vin, a spus Mathias.

La început nu auzeam nimic, dar Trapp a început să mârâie încet.

— Taci, Trapp, am spus eu.

A durat câteva minute. Apoi am auzit și eu cântec și mulți pași la unison în pădure.

După aceea au ieșit în luminiș.

În frunte era piticul Wenzel, ca general, după el, pe două rânduri, puștii; am numărat paisprezece.

Cântau un marș ciudat, pe care aveam să-l mai aud de multe ori mai târziu...

*Suntem bărbați, nu
copii,*

*Pământul nostru
nimeni nu ni-l va răpi.*

*Pe negustori și pe
agenți îi blestemăm,*

*Să ne pângărească
pământul nu-i lăsăm,*

*Noi, tinerii cu viitoru-n
mâini*

*Cinstim pe părinți,
urâm pe bătrâni,*

*Viteji credincioși și
curați*

*De soare și de lună
suntem luminați.*

— Stai! comandă generalul Wenzel. Din doi în doi, un pas înainte!

Acum stăteau pe trei rânduri de câte patru, în spatele lor ultimii doi, pesemne cu grad de subofițeri; erau Peter și ucenicul de fierar Ludwig.

— Rândurile unu și trei în careu!

Rândul întâi s-a mișcat la stânga, al treilea la dreapta. Acum formau o potcoavă pătrătoasă în a cărei deschidere se afla Wenzel.

— Cei din spate, înaintarea!

Peter și ucenicul de fierar au făcut trei pași înainte.

Sunt soldat bătrân, manevra reușise excelent. Înveselit, Suck m-a înghiontit cu cotul.

— Țineți aproape... vă spun.

Executară reglementar și au rămas în poziție de drepti.

— Pe loc repaus.

Toate picioarele stângi au înaintat; au luat o poziție relaxată, așa cum se cuvine. Fără îndoială că nu făceau asta pentru prima oară; exersaseră deja de multe ori.

Wenzel a făcut o pauză de efect. Vântul aducea încet de tot mirosul ogoarelor cosite peste vârfurile care se întunecau. În pădure, mai ciripea o pasăre stingheră.

Wenzel a luat cuvântul:

— Camarazi, știu că înțelegeți să păstrați disciplina, chiar dacă unul sau altul dintre voi are chiar acum o fată culcată în fîn care nu știe cum să se descurce singură...

Râsete. Știa cum să-și ia oamenii.

— Liniște!

Râsetele au amuțit.

— ...și sunt convins că veți păstra disciplina și de acum înainte. Nu uitați că ați depus un jurământ, un jurământ sfânt și liber consimțit și că oricine calcă jurământul e un porc, un porc de înjunghiat. Păcat că nu se pot face cârnați din el...

Din nou râsete. Eram curios cum va continua. Cezar, muștrându-și soldații.

— Ziua faptei se apropie. Ziua răzbunării. Ziua răsplătirii. Și atunci, vai de dușmanii noștri! Păi dacă vreți să fiți niște porci lași e mai bine să vă duceți imediat acasă. Oricine poate fi scutit de jurământ. E mai comod să te destrăbălezi decât să-

ți faci datoria. Dacă vreunul dintre voi preferă să se destrăbăleze, mai bine să iasă în față imediat. Îl lăsăm să plece fără regret.

Pauză de efect.

— Bine. Nu-i niciunul. Îmi pare rău că Marius nu-i aici. S-ar fi bucurat pentru voi.

Așadar, fără Marius nu merge. Și aici tot el se ascunde.

Wenzel comandă:

— Atențiune... drepti!

Executat.

— Aripa stângă și cea dreaptă desfășurare în linie de trăgători și adăpostire!

Ambele aripi ale potcoavei s-au împrăștiat și s-au postat de pază în jurul luminișului. Cei doi subofițeri le-au urmat.

— Rândul din mijloc, uneltele.

Abia acum am observat că rândul din mijloc, rămas pe loc, căra rucsacuri în care erau ascunse lopeți, scoabe și alte asemenea unelte. Le-au scos, iar Wenzel, care își scosese haina, a apucat un târnăcop.

— Scoateți-vă hainele. La treabă.

Piticul a pornit cu pași mari spre Galeria Piticilor. În fața intrării zidite a ridicat cu mult avânt târnăcopul și l-a repezit într-unul din rosturile dintre pietre. A trosnit, a scrâșnit și s-a auzit curgând piatră spartă și nisip. Ecoul a reluat trosnitura.

A izbit încă o dată.

Atunci Mathias-Munteanul a răcnit:

— Lasă muntele în pace.

Wenzel s-a oprit. Santinelele împărțite în luminiș au coborât în goană. Se uitau în direcția noastră, dar nu ne puteau vedea. A urmat un moment de liniște.

Dar Wenzel a început să râdă:

— Dați-vă jos de-acolo.

Și a izbit a treia oară.

Imediat însă lângă mine s-a descărcat o pușcă, cu ecou prelung. Fusesse Suck; după direcția puștii lui am văzut că trăsesse în aer.

— Trădare, a strigat cineva de jos, trădare.

— Trădare, au repetat ceilalți.

Era un tămbălău drăcesc. Și se vedeau sclipind deja cuțite. Suck și Mathias, lângă mine, gâfâiau de plăcere.

— Liniște, la dracu', liniște, a strigat acum Wenzel, disciplină...

Dar cu disciplina era belea mare; a durat cam mult până să se facă liniște.

— Cine sunteți acolo sus?

Mi s-a părut indicat să răspund:

— Eu, doctorul.

Imediat Wenzel devenit politicos:

— Bună seara, domnule doctor... dumneavoastră trageți?

— Nu eu, ceilalți.

— Se poate întâmpla o nenorocire, a spus el plin de reproș.

— Wenzel, am spus eu, cu glume n-o s-o scoți la capăt, acum e ceva serios.

A căzut pe gânduri. Apoi a întrebat:

— Câți sunteți acolo sus, domnule doctor?

— Destui ca să vă împușcăm pe toți la rând, a răspuns Suck în locul meu.

— E Suck, au spus câțiva dintre flăcăi.

— Da, e Suck, a confirmat chiar Suck arătând spre el deși cei de jos nu-l puteau vedea.

— Domnule doctor, a spus acum Wenzel, n-ați putea să veniți un pic aici, jos?

— Nu cred că avem prea multe de discutat între noi...

— Domnule doctor, ar fi important...

— Vezi mai bine de te cară, cu banda ta de porci, a strigat Mathias în jos.

— Porc ești tu, jegosule, i-a răspuns un flăcău, vino jos dacă îndrăznești.

Mathias râdea sonor:

— Dacă îndrăznesc? Vă termin pe toți, cu toate bricegele voastre, ticăloșilor... și vă spun, plecați de la mină sau vă gonesc eu.

Wenzel s-a amestecat:

— Mathias, vorbești de parcă ai fi luat muntele în arendă... muntele aparține comunei, comunei întregi, și noi, noi lucrăm pentru comună.

Mathias s-a ridicat, și-a rezemat carabina de stâncă și se pregătea să coboare.

Atunci am spus:

— Mathias, mai bine lasă-mă pe mine să vorbesc cu ei.

— Dar eu nu vreau să vorbesc deloc, domnule doctor, îi fac să audă cu totul altceva.

Râdea, dar barba roșie i se zbârlise și în mână ținea cuțitul cu plăsele zdravene pe care-l purta în buzunarul lateral al pantalonilor.

— Nu, Mathias, nu e nevoie, asta rezolvă la fel de bine Trapp... ce-ți veni, zău...

El a mormăit, dar a rămas.

Am strigat:

— Wenzel, ce ai să-mi spui?

— Vă rog, domnule doctor, aș vrea să vă solicit un dialog ceva mai secret, este important.

— Atunci, vino spre mine.

M-am lăsat să alunec în jos de pe amvonul de stâncă și imediat l-am auzit pe Wenzel bâjbâind prin grohotiș. I-am făcut lumină cu lanterna de buzunar.

— Ce dorești?

Mă privea încrezător de jos:

— Domnule doctor, de ce se face atâta caz pentru un mic exercițiu... ce i-am făcut muntelui?

— Nu face pe prostul, Wenzel... știi exact despre ce e vorba.

A întors-o imediat:

— Da, domnule doctor.

— Ei, atunci...

— Domnule doctor, rog să mi se acorde o retragere onorabilă.

— Ce glumă mai e și asta?

— Nu, domnule doctor, nu e glumă, dar nu putem să ne lăsăm atât de ușor puși pe fugă, băieții nu suportă asta.

— Fuga-i sănătoasă.

— Dacă, de exemplu, domnul doctor s-ar retrage împreună cu noi, ar fi o mare ușurare a situației.

— Nici vorbă, eu bineînțeles că merg cu Suck și Gisson.

S-a uitat în sus cu un zâmbet plin de disperare:

— Oamenii n-ar trebui să fie umiliți și necăjiți inutil, domnule doctor. N-ar trebui semănată ura.

— Așa? Și cum rămâne atunci cu Wetchy? Pentru joaca voastră de-a soldații o mică umilință e la locul ei.

— Da, dar flăcăii vă vor urî, pe dumneavoastră și pe Suck și pe Gisson, și cu multă cordialitate adăugă: asta aș dori să evit. Luăm ura asupra noastră.

Piticul a devenit cu o idee mai mic:

— Astăzi ați învins, dar...

— Stai! Ia spune, Wenzel, când și unde are de gând să învingă Marius?

— Dar, domnule doctor, Marius... la ce vă gândiți...

— Nu-mi spune mie că toată joaca asta de-a soldații nu pornește de la el.

Cu amestecul ciudat de sinceritate și viclenie care îi era propriu, a spus:

— E greu cu Marius... nu pot să scap de el... dar el nu face nimic, tot timpul numai idei și nu se întâmplă nimic... și atunci trebuie să iau eu chestiunea pe cont propriu.

— Ești un vulpoi șiret, Wenzel, asta ești.

— Da, domnule doctor, se poate... dar Marius e un om bun, lui nu trebuie să-i faceți nimic...

— Și acum binevoiește să-ți iei oamenii și să pleci de aici...

— Dacă ordonați... dar în ceea ce îl privește pe Marius, vorbesc serios...

A salutat militărește și a plecat.

După doi pași însă s-a mai întors încă o dată:

— Ce spuneți despre instrucția mea, domnule doctor? Ei, așa-i că merge? Vă place și dumneavoastră?

Apoi a dispărut definitiv în beznă.

M-am întors la locul meu.

Jos se auzea vocea lui Wenzel:

— Adunarea... la dorința specială a domnului doctor, exercițiul de astăzi se întrerupe... în rând câte doi...

— Wenzel, a strigat Suck în jos, pleci de adevăratelea?

— Da.

— Vreau să vă zic ceva... nici noi nu rămânem aici sus... dar dacă cumva vreunul dintre voi ne pândește, tragem...

— Garantez pentru oamenii mei, a spus 'Wenzel mândru, suntem soldați.

— Ei bravo, am spus eu, așa ne place.

— Atențiune, în cadență, marș... se auzi jos.

Și într-adevăr au plecat.

Suck și Mathias erau cam dezamăgiți. Se încheiase prea simplu și pașnic.

— Meritau să le trag câteva după ceafă să nu se mai scoale niciodată, a spus Mathias cu vorba lui trăgănată de miner.

— Din păcate o să mai ai ocazia, am spus eu.

Când am ajuns pe drumul minerilor am auzit jos ceata cântându-și marșul, iar Mathias-Munteanu, preocupat de aceleași gânduri, a repetat:

— Meritau să le trag câteva după ceafă și s-ar fi făcut liniște pentru totdeauna.

— Nu, câtă vreme e Marius în sat, a spus Suck.

În pădure era întuneric beznă. Ici și colo câte un licurici. Din sat se auzea bătând ora opt. Zilele se scurtau. Printre copaci luceau stelele cerului de august și cu cât ne adânceam în pădure cu atât mai

greu devenea mirosul aerului, cu atât mai dens pătrundea recolta ogoarelor în pădure. Și cu întunecata solidaritate ce se înalță din pământul purtător de recoltă și care distrage viața proprie a omului astfel că el nu mai este în stare decât să iubească sau să urască, adesea fără să știe dacă își iubește sau urăște semenul pe care îl îmbrățișează, noi, cei trei, care coboram acum, îl uram pe Marius și pe Lax, dar și pe Wenzel și ceata lui. Și ne-am aprins pipele, ca și cum cu fumul lor am fi putut adormi ura.

La primele ogoare din satul de sus, Suck și-a luat rămas-bun ca să se ducă la casa lui. Eu și cu Mathias ne-am dus la mama Gisson.

La ea le-am găsit pe Agata și pe Irmgard. Amândouă fetele tocmai își luau rămas-bun.

— În toiul recoltatului voi vă plimbați?

— Eu am trimis după fete să vină sus, a răspuns mama Gisson în locul lui Irmgard.

— După recoltă mă mut aici de tot, a spus Irmgard.

Iar Agatha, cu o privire spre mama Gisson, a spus:

— E bine pentru Irmgard.

— De tine e mai bine, a spus mama Gisson, tu o să ai un copil.

Ferestrele bucătăriei erau deschise. Afară, seara și noaptea schimbau ultima strângere de mână înfinit de blândă înainte de despărțire, iar pe stradă sunau vocile celor ce mai trăiseră o zi din viață și acum voiau să se ducă la culcare, voci de femei, voci de copii și câteodată vocea de bas a unui bărbat.

Agata s-a așezat la loc pe scaun râzând:

— Rămân să nasc și eu la dumneata, mamă Gisson... ține-mă și pe mine aici.

— Dă-o afară, Mathias, a spus mama Gisson.

Și Irmgard, rezemată de tocul ușii, a spus:

— Să-ncerce numa'...

— V-apuc de blană ca pe doi căței și vă scot afară, a ieșit la iveală din barba lui Mathias.

Și într-adevăr, o ia de ceafă pe Agata, la fel și pe Irmgard și amândouă se lasă expediate afară, sau cel puțin până la ușă, căci acolo se mai împotrivesc încă o dată râzând, nu vor să se ducă în noaptea de afară care este ca un coș de catifea neagră și moale, în care ar trebui să fie aruncate. Dar nu le folosește la nimic, sunt împinse afară și ca și cum ar fi fost scuturate, din faldurile nopții prin ușa deschisă intră un roi de molii și țânțari să danseze în jurul becului electric.

— Noapte bună, mai sună de afară, din căldura blândă a întunericului și deja de mai departe, mai încet, „noapte bună, mamă.”

Apoi Mathias s-a întors și a spus:

— Da, Irmgard e de-a noastră...

Și puțin mai târziu:

— Ar trebui să-i luăm lui Miland toți copiii câtă vreme îl ține la el pe Marius.

În lumina electrică crudă, bucătăria era lipsită de mister și mama Gisson a spus:

— În pericol e numai Irmgard.

Și după câțva timp adăugă:

— Pericolul e-n ea, nu în Marius... dac-ar fi ca Agata, n-ar fi niciun pericol...

— Și Peter? am îndrăznit eu să întreb.

— A fost dragostea, a spus ea și a continuat abia după o scurtă pauză:

— ...n-a fost ura în joc...

— Da, a spus Mathias, ura...

Apoi i-am povestit ce se întâmplase la Galeria Piticilor.

Mathias a încheiat povestirea:

— Și acum, între noi și ceilalți a izbucnit ura... ar fi fost mai bine dacă l-aș fi împușcat pe Wenzel...

— Nu, a spus mama Gisson, ura îți ia mințile.

— Poate că ar fi fost mai bine dacă l-ați fi luat pe Marius la voi, când v-a rugat, am fost eu de

păreră.

Ea a clătinat din cap:

— Ar fi plecat din nou...

— Dar v-a rugat să-l învățați.

— N-a vrut, nu putea să vrea, pentru că e unul care vine învățat și uită ce-a învățat și unul ca el nu mai știe să învețe, chiar dacă ar vrea... dar el nu poate să vrea.

Și apoi a spus:

— El călătorește.

— Toți facem asta, mamă Gisson.

— Așa crezi tu, domnule doctor, pentru că ești bărbat... numai bărbații călătoresc... femeile rămân și știu...

— Asta-i trist, mamă, am vrea și noi să rămânem și să știm.

— Mulțumește-te cu ce ai.

— Nu, chiar deloc.

— Domnule doctor, a spus ea aproape solemn, crezi oare că este vreun bărbat care să știe mai mult decât că vrea să știe? Tocmai asta e știința lui... La noi, femeile, e altfel. Noi avem știința noastră, poate că e mică, poate că e mare, poate să fie chiar mai frumoasă, dar nu poate să crească... n-o putem înmulți, putem doar s-o păstrăm, trebuie s-o păstrăm. Asta este dragostea noastră... dragostea voastră însă, și de aceea noi muierile proaste vă iubim, este că vreți să știți.

— Și Marius?

— Crede că știe... crede pentru că știe să umble cu nuiua și pentru că simte când îi tresar umerii... ține la știința lui ca o femeie... și de aia niciodată n-o să vrea să știe, de aia e fără dragoste... e un vrăjitor, altceva nimic.

— Da.

— Femeia care vrea să-și depășească știința ei e fără dragoste și e ură, iar bărbatul care se odihnește pe știința lui este și el ură.

— Mamă Gisson, dar cine călătorește nu se odihnește.

— Să călătorești, spune ea, să călătorești, da, vrăjitorilor și ȝiganilor le place să călătorească... cred că își pot pierde ura umblând pe jos... și dacă n-ar mai umbla și-ar cunoaște neștiința... cine urăște e un biet nenorocit și-i trebuie mereu un alt nenorocit pe care să-l urască...

— Dar el spune că asta e dreptatea.

S-a uitat la mine:

— Asta nu-i decât... a întins mâinile goale, cu degetele ușor răsfirate ale căror unghii erau deja decolorate, ca la bătrâni, și parcă lăsa să treacă printre ele și să curgă jos neantul gol.

— Asta e, a spus ea lăsând mâinile în jos.

Unde este știința pe care o râvnim și pe care Marius nu o mai râvnea? Misteriosul inaccesibil? Și bănuiam că în inima omului există o știință simplă și trează și că ea cuprinde tot ce a fost, tot ce este, tot ce va veni, pentru că tot ce se întâmplă, ce s-a întâmplat și se va întâmpla este oglinda inimii omenești și cel ce știe ce înseamnă inima știe și ce-i stră-vechi și ce-i stră-nou, el nu mai este vrăjitor ci cunoscător, un vizionar, unul al cărui cuvânt, al cărui cuvânt simplu, de fiecare zi, este atât de puternic încât se poate desfășura oricând cât întreaga natură. Asta bănuiam privind chipul bătrânei care ședea în fața mea și mi surâdea.

— Și totuși, mamă, spui că a venit vremea lui.

— Da, a spus ea, pentru că ura nu mai are ieșire, ei îi trebuie să se țină după cel ce urăște și care le făgăduiește știința pe care n-o are.

— Aurul, am spus eu.

— Numai cei din satul de jos, a spus Mathias-Munteanu.

— Cine vrăjește ademenește, a spus mama Gisson cu un râs scurt, cine ademenește vrăjește.

— Și Miland e din satul de jos, am spus eu, și el este ademenit, deși dorește să știe și cu toate că nu vrea aurul.

— Lui Miland, a spus mama Gisson, lui Miland nu i s-a dat dragostea care i-ar fi trebuit și acum își

caută fratele și nu poate vedea ura.

— Și Irmgard?

Mama Gisson a oftat:

— Ea îl iubește, e drept, dar el este chiar tatăl ei...

— Poate că îl iubește pe Marius, cea mai bună femeie se poate îndrăgosti de un ticălos, dacă este un seducător, am spus eu.

Mama Gisson a râs din nou:

— Dar nu dacă nu-i bărbat... ți-am mai spus că nu este...

— Ce? A ajuns așa de rău? Nimic, chiar nimic?

— Firește că a ajuns așa de rău cu mândria lui, cu mândria lui de muiere... oricare fată se poate culca liniștită în pat cu el...

— Sau niciuna, am spus eu.

— Da, niciuna... de aia e atât de groaznic în ura lui, mai îngrozitor decât orice femeie...

Privilegiul omului este căutarea ultimei scufundări a eului și pentru el a iubi înseamnă să ia soarta eului asupra sa, dragostea înseamnă pentru el să recunoască ce este mai ascuns și să primească în totalitatea lor ascunzișurile unui viitor și ale unui trecut cufundat în uitare, iar ființa iubită reală nu este pentru el nimic altceva decât învelișul oricărui ascunziș pe care el însuși îl poartă în el fiind trecutul său uitat și viitorul obscur, ascunziș până la care el însuși nu poate ajunge și pe care orice ființă omenească vrea s-o reveleze ca să devină părtaşă la dragoste, deschizându-și cel mai intim nucleu al eului său scufundat în cel mai adânc abis, iubind și gata să fie iubit; dar dacă dragostea de acest fel aspiră să afle interiorul cel mai profund și oferă interiorul cel mai profund, atunci urii nu-i pasă de niciun fel de ascunzișuri, ei nu-i pasă de niciun nucleu al ființei, de niciun trecut, de niciun viitor, de niciun fel de ascunzișuri ale destinului, ci ea urăște realul, suprafața, vizibilul prezent, și dacă dragostea tinde tot mereu și neobosită către tot ce este mai lăuntric, ura vede

întotdeauna numai ceea ce este exterior și asta atât de exclusiv încât, cu toată grozăvia și cruzimea lui, diavolul care urăște nu se poate elibera de un anumit efect ridicol și stângaci. Cel ce urăște e un om al luptei și când urăște pe cineva îi cunoaște exact suprafața, începând de la tălpile picioarelor din pantofi până la părul bățuit de vânt de pe capul urât. Cine dorește o informație să se adreseze celui ce urăște, dar dacă vrea să știe cum este cu adevărat, să-l întrebe pe îndrăgostit.

Iar Mathias-Munteanul a spus:

— El urăște muntele, chiar dacă se tot cațără pe el cu nuiua și îl cunoaște.

Iar mama Gisson a continuat:

— Dacă era bărbat, m-aș fi temut cel puțin pentru Irmgard... în fața unui bărbat se pierde orice fată... dar tăria lui e nimicul...

— Mamă Gisson, intervin eu, dar dumneata ești mai tare decât nimicul.

Ea răspunde:

— Frica mea e mai mare ca a lui.

— Da, mamă, dar ți-e frică pentru Irmgard, nu pentru dumneata însăși.

— Frica e frică, susține ea.

Eu observ:

— Unul care vrea să joace rolul de mântuitor al lumii, dar nu este, nu-ți poate face niciun rău.

Atunci ea spune:

— Mântuitorul adevărat îi trimite întotdeauna înainte pe cei falși ca să curețe locul pentru el... mai întâi trebuie să vină ura, cu frica ei, apoi dragostea.

— Doamne Dumnezeule, mamă, iar începi cu mântuitorul... Oamenii ar trebui să se poarte rațional și atunci nu ar mai avea nevoie de niciun fel de mântuitor pentru că ar avea iubirea lor... ar trebui numai să vă asculte un pic.

Ea surâde sigură și calmă:

— Să mântuiască lumea... da, mereu e vorba de asta, dacă bărbații vor să știe iar femeile au știința

lor și o păstrează, într-un fel sau altul, e vorba doar de o moarte bună... și dacă vine un om care merge spre știință și o dorește atât de mult încât poate să dovedească asta murind pentru ea... atunci știința este în același timp și dragoste... aici sunt numai femeile, mai e și Marius, dar unde se ascund de fapt bărbații, n-avem habar... nu-i așa, domnule doctor?

— Nu, nu știm.

— Dar dacă vine cineva care este în același timp și aici și acolo, în viața și în moartea lui, un om care e amândouă... îmi face un semn afirmativ din cap, domnule doctor, atunci poate să existe ceva cum ar fi mântuirea... nu-i așa?

— Da, toate bune și frumoase, dar nu e nici pe departe un motiv să-i cedați lui Marius.

Ea tot mai surâde:

— Vom ceda când va veni vremea, și când lucrurile s-au copt, atunci tot ce se întâmplă e bine... trebuie numai să se coacă.

Și cu zâmbetul ei calm pe buze mă întrebă:

— Nu vrei o țuică, domnule doctor?

Poate că nu mai voia să vorbească despre Marius și despre frică.

— Da, spun eu, sigur că vreau o țuică, dar dumneata nu trebuie să cedezi în fața lui Marius... eu trebuie totuși să merg acasă, Karolina mă așteaptă cu cina.

Am băut țuica și m-am dus acasă cu conștiința cam încărcată, dar și cu o foame zdravănă. Pentru că se făcuse ora nouă. Valea se afla în dreapta mea, odihnindu-se după muncă, odihnindu-se în roadele pământului ei, odihnindu-se într-o lume care acum își revenise de la sine înainte de a se duce la culcare și când inspiram profund mi se părea că simt cum se coc merele, jos, în grădinile țăranilor. Ajungeam oare eu însumi la știință? După cină, când am ajuns în camera mea de lucru, ca să mă uit în numerele necitite ale revistei medicale săptămânale, mi s-a părut timp de o clipă că m-a

părăsit știința, știința ce îmi fusese încredințată: nu era dispreț față de activitatea de cercetare medicală, dispreț față de succesele mărunte și fără ecou, față de ceea ce se numește progresul științei, nu era un astfel de dispreț care contribuise la plecarea mea din oraș? Fusesem doar trufaș și nerăbdător? Trufaș, crezând că pot să las totul baltă, închipuindu-mi că la patul bolnavului e în joc numai rezistența și voința lăuntrică a medicului, indiferent dacă îi prescriu un medicament sau altul, sau cel mai bine niciunul? Nerăbdător, pentru că nu voiam să ajung la dragoste prin știință, ci prin practicarea ei nemijlocită, prin îndeplinirea întrucâtva din obligație a dragostei, care trece de la un pat de bolnav la altul și numai de aceea nu e ură, pentru că ura nu face parte din profesia medicului, sperând că prin această dragoste profesională voi prinde din zbor știința nouă și definitivă? N-a fost oare așa? N-am fost și eu doar un mic mântuitor, mulțumit de mica lui vrăjitorie? Nu folosisem și eu prost libertatea care îmi era dată să decid asupra vieții mele? Către ce știință mai aspiresc acum? Totuși, cum ședeam așa sub lampa în jurul căreia roiau țânțarii, citind sau nici măcar citind, cugetând dacă n-ar trebui totuși să văd la Wetchy ce se întâmplă cu copilul care nu vrea să se însănătoșească, am auzit vocea existenței terestre: „Rezistă, mai rezistă încă până la sfârșitul acestei recolte, fie ea și slabă, mai ară încă o dată, fii un argat credincios, începi încă o dată, ia-o de la capăt, pentru că întotdeauna te afli la începutul infinitului, al științei și al dragostei.”

X

Luna august era pe sfârșite, recolta fusese adusă acasă, Irmgard era acum la mama Gisson, în curtea minei. La recoltarea fructelor nu mai este nevoie de ea jos. Timpul recoltei se menținuse bun, zile fuseseră fierbinți și nopțile pline de stele căzătoare. Acum putea să plouă liniștit. Dar a rămas și mai departe timp frumos.

Ședeam cu Suck în grădină pe înserat. Băieții lui veniseră în vizită la Roza, și el, întorcându-se de la munca în pădure, venise să-i ia.

Roza se așezase pe pajiște împreună cu cel mai mare dintre băieții lui Suck, Albert, împletind cununi de iarbă. Nu se ocupa de cei doi copii, spre necazul celui mai mic care se ținea după ea peste tot.

Suck revenise la subiectul lui preferat:

— Trebuia să ne lăsați să tragem, domnule doctor.

— Ei, Suck, până la urmă toată comedia asta o să se împotmolească...

El m-a privit foarte serios:

— Domnule doctor, dacă cineva ridică toporul împotriva ta, n-o să stai liniștit.

Și ca să-mi demonstreze, ridică toporul de tăiat lemne pe care îl ținuse lângă el.

— Da, Suck, numai că toporul lui Wenzel n-o să se ridice la fel de puțin ca și ăsta de lângă tine...

— Nu se știe niciodată... cine lovește primul a câștigat... Iar pe ticălos trebuie să-l ucizi.

S-a ridicat, nu numai ca să dea importanță cuvintelor sale, ci și dintr-o pornire de mânie sălbatică, de care i-a și venit să râdă în același moment.

— Țștia doi golani răi au ațâțat deja tot satul de jos...

— E Marius chiar așa de rău?

— Necazul e că abia acum se înrăiește, mai are mult până să fie gata...

Mi-am adus aminte că și mama Gisson spusese despre el ceva asemănător. Am ridicat doar din umeri:

— Doamne, un nebun găsește mulți nebuni...

Mama Gisson, era ciudat că și el se gândea la ea, a avut dreptate când a luat-o pe Irmgard la ea, sus...

— Sigur.

Suck era astăzi plin de eroism și umbla de colo-colo agitând toporul:

— Mama Gisson știe ce face, Irmgard e de-a noastră.

Apoi a comandat:

— Copii, acasă!

Roza, speriată de strigăt și de omul care agita toporul, a început să urle. Suck a lăsat imediat toporul, a luat copila care urla, a pupat-o pe vârful nasului și pentru că totuși nu se potolea, s-a lăsat pe patru labe și a luat-o în spinare. A dat de câteva ori ocol prin grădină apoi s-a ridicat și, cu grijă, a dat-o jos pe călăreață. A intervenit imediat ceea ce mă așteptam; Roza a spus:

— Te rog, încă o dată, s-a cățărat din nou pe spatele lui și eroicul Suck a trebuit s-o ia din nou de la capăt.

În cele din urmă, totuși, l-am eliberat și am plasat-o din nou pe Roza la coronitele ei de iarbă.

— Nu-i un copil frumos, a spus el când a revenit lângă mine, dar copilul e copil.

A apărut Wetchy. De cum a văzut-o pe Roza, a făcut niște ochi îngroziți:

— Fetițo, vino-ncoace imediat, iarba e umedă, o să răcești... dar apoi a tăcut speriat pentru că se amestecase în asistența mea medicală superioară și a început să bâigui:

— ...nu credeți și dumneavoastră, domnule doctor, că este chiar răcoare... că se lasă frigul...

— Nu, Wetchy, nu cred chiar deloc.

Zău, era dezamăgit și spășit.

— Hai, Wetchy, nu te mai necăji, ce face micuțul?

— Dacă ați vrea să mai veniți totuși până dincolo, domnule doctor...

— S-a-ntâmpnat ceva?

Eram cam îngrijorat pentru că micuțul nu-și revenea; acum avea de furcă cu rinichii. Acesta era și motivul care mă făcea s-o țin pe fetiță la mine. Biata femeie de alături oricum nu mai știa unde-i este capul și, cu ușurința de a se obișnui a tuturor ghinionistilor, niciunul dintre cei doi nu mai observau absența fiicei.

— Febra a crescut din nou...

— Păi acuma, seara... dar sigur că vreau să mai vin încă o dată.

Suck a spus compătimator:

— Of, copiii.

Eu am spus:

— Hai Suck, nu te mai văicări, de la ștrengarii tăi doctorul n-are niciun câștig, seamănă cu tatăl lor.

— Au și la ce să-i semene, a râs Suck.

— Splendizi fii, splendizi fii, se auzi Wetchy.

— Ține-ți fleanca Wetchy, a spus Suck și pentru această afirmație, trebuie să mărturisesc că și puțin spre satisfacția mea, i-a tras una peste umăr de-a trosnit.

— Om rău, s-a auzit spre surprinderea noastră vocea subțirică a Rozei de lângă noi.

În prezența tatălui devenise îndrăzneată și luându-i apărarea arăta cu degețelul negru spre Suck.

— Să taci imediat, a pus-o la punct Wetchy temător, este un om bun, un om foarte bun.

Mai exact, el nu pronunța bun, ci *pun*.

— Da, a spus Suck ca să-l liniștească, eu, om *pun*.

— Nu te crede prea mult, Suck! Pe Wetchy îl mai ustură umărul.

— Da, a spus Wetchy încurajat de mine, frecându-și umărul dar zâmbind prietenos, toți mă tratează rău... chiar și dumneata, domnule Suck...

Suck a devenit serios:

— Nu le mai permite... arată-le colții și să te lase-n pace.

— Ce folos, s-a văicărit agentul, dacă mă dau afară din casă, ce folos...

— N-o să-i lăsăm să te dea afară, a declarat Suck, suntem și noi de-ai comunei...

— Dar domnul Wenzel...

— Termină cu Wenzel, a spus Suck aspru.

— Ce-i cu Wenzel? am întrebat eu.

Micul agent înghițea în sec:

— Zice... el zice că o să mai vină încă un cutremur și o să dărâme tot satul dacă n-o să fiu dat afară.

— Asta-i o tâmpenie enormă, Wetchy, am decis eu, hai mai bine să mergem și să vedem pacientul...

L-am lăsat s-o ia înainte, pentru că Suck mă trăsesese de mânecă. Se întunecase și în spatele ferestrei de la bucătărie ardea lampa; pe pietriș cădea un pătrat galben de lumină, apoi acolo a apărut o umbră, este Karolina care s-a aplecat pe fereastră și a strigat „Roza”.

— Asta e, a spus Suck, prostiile astea nu-s de-ale lui Wenzel... aici e Marius... dar dacă nu ia seama, muntele o să-l termine și pe el.

A spus asta atât de serios încât m-am neliniștit, cu toate că amestecătura de politică comunală și vrajă a muntelui mi se părea destul de caraghioasă.

— Ei, am spus eu, să lăsăm muntele la o parte.

Suck a râs iar:

— Bine, domnule doctor.

Acum era aproape întuneric. Un curent negru și rece mișca ierburile și frunzele, le lăsa să se liniștească și le mișca din nou. Ascultam amândoi, duși pe gânduri. Apoi Suck a plecat cu copiii și eu m-am dus la Wetchy.

Mă aștepta la ușa casei.

Era într-adevăr o situație grea. Inflamația rinichilor părea că merge spre bine, dar acum copilul ducea mâinile la urechi și la cap și cu siguranță că în urechea medie era prezentă o iritație. Nu avea dreptate Wenzel când spunea că un astfel de copil nu trebuia să vină pe lume? Eram aproape furios pe tot efortul făcut pentru a-l salva. În definitiv, până acum nu neglijasem nimic dar, oricum, în cazul unui ghinionist ca Wetchy te puteai aștepta la orice. De altfel, în acel moment nu se putea hotărî nimic, putea să mai dureze câteva ore, ba chiar o zi întreagă; acum era vorba doar să fie ținut la căldură și să lupt puțin contra febrei. Copilașul zăcea apatic și mai scâncea din când în când. Oricum, trebuia să-l mai văd încă o dată, ceva mai târziu.

— Când revin, vă mai aduc un medicament, am spus eu și m-am întors acasă.

Nu m-am grăbit. Am mai stat în grădină. Mă gândeam dacă nu trebuia să chem mâine automobilul salvării. Trei ore de drum până la spitalul județean. Perforarea timpanului sigur că puteam s-o fac și eu, dar trebuia luată în considerație necesitatea unei trepanații. Pădurea era liniștită, în câteva tufe lucea, ici și colo, câte un licurici, la Wetchy în casă se turna apă într-o cadă, apoi s-a deschis o fereastră, s-a auzit vibrația subțire a sticlei și zgomotul agățării cârligelor de vânt. O stea căzătoare a dispărut după molizi. În cele din urmă m-am ridicat, să fi fost cam ora zece, mi-am scuturat pipa și m-am dus dincolo.

Lampa din camera bolnavului era micșorată, mirosea a acru, am tras un scaun lângă pat și am așteptat. Doamna Wetchy, care ședea obosită lângă fereastră, mă privea cu ochii pierduți, plini de spaimă. Wetchy se dusese la culcare, veghease toată noaptea trecută și acum făceau cu schimbul.

— Nu vrei să te odihnești cât sunt aici? am întrebat eu.

— Of, nu, a sunat răspunsul trist.

Am stat așa și m-am simțit bătrân. Corect ar fi fost să plec, pentru ca prezența mea să nu dea impresia că situația era mai rea decât în realitate. Dar mă reținea un sentiment ciudat că aș putea face lucrurile să meargă spre bine doar așteptând acolo; mi se părea că aș putea, așa bătrân și deja cam greoi cum sunt, să ajut cu voința mea acest trup de copil să treacă printr-o criză din care să iasă învingător și nu din bunătate, nu din dragoste, nici măcar din ambiție nu rămâneam acolo și îmi îndeplineam serviciul de medic, ba nici măcar din ambiție medicală, ci cu mult mai mult dintr-un fel de spirit combativ, firește un spirit combativ cam somnoros și totuși foarte persistent, care împrăstia automatismul oboselii și ațipelii în care am dat până la urmă, nu numai că înlătura puțin conștiința, ci dezlănțuia chiar energii și ducea la o viață în stare de transă cum nu se întâmpla în cursul zilei.

Era cam ora patru dimineața când l-am auzit dincolo lătrând pe Trapp. În starea mea de conștiință diminuată mi se părea că mă cheamă prietenește să mă duc, în sfârșit, la culcare. În definitiv, avea dreptate. Nu se putea prevedea cât avea să mai dureze până la criza decisivă; ce puteam să fac făcusem și nu puteam să șed acolo la infinit. M-am ridicat.

Doamna Wetchy, care mă observa tot timpul, a întrebat:

— Merge spre bine?

— Sper, dragă doamnă, vedeți, acum doarme. Să nu-l treziți.

Apoi am plecat.

Era încă întuneric. Pădurea zăcea încă în încremenirea ei nocturnă. Dar când am ieșit pe ușă, m-au întâmpinat două siluete feminine. Deci pe ele le anunțase Trapp. Am aprins lanterna de buzunar. Erau mama Gisson și Irmgard. Am știut imediat: porniseră la căutat ierburi.

— Bună dimineața, mamă, o să fie bune pentru rachiul meu de la anul... frumos din partea voastră.

— Da, a spus ea veselă, acu' trebuie să învețe să-l facă Irmgard... când n-o să mai fiu eu pe-aici.

— Spui prostii, mamă...

— Nu te certa cu mine la vreme de dormit... ce faci tu aici? îi merge așa de rău băiatului?

— Nu tocmai grozav... de fapt ai putea să-l vezi...

A făcut o strâmbătură comică de neplăcere, de fapt într-un fel pe care nu-l cunoșteam la ea:

— Nu-mi prea plac oamenii ăștia... dar, la urma urmei, copilul e copil.

În comparație cu prostia încremenită și îngropată în chipurile adulților, copiii sunt într-adevăr cât se poate de suportabili.

— Da, am spus eu, hai, vino să-l vezi, mamă... ce duceți acolo sus, pe munte? am spus arătând spre boccea destul de grea pe care o ținea în mână Irmgard.

Mama Gisson a băgat mâna în boccea, a scos și mi-a arătat ceva.

Am îndreptat lumina lămpii de buzunar într-acolo: era grâu, părea ciudat de arămiu în lumina electrică aruncată direct asupra lui, cu o strălucire aproape umedă.

— Grâu nou, am spus eu și nu înțelegeam ce legătură ar putea să aibă.

— Dacă muntele ne dă ierburile lui trebuie să capete și el ceva... de data asta o să i-l dea Irmgard.

— Zău?

— Da, doar a fost mireasa muntelui.

— Asta face mireasa muntelui întotdeauna?

— Când adună ierburi, neapărat.

— Și muntele primește grâul?

— Unde găsești o iarbă trebuie să pui o mână de grăușor, așa se cuvine... trebuie să-i mai dai și apei... omul nu trebuie să fie nerecunoscător.

Mama Gisson chicotea încet.

— Și de aici vine rachiul meu?

— Da, și rachiul tău.

— Mult noroc, mamă Gisson, mult noroc, Irmgard.

Ele s-au dus mai departe și eu la pat.

Pe la ora opt, tocmai mă trezisem, a sunat telefonul. Voiau să anunț dincolo, la Wetchy, ca să coboare în sat. S-a întâmplat ceva la motorul batozei. Wetchy este și agentul fabricii de mașini de treierat. De aceea am trimis-o dincolo pe Karolina și i-am spus să mai întrebe și cum îi merge băiatului.

Wetchy a venit după câteva minute.

— Ce face băiatul?

— Doarme, domnule doctor... e bine așa?

— Cred că da.

— Pot să plec liniștit... sau mai bine numai să telefonez?

— Poți să te duci jos liniștit.

— Acuma mă cheamă jos, a spus el jignit, acum o să fiu din nou „domnul Wetchy”, dar altfel strigă după mine în plină stradă „fără fir”... în plină stradă...

— Nu le da atenție, Wetchy...

— Poate că totuși ar fi mai bine, doar...

— Nu, hai, dă-i drumul.

A dispărut.

Era ciudat că de fapt nici eu nu-l puteam suferi pe omulețul ăsta harnic și cuminte. Poate că era în legătură și cu genul ocupațiilor lui, reprezentant de mașini, agent de asigurări, negustor de aparate de radio și Dumnezeu mai știe toate câte mai făcea ca să se țină pe linia de plutire, o multitudine de ocupații și activități care nu formau totuși un întreg, nu însemnau o profesie care să fie în acord cu ritmul unei munci date de Dumnezeu. Sigur, munca mea este și ea la cheremul hazardului, mă duce când la un pat de bolnav, când la altul, se compune ba din dentistică și din moșit, apoi iar din

intervenții chirurgicale, așa cum se întâmplă, unui medic de țară nu-i este dată o alternanță regulată a fluxului și refluxului care determină viața pământului și a țăranului, dar fondul ei este marele ritm al nașterii și morții, lui îi sunt supus chiar dacă prepar doar plombe pentru dinți și de la el provine demnitatea activității mele de a nu umbla fără rost pe acest pământ.

De altfel era o zi cu perspective bune.

Poate pentru că mama Gisson semăna boabe de grâu în munți, sau poate pentru că veghea mea de noapte nu mi se părea lipsită de perspective. Fără grabă, ca unul care așteaptă o veste bună, aproape de prânz m-am dus dincolo să văd copilul. Și într-adevăr aspectul se ameliorase. Copilul era culcat în patul lui, avea ochii limpezi, era afebril și nu-l durea nimic. Și pentru că așa e omul, am observat și vântul care intra prin fereastra deschisă, un vânt proaspăt și prietenos, în care se putea simți deja apropierea toamnei.

— E bine, am spus eu, e bine, mică doamnă.

Ea a început să plângă; după o noapte de veghe te-apucă ușor plânsul, bucuria și necazul îți îneacă ochii și îți vine să te smiorcăi.

Când am ieșit din casă, Wetchy tocmai se întorcea din sat.

I-am strigat:

— Băiatului îi merge mai bine.

S-a oprit, și-a împreunat mâinile cu evlavie:

— Slavă Domnului și tuturor sfinților, mulțumescu-Ți Ție, preabunule Dumnezeu!

— Hai, vino-n coace, Wetchy.

Eram mișcat.

Dar el era din nou speriat pentru că îl preferase pe bunul Dumnezeu și pe toți sfinții și le mulțumise lor mai întâi:

— Scuzați-mă, domnule doctor... vă sunt atât de recunoscător, atât de recunoscător...

Și ne-am strâns mâinile.

— Ei, ce s-a întâmplat acolo jos?

Era încă prea emoționat ca poată povesti cu șir. Păi, în timpul nopții fusese spartă magazia batozei și cine știe ce golan băgase o bandă de metal în contactele motorului. Și astăzi, când au vrut să pornească motorul la arie, s-a întâmplat nenorocirea, scurtcircuit și toate bobinajele s-au făcut scrum.

— Mare nenorocire... și acum sigur că va trebui să se treiere manual?

— Ba nu... de-aia m-au chemat... doar sunt reprezentantul lui Clayton...

— Ce? Te pricepi să repari motoare? N-aș fi crezut.

— Nu, asta nu pot... sunt doar un reprezentant... dar am telegrafiat, o telegramă detaliată, motorul trebuie rebobinat... nu, trebuie să trimită un alt motor, cu automobilul, mâine e aici.

— Atunci nu mai e cazul să treiere manual.

— Nu, absolut deloc.

— Probabil că ai ceva de câștigat de la asta.

— Nu, de la accidente nici nu vreau să câștig.

— Bănuiesc pe cineva?

Wetchy a făcut un gest de lehamite. Orice căutare a răufăcătorului ar fi fără speranță.

Apoi a spus:

— Nimeni n-are interes s-o facă... asociația treierătorilor este asigurată contra deteriorărilor, reparația va fi suportată de asigurare... și chiar dacă societatea de asigurări ar face o reclamație, aici nu se va găsi niciunul care să-i dea ajutor... toți se bucură numai că societatea trebuie să plătească o dată gras... asta știe și jandarmeria.

— Păi asta-i altceva.

— Chiar eu am încheiat asigurarea pentru mașini, a spus el cu oarecare mândrie.

— Atunci n-ai de ce te plânge.

— Nu, a spus el cu umilință.

— Dar dumneata însuși n-ai nicio bănuială...?

— Nu vreau să am de-a face cu asta, se apără el înfricoșat.

Deodată însă și-a rostogolit ochii spălăciți:

— Dar, pe stradă, Sabest Peter mi-a arătat limba și a strigat „n-are fir”...

— Măi, măi, Peter!

— Ce zici, Wetchy, nu cumva ar fi putut să fie Peter...?

— Nu, nu, nu vreau să spun nimic, mai bine să nu știu nimic...

— Și cum s-a comportat Wenzel?

— Wenzel?... Păi, el stătea acolo și râdea...

— Mă așteptam, am spus eu, hai, Wetchy, mai bine du-te în casă, la băiat...

Era perplex:

— Cum am putut să uit!

Și a intrat în casă alergând.

Când am simțit durerea pentru moartea Annei Suck și bucuria pentru salvarea băiatului lui Wetchy nu știam că amândouă, atât durerea cât și bucuria, sunt ancorate într-o experiență pe care o avusesem cu mai bine de cincisprezece ani în urmă. Imaginea acelei femei se impregnase atât de profund în amintirea mea încât căpătase un alt fond, indestructibil, de neșters și, chiar dacă mi-aș fi dat toată osteneala să o șterg, această imagine devenise acum din nou prezentă, nu numai ca un fond estompat, ci palpabil, plastic, în spațiul memoriei.

Și o văd pe acea femeie, așa cum am văzut-o pentru prima oară, venind din clădirea direcției spitalului, cu pași mari, săltăreți, aproape nefeminini, ducând o valiză de mână ușoară, nu tocmai grozavă, în ansamblu cu o alură extrem de burgheză, totuși înconjurată de un aer supra-burghez, traversând grădina spitalului, îndreptându-se spre pavilionul de copii și, incomodată de valijoară, deschizând, nu fără efort ușa grea, cu închizătoarea de altfel cam înțepenită,

a pavilionului. Era într-o primă zi după o iarnă grea, cenușie și după ce a dispărut dincolo de ușa care s-a închis încet, cu un trosnet slab, în grădină a rămas verdele crud al liliacului și al castanilor. Așa o văd astăzi în fața mea.

Am luat-o atunci drept una din mamele care își vizitează copiii; firește, curând s-a dovedit că era o doctoriță nou angajată.

Când medicul primar a plecat în concediu și i-am ținut locul, ca de obicei, fiind următorul în grad, am venit cu ea în contact profesional mai apropiat. Destoinicia ei profesională era remarcabilă; cultă, capabilă să ia decizii și de o autoritate aproape colerică, ea, cea mai tânără dintre medicii secundari, luase asupra ei conducerea secției pe neobservate – cei doi colegi ai ei oricum nu însemnau mare lucru, iar profesorul M. Era deja prea bătrân ca să nu se bucure că după vizite putea să se ducă acasă liniștit – surorile și personalul o ascultau fără crâcnire, dar mai mult decât toate asta conta că reprezenta tipul foarte rar al medicului înăscut: clarvăzător de sigură în stabilirea diagnosticului și desigur datorită acestei intuiții împrietenindu-se din capul locului cu bolnavul, lăuntric aliatul ei, și asta atât de mult încât chiar și copiii erau impresionați și atunci, departe de obișnuitele glume puerile, mai curând gata să se înfurie și mereu cu fruntea încruntată, nu trebuia decât să se așeze pe un pat ca să-l liniștească pe micul pacient și să-l facă fericit. Când trecea printr-un salon, încruntată și scrutătoare, un șir lung de perechi de ochi o urmăreau plini de speranță.

Pe copii îi învățase să-i spună Dr. Barbara și numele asta, prin intermediul îngrijitoarelor, fusese apoi preluat de toată secția.

În timpul cât am condus instituția, am avut uneori mici controverse cu voința ei excesivă de autoritate, dar în general o scoteam cu ea destul de bine la capăt deoarece observa că îi respect

capacitatea și știința, cooperam foarte bine bărbătește sau mai exact asexuat și de fapt, dacă s-ar fi pus întrebarea, aș fi descris-o pe această femeie încruntată, îngândurată, energică, lipsită de cochetărie, care în halatul ei alb își efectua munca prompt și cu exactitate, drept un tip masculin. Așa a și rămas până la ultima mea vizită de inspecție; concediul medicului primar se sfârșise și urma să îl încep pe al meu. Tocmai avusesem din nou o discuție despre oportunitatea operării unui anumit caz – pentru că prea des participasem la intervenții chirurgicale inutile – de data asta se subordonase și acceptase să mai aștepte, și mi-am luat rămas-bun:

— Ei, doctor Barbara, nu trebuie să ne luăm bun rămas; o să mă vizitați destul de des în laborator.

— Va veni ocazia, a spus ea, cam posacă încă, pentru că cedase, netezindu-și părul pieptănat simplu, cu cărare.

De ce în acel moment am văzut că mâna asta era o mână de femeie, atât de feminină cum numai o mână de femeie poate fi, îmi va rămâne pentru totdeauna de neînțeles; de când îmi mângâiasse mama părul era prima mână adevărată de femeie pe care o revedeam și cu impresia asta am rămas de atunci. Am spus:

— Sunteți un medic excelent, doctor Barbara, dar ați fi o mamă și mai bună.

— Prima afirmație intră în competența dumneavoastră și mă bucură, a râs ea și a plecat.

Era pe la începutul verii. Castanii din grădina spitalului erau încă în floare, dar splendoarea lor cam obosită aștepta următoarea ploaie torențială care să o distrugă definitiv. Și acea seară, când stăteam la fereastra locuinței mele de deasupra laboratorului și mă uitam în jos, spre pomi și dincolo de ei, spre marea de un gri obosit a acoperișurilor orașului care se destrăma încet în înserare, acea seară era umplută până sus, la marginea cea mai îndepărtată a orizontului în amurg de un chip de culoarea fildeşului, brun ca

fildeșul sub părul negru ca smoala cu reflexe cafeniu-roșcate, luminat de ochi cenușii ca asfințitul, gata de mânie și seara era ca o mână infinit de moale, infinit de feminină, care se așeza pe creștetul lumii.

Nu era o viziune, era o a doua realitate care intrase brusc în vizibil, frumoasă, încruntată și atât de incontestabilă încât mă bucuram că de mâine pot să-mi încep concediul. Am patruzeci și doi de ani, ea douăzeci și opt, gândeam, sunt prea bătrân pentru ea; este și ea medic ca și mine, fără iluzii, medicina este destin, nu profesie, lumea de reprezentări a medicului corespunzătoare destinului este alta, din reprezentare profesia se transformă în destin, suntem posedați de respectul pentru viață și pentru moarte; noi ne vedem și îl vedem pe om permanent expus la bunul plac al acelui ceas când își leapădă sexul pentru totdeauna ca să treacă în țara fără de peisaj; ea este doctor Barbara și ar fi o eroare să o consider femeie, cu atât mai puțin mă poate considera ea bărbat; după concediu o să fie altfel, n-o să mai existe o a doua realitate.

A doua realitate n-a dispărut din lume nici în timpul concediului. Dimpotrivă, prima realitate, realitatea mea pe care muncisem să o construiesc timp de aproape patruzeci și doi de ani din viața mea era tot mai mult înlocuită de cea de a doua și aceasta creștea, creștea cu toate chinurile unei a doua vieți și scânteind de mânie, plină de ură și totuși de o frumusețe angelică, se înălța alături de prima, ca să o învingă. Poate că ar fi fost altfel dacă aș fi fost în munți, dacă sufletul mi s-ar fi cățarat afară din trup, dacă mi-aș fi regăsit calea spre mine în suflarea ghețarilor, dar eu eram atunci la marea din sud, într-un peisaj lipsit de tinerețe și de virilitate, totuși un peisaj al tinereții și asprimii, cenușiu ca măslinii de pe coastele lui, fierbinte ca podgoriile lui, negru și rece precum pădurile lui de stejari, cu norii lui de porțelan de culoarea

fildeşului sub care se rostogolește marea cu ochi de stele, sclipind de stele, marea meridională, Marea Mediterană; și cu ochi verzi, mâniindu-se, încruntându-se înnorată, strălucind îngândurată, cu toată suferința unei tinereți pe care o trăisem și căreia nu-i mai aparțineam, înstrăinat de vârstă, neapartinând nici unui mai înainte, nici unui apoi, se înălța noua realitate, centrul vieții, încremenind în grandoare. Nu era deloc dorul de acea femeie, pentru că ea era prezentă, mai variată, mai necondiționată, mai extraordinară decât în înfățișarea ei trupească, natura devenise atât de mult o metaforă a ei, dar și ea o metaforă a naturii, metaforă a metaforei, încât dorul de femeie și dorul de a pătrunde în metafora unității și simplității deveniseră unul singur. Nu ne-am scris, nici măcar un salut pe o carte poștală, dar întorcându-mă eram ferm hotărât să o iubesc, să mă căsătoresc cu ea, să mă refugiez în brațele ei, atât de fatal predestinată mie mi se părea și aproape tot atât de sigur eram și de dragostea ei.

Probabil că ultima dragoste la care poți ajunge constă întotdeauna în a percepe o altă ființă ca total și fatal opusă ca sex, probabil că nici la homosexuali nu se întâmplă altfel, și probabil că omul ale cărui reprezentări au rătăcit toată viața într-o primă realitate pentru ca brusc să se între în cea de a doua, probabil mai reală, este agresat cu o vehemență dublă; tocmai de aceea uneori mă gândeam cu oarecare neliniște la reîntoarcere, așteptând, temându-mă că la vederea realității numită Dr. Barbara acea nouă realitate ar putea să recadă în inimaginabil.

Nu s-a întâmplat așa. Am găsit toate așa cum le lăsasem, activitatea spitalului netulburată, laboratorul, pe care l-am salutat ca pe o a doua patrie, am regăsit cele două camere ale mele așa cum le lăsasem, liliacul și castanii din parc ofiliți și obosiți, ca în toiul verii, dar tot ce era obișnuit și vizibil știa de prezența acelei femei care lucra

acolo, în preajmă, și când am văzut-o eu însumi n-a trebuit nici măcar să-i privesc mâinile ca să înțeleg jalnica goliciune a ființei noastre și misterioasa ei învăluire din străfund. Știam acum cât de adânc închistați suntem în sufletul nostru și că metafora unirii a două ființe se deschide pașnic în mijlocul întregii noastre diversități, iar atunci când ne căutăm unul pe celălalt întrezărim propria noastră nemărginire nudă. Poate simțise și ea asta, poate intuise tot timpul ce gândeam și dacă ceea ce a spus: „bine că sunteți iar aici” cu siguranță că ar fi putut să fie tot atât de bine o politețe goală și chiar dacă, obiectiv și cam posac, în aceste cuvinte vibra și vechiul ei spirit combativ, credeam totuși că dincolo de ele pot auzi ceva care să mă apropie și să mă liniștească și am întrebat:

— De ce? S-a întâmplat ceva? Ai avut nevoie de mine?

— Nu, a spus ea, nu tocmai.

— Sau ai doar chef de ceartă?

A râs:

— Poate... totdeauna am chef de ceartă.

— Atunci invită-mă o dată la tine; până să reiau conducerea spitalului durează prea mult.

M-a privit cam surprinsă și apoi a spus:

— Bine... mâine-seară, dacă vă convine.

Asta a fost revederea noastră.

În seara următoare, i-am spus scurt și cuprinzător că m-a impresionat, că m-a impresionat într-un mod de-a dreptul fatal, într-un fel care depășește cu mult cea mai înaltă apreciere a calității ei de medic, de om și de femeie, inexplicabil, sau abia explicabil așa cum este destinul.

— Da, a spus ea încruntându-se, știu.

— Cu siguranță că trebuie să știi, am spus eu, în primul rând pentru că orice femeie știe aceste lucruri, iar în al doilea rând eu nu cred în legături unilaterale atât de vehemente... aici evoluează lucruri impersonale sau suprapersonale și această

convingere nu are nimic de-a face cu vanitatea masculină.

M-a privit lung și stăruitor și a spus cu obiectivitate:

— Asta s-ar putea să fie adevărat...

Ciudat că această mărturisire limpede și neechivocă, tocmai pentru că era atât de limpede, dădea impresia unui refuz și în loc să fiu fericit eram descumpănit.

Și într-adevăr, a continuat:

— Dar legitimă sau nelegitimă, ceea ce pentru un moment îmi este destul de indiferent, nu pot să-ți fiu soție.

La întrebarea prostească „de ce?” care îmi stătea pe limbă, am renunțat. Ne aflam într-una din obișnuitele camere ale medicilor din spital cu pereții și mobilele vopsite cu lac alb, prin nimic deosebită de camera mea, dar și această cameră era impregnată de o altă ființă, de acea ființă pe care o lăsasem să intre. În fața ferestrei deschise aerul se ofilea îmbibat de iulie, saturat de noapte, de tumultul muribund al marelui oraș. Apoi ea a vorbit din nou:

— Nu vreau numai dragoste, vreau un copil. Am douăzeci și opt de ani. Pentru mine ar fi timpul să am un copil. N-aș putea iubi fără să am un copil. Și tocmai de aceea nu mă pot gândi. Nu se poate.

Își împreunase mâinile, aceste mâini nespuse de feminine în jurul genunchiului, ochii cenușii priveau larg deschiși și calmi, subțire și feminin era desenată linia întunecată a sprâncenelor, feminin era luciul de ceai brun al părului și fața îi era de fildeș vechi.

— Nu, a repetat ea, nu se poate... nu se potrivește cu profesia...

Am făcut obiecțiunea, cu siguranță de prisos:

— Există multe doctorițe căsătorite, și copiii nu au ce pierde din cauza profesiei... în afară de asta, la profesie se poate renunța dacă este vorba de ceva mai important.

De data asta a zâmbit și în acest zâmbet nespus de fermecător, ca o zi de primăvară în plină iarnă, am văzut că și dinții ei chiar, de sub buze, aceste formațiuni osoase extrem de asexuate, erau feminini.

— La nevoie, copiii mai sunt încă compatibili cu o profesie, a spus ea, dar nu cu două... nu, nu te arăta atât de surprins... îți sunt datorare în orice caz explicația asta, pentru că desigur că nu știi că sunt activistă comunistă.

Nu m-am gândit atunci la importanța politică a acestei comunicări; altceva îmi stătea pe inimă și am spus:

— Și la două profesii se poate renunța.

— Nu, a răspuns ea, asta nu pot să fac... Deși știu că este ceva nenatural, deși nu-mi doresc nimic altceva decât să am o jumătate de duzină de copii cu bărbatul iubit și să stau cu ei undeva, la țară, deși, deși, deși... da, deși urăsc uneori copiii din spital pentru că îmi barează drumul propriu, deși urăsc toată activitatea asta politică, pentru că îmi răpește ultimul rest de libertate umană, simt că nu am niciun drept să doresc să fie altfel și că așa trebuie să fie...

— Barbara, am spus eu, fiecare dintre noi are doar o singură viață și e scurtă... și suntem gata mereu să ne batem joc de ea.

— Asta este viața mea, și ceea ce fac nu fac din generozitate, nu-mi fac iluzii în privința asta... nu pot altfel, sunt posedată... sunt posedată de ceva ce se poate numi dreptate, poate pentru că de când sunt am văzut și am trăit prea multă mizerie...

A făcut o pauză, și-a aprins mecanic o țigară; apoi a continuat:

— E greu de înțeles de ce e așa, nici nu vreau să înțeleg... s-ar putea să fie din cauză că sunt copilul unui bărbat neiubit... mama mea s-a recăsătorit din dragoste cu un om cam mărginit și profund gelos care nu și-a putut depăși ura față de căsătoria ei trecută și a molipsit-o și pe mama... eu eram

adevăratul copil vitreg față de toți cei născuți după aceea și aveam de suportat toate nedreptățile pe care tocmai un copil le poate simți... când am mai crescut, am fugit pur și simplu de-acasă, m-am aruncat de-a dreptul în plină mizerie, fizică și psihică, am avut de-a face cu bărbați pe care nu i-am iubit și cu multe altele, mânată doar de gândul să-mi termin studiile, să devin medic de copii, să îndrept la alți copii nedreptățile pe care le-am îndurat, să înlătur nedreptatea din lume.

A făcut o pauză și privirea ei cenușie, mânioasă, s-a îndreptat spre un orizont infinit îndepărtat, infinit apropiat, apoi a continuat:

— ...dar am știut întotdeauna că este o himeră, un țel nesfârșit al omenirii, un țel despre care eu însumi nu cred nicio iotă, dar noi trăim tocmai pentru acest viitor vag al omenirii și pentru dreptatea viitoare... și dacă, după toate astea, am nimerit la comuniști, nu e de mirare... acum sunt posedată, atât de mult, încât nu numai mie, ci chiar și întregii omeniri aș dori să-i contest și să-i refuz orice posibilitate de fericire personală dacă nu se îndreaptă pe calea dreptății... așa, cred că acum poți să mă înțelegi și pentru că presupun că fiind bărbat posezi de asemenea și unele componente ale geloziei, poate că o să fie suficient ca să-ți micșoreze intențiile de căsătorie...

Vocea ei devenise tot mai aspră și apoi a tăcut trăgând din țigară cu buzele strânse.

— Mai vrei încă un ceai?

— Te iubesc, am spus.

A început să plângă.

— Pleacă, a spus, furioasă.

Am luat-o de mână. A retras-o, mi-a trecut-o peste păr atât de ușor și de blând cum nu mi se mai întâmplase de treizeci de ani.

— Pleacă, a spus blând și rugător, pleacă.

Dacă spun că am plecat de lângă ea ca în vis, atunci starea mea de atunci este redată într-un mod cu totul incomplet pentru că plecarea mea fusese o

rămânere și viața pe care mi-o deschisese era infinitul din care provenea și devenise o parte din propria-mi viață și din infinitul meu: aici exista un om cu toate drumurile lui bune și greșite, le vedeam cu o claritate de vis și cu toate că fuseseră îndreptate cu precădere spre obținerea unei profesii – desigur la această femeie se putea vorbi mult mai mult despre o vocație decât despre o profesie – cu toate astea, atât drumurile bune, cât și cele greșite aveau o semnificație mai profundă, erau revanșa evident terestră a drumului față de el însuși, oglinda și ecoul temeiului și abisului vieții, drumuri, parcurse de acest om pentru ca să ajungă la Eu în metafora faptei terestre, să-l desprindă de infinita lui obscuritate și să-l salveze în conștiință, pe care totuși voia din nou s-o părăsească, pentru că dorința devenise imensă, aidoma unui al doilea și mai urgent act de salvare în anonim-naturala reîntoarcere, și să anuleze din nou o mare parte din Eul elaborat, în favoarea unui copil; fantomatic, metaforic, oniric, mi se dezvăluise această viață și mă simțeam oniric atras în visul ei, vis în vis, visând și visat, inclus în această dorință de a avea copil, gata de asemenea să părăsesc părți ale Eului meu în favoarea acestui copil, inclus în autosalvarea acestui alt Eu, participant la infinitul lui, și cu o ardoare plină de speranță, cum numai visul cunoaște, în mine încolțise presimțirea unei comuniuni și a unei salvări reciproce în această comuniune, atât de puternic și de incontestabil, încât, pe lângă siguranța lui „Eu sunt”, singura certitudine pe care o avusesem până atunci, am înțeles certitudinea unui „Tu ești”, certitudinea unei cunoașteri intuitive care vede în fața ei Eul tangibil pentru că se poate îndrepta spre Tu, ascultând ecoul lui Tu, auzind propriul ecou, – om care devine metafora omului, pentru că poate renunța la sine reîntorcându-se în natură și în marea metaforă a ei, el însuși natură în creativitatea creatoare a ființei sale, chiar dacă își

are originea în infinitul fără de peisaj. Și cu această siguranță despre Tu știam că tot așa trebuia să aștept, știam să aștept, puteam să aștept, propriu-mi Eu, propriu-mi infinit, devenit infinit comun: în timpul eliberat al acelei profund voalate sfere originare în care ființează Eul, așteptarea nu mai este o așteptare temporală, ci numai o maturizare atemporală și în această siguranță atemporală, atemporală ca un vis, sigură ca un vis și totuși mai reală decât orice vis, o părăsisem fără s-o părăsesc; totuși, oricât de corect fusese gestul meu, de fapt incorect pentru un tânăr, dacă atunci aș fi rămas și aș fi protestat zgomotos împotriva rezistenței ei în fața propriului sentiment și dacă aș fi uitat atunci de cei patruzeci și doi de ani ai mei procedând așa cum obișnuiește un bărbat pur și simplu îndrăgostit, poate că ar fi fost altfel și mai ușor. Astăzi îmi reproșez asta cu regret și în momente grele vrea să mi se pară că povestea vieții ei m-a făcut gelos și din acest motiv aș fi plecat.

Ea însă fără îndoială că găsisese comportarea mea corectă și săptămânile de tot mai apropiată familiaritate care au urmat erau cu siguranță urmarea renunțării mele. Și într-o zi, a venit la mine cu un pachet sigilat:

— Am să mă port incorect cu dumneata pentru că știu că nu-mi vei refuza o rugămintă... ai curajul să păstrezi literatură interzisă? La dumneata n-o s-o caute nimeni.

O clipă m-a încercat bănuiala violentă și rea că simpatia ei ar putea să fie o simplă manevră de a mă pune în serviciul operațiunilor ei politice, numai că după aceea i-am văzut ochii, i-am văzut curajul încrâncenat dar calm și am știut cum stau lucrurile.

— Nu ești incorectă, am spus eu, sau poate crezi că din corectitudine trebuie să te oferi ca răsplată pentru servicii politice... asta ar corespunde stilului binecunoscut, doctor Barbara.

A râs:

— Nu-i de glumit nici cu politica, nici cu dragostea... pentru mine sunt al dracului de serioase... of, Doamne...

Și a amuțit.

— Ei, de ce of, Doamne?

— Din cauza lipsei de menajamente... dar revoluțiile nu se fac cu fair-play... astea sunt metodele noastre...

— În primul rând ești lipsită de menajamente și incorectă față de tine însăși, doctor Barbara, și mi-e teamă că asta se va răzbuna.

— Da, se va răzbuna, dar altfel decât crezi... de la o vreme am devenit o comunistă proastă și poate chiar și un medic prost.

— N-am observat încă asta, Barbara.

— Ba da, a spus ea.

Am ascuns pachetul. În fereastra deschisă dimineata de august lumina vibrând nemișcată.

Niciun bărbat nu este lipsit de vanitate, așa că succesele profesionale care pe care le-am avut în acel an nu însemnau numai o satisfacere a ambiției, ci și o anumită bucurie de dragul femeii iubite. La fel de mult mă bucura că am fost solicitat de congresul medicilor să țin o conferință privind rezultatele cercetărilor mele. Când am plecat acolo, mi-am luat rămas-bun de la ea cu o zi mai înainte și am fost cam surprins când, la plecare, am găsit-o pe peron:

— Ai venit să aștepti pe cineva?

— Nu, conduc pe cineva, și a început să râdă pentru că nu înțelegeam că acel cineva eram eu, râdea pentru că eu, înțelegând până la urmă, am luat o mină fericită dar n-a mai râs când trenul a ieșit din hala gării: a rămas acolo cu mâna ușor ridicată, fără să o fluture și era serioasă.

Asta a fost imaginea ei pe care am luat-o cu mine. După conferință i-am scris o scrisoare pentru că toată siguranța, certitudinea, conștiința de sine, toată receptivitatea mea, se transformaseră, ca și lumina tomnatică a acelor zile, în dor.

În după-amiaza când m-am întors, m-am dus imediat în secția de copii pretextând o problemă de serviciu. Am găsit-o în salonul principal, la patul unei fete și într-o stare de agitație care nu numai că contrazicea în mod evident calmul ei obișnuit de altădată, ci mi se părea cu totul exagerată față de cazul respectiv: fetița fusese adusă în ziua precedentă după un accident de automobil cu o comoție cerebrală, avea toate simptomele, pulsul slab și neregulat, temperatura scăzută, respirația superficială, somnolență care dura deja de peste douăzeci și patru de ore, ameliorarea relativă a situației după luarea de sânge efectuată, dar până la urmă nu prezenta nimic neobișnuit, pe scurt, totul era limpede, dar ea era totuși obsedată de gândul că fetița suferise o traumă cerebrală, deci o deteriorare care nu se putea înlătura decât prin intervenții atât de temerare cum sunt trepanația sau puncția lombară. În timp ce examinam copilul, mi-a spus cu disperare posomorâtă:

— Nu mă pot decide...

— Ce cred colegii?

A ridicat din umeri:

— Comoție cerebrală... dar eu am luat-o în considerație.

Eram și eu într-o oarecare măsură cuprins de îndoielile ei:

— Ascultă, îți cunosc siguranța intuiției diagnostice... totuși și eu aș opina pentru comoția cerebrală... sau poate că ai alte puncte de reper?

Tonul ei a devenit și mai disperat:

— Siguranța mea s-a dus... nu mai am opinie, am numai bănuieli, mai exact temeri...

— Sigur că asta nu e suficient ca să riști o intervenție atât de grea.

— Nu, nu e suficient... tocmai asta este... nu-mi mai pot face meseria.

Fără îndoială că era excesiv de agitată și de surmenată și fără îndoială că veghease toată noaptea.

— Barbara, am spus eu, tu vezi fantome... este un caz simplu, atât de simplu cum și tu și eu am tratat de nenumărate ori... s-a făcut tot ce este necesar și cu un pic de morfină facem față în orice împrejurări... nici tu și nici eu nu ne putem lua responsabilitatea unei astfel de operații... Calmează-te...

Ea și-a apăsât mâinile, mâinile puternice, feminine, pe inimă:

— Poate că ai dreptate, a spus ea.

— Și ce-ar fi dacă te-ai duce acum să dormi câteva ore... îți țin locul cu plăcere...

A dat din cap afirmativ.

Seara m-am dus din nou acolo. Firește că nu dormise, ci stătuse sau revenise lângă fetiță care zăcea cu pungile de gheață așa cum o lăsasem, inconștientă ca și mai înainte. Totuși, aveam impresia unei ameliorări, inima bătea liniștită, paloarea era mai puțin accentuată, respirația mai profundă.

— Gata, am spus eu, situația evoluează normal.

— Dacă vrem să-i facem o puncție lombară acum ar fi momentul, a răspuns ea cu o încăpățănare ciudată, altfel o să fie prea târziu.

— Dar, pentru Dumnezeu, de ce? Vezi vreun semn de paralizie?

— Nu.

Felul în care privea acum copilul nu mai era al unui medic; ochii ei erau plini de o frică mâniașă, rău-prevestitoare, aproape plină de ură. Apoi a spus epuizată:

— Nu mai știu...

— Ei atunci, hai puțin la aer, ți-ai pierdut orice discernământ... asta se poate întâmpla... mâine să predai cazul unui coleg, și acum vino...

S-a ridicat resemnată:

— Bine, să mergem.

Sub castani era zăpușeală. Am urcat până la capătul grădinii, zidurile pavilioanelor din stânga și din dreapta luceau albe în noaptea fără lună și

când am ajuns la întrucâtva monumentală terasă-belvedere a cărei colonadă semicirculară în stil de templu decorată cu reliefuri pe teme de igienă înconjoară banca rotundă de piatră, când am ajuns acolo sus și am contemplat orașul și cerul de toamnă lipsit de stele, cupola lui roșiatică, încețoșată, iluminată artificial și casele oamenilor de dedesubt ascunse stelelor, mi-a venit în gând ceea ce ar fi trebuit să gândesc încă de mult:

— Spune-mi, Barbara, ai mâncat ceva de ieri?

Fie pentru că prin asta întrerupsesem tăcerea penibilă, fie pentru că reîntoarcerea la banalitate era amuzantă, ea a râs un pic:

— În locul meu te-ai fi ghiftuit?

— Atunci, hai să ne întoarcem... să bei un ceai, la mine sau la tine.

A stat un moment pe gânduri și eu mă bucuram să regăsesc în sfârșit pe fața ei vechea trăsătură mânioasă.

— Mai vreau să văd copilul încă o dată, a spus ea, și după aceea... da, atunci vom vedea ce este de făcut...

— Dacă vrei, pot să mai văd și eu încă o dată copilul.

— Nu, du-te acasă, te sun și îți spun cum stau lucrurile.

— Atunci, între timp eu o să pregătesc ceaiul.

— Bine, a spus ea și a plecat.

A durat destul de mult până să sune.

Între timp, am pregătit ceaiul și am adunat tot ce aveam comestibil în gospodăria mea de burlac.

— Ce face copilul? am întrebat eu.

— Neschimbat, poate ceva mai bine... vin la tine, a răspuns ea.

— Bine, ceaiul e gata, am mai spus, dar ea n-a mai auzit; tocmai închisese telefonul.

Cu toate astea n-a venit imediat și eram chiar pe punctul să văd și eu copilul, neliniștit că s-ar putea să fi apărut vreun incident, când, în sfârșit, i-am auzit pașii grăbiți pe coridor. Când a intrat și a

observat pregătirile mele s-a oprit zâmbind și când m-am apropiat de ea, a apăsat întrerupătorul de lângă ușă. M-a copleșit o nespusă pace maternă, profund voalată, matură, plină de amintiri, simțindu-i brațele în jurul gâtului.

Nu știu dacă am dreptul să vorbesc despre fericire: ceea ce am trăit a fost pur și simplu însuflețirea; cu ochii închiși în întuneric i-am văzut chipul și dintr-o profunzime indescriptibilă s-a înălțat peisajul sufletului ei în spațiul fără de peisaj și înnoptarea vizibilului și sensibilului era însuflețită, da, fiecare respirație și fiecare fibră a trupului ei era însuflețită, însuflețite erau chiar și oasele scheletului, ale antebrătelor, articulațiile degetelor, chiar și dinții, toate erau însuflețite de feminitate, dar îmbibându-mă și pe mine cu o feminitate infinit visătoare. Nu era fericire; ar fi trebuit un ochi mai nou și mai profund în această ultimă sferă a tăcerii, uimirii și privirii ca să recunosc câtă fericire simțeam eu însumi și în ce măsură eram atunci transformat în celălalt eu în a cărei misterioasă nemărginire fusesem primit. Pentru că numai cel ce rămâne în propriul său eu poate fi fericit sau nefericit și conștiința reală a fericirii am trăit-o abia a doua zi de dimineață când, încet, la lumina zilei, propriul meu eu s-a infiltrat din nou în mine, dar mi-a ajuns în conștiință cu adevărat abia când am trecut prin saloanele bolnavilor și în cele din urmă am ajuns la patul acelui copil: se trezise din letargie, zâmbea și avea, așa mi s-a părut, ochi fericiți.

— Unde este doamna doctor? am întrebat-o pe infirmieră.

— A terminat serviciul, domnule doctor.

— Cheam-o totuși, o să se bucure.

A venit după câțva timp. Serioasă, obiectivă și în halat alb, cu sprâncenele încruntate, a trecut printre rândurile de paturi urmărită de privirile pline de așteptare ale copiilor și m-a salutat convențional:

— Când s-a trezit?

— Încă de astă-noapte, doamnă doctor, a răspuns sora în locul meu.

A examinat copilul amănunțit, i-a controlat inima și respirația, dar pe trăsăturile ei a rămas o întrebare îngrijorată:

— Să sperăm, a spus ea în cele din urmă, că a rezistat.

— Sigur că a rezistat, am intervenit eu și apoi am adăugat în plus: sunt foarte fericit.

N-a dat atenție spuselor mele, ci a șoptit doar:

— Numai de n-ar fi un interval liber. Seriozitatea ei m-a impresionat atât de mult încât am văzut periclitată nu numai soarta copilului, ci și a mea; am simțit că se ivește ceva neliniștitor.

— Nu, am spus, nu... acum totul o să meargă bine.

— În orice caz, continuă să-i pui pungi cu gheață, soră, a spus ea, și dacă observi vreo schimbare, cheamă-mă.

Și a plecat iar.

Totuși, după-masă m-a sunat să mă duc la ea.

— Iartă-mă, a spus.

Eram uimit:

— Pentru Dumnezeu, de ce să te iert?

— Cu mine n-o s-o duci ușor... și mie mi-e foarte greu.

Am îmbrățișat-o, i-am luat mâinile și i le-am pus pe părul meu.

Era într-o joi. Sâmbătă seara copilul a prezentat simptome de paralizie și în noaptea de duminică spre luni a murit. Diagnosticul ei de fractură cerebrală și de interval liber fusese corect. Probabil că din acel moment am îngrămădit erori peste erori. Eram atât de preocupat de ea și de mine și de viitorul nostru încât moartea acestei fete nu mă preocupa cu nimic mai mult decât a oricărui alt pacient și chiar dacă știam că pentru ea era altfel, m-am lăsat înșelat de îndârjirea cu care s-a dedicat din nou muncii ei, crezând că datorită muncii va

depăși curând cazul trist. Sau, mai exact, speram că asta se va întâmpla prin puterea dragostei și când, după vreo trei săptămâni, mi-a luat mâna ca să-mi comunice cu obiectivitate calmă că probabil așteaptă copilul pe care și-l dorea, siguranța mea privind viitorul a crescut foarte mult și în scurta noastră existență vedeam peisajul și metafora și moartea și eternitatea pământească și lumea se scufundase în jurul nostru ca să se întrească în noi. Totuși a refuzat propunerea mea de a renunța la practica în spital, de a ne căsători cât mai repede și a pleca la țară:

— Mai târziu, a spus ea scurt, mai târziu... poate.

Și și-a dublat intensitatea muncii, nu numai că pe lângă serviciul normal a început cercetări serologice la mine în laborator, dar s-a avântat și cu o nouă violență în politică și în toate serile libere era ocupată afară; nu vedeam că toate astea se întâmplau într-un fel de autoanestezie, dimpotrivă, luam parte la ele lăuntric, la fel de mult la munca ei din laborator prin care observam cu bucurie că vrea să se apropie de activitatea mea, cât și la succesele ei politice, bucuros când îmi relata cu sinceritate despre ele și chiar dacă eu însumi aveam o repulsie violentă față de orice fel de evenimente politice nu mă puteam sustrage de la convingerea ei entuziasmată, oricât de extrem nefeminină era de fapt, da, mă bucuram împreună cu ea de fiecare progres în formarea celulelor comuniste pe care le organizase în spital și asta mergea atât de departe încât n-am observat deloc că, în ciuda acestei simpatii cu care o acompaniam, nu aveam în fond niciun acces la ea, deoarece copilul pe care îl aștepta de la mine aproape că nu mai era pomenit și că astfel relația noastră ajunsese pe cu totul alt plan. O singură dată am fost surprins și anume când – aplecată peste masa laboratorului, cu o eprubetă în mână – cu o voce aproape indiferentă și în treacăt mi-a aruncat observația:

— De dragul copilului meu, celălalt a trebuit să moară.

Dar am uitat și asta.

În octombrie și-a luat un concediu de trei zile, pretinzând că are de rezolvat niște chestiuni de avere cu rudele ei, pentru că planurile noastre de căsătorie deveneau tot mai presante. Precipitarea plecării ei nu mi s-a părut bătătoare la ochi și nu mi-a tulburat sentimentul de siguranță absolută; ne-am spus la revedere. Pe atunci ziarele publicau aluzii indirecte la un puci comunist eșuat și un atentat la ministru de asemenea eșuat. Pentru că sunt un prost cititor de ziare, nici măcar nu observasem informația; în afară de asta, pe atunci în spital erau extraordinar de multe de făcut și asta îmi convenea pentru că mi-era dor de ea și mă bucuram că se va reîntoarce. Zilele treceau și ea nu revenea. În schimb, am primit vestea că s-a otrăvit într-o cameră de hotel. Cianura de potasiu pe care o folosisese provenea din laborator.

Ce s-a întâmplat, după aceea și în lunile următoare, nu mai știu. Mult mai târziu am dat peste pachetul sigilat pe care mi-l dăduse odinioară. La început, am ezitat să-l deschid. Când totuși am făcut-o, am găsit deasupra o scrisoare; conținea un singur rând: „Te-am iubit.” Restul pachetului se compunea din planurile exacte ale puciului și din directive către organizație în cazul reușitei. Am ars totul.

S-a adevărit că Marius lucra în satul de sus. Venind de la mine de acasă l-am întâlnit pe drum într-acolo.

— Ce faci tu aici, sus, Marius?

— Aici se treieră cu mâna, a dat el răspunsul, cu o mină care spunea multe, ca și cum asta ar fi fost meritul lui.

— Ei și ce, asta e ceva deosebit? Țăranii săraci de aici au făcut asta întotdeauna și sigur că o să

facă tot așa și de acum înainte. Pentru ei este mai practic.

A încercat să mă contrazică:

— Dar după aceea trebuie să ducă grâul jos, la moară.

— E mai ușor să încarci sacii decât snopii, iar paiele le trebuie aici.

— Da, a spus el.

Contrazicerea mea îl iritase, se făcea că vrea să plece mai departe.

— Ascultă Marius, ce a fost povestea aia cu motorul?

— Și funicularul s-a rupt, a spus el și deodată m-a lăsat în urmă deși aveam același drum.

Nu m-am supărat, dimpotrivă, mă amuza cum lipăia repede și voios în fața mea, iar eu îl urmam fără să mă grăbesc. Eram într-o dispoziție prea bună ca să las să mi-o strice și eram bine dispus pentru că rezolvasem cazul copilului Wetchy și eram bine dispus pentru că Marius pe care îl aveam în față nu era bărbat și nu-i putea face rău lui Irmgard și eram bine dispus pentru că vântul bătea atât de înviorător.

Da, vântul de nord-est, mesagerul toamnei care mai trimisese deja de câteva zile niște precursori hămesiți, se prefăcuse într-o adevărată vijelie. Cerul era senin, nu era niciun nor cu care să se joace și să-l mâne înaintea ei, era un vârtej de lumină transparent și în el întreaga vale, șirurile de culmi de dincolo păreau cuprinse de o vibrație mută și rece. În spatele meu și în pădurea din dreapta, pe povârnișul Kuppronului, vârfurile molizilor se îndoiu, se auzeau plecaciunile lor scrâșnite și vijelia îmi sufla în haină și în cămașă, îmi umfla haina subțire de vară prefăcând-o într-un balon rece. Totuși nu-mi era frig; cu bastonul și geanta de instrumente într-o mână, cu cealaltă în buzunarul de la pantaloni, mergeam agale spre sat, în fața mea Trapp alerga după vânt și încă o bucată de drum mai departe, în față, mergea Marius.

Vântul trece ca un brici lat peste peisaj de parcă ar vrea să mai cosească și acum, de parcă ar vrea să radă ca-n palmă barba aspră a miriștii, așa și sună, metalic și încăpățânat și sub trăsătura asta largă catifeaua moale și văratică, ascunsă încă printre paiele miriștii este înlăturată, ștearsă. Dar el nu ia cu sine numai moliciunea văratică, asprimea uscată a verii adunată sub catifea, ci și praful ascuțit și colțuros al ogoarelor, praful ascuțit și iritant al șoselei care urcă pieptiș de pe serpentinele de jos ca să-l depună strat peste strat pe tăpșane și să-l întindă peste ele; tăișul ascuțit al vântului s-a știrbit de la uscăciunea asta mușcătoare și a început să zgârie agățând în el câte și mai câte; mulțimi de fire invizibile flutură în masa invizibil-transparentă a vijeliei, tot felul de mirosuri, mirosurile ogoarelor de pe care s-a strâns recolta, mirosurile spicelor și ale tulpinilor de albăstrele, în vijelie flutură firele mirosului de izmă din luncile pâraielor, firele mirosului florilor însozite culese din cine știe ce colț de grădină, firele izului de grajd, de cocină de porci prin crăpăturile cărora a dereticat vijelia, duhoarea grajdurilor de vaci și a gropilor de gunoi și toate mirosurile astea ce curg duse de vânt și se pierd și se diluează, devenite aproape abstracte în această diluție tot mai mare, toate aceste fire de miros ce flutură și se întind, sunt purtate către pereții de stâncă ai Kuppronului și se prind de ei, mai dăinuie o vreme, aici vijelia se zdrobește, abia dacă mai face să se rostogolească grohotișul de pe coaste. Numai ce e viu ascultă de furtună. Un iepure, care alerga la întrecere cu viața lui și cu vântul, a traversat șoseaua, a făcut o fentă când l-a văzut pe Trapp și încă una când am mers spre el și cu un gest ridicol de vânător am ridicat bastonul de parcă aș fi putut să-l ucid. Dar nu numai eu, și iepurele era vesel, ba chiar și Trapp care galopa după el chiuind nevânătorește, pentru că această zi de vară, brusc răcorită și pusă în mișcare, era plină

de o veselie oarecum nemiloasă, o veselie aproape înspăimântătoare care te silea să te bucuri de ea, era o veselie ce venea oarecum din afară, împreună cu vijelia, pătrunzând prin grăsime, carne și mușchi, dar și mai adânc, până la oase, pentru că omul-schelet, împachetat în grăsime, carne și mușchi, se bucură el însuși dacă vijelia nu-i poate face aproape nimic rău, ca și cum ar fi o stâncă și nici măcar nu-i e frig.

De altfel, dacă băiatul lui Wetchy nu s-ar fi însănătoșit, n-ar fi fost așa.

Marius dispăruse acum după primele case. Nu mă interesa deloc să-l urmăresc. Contemplam după-amiază vântoasă și valea și nu mă grăbeam, dacă aș fi avut la dispoziție o cafenea probabil că aș fi luat loc acolo. Pentru că omul vesel are timp, viața care îi stă în față i se pare nesfârșit de lungă, atât de lungă, încât o poate umple cu castele în Spania, pentru el toate dimensiunile se măresc și se încetinesc, este aidoma copilului și își spune: „Când o să fiu mare... Păi ce-aș face atunci când, în sfârșit, o să fiu mare? Probabil că o să fiu tot medic de țară.”

Așa urcam agale pe strada mare a satului. Când am ajuns aproape de curtea minei, acolo îmblăciele tocmai atacau în ritm vioi-înăbușit muzica lor zilnică de după amiază, pentru că cine nu treieră la el acasă o face, după vechiul obicei, la aria din curtea minei.

Și pentru că aveam timp, m-am lăsat ispitit de ritm și am vrut să privesc cum se muncește, poate și pentru că în ultimele săptămâni se vorbise atât de mult despre treieratul manual. Am intrat prin arcada gotică ascuțită a porții principale de piatră, în curtea mare, care nu mai era de mult o curte adevărată pentru că era împărțită prin tot felul de garduri în curți mai mici și grădini de legume; în partea dinspre munte curtea e deschisă, acolo se află șopronul lung de unde se auzea ritmul treieratului, o clădire cu un singur etaj la care se

poate ajunge direct dinspre partea muntelui, în timp ce din curte o rampă înclinată duce în sus spre el, astfel încât carele cu paie și snopi, venind dintr-o parte, ieșind pe partea cealaltă, pot să traverseze clădirea fără să întoarcă. Rampa are în curte o prelungire în linie dreaptă într-un drum carosabil, lăsat liber între gardurile grădinilor până la poarta principală gotică, și pe acest drum m-am apropiat de arie împins puțin și de vânt care trecuse într-un val ușor peste acoperișurile clădirii minei și mă împingea din spate. Dar pentru că ușa mare a șurei de la înălțimea rampei era închisă din cauza vântului, a trebuit să intru pe ușa de la parter.

Lângă intrare, un tăvălug fixat la o roată era pus în mișcare de un măgăruș; roata scârțâia și gemea, copiii din sat se adunaseră în jur și se uitau la el.

Parterul de piatră al clădirii, pe jumătate înglobat în munte, este o încăpere joasă, a cărei întunecime nu o pot înlătura cele câteva ferestruici de pe partea curții. Sus bubuiau îmblăciele și aici se învârtea încet triorul la a cărei acționare era folosit măgărușul de afară. Mai multe fete duceau la trior boabele care curgeau de sus printr-o țeavă de lemn și lopătau cerealele cernute în compartimentele – despărțite prin pereți de scânduri – care formau peretele din spate al încăperii. Domnea o larmă asurzitoare și a durat câtva timp până să recunosc fetele în întunecimea asta. Irmgard era printre ele.

Mirosul dulceag al grâului proaspăt plutea greu în aerul îmbâcsit de praf.

— Bună ziua, am spus eu fără rost, pentru că nu se putea auzi absolut niciun cuvânt, bună ziua, Irmgard.

Niște fete care mă observaseră m-au salutat dând din cap; m-am apropiat de Irmgard care încă tot nu mă vedea:

— Bună ziua, Irmgard, am răcnit.

Ea a ridicat o clipă ochii de la lucru și părea că se bucură văzându-mă.

— Ai găsit multe ierburi? am răcnit eu iar.

Mi-a făcut semn să ies cu ea afară ca să continuăm conversația într-un mod mai acceptabil. Când am împins ușa împotriva vântului a intrat un vârtej rapid care a răscolit grâul, a făcut fetele să tușească și s-a dus spre etaj.

Copiii stăteau în jur, vântul şuiera, măgărușul se învârtea. Nu puteam să rămânem acolo. Pe partea lungă a clădirii se afla un paravan îngust. Ne-am așezat acolo pe tăpșanul verde, lângă zidul de piatră brută. Zgomotul treieratului din apropiere era și aici încă destul de tare, dar ne puteam înțelege.

— Ei, cum a fost la căutat de ierburi? am repetat întrebarea.

— Frumos o fo', a spus ea.

— Bunica n-a obosit?

— Nu, s-o simțit foarte bine.

Simțeam precis că vrea să mă roage ceva și că îi stătea pe limbă, dar nu putea să se exprime.

Am întrebat-o direct:

— Ce se întâmplă, Irmgard?

M-a privit cu ochii ei cu reflexe de chihlimbar, a tăcut câțva timp și apoi a spus:

— Marius trebuie să plece.

Desigur, asta era o mică surpriză, dar din partea ei m-aș fi așteptat cel mai puțin la această dorință.

— Hm.

— Da, trebuie să plece.

— Din cauza bunicii?

A luat o expresie profund uimită. Așadar despre prevestirile rele ale mamei Gisson părea că nu știe nimic.

— De fapt credeam că îl iubești pe Marius.

— Da, a spus ea, după o scurtă tăcere.

— Și totuși vrei să plece.

— Vreau să am un copil.

— Este foarte înțelept ce spui, dar ai dat peste un om nepotrivit...

Tăcea încruntată.

— Ce să facem atunci, Irmgard?... el nu-i bun decât să trăncănească, iar pe mine nu vrei tu să măiei.

Cel puțin acum râdea.

— Ce vrea golanul de la tine? De ce se ține după tine?... doar nu te iubește.

A sărit ca arsă:

— Mă iubește.

— Zău?... dar ce vrea de la tine?

— Să mă omoare.

— Da, am spus eu furios, or mai fi fost și alții care au omorât fetele cu vorbe goale.

Pe față i-a trecut un surâs fugar; evident, furia mea o amuza și își trăsesese genunchii la piept, cu brațele încolăcite în jurul picioarelor, ca să nu-i ridice vântul fusta și cu acea siguranță veselă pe care o avea de la mama Gisson, a spus:

— Nu, el vrea să mă omoare de-adevăratelea.

— Dă-o dracului, fetițo, nu-ți râde de un doctor bătrân.

Dar după aceea am mai adăugat:

— Ți-o fi frică de el, Irmgard?

S-a uitat la mine oarecum ironică:

— Frică? Nu.

— Păi atunci de ce nu-l izgonești pur și simplu pe palavragiul ăsta, pe predicatorul ăsta ambulant... trimite-l la plimbare!

— Nu pot, a spus ea simplu.

— Așa de mult îl iubești?

— Tata... a răspuns ea ezitând.

— Ce-i cu tata, Irmgard?

— Marius vine de departe...

— Da, am spus eu, și este de sperat că o să și plece cât mai departe și cât mai curând posibil.

— Da, a spus ea.

— Păi atunci... dacă faci și tu ceva pentru asta, o să dispară...

— Nu pot.

— Ascultă Irmgard, la început ai vorbit foarte cumințe că vrei să ai copii și după aceea spui nu pot... dac-ai fi una dintre găștele de la oraș încă aș mai înțelege, alea nici nu vor să aibă copii... ce are însă a face tata cu toate astea...?

A rămas pe gânduri.

— Și pe el o să-l omoare?... Dacă mai continuă așa, Marius o să vă distrugă toată familia...

În sfârșit, și-a regăsit ideea:

— Mama e tare...

— Mai mult sau mai puțin...

— Și atunci trebuie să țin cu tata, altfel...

— Altfel?

— Tata este deja acolo de unde vine Marius sau unde vrea să se ducă... îl trage după el încolo... sau într-acolo...

Și abia acum a putut să exprime ce voia să spună:

— ...mi-e frică pentru tata... da.

— Hm... atunci trebuie să vă dau o mână de ajutor ca să scăpați de Marius...?

A încuviințat din cap bucuroasă:

— Da... tata vă ascultă, dom' doctor...

— E o treabă grea, Irmgard... nu e numai tata, e tot satul...

Dezamăgită a spus:

— Știu...

— Pe unde o fi minunatul tău iubit?

A arătat spre șura de alături din care răsunau îmblăciele.

— Ei, am spus eu, acum mai am ceva de făcut, dar după ce termin mai trec o dată pe-aici... și atunci mai vorbim... Nu terminați voi treaba chiar așa de repede...

Uneori se treieră până noaptea târziu; este o muncă nelegată de lumina zilei.

— Da, domnule doctor, a spus ea ascultătoare și s-a ridicat ca să se ducă iar la munca ei.

Am urcat tăpșanul, pentru că puteam să ajung la casele cele mai de sus și pe dinafara satului. Când am ajuns sus, am văzut că ușa din spate a șurei era larg deschisă și nu m-am putut abține să nu arunc o privire înăuntru: în jurul maldărului de paie stăteau treierătorii în atitudinea lor plină de avânt. Cu un picior ușor îndoit înapoi și întinzându-l din nou în ritm, repezeau îmblăciele și boabele țâșneau din grămadă ca niște stropi aurii. Marius era întors cu spatele la ușă și, din când în când, îi vedeam profilul îndrăzneț dăruit cu fanatism acestei munci și semănând cu cel al lui Miland.

L-am fluierat pe Trapp, ocupat pe undeva pe lângă garduri și m-am depărtat. Am ajuns pe poteca îngustă care duce în sus și se întâlnește cu șoseaua la capătul satului și a trebuit să o iau zdravăn la sănătoasa ca să nu îngheț; vântul era tot mai tăios și atât de rece încât mirosurile încremeniseră în el și nu se mai simțeau deloc. Din cele spuse de Irmgard nu mă lămurisem prea bine, de fapt se înțelegea numai că era îndrăgostită de acest golan și nefericită și că aștepta din partea mea un ajutor nelămurit pe care nu puteam să i-l dau. În situația asta ar fi fost mai indicată mama Gisson și am hotărât să mă adresez cumva ei; biata fată nu trebuia lăsată într-așa o încurcătură. Bineînțeles că nu poți hotărî soarta nimănui și un bărbat nu poate absolut deloc să facă asta, dar mama Gisson cred că ar fi putut.

După-amiaza trecuse și începuse să se întunece când mi-am terminat vizitele și am venit pe șosea la curtea minei. Vântul nocturn bătea cu toată tăria, se transformase în vijelie, dar nu mai era atât de uscat ca în timpul zilei, ci ducea cu el umezeala blândă, iar la marginea de miazănoapte a cerului se adunaseră în așteptare mase negre de nori. Unele ferestre erau luminate; și fereastra de la bucătăria mamei Gisson arunca pe stradă patrulatere galbene de lumină. M-am uitat pe fereastră: mama Gisson și Mathias erau la supă de seară. Irmgard lipsea;

probabil că era încă la arie, deși zgomotul treieratului încetase. Desigur că aş fi putut să o aştept în locuinţă, dar ceva îmi spunea că e mai bine să o aduc eu acasă.

La colţul zidului, în spatele porţii cu boltă ogivală, un bec se balansa în vânt. Curtea era întunecată şi tăcută, în jur erau intrările locuinţelor, dincolo contururile negre ale şurei. Una dintre uşile locuinţelor s-a deschis cu o rază rapidă de lumină şi cineva a vărsat în curte un lighean cu zoaie. Am traversat din nou grădinile în care vântul zguduia pomii fructiferi şi făcea să foşnească aspru frunzişul şi am ajuns la locul liber din faţa şurei. Clădirea era goală, măgăruşul îşi încheiase munca, prin ferestruicile parterului pătrundea o lumină slabă.

Jos nu era nimeni. Lumina venea de la două lămpi din tavan acoperite cu o coajă groasă de praf care mai tremura şi în jurul lor ca un roi de ţânţari. Dar acum aerul era respirabil şi liniştit. Uneltele erau răspândite în jur, de prior erau rezemate două lopeţi de lemn, pacea iernii ce avea să vină adăsta în ungherele compartimentelor şi în adâncul invizibil al încăperii, dar dinspre etaj se auzeau voci.

— Tu eşti, Irmgard? am strigat eu în sus şi pentru că nu-mi răspundea nimeni am urcat scara care a scârţâit tare sub paşii mei.

Când am ajuns pe ultimele trepte şi am putut să mă uit în încăpere, i-am văzut pe Irmgard şi pe Marius stând în mijlocul ariei măturate lună; se priveau unul pe altul în ochi şi nu se mişcau.

— Bună seara, am spus eu, desigur fără succes, căci niciunul dintre ei n-a întors capul, nici când am repetat salutul.

Erau cam la un metru distanţă unul de celălalt. Marius, puţin înclinat în faţă şi cu braţul ridicat, ca şi cum s-ar fi oprit dintr-o mişcare. Irmgard, zveltă şi dreaptă. Se hipnotizaseră reciproc? M-am oprit şi eu şi am aşteptat.

Bărbatul a spus:

— Sacrificiul tău va fi mare.

În cea mai mare parte a încăperii era întuneric. Un singur bec atârna din tavan, chiar deasupra celor doi. Ușa din spate a șurei era acum închisă, dar vântul șuiera prin crăpăturile largi ale pereților de scândură și vârfurile spicelor snopilor stivuiți se mișcau în curentul de aer cu un freamăt aspru. În afară de asta nu se auzea nimic.

Marius a repetat:

— Sacrificiul tău e mare, eu te iubesc.

În sfârșit, a vorbit și ea și m-am bucurat că era vocea ei obișnuită, deși poate mai aspră decât de obicei:

— Da, sacrificiul e mare pentru că tu ești sterp, nu știi să săruți și n-o să am copil.

El, dimpotrivă, își menținea tonul de predicator:

— Mai mult decât să zămislești vei avea, mai mult decât să porți o sarcină... pentru sacrificiul tău ți se vor aduce jertfe.

Era oribil și totodată grotesc. Nu încăpea nicio îndoială în ceea ce privește psihoza acestui bărbat, dar Irmgard nu era dementă, chiar dacă și ea provenea dintr-un neam de țărani foarte izolat, nu, nu era dementă, și am strigat:

— Irmgard.

— Da, și eu te iubesc, a răspuns ea, ca și cum el ar fi fost cel ce i-a strigat numele.

Marius aplecat înainte, nemișcat:

— Feciorelnic naște lumina cerul și pământul... naște frații îmbrățișați, în fiecare zi născuți din nou în soare...

Părul lui Irmgard se mișca ușor în curentul șuierător care trecea prin întuneric, pe frunte îi atârna o șuviță dar ea n-o dădea la o parte și gura cu buze umede, deschisă ca în vis sau ca să bea, respira așteptarea nemișcată a femeii ce iubește, respira deschiderea ei, ființa ei.

— În sângele virgin al îmbrățișării, explică el în stilul lui nobil și pe un ton preoțesc, cerul și

pământul se vor săruta iarăși și dorința lor se va mplini.

— Da, a spus fata.

Întotdeauna m-a uimit și mi-a dat de bănuț că oamenii în transă pot să scoată din ei o vorbărie atât de pompoasă și, în măsura în care îl cunoșteam pe Marius, nu era exclus să facă parte dintre acei nebuni care, pe lângă demența lor, mai joacă și comedie, — că era o comedie, pe care o juca atât în fața lui Irmgard cât și în fața mea, era sigur — dar pentru care scop? Ca să-și ascundă impotența? Totuși mă treceau fiori reci de câte ori mă întâlneam cu logoreea acestor demenți. Nu izbucnește substratul genial al întregii ființe omenești în limbajul nebunilor? Nu zace asta în străfundul fântânii științei, nu trăiește asta în noi toți și ne înrudește cel mai profund? Nu sunt originile nebunești, de neînțeleas ale gândirii și ale limbii forțele absorbante ale teluricului care ne trag în jos spre rădăcinile obscure ale tuturor recoltelor?

Tăceau iar. Becul de deasupra lor pendula ușor, lumina lui cădea pe grămada mare de grâu adunată în spatele lor, pregătită pentru a fi trimisă mâine jos, la prior, prin pâlnia mare de lemn; munții moi și învăluriți ai grămezii de boabe luceau în lumină de parcă ar fi fost umezi, dimpotrivă, văile dintre ei erau profund umbrite, eu însă eram în plină lumină și totuși invizibil, fascinat și încremenit, întunecimea mă invada.

Acum însă bărbatul a ridicat iar glasul:

— Munții au grăit, ei tremură sub povara cerului care vrea să se plece iarăși spre pământ și pământul vrea să i se deschidă tremurând...

— Tu cine ești? a întrebat fata.

Netulburat, el a continuat:

— Pământul dă recoltă după recoltă, și totuși este feciorelnic când îl umbrește cerul.

— Tu ești cerul? a întrebat fata.

— Eu sunt leul, s-a prezentat el spre surprinderea mea.

Și cu toate că eram blocat și parcă prinsesem rădăcini, mi-a revenit graiul și am strigat:

— Irmgard!

— Te strigă, a spus el fără să întoarcă privirea.

— Nu vreau să aud.

— Poți pleca.

— Tu m-ai strigat, nimeni altul.

— Eu te-am chemat la jertfă.

— Da, tu ești tatăl.

— Încă nu.

— Când o să fii?

— Când sângele tău se va fi întors în pământ, când în jertfa ta, mama și tatăl se vor însoți din nou, pământul cu cerul, frații acelei zile...

— Tu însă ești cerul.

— Ucigându-te ca tată, voi fi cerul ce se întoarce la tine, cea prefăcută în pământ, ca soț.

— Da, a șoptit fata și din întuneric parcă se deschideau flori nocturne.

Și apoi a spus:

— Fă-o.

— Încă nu, a răspuns el.

— Când o vei face?

În sfârșit acum s-a mișcat, și-a desprins privirea din ochii ei, s-a îndreptat și parcă vorbind pâlniei mari de lemn căscate lângă el, a început să intoneze litania ciudată pe care o mai auzisem, tot din gura lui: „Funicularul s-a sfărâmat, timpul va veni, pământul așteaptă, munții se cutremură, războiul urlă și pământul sugă sângele și încă nu-i sătul, nu-i izbăvit, căci în el a pătruns sânge vinovat, în el se varsă sânge vinovat, pe care nu-l vrea, îngrășământ rău, îngrășământ pentru noi destrăbălări, pentru noi desfătări, pentru noi defăimări...”

Fără îndoială, suferea de asociații verbale.

— „... până se va naște cel trimis de tată, cel fără de păcat, el însuși tatăl ce săvârșește jertfa,

jertfa nevinovată și voluntară, curată, sângele fecioarei, primit de pământul însetat, da, atunci fecioara va fi din nou în sânul pământului, mama va fi fiică, amărăciunea și răutatea vor pieri în tăria munților, bogată va fi curgerea purității de pe plaiuri și marea va înălța recolte aurii spre soare, urma aurie a leului în pâinea omului, în binecuvântarea solară a mamei, sămânța soarelui, rodul tatălui pe sâni pământului...”

Cântecul lui era tot mai precipitat, devenise o jelanie exaltată prin care șuiera vântul. Dar brusc, și-a tras încă o dată suflarea și a strigat:

— În grâu se unește iar cerul cu pământul.

— Da, a spus Irmgard.

— O, mamă! a strigat el și, țeapăn ca un baston, s-a aruncat în grămada de grâu de lângă pâlnie, cu mâinile și fața îngropate în boabe de parcă ar fi vrut să-și amestece cu ele toată ființa și pe el însuși.

Așa a rămas și nu mai mișca.

Irmgard mai stătea la fel ca până atunci, ținea privirea îndreptată în depărtare și părea că n-a observat nimic din tot ce făcuse Marius între timp.

Scena încremenise așa.

Poate că nici eu nu m-aș fi putut elibera din încremenirea care mă apăsa și pe mine dacă n-ar fi început brusc ploaia și n-ar fi bătut cu zgomot ușor în peretele de lemn al surei și pe acoperișul ei. Acum vântul care mătura prin încăpere era umed și înviorător, șuierul lui era mai grav, mai rotund, și încet, de parcă aș fi călcat pe pământ clătinător, m-am putut apropia de fată. Precaut, am luat-o de braț.

— Când? a întrebat ea în somn.

— Vino, am spus eu și am condus-o în jos pe scară.

Când am închis ușa de jos, ploaia s-a repezit spre noi cu putere. Trapp s-a apropiat cu blana learcă și dând din coadă, zâmbind fericit că i s-a răsplătit răbdarea. S-a ridicat și și-a pus labelle pe

umerii lui Irmgard și, până să-l pot opri, cu limba lui cea lungă, a sărutat obrazul celei adormite.

— Lighioana, a spus ea.

— Ei, am spus eu, e doar Trapp.

Bine că ploua; crengile din grădini foșneau acum îngreuiate, gardurile luceau umede, pietrișul ud scrâșnea sub pașii noștri. Irmgard se trezise, și acum, lipsită de voință și cu ochii închiși se lăsa condusă de mine; totuși a ridicat mâna și și-a șters stropii de ploaie de pe frunte.

— Irmgard, am spus eu.

— Da, a răspuns ea.

— Ți-a trecut frica, fetiço?

A clătinat din cap cu ochii închiși.

— Dar acum trebuie să terminăm definitiv cu poveștile astea despre jertfă...

Ea a căpătat expresia chinuită a unui om care încearcă să-și amintească un vis. Apoi a spus:

— Plouă.

— Da, Irmgard, plouă... știi cine sunt eu?

Ținea ochii tot închiși:

— Domnul doctor.

— Chiar așa, am spus eu.

Dar ea încă își mai urmărea visul:

— Este ploaia tatălui și pământul o bea.

— Tocmai la timp. Dacă ar fi plouat cu opt zile mai devreme, s-ar fi dus naibii recolta.

— Da, a spus ea, recolta.

Dar acum a deschis ochii.

Am intrat în locuință pe ușa din curte, am trecut prin camera întunecată din spate și am intrat în bucătăria luminată. Mathias mai ședea la locul de la fereastră, mama Gisson însă era așezată pe una din cele două lăzi de lângă perete. Trapp s-a scuturat cu putere, s-a dus drept la vatră și s-a ghemuit în fața ei.

Mama Gisson surâdea:

— Mai că mi-a fost frică pentru voi.

— Da, am spus eu, să-i ia dracu' pe toți profeții și predicatorii.

— V-a botezat binișor, a spus Mathias de la fereastră. Irmgard, cu rochia udă, se oprise în mijlocul bucătăriei și se freca la ochi.

— Vino-ncoa', fetițo, a spus mama Gisson și când fata înaltă s-a oprit în fața ei, a tras-o în jos spre ea, a luat-o în poală și a mângâiat-o ca pe copilul ei drag.

XI

Un bărbat corpulent se rezema de tejghea. Pe scaunul de lângă el se afla un fel de servietă din care ieșeau niște gâturi de sticle.

— Sabest, spunea el, pune să tipărească numele tău pe etichete.

Sabest, cu o țigară între buze, n-a răspuns.

Comis-voiajorul de lichioruri a continuat:

— Pui să tipărească pe ele: Theodor Sabest, hotel și magazin în Kuppron.

Sabest nu se mișca.

Voiajorul, care scosese acum o mostră și un pahar de lichior, a spus:

— Beau în sănătatea ta, Sabest...

— Da, a spus în sfârșit hangiul, dar mai am încă sticle de anul trecut... țăranii își distilează chiar ei rachiul.

Voiajorul nu s-a lăsat descurajat:

— Atunci poți lipi pe ele etichetele noi... Kuppronul-de-Jos e chiar mai elegant decât doar Kuppron.

— Nici așa n-o să-l cumpere țăranii.

— Mai ai și clienți fini, a spus voiajorul privind spre mine dintr-o parte, nici nu trebuie să-l comanzi imediat, e mai bine înainte de Crăciun, pentru cadouri, le agăți crenguțe argintate, arată foarte fain...

— Până la Crăciun, a spus Sabest mereu dus pe gânduri, până la Crăciun...

— Scadența patru săptămâni, a spus voiajorul, din partea mea șase săptămâni și nu trebuie să plătești decât în februarie...

Sabest a râs scurt:

— Cine știe dacă mai trăim până atunci.

— Supraviețuitorilor le trebuie rachiul, a fost de părere voiajorul.

— Scribe zece sticle, a spus hangiul.

Am salutat și am plecat. Asistasem la o scenă foarte obișnuită. Dar îi aveam atât de proaspeți în memorie pe Marius și pe Irmgard încât de atunci totul, chiar și episodul ăsta, îmi făcea o impresie de transă. Poate că era o impresie corectă, existau chiar motive să fie așa, totuși poate că starea mea subiectivă mă făcea să văd lucrurile astfel, pentru că un om solitar cum sunt eu și care ca și mine s-a desprins de unele condiții ale vieții, poate fi transpus de o împrejurare fără importanță în stări foarte stranii, într-o straniețate mai străină decât orice străinătate și mai depărtată decât orice loc natal și în care nu mai este prezentă decât adierea rece a morții.

Da, era foarte posibil să fie așa, oricât de lucid și de rațional m-aș fi considerat, atât în felul de a gândi, cât și în munca mea care combate obscuritatea bolii și alină frica bolnavului cu lumina științei, da, cu toate astea era posibil să fie așa și uneori mi se părea că am luat-o pe micuța Roza la mine ca să-mi creez legături noi în singurătatea mea.

Dar, în fond, este indiferent și mi se pare că este aproape inadmisibil să mă gândesc la asta. Nu pentru că aș contesta diferența dintre vis și realitate și mi se pare indiferent dacă trec prin lume visând sau treaz, ci pentru că știința noastră propriu-zisă nu are nimic de-a face cu toate astea și este total independentă de una sau de alta dintre stările în care ne punem, sau suntem puși: viața noastră este totodată vis și veghe și dacă vântul rece al visului bate uneori în acea lume pe care o numim realitate – și el o face mai des decât observăm – atunci aceasta este miraculos luminată și profundă ca un peisaj după o ploaie rece sau ca o cuvântare care deodată nu mai este compusă doar din simple cuvinte și care povestește despre lucruri care s-au petrecut undeva în amorf, ci sunt cuvinte atinse de suflul unei realități superioare și devin deodată capabile să reprezinte lucrurile cu viață și căldură,

așa cum sunt. Dar cele două sfere n-ar putea să se întrepătrundă și să se fecundeze astfel dacă n-ar primi amândouă lumina lor dintr-un tărâm care este intuiția și știința noastră, cufundat în unitatea inseparabilă a inimii și sufletului nostru.

Am mai auzit încă vocea comis-voiajorului de lichioruri când mă aflam deja pe stradă:

— Vrei să fie scris complet Theodor Sabest, sau numai Th. Sabest?

— Complet, a răspuns vocea hangului.

Era o după-amiază senină și caldă de septembrie, intercalată între frigul dimineții și al serii, un frig uscat, pentru că ploaia de la sfârșitul lunii august se evaporase repede și lăsase în urmă doar un ușor abur cenușiu care se înălța în orele calde ale zilei acoperind verdele munților, astfel că nu se mai vedeau decât stâncile luminate de soare și aburul ajungea până la norii ce treceau pe sus atârând ca o cortină circulară în jurul cazanului văii și despărțind-o de restul lumii încât s-ar fi putut crede că ea nu mai există și poate că nici n-a existat vreodată. Era toamnă, era frigul toamnei și căldura ei, era o uscăciune tomnatică, moliciunea toamnei și lumina ei.

Plugul trecea deja peste ogoare.

Dacă ar exista pe undeva un criteriu obiectiv pentru stările de transă și de vis, atunci el ar consta desigur în graba cu care vin de la sine lucrurile pe care le căutăm: după convorbirea cu Irmgard avusesem intenția să-l întâlnesc pe tatăl ei și iată că l-am văzut pe Miland la fierărie; tocmai încărca un plug în carul lui.

El și fierarul m-au văzut venind. Căruța a trosnit când au încărcat unealta și acum mă așteptau cu fețe pregătite să mă salute.

De fapt, eu nu mă hotărâsem cum să-l informez pe Miland de temerile lui Irmgard și de pericolul în care se afla ea însăși. Cu fierarul de față puteam s-o fac și mai puțin. Dar am început aproape

imediat să vorbesc despre tema ce-mi stătea pe inimă:

— Ați și început să arați, am spus eu, în satul de sus încă se mai treieră.

— Da, a spus Miland, ei o fac întotdeauna mai târziu.

— Și Marius mai e încă sus.

— La treierat. O să vină jos.

— Noroc că n-aveți încă mașini de arat.

Fierarul a râs, dar Miland a rămas serios:

— Totuși are dreptate, a spus el.

— De ce are dreptate? am întrebat eu, cu toate că știam unde vrea să ajungă.

— Cu lucrul la mașină.

Nu încăpea nicio îndoială că fusese deja contaminat. L-am privit îngrijorat:

— Dă-o-ncolo, Miland, atunci trebuie să închideți și conducta de apă din grajd și să duceți iar apa cu hârdaiele.

— Poate, a spus el.

Dar după câteva clipe a arătat motivul:

— Lucrul la mașină a lăsat multă lume fără pâine.

Era limpede că și ăsta făcea parte dintre argumentele de predicator și încă unul dintre cele mai ieftine, probabil dintre cele în care nici măcar el însuși nu credea știind că omul nu se poate opune produselor propriei sale ingeniozități. Dar cum putea un om atât de luminat cum era Miland să spună așa ceva? Ce putere îl domina, de care putere asculta limba lui?

— Miland, am spus eu, tu nu ești dintre cei ce lucrează orbește.

A zâmbit:

— Câteodată trebuie să lași socotelile la o parte, domnule doctor.

Fierarul a spus:

— Nu... cu marfa de fabrică o să trebuiască să te împaci... mai curând sau mai târziu și fierarul o să fie de prisos.

Totuși doctrina economică a lui Marius încă i se mai opunea. Miland a spus:

— Ce folos că în lume se produce tot mai ieftin și mai ieftin dacă în același timp scade puterea de cumpărare... trebuie să fie altfel, trebuie să ne învățăm altfel...

— Și atunci mașinile trebuie interzise tocmai în Kuppron?

— Nu, a răspuns el foarte rezonabil, asta nu se poate întâmpla decât în mai multe locuri, poate că în toată lumea în același timp, un singur loc ar fi prea slab s-o facă, dar...

— Dar?

— Dar adevărul poate să pornească numai dintr-un singur loc, pentru că întotdeauna îl vestește numai o singură gură. Dacă există un singur punct pe lume unde domnește gândirea cea dreaptă...

— Un om drept în Sodoma, am trântit eu.

— Nici atunci încă n-ar fi tot adevărul, observă fierarul.

— Nu, acceptă Miland bucuros, asta este doar consecința adevărului. Dacă ai caracter, corectitudinea vine de la sine.

Bănuiam că adevărul despre care vorbea trebuia să aibă o legătură cu Irmgard și cu pălăvrăgeala despre jertfa, dar am spus:

— Păi nici scormonitul după aur nu se prea împacă cu adevărul.

Miland a zâmbit din nou cu zâmbetul lui extatic:

— Adevărul e în suflet, nu în mină.

— Da, am spus eu mânios, dar aproape tot satul de jos s-a și apucat să-l caute în mină... nu vezi că Marius al tău joacă un joc cât se poate de contradictoriu... el are două adevăruri, unul pentru Lax și unul pentru voi...

Pe fierar l-a pufnit râsul:

— Băieții n-au decât să-și caute aurul.

— Ei, fierarule, nu cumva ești și tu acum de partea lui Lax?

Mi-a pus mâna pe umăr:

— Aurul este focul, doctore, și când oamenii vorbesc despre aur, sau despre adevăr, se gândesc la focul din adâncul pământului... asta trebuie să înveți din nou... și Marius trebuie să învețe asta...

— Da, da, a spus Miland, poți să-i spui și foc, fierarule, și este în pământ mult mai adânc decât aurul...

— Este adânc de tot, a spus fierarul, și aurul pe care vreți să-l scoateți și pentru care vă sfădiți, aurul nu-i altceva decât foc... fiecare grăunte de aur e o scânteie din focul cel mare...

— Tu, oricum, ai focul tău, fierarule, am spus eu arătând spre fierăria întunecată unde focul mocnea în forjă.

— Sigur că-l am, a spus el, dar oamenii vor mereu să se întoarcă la focul cel mare și de aia caută aurul...

Miland a spus îngândurat:

— Acu' vrea și fierarul să mântuiască lumea...

— Oho, a spus fierarul.

— Nu vrei să vină adevărul în lume? a întrebat Miland în felul lui domol.

— Adevărul, a spus fierarul râzând cu râsul lui bun, ca lemnul lustruit, da, adevărul...

Soarele se apropiase de munți și în lumina lui piezișă pereții de stâncă ai Kuppronului, până atunci foarte precis conturați, deveniseră plani ca niște decoruri, deveniseră bucăți mari de hârtie cenușie, ușor lipite peste nori, hârtie argintie mată în ceață.

Apoi fierarul a spus:

— Adevărul sunt toate astea... și a arătat cu ciocanul pe care-l luase din căruța lui Miland spre munții din față, toate astea sunt fumul de la focul de jos... funingine întărită, și scânteile încă mai ard înăuntrul lor și sunt aurul...

— Fierarule, am spus eu, cu un adevăr ca ăsta nu prea poți face cine știe ce... s-ar putea să fie așa, dar la ce le folosește oamenilor?

— Să-l respecte, a spus el.

Și apoi a râs:

— Depinde de caracter!

Cum stătea așa, cu ciocanul în mână și se uita peste drum spre Kuppron, puteai să crezi că ar fi vrut să mai netezească ciocănind fumul prefăcut în stâncă.

Miland a apucat calul de căpăstru și a întors atelajul, în jos, spre sat. Apoi a spus bătându-se pe piept:

— Aici, înăuntru, este adevărul, fierarule.

— Dar și focul, a răspuns fierarul, ziua bună tuturor.

Și s-a dus la forja lui.

— Bună ziua și ție, fierăriile, am spus și noi.

M-am alăturat lui Miland. Legase frâul de barele căruței și mergea lângă mine. La intrarea în ulița satului caii au ezitat, voiau să cotească și abia la îndemnul lui Miland și-au continuat drumul. Era abia patru și jumătate și se putea încă foarte bine rămâne la munca câmpului până la șapte, cât mai era încă lumină.

— Ei, am spus eu, cum stau de fapt lucrurile cu adevărul despre care se tot vorbește întruna?

Era dus pe gânduri și a durat câtva timp până să răspundă:

— Nu-i vorba de focul care arde jos... ăsta-i adevărul fierarului, doar atât.

— Sigur, Miland, dar se tot vorbește mereu despre adevăr... despre care adevăr crezi că e vorba?

Dus pe gânduri lăsă iar așteptat răspunsul. Totuși, după câtva timp a spus:

— N-aveți nevastă, domnule doctor. Trăiți singur-singurel acolo, sus...

— Slavă Domnului! am spus eu.

S-a uitat la mine pieziș și a zâmbit:

— Știu că vă place să glumiți... dar pe pocitania de fetiță a lui Wetchy ați luat-o totuși la dumneavoastră.

— Da, bineînțeles... dar nu văd ce are a face asta cu adevărul.

— Cu mine trebuie să aveți răbdare, domnule doctor, sunt doar un țăran simplu și țăranii gândesc încet... păi nici nu se poate spune că ăsta-i adevărul despre care se tot vorbește... fierarul are adevărul lui, și ochii au adevărul lor, și degetele au adevărul lor, și pentru fierar e focul din pământ și pentru ochi sunt pomii verzi și pentru degete e cald sau rece, depinde... nu poți spune decât că asta-i adevărat și aia nu-i adevărat sau că asta-i drept și aia nu-i drept, dar adevărul și dreptatea nu există.

— Bine, am spus eu așteptând continuarea.

Căruța de lângă noi scârțâia, plugul dinăuntru se zdruncina și zăngănea din când în când, matahalele de cai, tractoare cu suflet, mergeau liniștiți în fața carului. Ajunseserăm la ieșirea din sat.

Miland a spus:

— Omul care trăiește singur pierde adevărul.

— Care? am întrebat eu, adevărul ochilor? Adevărul degetelor?

— Poate și pe astea, a fost de părere Miland, dar mai presus de toate adevărul din inimă.

M-am simțit jignit, firește, nu numai pentru că pomenise de singurătatea mea. Am spus:

— Te gândești la mine, Miland?

— Nu, la mine... dar, dacă vrei, mă gândesc la noi toți, pentru că toți câți umblă pe-aici sunt singuratici și și-au pierdut adevărul inimii.

— Miland, dar tu ai totuși familia ta, ai copiii tăi.

S-a oprit, a scos punga cu tutun, mare, șifonată, pe care o ținea prinsă sub brâu, o pungă galbenă, în parte înnegrită, din bășică de iepure, mi-a întins-o și mie și și-a umplut pipa.

— Hoo! a strigat cailor care merseseră mai departe cu pași regulați și s-au oprit ascultători.

În spatele mâinii, cum fac toți fumătorii chiar și atunci când nu bate vântul, ne-am aprins pipele.

Cu viața minusculă a chibritului în mână făcută căuș, am spus:

— Focul este viața, Miland, fierarul are dreptate, ăsta-i singurul adevăr.

În fața noastră se întindeau pantele line ale dealurilor de la răsărit; așa cum urcau încet spre pădure erau și ele deja învăluite în partea de sus de aburul ușor al toamnei. Era liniște, liniștea toamnei, o blândețe aspră așteptând umezeala ce abia urma să vină; chiar și ceața de pe culmi părea uscată, era ca fumul uscat, așteptând ceea ce va urma. Din pipele noastre se înălțau mici coloane de fum cenușiu și se amestecau în tăcere.

Dacă Miland n-ar fi continuat să vorbească, eu nu l-aș mai fi întrebat. Era prea multă pace; lumea nu trebuia salvată. Eram singur pe lume, dar în jur era pace. Și când a reînceput să vorbească, trăgând din pipă cu prudență, ceea ce spunea suna tot pașnic:

— Dacă întinzi o mână părinților și pe cealaltă copiilor, atunci poți să crezi că nu există singurătate.

— Da, am spus eu, niciun om nu poate fi singur de tot, pentru că părinții trebuie să fi avut și ei părinți, chiar dacă nu i-a cunoscut.

— Dar, a continuat el, totul nu este decât părere.

— Așa? am spus eu și în sinea mea îl aprobam.

Am ajuns din urmă atelajul care ne aștepta și la apropierea pașilor noștri caii și-au reluat mersul fără să aștepte vreun îndemn. Șoseaua cotește aici într-o curbă mare spre nord și coboară spre ieșirea din valea pe care a tăiat-o pâraul Kuppron între cele două coaste abrupte.

— Hoo! a strigat Miland din nou și caii au cotit-o la stânga pe drumul de țară care ducea la ogoarele lui de pe coastă.

— Oricum, am spus eu, dacă întinzi o mână părinților, una copiilor, și a treia nevestei cu care ai făcut copiii asta înseamnă ceva și ar putea să fie chiar adevărul inimii.

Mergeam pe pajiște, la marginea drumului. Primele brândușe de toamnă răsăriseră în cositură, așteptaseră doar ultima coasă ca să răsară și acum mai așteptau și ceața în care să se topească, ele însele de culoarea ceții. Sufereau în soarele puternic care le mângâia trecându-și peste ele lumina pală, parcă plutitoare pe deal în sus, către dumbrava cu mesteceni rari, o dumbravă, nici pajiște, nici pădure, încât și verdele ei crud părea atras în sus, adiind ca un zvon ce piere în univers.

Miland a spus calm:

— Nu există niciun început și nu există sfârșit, numai în noi este începutul și sfârșitul, numai cât timp trăim... Avram a fost gata să-l jertfească pe Isaac și ar fi iubit copilul mort mai mult decât pe cel în viață; numai dacă vorbim cu morții noștri depășim începutul și sfârșitul, tot ce trăiește ne lasă singuri...

Am observat că el însuși adusesese vorba despre jertfă.

Mi-a confirmat dând din cap:

— Numai morților le întindem mâna cu adevărat.

— Ei și de aceea vrei să-ți ucizi toți copiii? Cum rămâne cu adevărul inimii, Miland?

Mai întâi a tăcut, ca și cum obiecția mea l-ar fi impresionat, dar apoi a clătinat din cap:

— Mă înțelegeți greșit, domnule doctor... dar de la cei vii nu putem spera nimic, ne lasă în singurătate...

— Și Marius trăiește, am spus eu, aproape aspru, și lui îi întinzi mâna. Ești pe un drum greșit, Miland.

— Nu, a spus el, la fel de calm și de sigur ca și mai înainte, el trăiește mai puțin decât noi toți, chiar mai puțin decât mine... el ne vine din singurătate și se duce în singurătate și chiar dacă rămâne aici, el este călătorul... și apoi adăugă... și pentru că este mai singuratic decât noi toți ceilalți, pentru că nu este legat de nimic viu, cum sunt

ceilalți, de aceea este în stare să-i scoată din singurătatea lor și să-i ducă la adevărul inimii... ei simt asta și de aceea îl urmează...

— Vasăzică asta-i totuși mântuirea lumii, am spus eu.

— Da, a spus el, nu e de-ajuns ca oamenii să se înțeleagă în adevărul ochilor și al degetelor lor, să se înțeleagă când unul spune verde și altul fierbinte, sau dacă doi ori doi fac patru, nu e de-ajuns, căci dacă nu se înțeleg și în adevărul inimii îi vor pierde pe ceilalți... și atunci nici măcar adevărul ochilor unuia nu va mai fi la fel cu al celuilalt...

— O iei prea ușor, Miland, am spus eu.

A stat din nou pe gânduri și apoi a spus:

— Am căutat mereu, domnule doctor, încă de când eram foarte tânăr. Și apoi am luat-o pe Gisson Ernestine de sus... (în vocea lui era un pic de mândrie când spunea asta)... ba poate că am făcut-o pentru că semăna atât de mult cu mamă-sa și asta trebuie să fi fost o greșeală... poate că ar fi semănat mai mult cu mamă-sa dacă aș fi luat-o numai de dragul ei și nu m-aș fi gândit la nicio asemănare...

L-am înțeles și am spus:

— Ce ai sperat, Miland?

— Comuniunea, nu numai dragostea.

Și apoi a continuat:

— N-a fost să fie... nu e niciun secret, vedeți și dumneavoastră înșivă că n-a fost să fie... poate pentru că noi, cei de jos, gândim altfel decât cei din satul de sus, dar asta nu e tot... și noi ne facem treaba, eu pe a mea, dumneavoastră pe a dumneavoastră... vedeți, domnule doctor, dacă n-aș fi deprins ceea ce am de făcut de la tata, dimineța n-aș avea putere să mă duc la câmp sau să intru în grajd... atât de singuri am ajuns că nu mai știm ce să facem cu mâinile noastre...

— Da, am spus eu.

— Și atunci a venit el... unul care nu este altfel decât mine, unul care ar putea să-mi fie frate, unul care umblă pe picioarele lui pentru că n-a mai înțeles să meargă cu picioarele astea la o treabă oarecare... și atunci a călătorit... dar el, el a rostit-o, eu, eu nici măcar n-am putut s-o gândesc... Și oriunde mă uit este la fel, oamenii își fac treaba, da, asta fac, dar o fac doar din singurătate și se urăsc din pricina singurătății lor... nici măcar nu mai vor să se apropie unii de alții, nu mai pot decât să vrea să urască...

— Miland, am spus eu, dumneata ai dorit mult să fii evlavios... asta este.

S-a uitat la mine:

— Da... dacă vreți, domnule doctor, asta e.

— Și ce spui dumneata acum sună foarte mult a dragoste creștină pentru aproape.

— Este mai mult decât dragoste, este comuniune.

— Dar la biserică te duci în fiecare duminică...

— Da, mă duc la biserică, merge și nevastă-mea... toți merg... dar nu-i de niciun folos; chiar dacă am vrea să înțelegem, tot n-am înțelege, pentru că Dumnezeu n-ar trebui s-o îngăduie, n-ar fi trebuit să îngăduie singurătatea și ura noastră... și când preotul predică mereu că ne-am lepădat de Dumnezeu, de ce a îngăduit Dumnezeu să ne lepădăm? Noi n-am făcut nimic să fie așa, ne îndeplinim obligațiile cu credință, vrem să fim evlavioși... Dumnezeu nu îngăduie? Dacă există, atunci se joacă cu noi și se joacă cu suferința noastră... dar pentru că nu poate face asta, înseamnă că nu există...

— Și atunci Marius o să aducă mântuirea?... gândește-te Miland, de o parte este biserica în toată măreția ei, iar de partea cealaltă micul Marius...

— Marius e un om ca și noi, domnule doctor, la fel de singur și chiar cu aceeași ură în el, este la fel ca și noi, el spune numai ceea ce noi gândim, pe el

îl înțelegem... dragostea creștinească noi n-o mai înțelegem, oricât am fi vrut s-o înțelegem, însă înțelegem că satul de sus și cel de jos ar trebui să urmărească același scop în loc să tragă ba hăis, ba cea și noi înțelegem că mașinile îs rele și pământu-i bun...

Mergeam lângă el, și eu în însingurarea mea, și eu în singurătatea visului meu, și eu pierdut și rătăcind pe un drum despre care știm numai că din întunecimea pântecelui mamei va duce înapoi în întunecimea pământului și totodată în singurătatea unei libertăți a voinței, poate singura semnificativă pentru această bucată de drum pe lume: să fi avut noi oare mai înainte o libertate mai mare? Dar și în singurătatea libertății mele, în libertatea asta visătoare, binele și răul mi se amestecau și nu mai știam dacă de la Marius era de așteptat o îndrumare sau o înșelăciune.

Dar Miland a spus:

— Dacă omul este rătăcit, are nevoie de o mână care să-l călăuzească pas cu pas, din piatră în piatră, are nevoie de un frate pământean...

Acum însă, în sfârșit, am putut să spun și eu:

— Prea pământean poate.

S-a oprit un moment:

— De ce?

— Miland, am spus eu, ai fost de părere că cu adevărul fierarului nu se poate face nimic serios... Ai avut dreptate, pentru că este un adevăr pământesc, ca atâtea altele... Marius, cu adevărul lui, e și el tot un adevăr pământesc, vrea să facă prea multe... vrea să facă din pământesc, din pământ, ceva divin.

Eram aproape de ogoarele lui, aproape nemulțumit a mai oprit o dată carul, se vedea că pentru el era important să lămurească lucrurile mai înainte.

— Domnule doctor, a spus el, toată viața au vrut să ne învețe să-l iubim pe Dumnezeu, ne-am silit, nu ne-a reușit, ne-a făcut prea multe greutăți... și

atunci, în loc de asta să nu iubim pământul?... ni s-a cerut să venerăm minunile sfinților... n-ar fi mai bine să venerăm minunea recoltei ce se petrece în fiecare an?... ce înseamnă pentru noi dacă ni se spune că Dumnezeu face minunea recoltei! Abia când înțelegem și venerăm însăși minunea asta cu adevărat, atunci poate că ne vom apropia din nou de cel ce a fost numit Dumnezeu...

A zâmbit puțin și a adăugat:

— Rând pe rând.

— Așa spune Marius?

— Nu, el nu spune nimic, el face.

Avea o putere de convingere aproape molipsitoare.

Totuși am spus:

— Ceva nu se potrivește, Miland, dumneata nu-l vrei pe Dumnezeu, dar pe Marius îl faci trimisul Domnului.

Mi-a pus mâna pe umăr, o mână de țăran mică și totuși grea:

— Dacă l-a trimis Dumnezeu pot să spun tot atât de puțin ca și despre felul cum face Dumnezeu recoltele... poate că cel ce îl trimite este pământul, așa cum dă la iveală recoltele... dar n-a venit fără motiv... Dumnezeu e doar un nume...

— Soarta deci?

— Poate soarta... dacă totul ar fi întâmplare, ar trebui să disperăm.

— Și soarta este doar un nume, Miland... mai ales dacă soarta ar fi să se numească Marius.

A clătinat din cap:

— Întâmplarea sau soarta, domnule doctor... dacă soarta apare în fața noastră cu chip de om, atunci nu mai este întâmplare... dacă omul se numește așa sau altfel, asta poate fi o întâmplare, dar că e aici, că a venit într-un ceas anume, asta este dincolo de întâmplare și de nume... este tocmai soarta.

Irmgard se temea pentru tatăl ei. El se încurcase în toate într-un mod ciudat de ușuratic și de nerezolvabil, oricât s-ar fi crezut de rațional. La încurcătura asta se gândea ea oare? Dar și ea însăși era încă mai strâns legată de ele! Voia ea ca prin jertfa despre care se tot pălăvrăgise să-și izbăvească tatăl? Lumea mi se părea un vis mare, comun, al tuturor celor adormiți, al tuturor celor ce trăiesc, un vis neobișnuit, cu ramificații neobișnuit de fine, cuprinzându-i pe toți cei ce dorm, ce se cred în viață și în care totuși sunt întreșute toate visele răposăților și ale celor de mult răposați. Firul visului trece de la unul la altul, acesta îl preia și așa se naște țesătura vieții. Este acesta visul lui Dumnezeu în care dormim?

— Dacă n-ar exista nimic predestinat, copiii mei ar fi și ei doar o întâmplare, a spus el.

Atunci l-am întrebat, aproape fără să vreau, deși nu aveam nimic de obiectat:

— Și Irmgard?

S-a uitat la mine surprins, apoi a spus rar:

— Irmgard este copilul meu.

— Păi Miland, dacă îl ascultă pe Marius, poate să fie periculos pentru ea... Dumneata zici că e trimis de soartă... există și nebuni trimiși de soartă.

A ridicat din umeri:

— Poate să fie și nebun, poate să fie o nebunie... dacă toți o să creadă în nebunie atunci nebunia devine rațiune... dar cu vechea rațiune nu se poate merge mai departe... și ceva din noi trebuie să spună da și atunci devine rațional de la sine.

În toate astea se ascundea ceva periculos dar și corect, se ascundea încrederea într-un instinct al omenirii, care, dus în eroare de propria-i rațiune, dibuie acum după o nouă rațiune. Nu erau aceleași motivele care mă izgoniseră din locul meu de muncă științific, mă împinseseră în singurătate și

mă făcuseră să aștept și să dau ascultare unei științe nesigure?

— Periculos sau nu, a spus el, dacă nu există hazard, dacă a fost predestinare și ea este copilul meu, atunci drumul ei este același ca și al meu și atunci ne vom întâlni și se va împlini și ceea ce am sperat odată...

Aici am intervenit:

— Fiica să fie pentru dumneata ceea ce ți-a rămas datoră mama? Și astfel drumul lui Marius să te ducă înapoi la mama Gisson?

A tras din pipă:

— E prea complicat ce spuneți, domnule doctor, mintea nu-mi este pregătită să înțeleagă... Dar dumneavoastră mai ziceți și că vreau să devin evlavios, da, asta mi-e intenția și dacă și Irmgard va fi evlavioasă, atunci ea și cu mine vom avea comuniunea...

— Presupunând că nu vom avea comuniune numai cu morții noștri, cum ai afirmat...

— Deocamdată așa este: dar după renaștere comuniunea va domni și printre cei vii.

— Renașterea, am spus eu, ciudat impresionat de cel mai magic dintre toate cuvintele pe care și le-a creat omenirea.

El continua să se ocupe de pipă, ca și cum ar fi vorbit doar de culturile de iarnă; dar ochii lui păreau strălumiți de o flacără sumbră.

Am spus ezitând:

— Renașterea este jertfa?

— Da, a spus el calm, dar cu privirea înflăcărată îndreptată spre mine, nu ne putem aștepta să câpătăm renașterea pe degeaba.

M-a cuprins o dorință neașteptată să particip și eu la această renaștere în care totuși nu credeam și care mi se părea absurdă și periculoasă, era ca și cum liniștea din jurul nostru s-ar fi transformat într-un uragan solar, plin de tunete tăcute și am spus:

— Renașterea este moartea.

— Da, a spus el, atunci moartea este renașterea; sămânță sau recoltă, amândouă sunt moartea și amândouă viața.

Aș fi putut să-i răspund câte ceva, aș fi putut să spun că metaforele nu sunt încă cunoștințe, aș fi putut să spun că moartea noastră este mai puternică decât orice metaforă și că știința noastră despre metaforă ar trebui să depășească metafora, să pătrundă sub metaforă pentru ca moartea noastră să devină realitatea care este, moartea noastră să devină moartea adevărată spre care năzuim, pe care o sperăm; toate astea aș fi putut să i le spun, ba încă și mai multe, dar mai puternică decât gândirea mea era atracția spre poarta întunecată a renașterii, spre moartea pământească și renașterea pământească și dacă în clipa asta s-ar fi căscat sânul pământului ca să cobor în întunecimea lui, acolo unde este focul sau aurul, ca să trec prin beznă spre moarte sau să pot reînvia în lumina renăscută, aș fi făcut-o. Și în timp ce eu, desigur cam descumpănit, deveneam conștient de toate astea, m-a izbit pe neașteptate întrebarea lui:

— Credeți în Dumnezeu, domnule doctor?

— Nu știu... am spus eu, acum nu știu.

— Ba știți, a spus el.

— Știu numai că mă încred în minunea singurătății mele, în acea minune adânc cufundată în mine și care mă face să văd și să înțeleg... dar cine a cufundat-o în mine nu sunt în stare să spun, știu doar că e în mine, că e aici, fie că se numește suflet sau cum s-o numi, știu că puterea ei miraculoasă de a vedea este mai mare decât tot ce am văzut, mai mare decât minunea coacerii recoltei pământești și că fiind cufundată în mine de când m-am născut se poate înălța din nou din mine, într-acolo de unde a venit... unde, nu știu...

— Da, a spus el mulțumit, sămânța este îngropată și se înalță spre renaștere crescând... este același lucru...

Și mulțumit și-a îndemnat caii „diii”, căruța a zdrăngănit și a scârțâit, am mers tăcuți în urma ei și în câteva minute am ajuns la ogorul lui.

Aș fi putut să mă întorc imediat, dar pentru că tot eram acolo trebuia s-o salut și pe țărancă. Probabil că odată cu lăsarea serii se odihnise și îl așteptase pe țăran pentru că acum, după ce am ajuns, și-a reluat lucrul – mai rămăsese de încărcat o căruță de ovăz depozitat pe o mică movilă care, înconjurată de un șir de tufe dese, mărginea câmpul pe o parte. Erau acolo țărancă și argatul Andreas, iar dintre copii fiul mai mare și Cecilia.

În timp ce am salutat-o pe femeie și m-am așezat lângă ea, țăranul a ridicat plugul din căruță cu ajutorul argatului, apoi a desfăcut din cârlige hulubele transversale fără le scoată de la gâtul cailor, i-a dus în fața plugului și a fixat din nou hulubele în suportul lor. După ce s-au întâmplat toate astea, au venit lângă noi ca să-și primească cina.

Nevasta lui Miland ședea ca un bărbat, cu picioarele întinse și puțin desfăcute și cu halatul de stambă boțit între picioare, iar pantofii negri grosolani își arătau tălpile cu ținte. Se ținea țeapănă, îndoită exact în unghi drept, nimic nu atenua rigiditatea osoasă, nici chiar bluza puțin deschisă din timpul lucrului. Aveam permanent impresia că femeia asta voia să facă intenționat în ciudă bărbatului arătându-se pe cât posibil mai nefeminină. Când în dantura ei puternică și frumoasă, izbitor de asemănătoare cu a mamei Gisson, i s-a cariat un dinte, a trebuit să-mi dau multă osteneală până să o conving să-l tratez și să-i pun o coroană de aur; voia numai să i-l extrag – nu conta că rămâne știrbă.

Miland pusese stăpânire pe Cecilia, ca de obicei; stătea în fața noastră, ținea fetița strâns lipită de el și împărțea cu ea pâinea de seară. Argatul Andreas se ghemuise lângă noi și își tăia pâinea ținând-o între genunchi. Apoi Andreas a spus:

— Domnule doctor, lui Wetchy, vecinul dumneavoastră, i se ia casa.

Pentru mine era ceva nou.

— Nu știu nimic, am spus eu, ce poveste o mai fi și asta?

L-am privit pe Miland întrebător:

— Numai comuna poate să i-o ia și, după câte știu, nu există încă nicio astfel de cerere depusă la Consiliul comunal.

Miland era în mod vizibil neplăcut impresionat:

— Păi, se pare că în curând va depune o cerere Krimuss... așa l-a învățat Wenzel. Nu cred că e ceva serios.

Am sărit ca ars:

— Și în spate e Marius.

Miland a clătinat din cap:

— Știe foarte bine că dumneavoastră și cu mine și tot satul de sus vom vota împotriva, mai rămân doar Lax, Krimuss și Selbänder și chiar dacă primarul ar vota pentru, tot nu s-ar aproba.

Firește că aș fi votat contra, la fel și Miland. Dar brusc a trebuit să-mi pun întrebarea dacă aș face-o într-adevăr. O întrebare absurdă, desigur, și ca s-o înăbuș am spus:

— Țasta e adevărul inimii în care trebuie să se regăsească satul de sus cu satul de jos?

Și Miland care părea să-mi ghicească gândurile, sau pur și simplu pentru că erau la fel cu ale lui, a ridicat din umeri:

— De fapt agentul ăsta comercial n-are ce căuta într-un sat, printre țărani.

Orice țaran îl disprețuiește pe comerciantul neproductiv. Dar dacă acum se spunea atât de categoric asta se trăgea de la Marius. Bănuiala mea că ar putea să fie un propagandist comunist care instigă împotriva muncii neproductive, demne de dispreț, a câștigat din nou teren, dar uimitor era că începusem să împărtășesc acest dispreț. Dar nu voiam să recunosc și atunci am spus:

— În orice caz, e de folos peste tot în sat.

— O face pe degeaba? a întrebat cu toată neamabilitatea nevasta lui Miland.

M-am înfuriat:

— Să lucreze numai pe degeaba, lele Miland? Când v-a instalat radioul era toată lumea foarte mulțumită, și dumneata la fel.

— A și costat o grămadă de bani.

Totuși, Miland, care ținea copilul lipit de el și se gândea poate că o am la mine pe micuța Roza, a încercat s-o îmbuneze:

— În fond, este un om foarte cuminte.

— Dumnezeule din cer, dar atunci de ce îi permite Marius al vostru lui Wenzel să ridice tot satul contra bietului om de sus?... Faceți ceva să înceteze!

— Câtă vreme încă n-a început revolta, nu poate fi nimeni acuzat, a răspuns Miland foarte hotărât.

Apoi s-a apropiat de mine:

— Domnule doctor, sincer vorbind... îl iubiți pe Wetchy?

— Nici vorbă... dar e sigur că nevastă-sa îl iubește și că el o iubește pe ea și pe copii... și că nu e îngăduit să îi faci nimănui în mod inutil viața mai grea decât, oricum, este... sau vrei să pui să plătească toți cei pe care nu-i iubești?

Mi-a pus din nou mâna pe braț:

— Ați luat la dumneavoastră fetița lui Wetchy deși n-o iubiți, domnule doctor, și eu probabil că aș face la fel dacă s-ar ivi ocazia... dar de moartea băiatului, dacă ar fi să fie, nu-l puteți feri... poți să-ți ajuți pe semenul dar soarta nu i-o poți schimba...

— Acum a ajuns și Wenzel să fie soarta, Miland? Dacă nu-l iubesc pe Wetchy, atunci pe Wenzel îl iubesc și mai puțin...

Mi-a venit să râd.

— Nu, hotărî Miland, știa mai bine ca mine cum stau lucrurile și de aceea trebuia să-i dau dreptate, în realitate îl preferați pe Wenzel.

Acum s-a auzit și Andreas:

— La drept vorbind, asta nici nu-i muncă; agentul umblă de colo până colo și le trăncănește oamenilor vrute și nevrute...

Nu, aici nu era nimic de făcut. Jocul era deja prea strâns. Chiar și bătrânului Andreas regulile jocului îi intraseră în cap, iar puștii ascultau de comenzile lui Wenzel. Și eu însumi? Nu eram prins și eu? Nu nimerisem și eu în zăpăceala acestui vis? Cu siguranță, era doar o nouă fază a somnului în care apărea această mică lume de aici. Dar nu constau cele mai multe revoluții în aceea că omul adormit se întoarce de pe partea dreaptă pe cealaltă, sau invers, că inspiră de două-trei ori, ba mai și oftează și apoi își visează mai departe visul deșteptării? Și chiar știința despre vis este vis, este visul și somnul la al cărui început și sfârșit se află știința și care este fără de-nceput și de sfârșit.

Cu behăitul lui răutăcios, de bătrân, Andreas a spus:

— E drept să-l dea afară.

Nevasta lui Miland râdea. În astfel de împrejurări știa să râdă; chiar dacă îmi dădea satisfacție că atunci lucrarea mea, coroana de aur din gura ei devenea vizibilă, împrejurările rămâneau nefaste: oamenii se sileau zadarnic să ajungă la cunoaștere, rămâneau agățați de câte un gând, nu se puteau desprinde, trăgeau de el și până la urmă, din neajutorare, din disperare, din buimăceala somnului își făceau rău unii altora și în felul ăsta chiar și blajinul Andreas devenise deodată un dușman al agentului Wetchy, al unui individ care nu-i făcuse niciodată vreun rău și asta o făcea pe femeie să râdă. Pentru că era o femeie isteță, care înțelegea multe dar se asprise, era blocată în asprimea ei și orice om dur se bucură de neajutorarea celorlalți: prin asta duritatea lui este justificată.

— Păi eu am alte concepții despre dreptate, am spus și m-am ridicat.

Pauza de seară se sfârșise.

— Putem să fim vreodată drepti fără comuniune? a spus Miland care încă mai stătea în fața noastră cu copilul.

— Putem să fim vreodată evlavioși fără dreptate? am întrebat la rândul meu.

A zâmbit:

— Credința are nevoie de dreptate, dar ea însăși trebuie să fie uneori nedreaptă.

Era corect? Era greșit? Nu mai știam. Totuși am spus:

— Ascultă, Miland, astea sunt chichițe scornite anume ca să acopere josniciile care se comit împotriva bietului Wetchy.

Mi-a întins mâna:

— Nu, domnule doctor... doar știți ce vreau să spun.

Apoi s-a dus la plugul lui.

După ce lăsasem în urmă grupul, am auzit vocea limpede și curată a Ceciliei cântând în liniștea asfințitului:

*Pe negustori și pe
agenți îi blestemăm*

*Căci ei ne necinstesc
glia.*

*Noi tinerii ținem
viitorul în mâini.*

Cântecul copilului a amuțit în spatele meu, l-am mai auzit pe Miland îndemnându-și caii și un zgomot de lemn lovit, apoi, în liniștea care mă înconjura am auzit desăvârșit de limpede cuvântul: Dumnezeu. Poate că fusese doar un suspin, un „Doamne”, o suflare care încremenise în audibil, în audibilitatea unei voci lăuntrice care striga după consolare, pentru că o invadase dezordinea singurătății, poate că era gândul renașterii care făcuse să izbucnească în mine acest cuvânt. Nu era oare toată fuga mea din oraș o încercare de a găsi o astfel de renaștere? Dorința mea de a ajunge la o

știință a totalității vieții, dorința mea de a-i depăși granițele extreme, nu a fost o astfel de încercare? Mare este știința mamei Gisson în ceea ce privește cele pământești și adâncurile pământului, iar cel din urmă abis al sufletului este insondabil de adânc, dar infinitul, care este întotdeauna numai un mai departe, tot mai departe, ceva indescriptibil, ceva de neconceput, ar rămâne de necuprins, fără totalitate inteligibilă, dacă deasupra lui nu s-ar afla un supra-infinit, un supra-necuprins care îl include și îl întregește: Dumnezeu. Nicio gândire individuală nu poate concepe supra-infinitul, gândirea nu se apropie nici măcar de infinit, în milioane de ani, generație după generație, trebuia să sporească presimțirea lui, din tatonările și erorile cele mai terestre și mai stângace ar fi trebuit să se nască imaginea depărtată, mereu schimbată, mereu mai desăvârșită și totuși din primul moment prezentă, de când omul se simțise om și își căpătase chipul de om, dorul lui și amintirea lui, amintirea din milioane de ani, amintirea milioaneilor de generații de atunci, încă de necuprins și poate doar o bănuială a inimii crescută dintr-o renaștere treptată care tinde către el ca să întărească imaginea amintirii visului, să o rețină prin rituri și faptă, să poată exprima inexprimabilul și inimaginabilul: Dumnezeu. Cât de profundă este tentația de a-l coborî la terestru și inteligibil, de a-l rechema în forme pământești, de a înălța pământul însuși ca ființă a Lui, de a înțelege adevărul ochilor și al degetelor drept adevărul Lui! Și eu, care nu cutesc să pronunț cuvântul Dumnezeu, pentru că știința mea a rămas prea mică, amintirea mea prea slabă, dorința mea prea omenească, eu, care simțeam în jurul meu decăderea, în frica mea de decădere ce sălășluiește în fiecare om, în singurătatea și tăcerea din jur, firește că n-aveam altă ieșire decât acel suspin care mă învăluisse ca un glas al inimii. Nu se putea să fi

fost o simplă întâmplare că am luat drumul înapoi pe ulița bisericii.

Grădinița din fața parohiei era acum plină de dalii, se înșirau pe lângă gard în toate culorile, dar în rondul din mijloc preotul își plantase trandafirii ca să-i aibă în fața ochilor și să-i poată admira în tihnă când șade pe banca de lângă zid. Tocmai începuse să-i ude. Oprindu-mă la portiță, l-am salutat.

Mi-a răspuns cu un semn din cap, pentru că evita să pună jos vasul cu apă greu și apoi să fie nevoit să-l mai ridice încă o dată. Apa curgea din stropitoare încet și pașnic, cu un ușor avânt, și din pământul care se închidea la culoare în jurul tulpinilor se înălța o adiere ușoară de mireasmă umedă, se amesteca în uscăciunea calmă a serii a cărei lumină, acum aurie, se armoniza cu galbenul și roșul trandafirilor, ai celor galbeni, complet înfloriți, de pe o tulpină și a celor mai mici, roșii, de pe cealaltă.

A vărsat și ce mai rămăsese în vas, arcele fine de apă s-au unit într-un pârâiaș lat și lent care, înainte de a se infiltra în pământ, a mai făcut încă o băltoacă între straturi și după ce s-a scurs ultima picătură a pus deoparte stropitoarea ușurată și s-a apropiat de mine.

— Frumoși sunt trandafirii, Sfinția Ta.

Pe fața lui strâmbă a apărut un zâmbet:

— Dar și daliile, domnule doctor.

Avea dreptate.

Fără să vreau, căutam mereu cu ochii fularul gros deasupra căruia obișnuia să se ivească fața asta în timpul iernii; nu mi-l puteam închipui deloc altfel, nici chiar atunci când, ca acum, era în cămașă și din vesta deschisă îi ieșea pieptarul jerpelit de tafta neagră.

I-am spus că îl invidiez pentru trandafirii lui, eu n-am deloc, și el m-a invitat să-i miros de aproape; seara răspândeau cel mai puternic parfum. Am intrat în grădiniță și acolo era micul teritoriu

binecunoscut al parfumului din jurul tufelor, o mică, dulce, viață sfântă și iar mi s-a părut că nici credința preotului nu o depășea.

El își freca brațele subțiri care se șteau din mânecile prea scurte ale cămășii peticite; stropitorile fuseseră grele.

— Da, florile, a spus el și era transfigurat de o slabă lumină lăuntrică.

Dar apoi a fost de părere că încă n-a terminat de stropit și s-a scuzat că mai umple vasele încă o dată. L-am rugat să-mi permită să-l ajut și astfel am luat fiecare o stropitoare din al cărei interior brut adia răcoare și le-am dus în curte, la pompă. M-am opintit în manivela de lemn lustruită de nenumărate mâini, preotul ținea vasul dedesubt și după câteva smucituri a sosit primul jet de apă bubuind în tablă. Apoi am insistat să duc eu afară amândouă vasele, pentru echilibru, și a acceptat să ajut la stropit, urmărit cu atenție de omul lui Dumnezeu dacă o fac cum trebuie.

După ce am fost gata, a oftat.

— Care-i necazul, domnule părinte? Din nou reparațiile la biserică?

A încuviințat din cap bucuros că l-am înțeles.

— Domnule doctor, aduceți vorba despre asta în Consiliul comunal, singur nu mă descurc... și cu Lax n-am niciun spor.

— Mda, Sfinția Ta, dacă am avea în spate oamenii din satul de sus, poate că ar merge... dar știți prea bine că ei vor vota cu Lax, fără excepție, pentru că nu este biserica lor și au de făcut un drum prea lung.

— Mereu dezbinarea asta, poate că de-acum o să fie altfel, dar-ar Domnul.

Ce trebuia să fie acum altfel? Ce spera el?

Se uita amărât peste drum, spre biserică. Până la înălțimea omului tencuiala căzuse din cauza igrasiei dar, spre uimirea mea, am observat că partea dintre turn și ușa bisericii fusese reparată.

— Asta?... asta mi-a reparat-o Johanni, din bunăvoință.

— Vedeți, domnule părinte, mai sunt și oi albe.

A mai chicotit odată cu râsul lui hârâit, de insectă:

— Da, dar numai pentru contraserviciu.

— Și în ce a constat?

— A trebuit să-i sfîțesc medalioanele de cositor... pentru vite.

Aha, medalioanele de cositor care se agață deseori pe-aici pe lângă talangă, ca numărul de la zgarda câinilor și care împodobesc și hamurile cailor.

— Și asta n-a ajuns decât până la ușă?

— Da, din păcate...

Părea că tot ce se petrece în afara celor câteva tufe de trandafiri trebuia să devină pentru el o meschină grijă mecanică; lumea lui avea un miez viu minuscul și în jurul lui nimic altceva decât un pic de încâlceală mizerabilă, seacă, neînsemnată și totuși în el trebuia adăpostit un întreg suflet de om, cu toată tensiunea lui, ajungând de la păgânism și până la credință și divinitate și mi se părea că preotul Rumbold avea înăuntrul lui o gospodărie, ce-i drept săracăcioasă, dar de fapt complicată. Numai că, desigur, toți o avem așa.

— Păi da, Sfinția Ta, dac-ar fi mereu medalioane de sfîțit, ar fi mai simplu... pentru predica de duminică țăranii nu plătesc cu plăcere, e o afacere, care nu prea merge strună...

— Poate că acum o să fie mai bine.

Din nou speranța asta ciudată.

— Zău?

— Da, a venit un om, îl cheamă Marius... și de-acum o să fie din nou medalioane de cositor.

A observat uimirea de pe fața mea:

— Pentru binele bisericii se poate accepta o mică superstiție, este o superstiție evlavioasă.

Am pufnit în răs.

— Ei, superstiția asta nu mi se pare absolut evlavioasă.

S-a speriat:

— E chiar atât de grav, domnule doctor?... n-aș fi crezut...

— Ia-o cum vrei, Sfinția Ta... nu știu ce vi s-a spus...

— Că, Dumnezeu mă ierte, vor să se închine diavolului din pământ.

— Ei, nu tocmai diavolului, dar poate pământului, sau cam așa ceva...

— Doamne Dumnezeule, dar asta-i nebunie curată, e o batjocură față de orice rațiune... ăla-i dement!

Într-un fel ciudat m-am simțit îndemnat să-l apăr pe Marius:

— Dacă o face numai unul, e demență, dacă o fac toți, e rațiune și invers, așa stau lucrurile.

— Nu, nu, s-a apărut el, nu huliți, chiar dacă toți s-ar opune adevărului etern, acesta rămâne totuși sfânt și etern.

— Da, domnule părinte, e drept... dar lumea a trecut de atâtea ori prin nebunie ca să mai înainteze o bucațică pe calea rațiunii... unde a fost rațiunea când a izbucnit demența războiului? Și totuși a părut rațional să ne ducem pe front... Lumea pică mereu în irațional pentru că s-a plictisit de rațiunea ei...

S-a uitat la mine consternat:

— Dar, domnule doctor, asta s-a întâmplat numai pentru că oamenii nu vor să recunoască adevărurile eterne... porunca iubirii pentru aproape ne-ar fi ferit de orice nenorociri...

N-aveam deloc chef să-l chinui, dar eram sincer pornit împotriva rațiunii. Și cu toate că știam că arabii au ars biblioteca din Alexandria și apoi s-au reîntors la lumea elenă și deși știam că nobilimea occidentală a făcut prăpăd în universitățile maure fără să poată împiedica întreaga Europă să fie fecundată de acestea și cu toate că știam că există

un adevăr la fel de ferm ca și doi ori doi fac patru, am spus:

— Există pacienți care procedează corect în mod instinctiv, simt ce le trebuie și alții care fac exact pe dos, deși nu există niciunul care să nu creadă că își face bine, chiar dacă se omoară... așa și cu omenirea, ea trebuie să cadă mereu în irațional și câteodată a făcut tocmai ce trebuia, cel puțin până acum încă nu s-a sinucis...

— Dar nici mult nu mai are, a declarat curajos grădinarul.

— Da, așa este, dacă disprețuiește în continuare medicamentul revelației. Prin ea a luat ființă medicul – întru Domnul Nostru Iisus Hristos – și dacă se încredințează mâinii Lui nu mai trebuie să cadă în irațional.

— Sfinția Ta, am spus eu devenind serios, poate că învățătura este încă prea mare pentru om, rațiunea lui are prea multe spărturi și crăpături încă de la nașterea ei și oricât de des ar fi astupate rămân încă destule care se redeschid și dau la iveală nebunia... va mai trece încă mult timp până să dispară toate spărturile nebuniei... Gândiți-vă, omul este singur și solitarii înnebunesc ușor.

Ținea aplecat capul strâmb așezat și se gândea.

Apoi a spus:

— Nu, omul n-ar trebui să fie singur dacă ar accepta învățătura și ea nu este prea grea pentru el, au înțeles-o chiar și pescarii din Galileea... dar ea este prea blândă pentru el, pentru că el n-a fost încă niciodată în stare să-și îmblânzească sălbăticia.

— Da, domnule părinte, am râs eu, aici aveți dreptate, ar trebui mai întâi să învețe toți să iubească florile și să le îngrijească.

— Păi, nu-i adevărat? a răspuns el bucuros.

Apoi a spus:

— Să dea Dumnezeu ca și încurcătura cu omul ăsta, cu Marius, să nu fie decât așa, un ocoliș, ca și acela despre care ați vorbit mai înainte.

— Ce fel de ocoliș, Sfinția Ta?
— Păi, unul care duce la mântuire.
— Da, să dea Dumnezeu, Sfinția Ta, am spus eu și i-am întins mâna de bun rămas.
— Domnul cu tine, a spus el.

Am urcat încet pe munte. Soarele se pregătea să dispară în spatele decorului plat al munților. Toată valea devenise gri-deschis, de parcă ar fi curs la vale un fum transparent care peste zi stătuse agățat de povârnișuri ca să facă și aici toate formele peisajului plate și decolorate: dealurile și pajiștile se contopeau, denivelările terenului se nivelau și limita dintre pădure și stâncă era de nerecunoscut. Numai în apropierea mea pajiștile și copacii mai erau verzi, o insulă verde cu contururi estompate prin care treceam și care mă însoțea. Dar după ce soarele s-a scufundat complet și doar o vagă fâșie străină de toamnă mai dădea de știre despre plecarea lui, reapăreau din nou pretutindeni umbrele amurgului și formau din nou toate formele naturii: crăpăturile și spărturile stâncilor reapăreau și deveneau de două ori mai adânci, hornurile și prăpăstiile munților se deschideau din nou, pe povârnișuri pășunile decupate din pădure erau din nou vizibile și pătura uriașă a pădurii era imprimată pe toată mărimea ei cu conurile brazilor care se detașau, coroană de coroană, mai negricioase pe verde, devenind tot mai întunecate și mai negre.

Pădurea în care am intrat era mai sălbatică și mai sumbră decât vesela grădină a preotului, mai sălbatic decât mireasma dulce a trandafirilor era mirosul rășinii, al mușchilor și al putregaiului și m-a năpădit frica pentru Irmgard. Inevitabil este visul singurătății de care suntem legați, de nedescurcat ca și aproape infinita încrângătură a pădurii de deasupra mea, prin care în întunecimea drumului meu mai pătrundea seninul cerului de seară. Un cocoș de munte și-a luat zborul cu băți grele din aripi și când, ca să scurtez drumul, am

traversat un luminiș, un căprior și doi iezi au
zvâcnit în salturi silențioase. Apoi s-a făcut liniște,
tot mai liniște. Am încercat să spun „Dumnezeu”,
destul de tare, dar pădurea nu mi-a răspuns.

XII

Dacă tensiunea ciudată care plana asupra satului s-ar fi descărcat la hramul bisericii, nu m-aș fi mirat. O încăierare zdravănă cu ocazia sărbătorii ar fi curățat poate atmosfera. Dar revoluțiile prezise nu au loc, pe vreme rea chiar deloc. De dimineață credeam chiar că va ploua cât ține sfeștania, atât de mult se înstăpânise apa în lumea lui septembrie. Pădurea din jurul casei mele se topise într-un voal de ploaie; acoperit de apa ce curgea pe el, lemnul copacilor părea obosit și gata să putrezească, mușchiul alb de pe crengi se unise cu ceața, iar ceața, care se lăsa tot mai deasă, era ca mușchiul alb, o zăpadă care încă nu-i zăpadă, dar care încremenind se topește iar. Pe sârmele rețelelor electrice care duc acasă atârna picătură lângă picătură și din când în când un șir întreg de picături se punea în mișcare ca să curgă în jos, pe fir, până la stâlpul următor. Mai târziu, când am plecat și am ieșit din pădure, n-am putut distinge nici măcar primele case din satul de sus; totul era învăluit în gri, vedeam doar o bucată din pajiștea de pe coasta de lângă mine și la marginea ei un mesteacăn verde-deschis în ceața albă.

Trapp ba se pierdea în ceață, ba reapărea. Când alerga la hotarul ceții nu i se vedeau picioarele, era o barcă ce alunecă, înoată, deosebit de animată, iar ceața era îngreunată cu tristețe.

Dar apoi ploaia s-a oprit ezitând, norii s-au mai înălțat puțin, ca să dea oarecare libertate de mișcare oamenilor pregătiți pentru hram și când am ajuns jos – liturghia se terminase – serbarea era în plină desfășurare. Între capătul uliței bisericii și han, pe ambele părți ale drumului, se aflau tarabe acoperite cu prelate unde se ofereau mărfuri ieftine, ieftine și totuși cu prețuri exagerate, pentru că țăranul nu are nicio posibilitate de comparație. Satul de sus era numeros reprezentat; era de față

Suck cu băieții lui, timp de o clipă am zărit-o și pe Irmgard zgâindu-se la inimile de pe o tarabă cu turtă dulce. Pe Marius însă nu l-am putut descoperi. Răsunau goarneau copiiilor și pașii târșâiți ai mulțimii care înainta agale de-a lungul tarabelor, cu cizmele murdare, cu pantalonii și ciorapii stropiți cu noroi, fără să-i pese de băltoace și plină de o veselie greoaie.

Era și Wenzel acolo, cu puștani adunați în jurul lui. Când m-a văzut, a zâmbit și m-a salutat militărește. A dat comanda:

— Gardă, pentru onor!

Câțiva dintre ei și-au bătut călcâiele improșcând apa din băltoace. Ceilalți au râs.

Wenzel i-a admonestat cu voce sonoră:

— Nu-i nimic de râs... am spus: pentru onor!

Au rânjit, dar cei mai mulți dintre ei s-au hotărât totuși să ia poziție de drepți.

Și atunci s-a întâmplat ceva ciudat: eu, ca vechi soldat, am salutat de asemenea militărește.

— Vă place, domnule doctor? a întrebat el sincer.

Se părea că a uitat episodul de la Galeria Piticilor; dar și eu aproape că îl uitasem.

L-am măsurat din ochi; abia dacă le ajungea grenadierilor lui până la piept și cu tot caraghioslăcul pantalonilor de sport prea mari, omulețul ăsta arăta de-a dreptul neliniștitor. Oricum, mi-am păstrat calmul:

— Ați înnebunit, l-am întrebat, vă jucați de-a parada la biserică?

Răspunsul a fost surprinzător:

— Domnule doctor, câțiva oameni trebuie pregătiți pentru serviciul sanitar.

Krimuss s-a apropiat și el dintr-un grup de țărani bătrâni:

— Astăzi vă plătesc eu câte-o bere...

— Trăiască patronul! a comandat generalul.

— Trăiască! au răspuns oamenii lui.

— Trăiască, trăiască! a răcnit Wenzel.

— De trei ori trăiască! a răspuns ceata.

Krimuss face, pe cât îi este cu putință, o față flată, dar în realitate îi vine acru pentru că butoiul cu bere pică rău la zgârcenia lui: știam asta, dar în nu știu ce ungher al gândirii mele aprobam comportarea lui, poate și pentru că își înfrânsese atât de mult zgârcenia.

Nu departe de noi era o tejghea cu țesături. Acolo am văzut-o pe Agata; negustorul măsură pentru ea niște pânză și mi-am dat seama că nu-i dădea nicio atenție lui Peter care era printre cei aflați sub comanda militară a lui Wenzel. Unde era apropierea care unise altădată cele două ființe omenști? Mai plutea ea oare în aer între ei? Dispăruse? Fugise din nou în infinit dorul, venit din infinit, în drum spre infinit, cel ce-i năpădește pe oameni, ca să poată trăi, evadase el din nou în infinit?

Krimuss, de lângă mine, a spus:

— Buni băieți.

Mi-am revenit:

— E ziua ta de naștere, Krimuss, te felicit...

Plin de demnitate, a pășit împreună cu mine prin cercul admiratorilor săi:

— Trebuie să le ofer băieților ceva, acum când vor să lucreze pe gratis în mină...

De lanțul ceasului său atârna o semilună mică de argint, lucrare veche de artizanat țărănesc. Pe poligonul de lângă sat au început să pocnească puștile.

— Da, am zis eu cam automat, Galeria Piticilor.

S-a uitat la mine răutăcios:

— Știu... fără dumneavoastră, domnule doctor, s-ar fi sfârșit altfel, poate că am fi scos deja...

— Ce?

— Aurul... de ce țineți parte satului de sus?

N-am răspuns; m-am gândit la mama Gisson și ăsta n-ar fi fost un răspuns.

A continuat:

— Nici noi, cei de aici, nu suntem nebuni... mai degrabă sunt nebuni ei, cu muntele lor... comuna are drepturile de explorare și trebuie să le folosească...

— Marius, am spus eu și m-am surprins referindu-mă la nebunul de Marius, Marius e și el contra scormonelii după aur...

Lax se apropiase de noi, înalt, gras, arțăgos; râdea.

— Marius?... și pe el îl câștigăm...

— Ăla mic e mai bun decât Marius, s-a aprins Krimuss încordându-și brațul cu pumnul strâns, ca să arate puterea mușchilor lui Wenzel, Marius se potrivește cu Miland...

— Da, zice Lax, da, Miland... dacă n-ar fi el am avea majoritatea în Consiliul comunal... dar pentru că a luat-o pe una din satul de sus și nu e-n stare să aibă o voință a lui, comuna o să piardă drepturile de explorare...

A trebuit să-mi apăr prietenul:

— Miland știe ce vrea...

— Vrea să ajungă primar, a fost de părere Lax, asta-i tot; dacă ar merge cu noi, s-ar putea să fie... din partea mea de ce nu... dar așa, trebuie să fie altul în Consiliul comunal, n-am ce-i face...

Krimuss se juca nervos cu lanțul de la ceas:

— Ce nu scoatem noi, scoate altul... și ne ia în râs când murim...

Cu mâna lui mare, Lax l-a bătut pe umăr:

— Dacă Krimuss are aurul, nu mai moare niciodată... așa e el!

Krimuss a zâmbit, aproape recunoscător, apoi a spus cu convingere:

— Da.

Cine posedă deja Lumea de Dincolo aici pe pământ, sigur că nu mai trebuie să moară.

— Dacă stau și mă gândesc bine, filosofează Lax, fiecăruia îi trebuie ceva care să-l ferească de moarte... lui Krimuss trebuie să i se facă rost de aur, iar mie să-mi băgați o fată-n așternut, dom'le

doctor, când o veni vremea... ăsta-i leacul ca să nu mor... mai bun ca medicamentele dumneavoastră, dom'le doctor.

Chiar și pe omul ăsta violent îl preocupa moartea. Dar apoi a spus:

— Veniți cu mine la concursul de tras la țintă, dom'le doctor? După aceea plec imediat...

Ajunsesem la han.

— Nu, am spus eu, nu mă pun cu dumneata la tragere, Lax, dar ai grijă să nu-mi aduci astăzi niciun mort... cu aurul tău ești în stare să provoci o încăierare de toată frumusețea.

— N-aveți grijă, a răspuns el, băieții sunt disciplinați.

Dar Krirauss a spus:

— Le dau astăzi bere, pentru că trebuie să intre în mină... acolo stă moartea, le trebuie curaj...

— Zău, am spus eu, ai și văzut-o cum stă acolo?

— Da, a răspuns el, am fost înăuntru când eram mic și am văzut-o.

Cât de adânc trebuie să te cufunzi într-o viață ca să o poți cuprinde! În care străfund al uitării zace totuși viața asta și cât de departe trebuie trimisă înapoi amintirea! Și totuși viața este o unitate și nașterea și moartea sunt atât de apropiate încât muribundul poate cuprinde toată viața dintr-o singură suflare! Krimuss aproape că se cuprindea pe sine, toate tindeau deja în el să lege începutul cu sfârșitul și a spus:

— Acolo o să stau.

— Poți sta și la cârciumă, a spus Lax și l-a împins pe ușă.

Eu însă m-am dus la cabinet.

Hramul bisericii era o sărbătoare la care lumea venită din gospodării mai depărtate nu face numai tot felul de cumpărături, ci se ocupă și de problemele medicale. De data asta, a durat deci mai mult decât de obicei și când, în sfârșit, am putut părăsi cabinetul se făcuse târziu. Când am ieșit în gang, tocmai răsuna în toată casa comanda

„adunarea!” și a continuat să se audă bine și jos în cârciumă.

M-am uitat în curte. Sub castanul cu frunzișul atârând deja obosit de toamnă, Wenzel, cocoțat pe un scaun, suna semnalul. Băieții ieșeau din cârciumă sau din latrina care se găsea în curte, unde își mai făcuseră repede treaba, veneau încet și duhnind a bere, unii deja pe două cărări, câțiva mai încercau să joace fotbal cu castanele plesnite, căzute din pom, dar în cele din urmă s-au încolonat toți în formație.

— Mișcați, mișcați, îi îndemna generalul pe ultimii codași.

După toate astea a urmat:

— Drepti... Strângeți rândurile... alinierea.

Nu mai erau paisprezece, ca atunci la Galeria Piticilor; numărul lor crescuse cam la vreo treizeci și, spre uimirea mea, am văzut printre ei și băieți din satul de sus. La ușa verandei de sticlă care dădea în curte se aflau spectatorii, printre ei și protectorul lor, Krimuss. Lax lipsea, sigur că era pe poligonul de tragere, dar Sabest și soția erau prezenți; el își trecuse brațul pe după umerii ei și era evident mulțumit că Peter se comporta atât de disciplinat în companie.

Generalul, cocoțat pe scaun, a dat feței lui viciene o expresie calmă și severă și și-a trecut în revistă oamenii de încredere. Brusc însă a sărit jos, s-a repezit la unul dintre soldați și i-a pocnit – a trebuit să se întindă mult în sus – o palmă zdravănă:

— Încheie-te la pantaloni înainte să intri în serviciu, a răcnit la el.

Spectatorii râdeau. Mă așteptasem ca vlăjganul să se înfurie și să-l doboare pe omuleț. Nimic. Și-a încheiat pantalonii și Wenzel s-a cocoțat din nou pe scaun.

— Așa, a spus el, acum știți că mărsăluim la poligonul de trageri și că acolo trebuie să depuneți

jurământul de onoare în fața întregii populații a țării... atenție... formați rânduri de câte patru...

S-a executat. Aveau acum chiar și un toboșar care luase poziție regulamentară în flancul drept al rândului al treilea. Mi-a venit un chef ciudat să mășăluiesc și eu cu ei: oare nu-i adevărat că mersul în cadență îl poate smulge pe om din visul său neajutorat?

Apoi Wenzel și-a părăsit definitiv poziția de pe scaun, s-a postat în fruntea companiei și au mășăluit afară din curte intonând cântecul lor:

*Suntem bărbați, nu
băieți...*

Am intrat în cârciumă tocmai când spectatorii năvăleau acolo. Nu mai era multă lume înăuntru, cei mai mulți erau afară, pe poligonul de tragere. Aerați erau încărcat cu nori groși de tutun, plini de duhoarea acră a transpirației și a mirosului de bere. Pluto, leonbergerul, s-a ridicat încet și moale ca să-și frece coastele de picioarele mele și să-și așeze capul sub mâna mea să-l scarpin.

Sabest, cu inevitabila țigară în gură, spunea:

— Asta încă-i o toamnă frumoasă, domnule doctor.

— Da' mie nu mi se pare, am fost eu de părere privind afară pe fereastră.

Își încerca, așa cum făcea de obicei, tăișul cuțitului lung cu buricul degetului mare:

— Nu vremea, dom' doctor, nu, ci ce-o să vină...

— Bună ziua, dom' doctor, se auzi de la o masă prin fumul de tutun.

Era vocea tărăgănată a lui Mathias-Munteanul.

— Ce cauți aici, Mathias? Cum rămâne cu concursul de tir?

Râdea:

— Acu' nu mai merită... s-ar putea să greșesc o-mpușcătură... aia care nu m-ați lăsat s-o trag

atunci, dom' doctor... mă duc acasă...

— Împuşcătura şi-ar fi meritat osteneala.

— Sigur că şi-ar fi meritat-o... acu' ar fi fost linişte.

— Ei, ce să-i faci... dar dacă mergi spre casă putem s-o facem împreună.

Afară, la iarmaroc, domnea o activitate intensă. Ne-am sfătuit ce am putea să-i ducem mamei Gisson. Şi pentru că, în ciuda vârstei, era femeie, o femeie care se socotea cineva, eu i-am cumpărat o broşă frumoasă de argint, dar pe Mathias l-a amuzat o ceaşcă de cafea care, oricum, avea înscris pe ea frumoasele versuri:

*Nu-i cafeaua dulce şi
fierbinte,
Cum e dorul meu de
tine.*

În pas domol, odihnitor aplecat înainte, ca locuitorii de la munte, am urcat în tăcere pe şosea. Începuse din nou să plouă, pădurea fumega şi de-a lungul povârnişurilor treceau zdrenţe albe de ceaţă. Dar ploaia se mai rărise, plafonul norilor se înălţase, pinii şi mestecenii străluceau puternic în umezeală şi deodată s-a produs chiar o ruptură în nori, astfel că o fâşie de ploaie cânta în lumina soarelui ca un voal auriu, fireşte numai pentru o clipă, pentru că o mână iute a îndesat din nou în grabă câţiva nori în crăpătură, ca să nu se mai deschidă cel puţin până spre seară. Şi munţii au rămas invizibili.

Deodată Mathias a spus:

— Acu' o să ajungă şi în Consiliul Comunal...

M-am oprit:

— Cine? Nu cumva Marius? Cum o să facă asta?

— Poate că nici măcar nu vrea... Lax vrea... să se retragă unu' dintre consilieri ca să poată fi ales Marius...

— Ce prostie.

— De ce? E foarte corect.

— Mathias, mi se pare că ai băut prea mult.

— Poate, dar acu', când câștigă încet și tot mai mult de partea lui satul de sus, e tocmai bine dacă e în Consiliul comunal... Lax o să-l șperțuiască pe unul dintre ei, ca să se retragă... cel mai mult i-ar place dacă ar face-o Miland...

De mult nu mai vorbise Mathias-Munteanu atât de mult deodată; era posibil să fie cam amețit, totuși ceea ce povestea era absolut de domeniul posibilului. Am întrebat:

— Și muntele?

— Dacă oamenii nu-l apără, o să se apere singur, a declarat el cu hotărâre.

După aceea n-am mai vorbit. Cerul a devenit din nou mai greu și cu toate că nu era încă vremea amurgului, acesta sosise deja, ce-i drept pe nesimțite, era totuși prezent, ca un musafir care sosește prea devreme și așteaptă într-un ungher: norii se fărâmițează de parcă acolo sus i-ar jumuli o mână, zboară de colo-colo căutându-și ținta despărțiți de turma maternă, pietrișul de pe șosea are culoarea serilor umede, oceanul respiră până sus, la cele mai depărtate piscuri ale munților, fie ele oricât de invizibile și ceea ce încă nu s-a întâmplat a și sosit.

— „Nu-i cafeaua dulce și fierbinte, cum e dorul meu de tine”, a citit mama Gisson, la care ne prezentasem cu darurile noastre.

Citea cu multă admirație pe ceașca de la Mathias și admira de asemenea, deși ceva mai puțin, broșa mea, cu care a trebuit să-mi înțep o picătură de sânge din deget, ca să nu se strice prietenia.

— De ce n-ai coborât la hramul bisericii, mamă Gisson? am întrebat eu, aș fi rămas atunci jos, la dans.

— Acolo, jos, nu le eram de folos.

— Totuși, eu... mi-ai promis de mult un dans.

S-a uitat în gol gânditoare.

— La hramul bisericii de pe munte o să vin, a spus ea apoi, acolo o să fie nevoie...

— Sigur?

— Da, când Irmgard o să fie mireasă.

Hramul bisericii de pe munte este un fel de completare a hramului propriu-zis sau mai exact precursorul lui. Pentru că, fără îndoială, este o sărbătoare mult mai veche: în acest sens pledează faptul că se ține imediat după sfeștania pietrei, în ziua cu lună nouă, prima după sărbătorirea adevăratului hram și că este într-o anumită legătură cu acesta, pentru că și aici mireasa muntelui deține rolul principal. De altfel, sărbătoarea nu are loc la capela de pe munte ci la Piatra Rece, și este chiar mai săracăcioasă decât sfeștania pietrei; depunerea câtorva buchete și dansul în aer liber, asta e tot ce a mai rămas din ceremonia de odinioară cu siguranță mai lungă și mai importantă, un pic de mascaradă și asta numai dacă vremea e bună.

— Ei, atunci o să dansăm împreună...

— Da, da, a spus ea tot cam visătoare, asta o să fac.

În vinerea următoare – uitasem încă de mult că mai există o lună nouă și un hram al bisericii de pe munte – am fost atras la fereastră de muzică. Era cam patra după-amiază, cerul era senin, cel puțin atât cât puteam să cuprind de aici din casă și brazilii își cântau melodia sumbră și ascuțită în sus, spre azur. Dar de fapt nu asta auzeam, deși era de asemenea foarte perceptibilă, ci un sunet de armonică la gardul grădinii mele. Era cortegiul miresei muntelui care mergea spre Piatra Rece, la hramul bisericii de pe munte, și cum se opriseră la gardul meu și Cristian-Muzicantul cânta la armonică, aproape că era ca o serenadă pentru mine. Era o ceată întreagă de băieți și fete adunați în jurul lui Irmgard, mireasa muntelui, l-am descoperit chiar și pe Wenzel, care evident că

trebuia să fie prezent la orice distracție. Apoi am văzut-o și pe mama Gisson, în cel mai frumos port de sărbătoare și atunci am înțeles ce voiau de la mine.

— Vin imediat, le-am strigat.

— Bine, a răspuns mama Gisson, le-a spus celorlalți să meargă mai departe și a intrat la mine în grădină.

M-am îmbrăcat în grabă și am coborât. Micuța Roza se juca în nisip și mama Gisson o privea.

— O mai ții la tine?

— Cât timp mai durează hăituiala asta idioată împotriva lui Wetchy, cu siguranță... banda trebuie să vadă că cineva ține cu el.

Ea a încuviințat din cap, dar nu privea copilul prea prietenoasă. După ce am plecat, a spus:

— Frumoasă nu-i.

Mă cam mira antipatia ei evidentă, însă în același timp eram gata să-l trag la răspundere pe Wetchy că a adus pe lume copii așa de urâți. Și pentru că omul, atunci când e în joc repulsia, dă la iveală cunoștințe derizorii, am spus:

— Doamne, mamă Gisson, dar nici copiii din sat nu-s frumoși ca îngerii...

— Nu, a spus ea, nu-s. A dar copilul pe care-l ai aici este mai sărac în frumusețe decât ceilalți, și asta doare.

— Tocmai de aceea vreau să-l ajut, am spus eu.

— N-ai să poți.

În fața casei lui Wetchy se afla mărunțica de nevastă-sa și ne saluta cu mult zel. Mama Gisson i-a răspuns dând din cap. Apoi a spus:

— Tu ești aici ca să ajuți, asta-i drept... dar nu te zgârci cu ajutorul; oamenii așteaptă și ei să-i ajuți...

Am spus:

— Preferă să-i ajute Marius.

— Și tocmai de aceea trebuie să fii prezent la locul tău.

Ajunsesem la luminișul de unde pornește funicularul.

Cerul era din mătase de oțel și stelele alunecau pe el, dar dincolo, spre sud-vest, se lipeau de el strat cu strat câțiva nori albi, plini de moliciune umedă și ajungeau deja până la piscul ascuțit al muntelui Venten.

— Se mai pregătește și astăzi ceva, am spus eu, poate că n-o să fie vreme de dansat.

— Ba o să se danseze, a răspuns ea.

Valea era plină de septembrie, mai întunecat Plombenterul, în care se culcaseră deja umbrele după-amiezii, mai înșorit Kuppronul, totuși amândoi puțin mai scoși în relief, de parcă ar fi plutit deasupra propriului lor fond. Ogoarele erau deja recoltate, cafeniu era pământul numeroaselor ogoare răspândite printre pășuni, numai porumbul mai rămăsese galben, totuși mai puțin înrădăcinat ci parcă susținut de voioșia toamnei. În tăietura funicularului însă, cam cu două sute de metri mai jos de luminiș, printre sârme încurcate, zăcea prăbușit coșul transportor acum năpădit de iarba și buruienile răsărite la iuțea.

Nu era încă ultima haină de foc a anului pe ducă, dar lumea începuse deja să devină multicoloră și mama Gisson a spus:

— Lumea dansează.

Când am intrat pe poteca din pădure lăsând în dreapta noastră funicularul, văzduhul ne-a izbit în față de parcă ar fi fost plin de izvoare. Albastrul cerului ne urma, dar mai iute de picior ne întâmpina răsuflarea grea a solului umed de pădure, ființa rece a întunecimii în care apa șiroiește peste blocurile de stâncă și unde cresc ferigile. Atunci am spus:

— Cum pot să ajut când eu însumi caut ajutor și nu ajung la el, mamă?

Ea a răspuns:

— Nu te lăsa vrăjit, atunci ai să poți ajuta.

Eu însă am spus:

— Oare știm noi când dă peste noi vrăjitoria?
Nu ne putem feri de ea.

— Atunci mai trebuie să treci și prin ea, a
răspuns mama Gisson.

Apoi a mai spus:

— Când copacii dansează, poți s-o faci și tu.

Poteca noastră prin pădure era aproape plană,
întreruptă uneori de mici luminișuri, locuri umede,
cu iarbă sătulă de hrana pământului și în care
răcoarea cânta ca în interiorul unei scoici. Dar
marea se întindea deasupra noastră și ne lumina.
Atunci ea a spus:

— Nimic nu se pierde și de aceea trebuie iubiți
copiii căci ei regăsesc ceea ce se scufundă pentru
noi.

— Da, am spus eu și m-am gândit că n-am copii
ci numai pe micuța Roza, atât de urâtă.

Femeia bătrână pășea lângă mine ușor, ca una
tânără, de parcă și ființa ei era puțin mai ieșită în
relief decât ea însăși, de parcă ea însăși ar fi plutit
puțin în sufletul ei, alunecând aproape veselă peste
oglindea lui. Iar în jurul nostru respirau plantele
bătrâne pe care le numim copaci, respira toată
vegetația, iarba și mușchiul, putred sau putrezind,
crescând sau abia încolțind, respira toată unitatea
asta a creșterii, respira toată vioiciunea prospețimii
ei și a ceea ce nu se poate pierde.

Nimic nu se pierde și sufletul care se cufundă în
fântâna rece a sinelui său, în fântâna rece a visului
său în fundul căreia doarme șarpele și se
oglindește luna, cântă veșnic mai departe în scoica
ei, de la copil la nepot.

Am ajuns în apropierea pușcăturilor de la
carieră; bubuiturile se rostogoleau lungi și tari prin
frunzișul tremurător și în reverberația lor se
amesteca zburătăcirea păsărilor.

Apoi am mai mers o bucată scurtă în jos, prin
pădurea tot mai rară; pășunea a și intrat aici printre
pâlcurile de copaci, buruienile sunt aici înlocuite
de mușchi, ei înșiși înlocuiți de iarbă scurtă și

moale, drumul trece vesel peste pajiști, aspectul devine tot mai liber și mai aerisit, laricile de un verde luminos stau despletite, își ating între ele crengile numai cu vârful degetelor, printre ele se amestecă tot mai mulți mesteceni, la numai câțiva pași mai departe, mărginit de pâraiașul ce izvorăște de la Piatra Rece și care aleargă aici între maluri ruginii până să cotească spre calea funicularului se întinde în fața noastră luminișul, înconjurat blând de mesteceni, o terasă destul de coborâtă a prăpastiei, încoronată la marginea superioară, acolo unde se află Piatra Rece, de pădurea întunecată, o grădină străjuită de pereții imenși ai Kuppronului, albaștri-cenușii acum în înserare, atinsă încă ușor de umbrele lui dar numai în partea de sus; cel din urmă soare al după-amiezii mai luminează pajiștea sărbătorii, în aurul lui scânteiază paharele bufetului rustic, acoperișul de pânză albă al tarabei cu turtă dulce pare o velă de corabie în repaus și fumul de la grătarul cu cârnați se înalță în spirală. Strălucirea vibrantă a aurului și vocilor omenești care plutește deasupra locului își are densitatea maximă și central la platforma de dans instalată în mijlocul luminișului; este o strălucire zumzăitoare, amestecată cu târșăitul și tropăitul cizmelor, amestecată cu surâsul și florile văzduhului, iar armonica lui Cristian-Muzicantul cânta umbre și aur în sus, către cer. În mijlocul luminișului dansul se pusese în mișcare după sosirea cortegiului miresei muntelui, în timp ce sus, la marginea pădurii, lângă vechea masă de sacrificiu celtică, tocmai ardeau ultimele artificii îngropate lângă ea. Dar nimănui nu-i mai păsa de Piatra Rece: încremenită și neluată în seamă zăcea acolo, pe soclul cufundat aproape jumătate în pământ și rolul ei la această sărbătoare se încheiase.

Mama Gisson și cu mine am trecut puntea pâraiașului și am nimerit în mulțime; unii ne-au salutat, cei mai mulți nu ne-au văzut deloc, atât

erau de prinși de viața pe care voiau s-o simtă în ei, de plăcerea la care voiau să ia parte.

— Ei, a spus mama Gisson, acu' să mă conduci la dans.

Cristian-Muzicantul a început să cânte.

Era un dans ceremonial cu care începeam noi doi. Numai că, oricât de tradițional am fi făcut-o, în jurul nostru se tropăia sălbatic și capetele și trupurile mișcate parcă de un val invizibil dar furtunos, se înălțau și coborau; ringul de dans era o oală clocotind de trupuri și strălucirea aurie era un abur fierbinte, tremurător, care plutea și urca și vibra la nesfârșit: și noi, eu, un om în vârstă, cu bătrâna în brațe, amândoi știind cum suntem și zâmbindu-ne de aceea câteodată, dansam, firește nu unul cu celălalt, ci fiecare dintre noi dansa propria imensitate a vieții sale, dansa bătaia inimii proprii sale ființe, a obârșiei încă prezente, încă nestinse, mereu pulsânde, rânduite, simțite, respirate în marea bătaie de inimă a dansului din jurul nostru. Îl mai alege cineva pe cel cu care dansează când este supus bățăilor propriului sânge? La această alegere, care-i nealegere, mai poate fi vorba de afecțiune? Mai poate fi vorba de prietenie? De dragoste? A venit un alt dansator, mi-a luat-o pe mama Gisson din brațe, am schimbat și eu dansatoarea, am mai schimbat-o încă de mai multe ori fără să mai știu cu cine dansam, ca să nu mai vorbesc de cele ce se întâmplau în jurul meu: m-am învărtit de vreo două ori în cerc cu Irmgard și era frumoasă și serioasă în portul ei de mireasă; apoi mi-a fost iar smulsă și mai târziu am văzut-o chiar cu Lax, pe a cărei față se lătea zâmbetul posedatului senzual. Din când în când apărea fața cu barbă sură a fierarului cufundat în sine și pentru un moment a apărut și zâmbetul viclean de șobolan al strengarului Wenzel, lipit de sânii unei târfe înalte și grase, dar toată legănarea se estompa, conștiința mi se înceteșă, nu observam nici că mama Gisson

părăsise de mult ringul de dans, nu observam nici propria-mi oboseală, auzeam, ce-i drept, că mă striga cineva, dar a durat mult până am înțeles chemarea:

— Dom' doctor, da' ieși odată!

Era mama Gisson. Se afla în afara sforilor care mărgineau ringul, în mijlocul spectatorilor și vocea ei nu era veselă, ci mai mult prevenitoare. Totuși nu mă puteam desprinde și când, în cele din urmă, am făcut-o, am mai rămas încă un răstimp destul de lung printre spectatori și am privit ce se petrecea cu trupurile: tropăiau neîncetat din picioare, neobosite, luptau pentru plăcere cu încăpățânarea crâncenă a posedaților, cu o patimă îndârjită care nu mai avea nimic comun cu distracțiile obișnuite de revelion, era purtată de un val magic, venind din zorii omenirii, urcând spre răsăritul stelelor, acompaniat de armonică, într-adevăr, trupurile trebuiau să se grăbească dacă mai voiau să ajungă astăzi la stele, ah, aproape că le-aș fi încurajat chiar eu cu strigăte și bătăi din palme să nu renunțe la eforturile lor și ele nu renunțau: nu voiau să întrerupă nici ca să bea bere și Sabest, parcă înțelegând de ce trebuia să fie așa, alerga de colo până colo.

Poate că m-aș fi amestecat din nou în mulțime dacă nu mi s-ar fi adresat Agata care m-a întrebat unde e mama Gisson. Am recunoscut-o, dar n-am fost în stare să-i răspund; vrăjit de dans, vrăjit de propriu-mi sânge în care simțeam nașterea și moartea, atât de apropiate ca și cum ar fi doar una, am văzut-o și pe Agata pe calea către aceeași întunecime și mintea mea a ajuns încă la presupunerea că vrea să-și lepede copilul din trup dansând.

— Să nu dansezi prea mult, Agata, am spus.

— Nu, nu, a râs ea, știu. Apoi a repetat întrebarea: unde e mama Gisson?

Am ridicat privirea pentru prima oară și am văzut seara, firește, ca unul care se uită la peisaj pe

fereastra unei camere supraîncălzite și nu poate ajunge afară: între timp, umbra Kuppronului acoperise tot luminișul și pacea rece dintre zi și seară își ținea dialogul șoptit cu văzduhurile și copacii.

— Hai s-o căutăm, am spus eu.

În spatele șirului de spectatori, singură pe iarbă, Cecilia dansa cu ochii închiși și cânta pe melodia armonicii textele proprii sale vieți. Învăluită în răcoarea cenușie, luneca încolo și înapoi, uneori se oprea și asculta, ca un păstrăv care se opune curentului și lăsa muzica să curgă peste ea și apoi se îndrepta din nou cântând, în întâmpinarea serii și a dialogului ei cântat.

Aici am găsit-o și pe mama Gisson. Cumpăraseră pentru Cecilia o turtă dulce în formă de semilună și chema la ea copila. Mie însă mi-a spus: „Ai isprăvit cu dansul?”

— Bine. Fii cuminte.

— Da, mamă, am spus eu.

Dar beată de dans era și răcoarea amurgului și se pleca sub loviturile ritmului care o pătrundea.

Cecilia a venit, încă pe jumătate dansând, a luat turtă dulce în mâini și i-a dat Agatei să citească inscripția. Iată ce scria: „Luna, steaua, luminează, Mama la copil visează.”

— Adevărat, a spus Agata, și foarte frumos.

— Nu, a spus Cecilia, trebuie să scrie: tata la copil visează.

— Du-te și dansează mai departe, a spus bunica, copiii mai au voie să danseze.

— Numai copiii? am întrebat eu.

— Da, a răspuns mama Gisson, tu ocupă-te de Miland.

Apoi a luat-o de braț pe Agata și a plecat cu ea. Miland ședea în fața tarabei lui Sabest și m-am așezat lângă el. Cu paharele de bere între noi pe lemnul alb și aspru al băncii proaspăt geluite – căci mese nu erau – cu degetele pe toarta paharului, fără să bem, amândoi tăcuți, priveam înserarea al

cărei văzduh, acum azuriu și roz, la fel de azuriu și roz ca și rândurile de turtă dulce tot mai nedeslușite de pe taraba de alături, era plin de oboseală rece și totuși ciudat de înfierbântat și agitat de larma dezlănțuită de la ringul de dans. Era oare și Miland cu gândul dus alături? Sau disprețuia dansul? Voia să se învâртеască el însuși dansând cu fiica împodobită ca o mireasă? Tăceam amândoi și în jurul nostru răsunau numai hohote de râs, mai ales pentru că așchiile scândurilor negeluite ale băncilor te înțepau pătrunzând prin pantaloni și fuste, de îndată ce te mișcai. Sabest, după tejghea, era și el în elementul lui: cu mânecile de la cămașă suflecate deasupra brațelor slabe, vinoase, de măcelar, turna băutura, spăla paharele, bătea cu ele în ritmul muzicii de trosnea totul în jur și când ieșea din despărțitura lui se repezea la prima fată ce-i venea în cale și încerca s-o ducă în baraca lui chiar dacă ea țipa.

— De te-ar vedea nevastă-ta, Sabest! i-a strigat cineva.

— Numa' s-ar mândri.

Atrași de norul de fum, toți țăntarii și tăunii din zonă se adunaseră în jurul nostru; corul lor ascuțit și pătrunzător acompania muzica aidoma unei voci răutăcioase în falset, scârțâită pe o scripcă misterioasă cu o singură coardă întinsă până la rupere. Iar tropăitul cizmelor pe podeaua de lemn răsună la fel de tare, într-un tempo și mai iute ca mai înainte, după cum mi se părea, și într-o tăcere crescândă, ciudat de mecanică; se mai înălța și câte un strigăt stingher, câte o chiuitură singuratică, dar murea imediat parcă s-ar fi rușinat de ea însăși.

— Nu-i drept, a spus în cele din urmă Miland, lângă mine. Nu e libertate.

Îl înțelegeam bine? Voia să spună că dansul ăsta nu mai depindea de voința individului? Că era mai puternic decât voința fiecărui om?

În timp ce îl întrebam ce crede, am observat sus, la Piatra Rece, o siluetă în ceața amurgului. Se

mișca acolo plină de avânt și solemnitate și apoi s-a culcat pe piatră.

— Acolo e chiar Marius.

Miland și-a îndreptat într-acolo privirea pătrunzătoare de vânător:

— Da, el este.

— Ce dracu' învârtește acolo?

— Hm.

Nici Miland nu găsea o explicație. Dar niciunul dintre noi nu se mira de apariția lui, ba s-ar fi putut chiar să ne fi lipsit.

— N-o să șadă acolo veșnic, am stabilit eu, o să coboare totuși.

Deocamdată nu venea; în schimb, la marginea pădurii au apărut alte siluete care au dispărut din nou în întuneric. Numai silueta lui Marius nu se clintea de pe piatră. M-am uitat lung și încordat într-acolo încât mi s-a părut că muntele, care crescuse tot mai mare în mantia nopții sale și tot mai creștea, Kuppronul însuși, cobora acum cu pași uriași la dansul zgomotos, ce-i drept mai chibzuit decât oamenii dezlănțuiți, totuși mânat de pulsația sângelui, de bătaia pulsului lent al pământului, de fluxul și refluxul focului nesfârșit. Eu nu credeam, dar ochii mei credeau și mi se împăienjneau de frică în fața mersului amenințător al incomensurabilului dansator, încât a trebuit să-i întorc înapoi, spre cele omenește măsurabile.

Tocmai atunci a trecut fierarul râzând:

— Acu' ia foc, dom' doctor, și nu mai poți să-l oprești.

Am arătat spre marginea pădurii:

— Ce se-ntâmplă acolo, fierarule?

A făcut o mișcare în cerc, ca și cum ar fi avut ciocanul în mână:

— Acu' începe peste tot.

Da, începea ceva, se-ntâmpla ceva, ceva periculos și ispititor care îl înveselea pe fierar, dar pe mine mă neliniștea; trebuia să capăt certitudine

și m-am ridicat brusc hotărât să urc la Piatra Rece, dar după câțiva pași m-a reținut o teamă ciudată și m-am uitat după Wenzel, ca să mă lămurească; numai că piticul dispăruse.

Am rătăcit nehotărât în jurul ringului de dans pe care muzica și tropăitul nu se opriseră niciun moment. Acum se întunecase de tot și fuseseră aprinse felinare de vânt, lanterne simple cu acetilenă, arătând a căni de tablă, câteva la barăci și patru, pe prăjini lungi, în jurul ringului. Raza albă a flăcărilor lor șuiera stridentă în aer și în roiurile bâzâitoare de țânțari, iar lucrurile din afara zonei luminoase erau greu de recunoscut.

În sfârșit, am descoperit-o din nou pe mama Gisson și m-am mirat că nu-mi reușise mai devreme pentru că ea ședea liniștită și se ocupa de Cecilia.

M-am apropiat de ea:

— Mamă, am întrebat eu aproape înfricoșat, ce se va întâmpla acum?

— Nu întreba, a răspuns ea, dacă strigă trebuie să ascultăm, altminteri trece peste noi.

— Cine strigă, mamă?

— Totul!

— Și acolo, afară? Ce se-ntâmplă acolo?

S-a uitat ținută în întuneric, apoi a spus:

— Vin duhurile.

— Cine? Asta încă-i o noutate.

— Nu-i nicio noutate... tocma' că n-au mai fost de mult pe-aici.

Și într-adevăr, acum puteam să percep că din pădure se mișca în jos, spre ringul de dans, un șir lung de făpturi informe, dușmănoase. Veneau atât de silențios încât puteau să intre fără să fie observate și prin surprindere în cercul de lumină și chiar în mulțimea care era preocupată numai de dans: abia când niște fete au țipat strident, muzica s-a oprit și masa de oameni a rămas împietrită, poate împietrită de groază stând față în față cu grupul de duhuri la fel de nemișcate.

Într-adevăr, duhurile arătau destul de înspăimântător: cu basmale, cu măști și cu bărbi false, drapate cu pelerine din paie care le dădeau aspectul de colibe mișcătoare de-ale negrilor, înarmate cu furci de gunoi ca niște draci, cu capetele împodobite cu coarne de capră și de vacă între care la unele erau așezate o lună sau un soare din hârtie aurită, așa se opriseră acolo și își agitau doar armele amenințând pe tăcute.

Asta a durat câteva secunde. Apoi măștile au început, așa cum le stă bine, să facă o larmă de tot îngrozitoare, zornăiau din lanțuri și clopoțeau din tălângi, își băteau armele și uneltele între ele și cu sărituri caraghioase și totuși neliniștitoare dădeau ocol ringului de dans pe care oamenii, o masă mereu tăcută, stăteau nemișcați și așteptau înfricoșați. Iar unul dintre duhurile superioare a strigat:

— Cristian-Muzicantul să cânte mai departe!

Armonica a reluat melodia de dans așa cum se cuvine dar, destul de ciudat, s-au mai adăugat și două viori, două scripci cu sunet de-a dreptul rău, scârțâit, totuși tânguitor, ale căror instrumentiști probabil că veniseră cu duhurile și numaidecât tropăielile încăpățânate în podea au început din nou în timp ce duhurile, ținându-se de mâini, sărind și ținându-se, au închis ringul de dans într-un cerc mare. Unul dintre flăcăi, în straie de muiere și cu mască de vrăjitoare, călărea pe o mătură, altul cu barbă albă și un fel de mitră episcopală reprezenta fără îndoială un fel de pontif și, cu toate că știam că se ascundea sub o mască, mi s-a părut nedemn ca un om bătrân să țină acolo în rând cu toți ceilalți.

Unul dintre diavolii cei mai mici a ieșit din cerc, a venit spre noi șchiopătând și ne-a provocat:

— Cine nu ia parte la dans ajunge în iad și e înfîpt în frigare.

— Ei, Wenzel, am spus eu, pentru că era inconfundabil, acum cel puțin te arăți în adevărata

dumitale înfățișare.

— Pe tine te iau mai întâi, a răspuns dracul și mi-a agitat furca de gunoi pe lângă obraz.

Apoi a sărit înapoi în cerc.

Dansul continua și dacă lăsam la o parte hora duhurilor care până la urmă era jucată totuși chiar de flăcăii satului, atunci încă mai puteai să spui că este un dans obișnuit de la hramul bisericii, cu toate că dura deja de peste două ore cu aceeași intensitate neobosită. Asta îmi spuneam și îmi tot repetam, totuși, cu tot ridicolul evident al provocării lui Wenzel, de care nu mă simțeam deloc impresionat, trebuia să mă abțin ca să nu mă reped în gloata aburindă și tropăitoare.

M-am uitat la mama Gisson. Ședea liniștită și mă bucuram că nici ea nu părea să aibă ceva împotriva reluării dansului.

— Nu vrei s-o chemi pe Irmgard, mamă? a întrebat Miland.

— Las-o, a răspuns bunica.

Noaptea era stăpână și vântul fricii bătea dinspre Kuppron, se juca cu razele de lumină ale flăcărilor de la lămpile cu acetilenă, răcorea frunțile albe ale dansatorilor care nu simțeau răcoarea ci doar suflarea fricii: găsiseră în frică plăcerea căutată? O mai căutau încă? Fețele astea erau aproape uscate și încremenite, brăzdate atât de puternic de lumina stridentă a lămpilor, cu umbre negre și împărțite în ridicături și adâncituri, în miez de noapte, de nu mai semănau nicicum cu fețe de oameni și nu mai prezentau aproape nicio deosebire față de măștile de carton din cercul exterior. Mirosul înțepător al gazului lămpilor, amestecat cu izul de bere și tumultul vieții ce se înălța din începuturi împietrea în ceva supra-viu, ca vuietul stelelor invizibile. Așa dansează munții în lumina cometelor când nu le privește niciun ochi omenesc. Acordeonul cânta noaptea, viorile scârțâiau lumină albă de parcă n-ar fi fost mișcate de mână omenească. Chiar și Sabest, flancat de felinarele de vânt în baraca lui,

semăna cu o mașină; cu un pahar de bere gol în mână bătea tactul pe masă. Dar în fața noastră a apărut Lax, cu mustața neagră în cutele nocturne ale cărnii palide și rânjea la noi cu dinții albi:

— Bauuu, s-a răstit la noi de-a făcut-o pe Cecilia să plângă.

„Bauuu” și apoi l-a înghițit din nou mulțimea.

Cât mai putea să țină agitația asta? Cu toată rezistența țăranilor la petreceri – dar asta era oare petrecere? – trebuia găsită totuși o încheiere, trebuia să apară o dezlegare, nu simțeam numai eu, ci toți cei aflați aici așteptau cu siguranță de asemenea să vină, ba le-ar fi făcut bine chiar și celor ce dansau. Mai ședea oare Marius acolo sus, pe piatră? Nu trebuia să fie deja de mult aici, ca să aducă mântuirea, mântuirea din ființa lui, care singură s-a întrecut pe sine și a încremenit într-o insuportabilă Supra-Ființă?! Cecilia se liniștise, se ținea cu o mână de fustele bunicii, cu cealaltă căuta brațul tatălui ca s-o țină cum era obișnuită; Miland însă nu o lua în seamă, își ținea mâinile întinse înainte ca și cum ar fi așteptat să primească un dar, se uita la dansatori și privirea îi era totuși ațintită mult mai sus, deasupra lor și în trăsăturile lui era o așteptare plină de frică. O căuta pe Irmgard? Ea rămânea invizibilă, nu se vedea decât cununa de mireasă acum nemișcată în mijlocul podinii de dans; trupurile măștilor se-nvârteau în jurul ei. Deodată, a intrat în horă una dintre lămpile cu acetilenă. Prăjina ei oblică pe care cineva o smulsese din pământ se clătina deasupra capetelor dracilor și duhurilor și flacăra albă şuiera ba încolo ba înapoi, ca o reptilă improșcând venin.

— Încetați! am strigat eu și am vrut să le vin în ajutor, căci cât de ușor putea să fie cuprinsă de flacăra una din pelerinele de paie, dar am și fost încercuit de măști, apucat de mâini și de picioare și dat la o parte în timp ce s-au pus în mișcare și celelalte lămpi participând la învâlmășeală.

Izbucnise o nebunie generală? Mă apucase și pe mine? Sigur, n-aveam ce face, eram prins, trebuia să particip, dar am făcut mai mult, nu numai că m-am lăsat târât, dar picioarele mele participau oarecum din proprie voință, eram plin de mișcări de dans, înjurăturile pe care voiam să le strig îmi înlemniseră în gură, fața și limba îmi erau paralizate și chiar când am primit un ghiont zdravăn în spate – bănuiesc că era Wenzel – n-am scos niciun sunet. Am mai văzut că sforile care mărgineau ringul de dans căzuseră și apoi am observat că mișcarea noastră în cerc se transformase într-una rectilinie: asemenea unui miriapod, atât de strânși laolaltă, turma dansatoare înainta în sunetele armonicii, strident luminată de lămpile clătinătoare. Dracii mei se țineau agățați de mine; dacă mi-ar fi dat drumul, n-aș fi plecat, aș fi țopăit mai departe împreună cu ei.

Apoi muzica s-a întrerupt și cu o smucitură ne-am oprit toți. Mi s-a dat drumul la mâini, masa compactă din jurul meu s-a subțiat, duhurile dispăruseră. Și am văzut că ne oprisem în imediata apropiere a Pietrei Reci, da, asta fusese ținta spre care ne împinseseră duhurile: ce-i drept, piatra era goală, Marius nu mai ședea pe ea, dar acum suporturile lămpilor fuseseră înfipite în pământ în jurul ei, în patru colțuri, astfel că numai ea se afla în lumină, în timp ce turma care ocupa povârnișul cu fețe îndreptate în sus în așteptare era atinsă numai de lumina reflectată de piatră.

Crud era verdele tufelor și al copacilor din spatele pietrei în albul strident al acetilenei, frunzișul tremura ușor, pădurea din spate era și mai întunecată și nu se auzea decât zumzăitul lămpilor și respirația oprită în așteptare.

Dacă exista un conducător al spectacolului – poate era Marius, poate era Wenzel – atunci acesta își cunoștea treaba, pentru că pauza de efect era prelungită până la limita extremă a răbdării, atât de mult încât am crezut că vom cădea epuizați și tot

ce se întâmplase până atunci va recădea în cotidian, ba era chiar atât de aproape, dar cu puțin înainte de a se întâmpla, s-au auzit niște trosnete în pădure și apoi, firește după ce au mai trecut iar câteva secunde, măștile au apărut în șir lung printre tufe și au intrat în cercul de lumină al Pietrei Reci.

Cu toate acestea nu se întâmpla nimic neobișnuit; ce-i drept, recăderea în monotonie fusese totuși împiedicată, dar ceea ce a rezultat abia dacă depășea limita banalului, pentru că demonii au început pur și simplu să cânte catrenele obișnuite la orice hram de biserică, chiar dacă și de data asta conținutul lor diferea de textele cunoscute:

*Popa vrea balaurul,
dar el strigă: ce grozăvie,
de vrei balaur,
rămâi acasă, la bucătăreasă.*

Bătăi din palme.

*Balaurul o are pe
fecioară,
Fecioara-l are pe
balaur și
când o vede,
rău se pierde.*

Bătăi din palme.

Câțiva oameni încep să râdă. Atunci măștile nu mai bat din palme și rămân nemișcate până se face iar liniște.

*Și pământu' are cerul
și ceru' are pământu',
dar dacă nu-s la un loc,
vine sabie și foc.*

Bătăi din palme. Flăcăii din mulțime bat și ei.

*Și cerul este tatăl,
mireasa și-o iubește,
dar
dacă-i iei femeia nouă,
nu mai poa' să plouă.*

Firește, câțiva râd iar și cântăreții se întrerup din nou. De cum amuțesc râsetele, continuă:

*Dacă tatăl nu poa' să plouă
atunci în lume-i doar război
și recoltă slabă
și vită bolnavă.*

*Urieșii, balaurii,
oamenii nopții
i-au luat femeia pe sus
și au îngropat-o-n puț.*

Acum nu mai râde niciunul și după bătăile din palme reglementare, duhurile cântă mai departe:

*Mumele rele,
vrăjitoare urâte,
vândut-au fecioara
pe șerpi și șopârle.*

Și acum a ieșit în față vrăjitoarea și s-a așezat pe Piatra Rece. Ținea mătura cu dreapta, ca pe un sceptru, iar în stânga ținea un măr, un măr domnesc, un glob pământesc, sau chiar mărul Evei.

*Și dacă muma rea
vrea lumea să
guverneze
atunci ortacii trebuie
s-o expedieze.*

Acum hliziții nu mai puteau fi reduși la tăcere pentru că toate duhurile bune s-au repezit la vrăjitoare ca să o smulgă de pe tron în timp ce dracii, agitând furcile de gunoi, s-au adunat protectori în jurul stăpânei care lovea cu furie atacatorii cu mătura.

Și în larma generală, care nu era foarte departe de tradiționalele încăierări de la hramul bisericii, poate că ar fi biruit chiar Cel Rău dacă majoritatea spectatorilor, plini de intenții bune, n-ar fi năvălit asupra dracilor care au trebuit să asiste dezarmați și fără apărare cum vrăjitoarea, acum ținută la pământ de cele mai puternice duhuri, fără mătură, fără măr, a trebuit să stea în fața tronului ei de adineauri pe care acum se înălțase duhul înalt, cu barbă albă, mitră de episcop și toiag.

Și episcopul a dat din cap cu înțeles și a spus:

— Deci tu ești vrăjitoarea.

— E Alois, a strigat un glumeț.

— Nu, au strigat alții, e vrăjitoarea, târfa.

— Ești Alois sau vrăjitoarea?

— Vrăjitoarea, a răspuns ea scrâșnind.

— Ai făcut multe rele, a spus episcopul.

— A vândut-o pe mireasa muntelui balaurului, se aud strigăte din mulțime.

— Târfa!

Din nou episcopul:

— Unde-ai lăsat mireasa?

Vrăjitoarea, pe un ton foarte plângăreț:

— Răpită de balaur, înghițită de șarpe, îngropată-n munte.

Mă gândeam: cine s-ar putea ascunde sub acest episcop, vocea lui era atât de mieros schimonosită încât era de nerecunoscut și totuși, deodată mi-am dat seama: cel ce îl mima pe episcop era Grone, paracliserul, deci un om din satul de sus, tocmai bun de episcop.

Episcopul:

— Te recunoști vinovată?

- Da, a scâncit vrăjitoarea.
— Știi atunci de ce ești acuzată?
— Fecioara...

Episcopul a făcut un semn și i s-a înmănat o coală mare de hârtie nescrisă de pe care a citit acuzația cu glas tunător și găunos:

— Acuzare, a citit el, acuzare împotriva vrăjitoarei Kuppronului.

A făcut o pauză, apoi a început:

- Ai cârmuit rău lumea, vrăjitoareo...
— Huo! a strigat mulțimea.
— Vai, vai, vai, s-a văicărit vrăjitoarea, nu mă bateți...
— Taci, vrăjitoareo... și îngenunchează când îți vorbesc.

Vrăjitoarea s-a supus și rechizitoriul a continuat:

— Ai cârmuit rău lumea. Ai domnit peste vale și munte și peste toți bărbații și ei s-au umilit dezarmați, la picioarele tale.

- Jos cu vrăjitoarea, a strigat mulțimea.
— Liniște, a poruncit dracul cel mic cu vocea lui Wenzel.

— Dar tu ai sărăcit valea, ai făcut neroditor muntele și ai încheiat legământ cu uriașii, balaurii și diavolii întunericului.

— Vai, vai, vai... toți dracii din jur au început să urle și vrăjitoarea le ținea isonul.

— Pe fecioară ai plătit-o ca tribut balaurului și ai îngăduit ca uriașii să despartă cerul de pământ ca să se ofilească pământul. Ai făcut să plouă ploaie rea, ploaia balaurului, după care răsar buruieni otrăvitoare, cerul s-a depărtat tot mai mult de noi, tot mai jos a rămas pământul, pe amândouă nu le mai vedem. Vai, ție!

— Vai, vai, se tânguia cu ea și mulțimea.

— Omul nu mai este decât o insulă în marea de întuneric, lumina ce i-ai adus-o odinioară, i-ai luat-o înapoi, făcutul se cufundă din nou în nefăcut, plantele cresc iar în adâncul rece al oceanelor, ah,

jivinele se prăpădesc în nămolul putreziciunii și marea e o cetate a beznei.

— Au, au...

Cine se tânguia? Se tânguiau măștile? Duhurile? Dracii? Pădurea? Se tânguia muntele?

— Mamă Gisson, am șoptit, mamă...

Dar ea nu mă auzea, nu era lângă mine și n-o vedeam.

— Noi, cei ce stăm pe margine, trăgând cu urechea în neantul ce se deschide la picioarele noastre, ascultând în acest abis înfricoșător în care zace balaurul, ah, noi părăsiții, de două și de trei ori părăsiți căci ne-am încrezut în mamă și mama ne-a părăsit. Nicicând nu ne mai poate îndruma.

— Mamă, scânceau acum mulți, mamă.

— Ucideți vrăjitoarea, ucideți-o! se opuneau alții cărora li se părea că jocul nu înaintează destul de susținut.

— Of, vrăjitoareo, fiică a mumei celei mari, ieșită din ea, trimisă de ea să-i întemeiezi aici împărăția, ascultă gemetele celor părăsiți. Dar noi nu-ți putem face nimic, nu ne este îngăduit să te atingem căci nimănui nu-i este îngăduit să se ridice împotriva mamei. Tu ne-ai părăsit și ne-ai lăsat în seama neplăsmuiților, demonilor neplăsmuiți. Pleacă, vrăjitoareo, pleacă, mamă, fiică a mumei celei mari, noi te-am slujit, noi nu te mai slujim.

S-a lăsat o tăcere lungă. Sus, de pe coasta Kuppronului s-a desprins o piatră, s-a izbit cu zgomot de câteva ori.

Vrăjitoarea s-a ridicat încet din poziția ei îngenunchată, și-a luat mătura, și-a tras broboada pe cap ca o cerșetoare și a plecat pe furiș. Grupul dracilor a urmat-o, cu furcile de gunoi plecate, o mică ceată jalnică de izgoniți.

Cu asta se sfârșise oare jocul? Speram, dar mai mult mă temeam. Unde era dezlegarea? Unde izbăvirea?

Poporul era și el dezamăgit:

— Vrăjitoarea să plătească! strigau oamenii și au pornit în urmărirea grupului de draci, spre marginea pădurii.

— Omorâți târfa!

Am mai auzit și vocea lui Lax:

— Înainte, flăcăi, omorâți-o!

— Ispășirea! Ispășirea...

Tocmai în acest moment, ca și cum ar fi făcut parte din joc, a apărut deodată la Piatra Rece mireasa muntelui în toată splendoarea portului ei încât toți ochii s-au ațintit asupra ei. Dar aproape în același timp – cu siguranță că nu trecuseră decât vreo câteva secunde – a apărut, nu se știe de unde, Marius, a sărit pe piatră și l-a dat la o parte aproape brutal pe bătrânul preot. Acum stătea acolo cu picioarele depărtate și în lumina albă de carbid se vedea că nici acum nu era bărbierit. Se uita în jos la Irmgard și ea îi zâmbea dulce. Nu era altfel decât în seara aceea, în șură.

Totul era atât de surprinzător încât larma și tumultul parcă fuseseră șterse cu buretele. Se făcuse liniște deplină, dar nu era liniștea seacă de dinainte; era ca după o ploaie de vară.

— Ispășirea? a întrebat acum Marius. Vocea lui nu era prea puternică, dar răzbătea până la marginea platformei. Ispășirea? O jertfă vinovată nu înseamnă ispășire, jertfa trebuie să fie nevinovată.

Se priveau țință în ochi unul pe celălalt și a urmat din nou o pauză în tăcere. Însă din cercul duhurilor s-a ridicat un glas, o voce tânără de tenor, nu cu catrene ca mai înainte, ci era mai degrabă un cântec vechi de miner care se înălța în noapte, unul pe care nu-l mai auzisem niciodată, cu o ciudată prelungire a vocalelor accentuate, arhaic, neinteligibil și totuși ca un bocet primitiv de mort și o invocație:

*Soarele în munte se
prăvale, lerui,*

*of, fata mea,
așteaptă piticul de
argint, lerui,
în noaptea șerpilor
aurie,
of, cum mai râde craiul
în haina-i argintie.*

Apoi întreg corul duhurilor a intrat într-un ritm sincopat cu refrenul:

*Nu-l trimite pe viteaz, pe fiu în munte,
of, fata mea,
că piticul de argint îl va termina.*

Așa e și pe mare când marinarii cântă noaptea pe punte în timp ce ploaia șiroiește de pe funii și vergi, iar pânzele visând la ce va veni atârână grele în vântul slab.

*Viteazul urcă muntele,
lerui,
fata mea,
să facă fapta mare,
lerui,
a tras sulița de piatră
așa
ca pe fecioară regele
să i-o dea.*

*Nu-l trimite pe viteaz,
pe fiu în munte,
of, fata mea, nu te mint,
că-l omoară piticul de
argint.*

Numai o singură vioară acompania cântecul, cu corzile ciupite ca la chitară, dar apoi s-a mai alăturat la ea încă una, accelerând tempoul ca

pentru o serenadă către stele, ca și cum catargele ar
fi avut iar frunze și ar fi umbrit marea.

*Fecioara s-a întors,
lerui,
dar pământu' n-avea
noroc, lerui,
pâraiele toate s-au
oprit,
multe poame și vite au
murit.*

*Nu-l trimite pe viteaz,
pe fiu în munte,
of, fata mea, nu te mint,
că-l omoară piticul de
argint.*

*Piticul aduce piatra,
lerui,
of, fata mea,
munte de aur,
minunăție aurie, lerui,
cu aur e zidită a sălii
poartă
ca nicicând viteazul să
nu mai iasă.*

*Nu-l trimite pe viteaz,
pe fiu în munte,
of, fata mea, nu te mint,
că-l omoară piticul de
argint.*

*Fecioara coroana
regelui o lua, lerui,
of, fata mea,
veșmânt de stele
îmbrăca, lerui,
dar și în haina cea
regească îngheța,*

*zăpadă multă în
împărăția ei cădea.*

*Nu-l trimite pe viteaz în
munte,
of, fata mea, nu te mint,
că-l omoară piticul de
argint.*

*Ursu'-n case a venit,
lerui,
of, fata mea,
și lupul de foame lihnit,
lerui,
i-am hrănit o
săptămână
pe pământ să mai
rămână.*

Cântecul încetinise și slăbise din nou, barca
noptii luneca și mai ușor; una dintre lămpile cu
carbid de la piatră se stinsese, vântul se-ndoliasc,
pânzele corabiei erau panglici de coroană
mortuară.

*Zice regina lumii, lerui,
of, fata mea,
omoară-mă dacă-i
vrea, lerui,
ca viteazul, fiul izbăvit
să fie
și pe tron cu mine să
rămâie.*

*Nu-l trimite pe viteaz,
pe fiu în munte,
of, fata mea, nu te mint,
că-l omoară piticul de
argint.*

*Sulița de piatră drept
în inimă-l lovi, lerui,
of, fata mea,
și piticul muri de
moarte grea, lerui,
și viteazul urcă pe
cărare de aur minunată
și-i aduse soarelui
aprinsa roată.*

Toate duhurile au cântat și ele ultimele strofe în surdină, s-a stins încă o lampă, fețele mulțimii în așteptare erau și mai întunecate, umbrele fâlfâiau în văzduh și cu ele mirosul pădurii, iar Marius și Irmgard erau tot nemișcați.

— Ești pregătită pentru jertfă? a întrebat-o el.

— Da, sunt, a răspuns ea.

— Patul tău de mireasă este piatra, a spus el, și în sângele tău o să curgă din nou ploaia tatălui și o să împace lumea ca să fie din nou roditoare.

Irmgard a încuviințat doar din cap și Marius, coborând din nou de pe poziția lui, i-a făcut semn moșneagului-preot, care se ținuse deoparte, să continue jocul.

Și duhul cel bătrân s-a apropiat și a întrebat la rândul lui:

— Ești gata să te jertfești, mireasă a muntelui?

— Da, a spus mireasa muntelui.

Atunci duhul cu barbă de lână a ridicat mâinile pentru binecuvântare și a declamat cu vocea cavernoasă de țârcovnic:

*Slăviți binecuvântarea soarelui
atotputernic.*

*Nicicând nu mai domnească sânul
temutei nopți*

Păzită de duhurile rele din străfund.

*De-acum poruncește focul roditor al
tatălui*

răsărit din talaz fierbinte,

*zornăind strălucirea roții rotitoare
leul vieții,
stăpânind voința femeii ce pleacă.
Neclintit cârmuiește Domnul.*

S-a îndreptat apoi către Kuppron, s-a înclinat de trei ori cu barba până la pământ, s-a îndreptat, a zvârlit brațele în sus și a strigat:

— Tată, ascultă!

Duhurile, strânse și mai mult în jurul mesei de sacrificiu, făceau și ele de mai multe ori plecăciuni spre Kuppron a cărui masă întunecată se înălța în noapte puternică dar invizibilă, ascunzând focul ce arde în sânul lui: dar măștile îl simțeau și se plecau în fața lui.

Totuși, Marius, intrând acum ciudat în joc, a spus:

— Mama purtătoare a recoltei și-a trimis fiica să domnească și să se jertfească, tatăl aducător de ploaie își va trimite fiul să împlinească jertfa și să-l facă iarăși tată. Cheamă-l, fiică și mireasă.

Mireasa muntelui a răspuns:

— Tu ești tatăl.

— Încă nu.

— Când vei fi?

— Când sângele tău va curge înapoi în pământ, când mama se va-nsoți din nou cu tatăl prin jertfa ta, pământul cu cerul, frații de fiecare zi.

— Tu însă ești cerul.

Marius, atingând piatra cu o mână, cu cealaltă ridicată ca pentru jurământ, a vorbit:

*Leu al pământului,
fulger din înalt,
ucigându-te ca tată,
prefăcut în
cer, la tine, cea
prefăcută în pământ,
mă întorc ca soț.*

— Da, a șoptit fata, și era ca și cum ar fi răsărit flori în întuneric.

Apoi a spus:

— Fă-o.

— Cheamă-l pe tatăl.

Irmgard a strigat:

— Tată... tată... tată!

Și la a treia chemare Miland era lângă ea, alb ca varul și cu ochii închiși.

Iar moșneagul-preot s-a apropiat din nou și a întrebat:

— Tu ești cerul?

Cu ochii închiși, Miland a spus:

— Nu știu.

— Vrei să fii cerul?

— Atunci fă ce trebuie.

A ridicat cârja de episcop și s-a rugat:

*Împlinește tată jertfa
fericită.*

*Dă fecioara leului
luminos,*

*Curgă sângele ei
înapoi la mamă.*

Marius însă a strigat:

— Mireasă, ești gata?!

— Da, a spus Irmgard de pe a cărei față surâsul nu dispăruse și îngenunchind a pus capul și brațele pe piatra de sacrificiu.

— Jertfa, jertfa, a strigat mulțimea.

Poate că am strigat și eu.

Acum duhurile au început din nou să danseze nebunește, azvârleau brațele în sus, zdrăngăneau din instrumentele asurzitoare și tot poporul participa, poate și eu, nu mai știu. Dar deodată s-a făcut liniște, și prin mulțime a trecut o șoaptă respectuoasă:

— Cuțitul...

Marius ținea la înălțime un instrument ciudat, ca să-l poată vedea toți, o bucată scurtă de lemn, despicate, în a cărei furcă era fixat un obiect de piatră. Am recunoscut în el pumnalul de cremene pe care, la început, îl adusese la mama Gisson.

Cu instrumentul ăsta grosolan s-ar fi putut străpunge o inimă? Ar fi fost posibil să taie o beregată? O dezamăgire prostească m-a cuprins față de bețișorul ăsta cu piatra în el, care trebuia să fie scopul și punctul culminant al întregii acțiuni și am auzit că, deodată, cineva a strigat:

— Cu ăla nu merge... ăsta e mai bun.

Era Sabest care i-a dat pe toți la o parte împingând cu coatele și și-a croit drum prin mulțimea strâns înghesuită ca să ajungă la masa de sacrificiu. Încă din mers și-a scos de la brâu cuțitul lung, de măcelar. Ajuns în față i l-a întins lui Marius și a strigat încă o dată:

— ăsta-i mai bun... ia-l.

— Nu, a spus Marius.

— Ba da, a insistat Sabest și și-a încercat cuțitul cu buricul degetului, ca unul care vrea să se bărbierească. Ia uite ce ascuțit e!

— Nu este sfințit, a refuzat Marius.

— Ce? Nu-i sfințit? Sabest și-a clătinat amenințător pumnul în care ținea cuțitul, cuțitul meu este la fel de sfințit ca și al tău, căcăciosule... ce a fost cufundat în sânge cald e sfânt... e și mai frumos!

Marius a făcut numai un gest de refuz demn și a pus în mână lui Miland, care stătea nemișcat, rechizita de piatră, în timp ce Sabest, agitând mereu oțelul lui în aer, ca unul care caută un lucru în vis și nu poate ajunge la el, era tras la o parte de duhuri.

— Fă-o, fă-o, a strigat mulțimea din nou agitată.

— Fă-o, fă-o, a râs vocea tunătoare a lui Lax.

Irmgard, cu brațele desfăcute, aruncate peste piatră, privea cu ochi extaziați spre un cer invizibil, deasupra luminii albe a acetilenei.

— Fă-o, fă-o!

Din depărtare, de pe șosea, claxona un automobil și în mine răspundea: „Fă-o!”, în mine, care eram prezent acolo în costumul meu cusut la mașină, din stofă țesută pe război mecanic, cu bani de metal stanțat și cu un briceag purtând inscripția „Solingen” în buzunarul de la pantaloni, da, „Fă-o!” striga în sufletul meu, în timp ce trenurile și automobilele circulau prin lume și eterul era plin de unde radio, capul meu însă găzduia un talmeș-balmeș de știință medicală din multe secole, în mine striga „Fă-o!” și totuși începusem să-mi dau seama că acum trebuie să apară din tufiș berbecul ca să ia locul jertfei. Nu-i apăruse și lui Avram berbecul zdrăngănind de departe lanțul de la fântână și nu s-a auzit strigătul unei cămile de povară pe drumul negustorilor? El, străbunul, patriarhul, nu l-a recunoscut de la bun început pe Tatăl, lipsindu-se de mijlocirea sângeroasă și sângerândă, eliberat de păgânism, ca să poată prinde viață omenescul din jurul lui?

— Fă-o! răcnea viața, răcnea păgânismul.

Dar din tufiș n-a apărut berbecul, pe care aproape că îl așteptam, ci a răsunat vocea mamei Gisson:

— Potoliți-vă, potolește-te, Marius!

Lua și ea parte la joc? Dansul lor sălbatic fusese și pentru ea o introducere ca să participe la joc?

Wenzel a țopăit spre ea, rămasă la oarecare depărtare de scenă, și a behăit:

— Nu tulburați serviciul divin.

A fost expediat cu o palmă s-o țină minte toată viața. Dar oamenii nu râdeau.

Mama Gisson a repetat:

— Potoliți-vă, potolește-te, Marius, mama este încă pretutindeni și în toate nopțile primește cerul, primește știința lui. Pământul încă mai ascultă, și el nu vrea sângele cu care vreți să-l adăpați.

Se făcuse o liniște de se auzea susurând izvorul de sus.

În sfârșit, Marius a vorbit:

— Tu nu mai ești pământul, ai fost odinioară.

Cineva a strigat:

— Ai primit în tine balaurii și șerpii.

Mama a răspuns:

— Pentru că v-ați răsculat, frica voastră s-a prefăcut în șarpe.

Apoi s-a adresat lui Miland:

— De cine asculți tu de vrei să-ți ucizi copilul? Asculți de frica ta?

— Da, a răspuns Miland, frica noastră s-a făcut nemăsurat de mare și lumea cheamă Mântuitorul.

Marius însă, fără să-i privească, întors către mulțime, către vale, îndreptat spre recolta aducătoare de recoltă, a vorbit:

— Pământule, tu ai îngăduit să treacă mașinile peste fața ta, ca rodul tău să fie vândut la mezat de agenți și să tacă ariile. Prea mulți străini ai hrănit și ocrotit. Numai sângele copilului tău te va curăța, o, pământule.

— Niciun fel de sânge nu mă va mântui, a răspuns pământul, ploaia tatălui coboară, mereu curățind și răcorind, ea îmi udă munții. O, luați seama, tatăl nu varsă sânge, știința Lui este norul de ploaie al răsuflării Sale. Dar în sânge este frica voastră.

În mijlocul mulțimii, deasupra căreia plana aburul întunecat al fricii, a început să plângă un copil.

Lax a strigat:

— Taci, babo, nouă nu ne este frică.

Iar Marius a izbucnit în râs:

— Ce-nseamnă norul de ploaie fără fulger? Eu sunt fulgerul, trimis să ucid și să slobozesc norul de ploaie.

Într-adevăr, fulgerul mut al firmamentului i-a răspuns și Sabest, reținut încă de duhuri, a răcnit:

— Dați-mi drumul... mă pricep... o fac eu!

— Hai, Sabest, l-a încurajat Lax.

Dar mulțimea tăcea, numai copilul plângea și când fulgerul a scăpărat din nou, cu glasul lui gingaș ce a trecut prin mulțime ca o rază tremurătoare de lumină, mai vizibilă decât lumina fulgerului, el a strigat:

— Mamă.

— Nu-ți fie frică, i-a răspuns mama Gisson.

— Înfricoșați-vă, a strigat Marius.

Irmgard însă, tot îngenuncheată în fața pietrei, a vorbit și parcă își cerea iertare:

— Dulce e rodul meu, mamă, dulce ca singurătatea visului meu, care se înalță din străfund, dulce ca oglinda străfundului din mine și care-mi arată mie, celei ce privește în jos, celei ce se oglindește, chipul iubitului. O, dulce este plutirea în abisul ce mă oglindește înălțându-se spre mine în zbor, dar și în întâmpinarea tatălui.

Miland stătuse până atunci mut, pierdut în vis, și degetele lui se jucaseră pe tăișul cuțitului de piatră ca și cum ar fi vrut și el să-i încerce ascuțimea. Apoi a spus:

— Cea curs din noi să ne curgă înapoi, copil și copil de copil, pârlăiașul vieții, săpat între malurile morții, străbun de străbun, nepot de nepot. Abia când gura de vărsare se va preface din nou în izvor, frica va pieri.

— Mamă, au strigat câțiva bărbați din mulțime, mamă.

Acum nu mai ardea decât una dintre lămpile de la masa de sacrificiu. Sabest, tot luptându-se cu duhurile, gemea:

— Izvor și vărsare... da, izvor și vărsare a sângelui în pământ... veniți numa' toți la mine când căsălesc, uitați-vă la pământ când căsălesc, uitați-vă la mâinile mele de pe care picură sângele...

— O, mamă, o, mamă, se auzeau tânguiri care l-au întrerupt pe Sabest. A amuțit, dar gâfâia.

Câțiva oameni suspinau. Copilul nu se mai auzea plângând. Doar o femeie gemea, cu suspine

slabe, întrerupte, pline de nerăbdare înfricoșată și tremurând de așteptare. Sub tălpile pantofilor mei simțeam pietrișul cufundându-se încet în pământul moale, pământ de pajiște obișnuit, care nu râvnea nicicum la sânge. Nici măcar nu observasem că de mai mult timp începuse să plouă, atât de concentrate îmi fuseseră toate simțurile asupra lui Marius. Ploaia șiroia întunecată și călâie în noaptea neagră și nepăsătoare; mi-am pipăit umerii; erau uzi learcă.

S-a auzit din nou glasul mamei Gisson, aproape că se bucura și ea:

— Auziți ploaia? Ploaia bună?

Fulgerele mute încetaseră. Picăturile străluceau pe mantilele de paie ale măștilor cu fața la lumină.

— Ascultați ploaia, a continuat mama Gisson, umpleți-vă sufletul cu știința ce se înalță odată cu ea din pământ, știința pătrunsă de stele, deschideți-i inima voastră și fața voastră.

— Mamă, nu ne părăsi!

Agata fusese cea care strigase așa, o recunoscusem după sunetul vocii.

— Mamă, nu ne părăsi! s-a mai repetat ici și colo.

În masă se pornise o mișcare abia observabilă dar de nestăvilit, ea înainta către mama Gisson, de parcă ar fi vrut să se adune temătoare în jurul ei, de parcă ar fi fost de înfrânt o ultimă reținere, ca să o facă. În ea era o mare neajutorare și totuși chiar o împotrivire, împotrivire față de Marius, căci s-au auzit deja strigăte:

— Gonește-l, mamă... gonește-l!

— Nu, s-a auzit Lax, el să rămână.

— Dați-i drumul! Muzica!

Comanda răcnită de Wenzel a acoperit toate strigătele celelalte.

Și într-adevăr, armonica a început cu un *Ländler*^[14] tânguitor. Muzicantul ședea pe o creangă mai joasă, în spatele Pietrei Reci, brațele lui îndoite în unghi se mișcau în sus și-n jos,

claviatura instrumentului lucea albă în lumina ultimei lămpi care mai ardea, și alături, ținându-l în piață, Wenzel bătea măsura. Iar dansul măștilor, reluat la ordinul lui Wenzel, târșăia jalnic pe pajiște. Însă ritmul fantomatic antrenase mulțimea într-o mișcare accelerată, înaintând cu smucituri, poate spre mama Gisson, ca să caute protecție la ea, poate spre Marius, ca să-l gonească, iar eu, aproape fără să vreau, totuși vrând și ajutându-mă cu coatele, am fost purtat în față până la lanțul duhurilor care dansau și care n-a mai rezistat masei ce se îmbulzea ci s-a răspândit și s-a topit în ea, aidoma unui nor alergând nesătul într-o grămadă mai mare de nori. Toate astea se petrecuseră în câteva minute. Apoi s-a stins și ultima lampă.

— Înfricoșăți-vă, a strigat Marius în beznă.

Poate că el a stins lampa.

I-a răspuns râsul lui Lax:

— Acu' o să se înfricoșeze muierile.

Masa se opriese fără să vrea odată cu lăsarea întinericului, nici duhurile nu mai dansau. Armonica însă cânta mai departe și se auzea cum Wenzel ținându-l și bate tactul.

Dacă m-aș fi gândit la lanterna mea de buzunar, dacă aș fi aprins-o, probabil că lucrurile s-ar fi desfășurat altfel, numai că în acel moment n-aveam habar de lampă, nu puteam să știu nimic de ea, nici nu voiam să știu nimic de ea ascultând numai, trăgând cu urechea la strigătul care încă nu era și totuși încă mai vibra ca un ecou care precede sunetul: nu respiram, numai puțini dintre noi poate că au respirat; se auzea numai găfăitul lui Sabest care evident că se descotorosise de paznici și probabil că își croise drum până aproape de Piatra Rece pentru că de acolo i s-a auzit, în toată asprimea ei, vocea răgușită:

— Acu', acu' o fac! și imediat un „ah” aproape bucuros din gura lui Irmgard, apoi tăcere și doar niște trosnete repezite în duminică, ca ale unui

animal care își croiește în galop drumul prin pădure...

Muzicantul își cânta ländlerul mai departe și Wenzel bătea tactul.

Dacă în întunericul deplin au mai trecut secunde sau minute nu pot spune, nu sunt în stare să spun, mi-am revenit încet în fire dându-mi seama că încremenirea a fost întreruptă, mai întâi de mama Gisson, a cărei voce, învăluită în doliu profund, a sunat în noapte, mai întunecată decât noaptea, mai întunecată decât întunericul:

— Iată că totuși s-a săvârșit.

Atunci eu am strigat:

— Opreți... lumină!

A mai fost doar un sunet prelungit, disonant al armonicii și apoi s-a sfârșit, dar eu, ținând acum lanterna de buzunar în mână, încă o mai căutam, da, o țineam în mână uimit, după ce degetele o aprinseseră automat și raza ei de lumină rătăcea pe fețele și pe trupurile oamenilor nemișcați, pe chipuri care, orbite, închideau uneori ochii și totuși nu percepeau lumina. Se fereau greoaie, mă izbeam stângaci de ele, croindu-mi drum, fără participarea mea și bâjbâind la întâmplare, spre piatra de sacrificiu pe care încă n-o vedeam dar deasupra căreia, mai sus decât toți ceilalți, se înălța statura lui Marius, acum în centrul conului de lumină al lămpii, într-o postură neglijentă, neras și cu un zâmbet încremenit în jurul buzelor.

— Marius! am strigat.

Nu s-a clintit. Dar când lumina a căzut pe Miland, care, în aceeași postură nemișcată, ținea încă în mână unealta de piatră privindu-l fix pe Marius, abia atunci am știut că între ei zăcea fata moartă.

Da, ea zăcea acolo, în cercul restrâns al conului de lumină, întoarsă în sine și înmugurită în sine și totuși ofilită, cu brațele larg desfăcute și capul căzut pe piatră. Culorile rochiei de mătase străluceau puternic în lumina ce cădea asupra ei și

părul de la ceafă, sub cununa de mireasă, era blond, și preț de o bătaie de inimă am ezitat și n-am fost încă medicul ce trebuia acum din nou să fiu ca să mă îngrijesc de treburile vieții, nu ale morții; preț de o bătaie de inimă am fost cu Irmgard dincolo, unde jertfa lui Irmgard părea plină de sens, o jertfă pentru o recoltă și o coroană de dragul cărora se dansează, și luând parte, preț de o bătaie de inimă, la acel dincolo, unde Irmgard se afla acum și căruia îi aparținea, nu l-am urât pe Marius, luând parte, preț de o bătaie de inimă la mântuirea nebunească ce ar fi trebuit să vină acum asupra lumii. Dar mama Gisson s-a apropiat de piatră, a îngenuncheat, a luat una dintre mâinile întinse ale nepoatei și, în doliul ce creștea, a grăit în sus, spre Marius:

— Faceți lumină.

Miland a lăsat să cadă cuțitul de piatră.

Oamenii și duhurile rămăseseră nemișcați și înfricoșați, de parcă nu le-ar fi fost îngăduit să calce într-un cerc intangibil și nu îndrăzneau să se apropie.

— Lumină, am strigat, Doamne Dumnezeule, faceți lumină!

— Dar e moartă, a spus Marius amabil, apropiindu-se cu pași ușori și punând mâna cu un gest aproape elegant pe trupul neînsuflețit.

— Da, moartă, a spus mama Gisson lângă mine, n-o atinge, Marius, nu ți-e îngăduit.

Am pus lanterna de buzunar pe piatră și i-am desfăcut lui Irmgard rochia de mătase; cămașa pe care am scos-o era însângерată, din rana de sub omoplatul stâng curgea sânge. Îmi curgea încă fierbinte pe mâini, picura pe pământ în stropi egali, de neoprit. Sabest n-ar fi putut să nimerească mai bine. Nu mai era nimic de făcut din punct de vedere medical.

— Pământul îl bea, a spus Marius deasupra mea.

Deodată a apărut Wenzel, cu câte un pahar de bere plin cu apă în fiecare mână.

— O să aveți nevoie de apă, dom' doctor. D'aia avem izvoru' la-ndemână...

Marius declama dement:

— Pământul bea sângele și izvoarele lui sunt iarăși curate... din ele curge iarăși putere și dreptate...

Am luat apa în tăcere, am spălat rana, dar sângele a țâșnit din nou.

— Iute mai moare omul, trăncănea Wenzel uitându-se la mine, și jucându-se cu smocul cozii de vacă pe care și-o legase la spate ca drac. O să vă fac lumină, dom' doctor.

A apucat una dintre prăjinile lămpilor și am auzit cum zornăia carbidul turnat în rezervorul de tablă.

Abia acum Miland a spus încet, ca în vis:

— Marius, eu am ucis-o?

— Nu, am spus eu, Sabest a făcut-o.

Marius însă a vorbit:

— Tu ai recunoscut jertfa și credința va izvorî din puritate.

Lanternă mea de pe piatră a pălit, se descărcase bateria și în jurul nostru s-a făcut întuneric.

— Marius, a întrebat Miland, sunt oameni în jurul nostru?

— Da, a spus Marius.

— Sunt părtași la comunitatea noastră?

— Da, a spus Marius, au intrat în noua lor împărăție, acum știu cum este moartea.

Nu cumva, în beznă, mama Gisson zâmbea? Ea, singura de-aici care știa cum e cu moartea? Ce pot să însemne pentru ea vorbe ca puritate, credință, dreptate, când credința ei este viața concretă și puternică, în toată nemărginirea ei, viața fără început și fără sfârșit, groaznică, totuși nu groaznică din voia unui cuvânt gol, iar știința ei despre moarte este știința despre viață, despre ființa vizibilă, sensibilă, dar nu despre generalități de neînchipuit pe care ne-omul le predică și le

făgăduiește adeptilor lui bărbați. Nu surâdea ea cu tot doliul ei? Și ea a spus:

— A plecat dintre noi, dincolo de sângele ei, ea străbate stâncile și trunchiurile copacilor sunt pentru ea o cosiță fluturând în vânt.

În acest timp, Marius repeta cu încăpățânarea omului înnebunit:

— Știința supremă este știința despre moarte. De la ea vine puterea.

Lumina lămpii mele se micșorase. Curând n-avea să mai fie decât un punct galben, dar nu mai aveam nevoie de ea, rolul meu se încheiase. Recolta revenise nebuniei, dansasem cum ne cântase un nebun, dansasem în jurul lui, mânați de întunecimea cea mai profundă a vieții noastre, noi, jivina cu multe capete, orfană de mamă, din care făceam parte, din care fac parte, din care noi toți, care trăim și dansăm facem parte, femeie sau bărbat, conducători sau conduși, înțelepți sau nebuni, părți ale bestiei nocturne.

A venit și Wenzel cu carbidul nou, scuturând rezervorul și zdrăngănind vesel din el ca să-și anunțe prezența. Și după ce a turnat apa și s-a aprins prima lampă în noapte, s-a sfârșit în cele din urmă și încremenirea grămezii de oameni din jurul nostru. Oamenii au început să vorbească, se înghesuiau să treacă pe furiș pe lângă moartă și alergau de colo-colo fără rost. Câteva dintre duhuri s-au debarasat de măști, altele pur și simplu uitaseră că mai erau travestite și din bărbile încurcate, pe jumătate smulse, care le atârnavă în jurul obrazilor ieșeau întrebări confuze. Dar printre cei ce au ajuns primii la masa de sacrificiu era și Lax. El a privit-o câțva timp pe moartă, când eu mă străduiam încă să-i aranjez îmbrăcămintea, pe fața lui revenise seriozitatea, stătea acolo trist, greoi și îmbătrânit, cu picioarele înțepenite, dar pentru că afară de asta mai ținea încă la forme i-a întins mamei Gisson mâna mare, cu păr negru:

— Condoleanțe, a mai spus el, de altfel fără să fie luat în seamă – și apoi a făcut la fel cu Miland care, lipsit de voință, l-a lăsat să-i strângă mâna.

După aceea mi s-a adresat:

— Hm, domnule doctor, este de fapt o crimă... sau nu?

S-a mai uitat încă o dată insistent la cadavru.

— Confuzia mintală în momentul săvârșirii faptei este un motiv de suspendare a pedepsei, s-a făcut auzit Wenzel care așezase a doua lampă lângă piatră.

Da, pe Sabest, ucigașul, îl uitasem deoarece pentru mine făptașul era Marius, nu cel fugit în munți, și am spus:

— Sabest? Da...

Dar după aceea m-am răstit la Marius fără rost:

— Marius, unde-i Sabest?

El a închis ochii, a coborât capul în piept și, după o scurtă pauză, a spus:

— Mort.

— Ce tot spui, l-a repezit Lax, căci nu voia să audă asta, să-l caute flăcăii.

— Degeaba, a spus Marius.

Lax a stat pe gânduri:

— Trebuie să anunțăm autoritățile... ce om al dracului și Sabest ăsta!

— O fac eu cu plăcere, s-a oferit serviabil Wenzel, și-a smuls coada de vacă din spate și a dispărut imediat.

Mai fugise de acolo și pentru alt motiv: mama Gisson se ridicase, făcuse un pas înainte și era înfricoșătoare în tristețea ei. Oamenii o priveau fix și se dădeau la o parte din calea ei încet, nici Marius nu putea înfrunta privirea grea ațintită asupra lui: își făcea de lucru la cele două lămpi și apoi s-a dus, ca și cum ar fi avut ceva de făcut în dreapta, la marginea pădurii, unde s-a așezat pe craca pe care cântase muzicantul cu armonica; a pus picior peste picior, și-a rezemat capul în mână și a rămas în atitudinea unui gânditor.

— Lăsați-o singură și acoperiți-o, a spus mama Gisson mulțimii pe un ton poruncitor.

Una dintre măști – era ucenicul de fierar Ludwig – s-a apropiat, și-a scos mantia de paie de pe umeri și a așezat-o peste moartă. Apoi s-a pierdut și el din nou în valul de oameni ce se retrăgea.

Respectau ei moartea retrăgându-se? Respectau durerea? Sau se temeau doar de extazul, de acel ceva ce nu le mai aparținea, emanat de bătrână? Era aproape ca o rezistență încăpățânată care sufla dinspre masa de oameni și aproape că o înțelegeam: nu dansaseră ei, nu dansaserăm noi nebunește, invocând jertfa, coborârea cerului pe pământ și zborul pământului în sus, spre cer? N-ar fi trebuit acum ca Irmgard să intre în muntele desferecat, primită în hala deschisă a aurului? Nu se nimicise totul când mama Gisson o condusesese cu mâna calmă pe moarta fericită, luase la ea radiosul copil al jertfei și îl dăduse în paza unui ținut spre care nu mai exista niciun acces?

N-au fost trimiși toți înapoi în monotonia cotidiană, în acea monotonie din care îi răpise Marius! Mare le fusese frica și ea crescuse până la insuportabil, acum însă, când trebuia să vină izbăvirea de frică, au fost înșelați, au fost împinși înapoi în trecut, acolo unde frica încolțește din nou, frica nopții mute! Ei nu cârteau, dar se retrăgeau tăcuți; se auzea doar plânsul unui copil, era Cecilia care rățăcea prin mulțime.

Mama Gisson m-a privit și a spus în șoaptă:

— Du-i-o.

Într-adevăr, era cel mai bun lucru ce se putea face pentru amândoi. Am luat copilul și l-am dus tatălui: văzându-l, o parte din visul lui s-a desprins de el, s-a năruit; a îngenuncheat în întâmpinarea fetei și chiar a zâmbit puțin când ea a alergat spre el și a culcat-o lângă el în iarbă. M-am așezat și eu lângă ei în iarbă și m-am uitat la Cecilia cum se juca cu pumnalul de piatră găsit pe jos.

Așa am așteptat. A venit Mathias-Munteanul și fără să ia pe nimeni în seamă s-a dus la mamă-sa. Ea ședea acum pe altarul jertfei, la capul celei moarte, cu mâna pe creștetul blond de pe care îndepărtasem cununa de mireasă. Bărbos, tăcut, trist, Mathias s-a așezat alături.

Așa am așteptat. Câțiva flăcăi porniseră totuși în căutarea lui Sabest. Din când în când, răsuna de pe coaste câte un strigăt „Sabest... Sabest” și ecoul nocturn răspundea din depărtări tot mai mari. Strigau un mort, unul care nu mai răspunde la numele lui, unul căruia poate că nu-i mai răsună în urechi decât geamătul victimei sale, răsunând în disperarea ucigașului, dăinuind în toate morțile, recunoașterea răsunătoare a unei vieți fără speranță: îl strigau ca și cum ar fi putut să-l recheme din impasul morții lui, ah, nimeni nu-și poate da seama ce se petrece în omul care nu mai vede înaintea lui decât moartea. Îl strigau și strigătele lor se stingeau. Așa am așteptat. Dar locul serbării era din nou plin de acel zumzet lejer prin care se anunță prezența unei mulțimi de oameni, la barăci se aprinseseră din nou luminile, oamenii se plimbau în jurul lor sau se odihneau pe pajiște și la cârciuma din pădure era chiar o adevărată înghesuială, pentru că hangiul dispăruse, dispăruse în munți și berea era gratis. S-ar fi putut crede că dansul fusese întrerupt doar pentru o pauză a muzicii.

Așa am așteptat și a durat cam o oră până când, în sfârșit, au apărut lumini și câteva torțe la marginea de jos a pajiștii plutind prin frunzișul subțire al dumbrăvii de mesteceni: conduși de Wenzel, au apărut primarul, polițistul satului și un jandarm, cu ei și alți câțiva oameni din satul de jos, cu groaza și curiozitatea pătrunsă în oase, toți urcau pe pajiște cu ghetele ude și poporul de pe pajiște li s-a alăturat.

Au urmat formalitățile obișnuite, cei prezenți trebuiau să dea explicații și Lax a condus discuția.

Totul era extrem de simplu și mergea strună; numai la interogarea lui Miland, care vorbea fără șir și se învinuia că și-a omorât copilul, s-a produs o întrerupere și Lax a început să râdă:

— Cu ce vrei să spui că ai comis asta?

A durat mult până ce Miland, cu un gest nehotărât, a arătat spre vârful de cremene cu care se juca Cecilia și atunci, firește, râsetele s-au generalizat, toți o uitaseră pe moarta care zăcea în fața lor, pentru că Lax a răspuns:

— Așa zici... cu un nasture de la pantaloni ar fi mers mai bine.

Și pentru că în expertiza mea medicală puteam declara oficial că rana fusese provocată cu certitudine de cuțitul măcelarului, nu s-a mai luat act de vorbele lui Miland și autoritățile au părăsit trupul lui Irmgard, obiectul procedurii oficiale tocmai încheiate, cu un brusc dispreț, ca să se ocupe de soarta lui Sabest care trebuia urmărit penal. Trupul lui Irmgard era eliberat, liber pentru funeralii, putea să fie dus în vale.

A fost culcată pe o năsalie acoperită cu material provenit din acoperișul de pânză al barăcii de turtă dulce. Luminile din piață s-au stins, noaptea suspina neauzită. Când s-a pus cortegiul în mișcare, am văzut că i se alăturase și mama Gisson. M-am dus repede la ea:

— Mamă, vrei într-adevăr să mai faci drumul ăsta lung? Mai bine să te conduc acasă.

— Nu, a spus ea, scurt.

— Atunci merg și eu, mamă.

— Tu rămâi aici, sus, a hotărât ea, o să mai fi de folos aici.

— Sabest?

A clătinat din cap:

— Nu... dar ei o să mai aibă nevoie de tine...

Cortegiul flancat de făclii a dispărut. Am mai observat cum Marius îl urma. Locul serbării era liniștit și gol; printre nori au apărut stelele, o dumbravă de stele după alta a devenit vizibilă

printre munții moi de nori care călătoreau încet și trunchiurile mestecenilor începuseră să lucească pe pajiște. Am trecut încet prin piața sărbătorii; câțiva bețivani se mai împleticeau de colo până colo, câțiva sforăiau lângă baraca cu băuturi și de două ori am întâlnit obișnuitele perechi strâns îmbrățișate îndreptându-se spre mușchiul moale de sub mesteceni. Pentru ei se mai uneau încă astăzi cerul cu pământul, dar pentru asta n-ar fi fost nevoie de jertfa lui Irmgard. Nemaivând lanterna de buzunar, nu am luat-o pe poteca din pădure, ci pe drumul principal care duce în jos spre culoarul funicularului și am urcat pe el ca să ajung acasă prin luminiș. M-au copleșit un gol și o nesiguranță ciudate, vântul cald și uscat de septembrie se juca deasupra mea cu cablurile, din când în când mai auzeam vocile din pădure care îl mai strigau încă pe Sabest, dar nu mă puteam gândi nici la ele, nici la Irmgard, nici la mama Gisson care însoțea acum nășălia în vale, eram atent numai la drumul meu, la bolovani și rădăcini, nu mă interesa decât pasul următor, uitasem chiar și că mă îndrept spre casă. Ca un strigăt depărtat mi-a venit în gând Peter, pe care funcționarii publici nu îl găsiseră la locul faptei și care cu siguranță că rătăcea pe povârnișuri căutându-și tatăl împreună cu ceilalți, dar când am ajuns la vagonetul răsturnat, a cărui distrugere ar fi trebuit să inaugureze timpurile noi, mi-am pierdut brusc toată puterea; mă copleșiseră pe neobservate o groaznică slăbiciune și o dezamăgire, poate de la surmenaj, poate de la foame, poate de la tristețe, dar poate și mai mult de la neputința și incapacitatea de a înțelege sensul unei nebunii la care, cufundat într-o fantomatică speranță onirică, eu însumi luasem parte. Nu mai eram în stare de nimic, nu mai eram în stare să urc, nu mai eram în stare să vreau ceva. M-am rezemat de soclul de beton năpădit de buruieni al suportului de cabluri; în fața mea sârmele și cablurile rupte se împleteau cu barele vagonetului, înfăptuire umană

încremenită, reîntoarsă straniu în starea originală a naturii, devenită barbară și păgânească prin inutilitatea ei, de parcă ar fi vrut să demonstreze că ultimele opere ale conștiinței omului sunt tot atât de departe de umanitate ca și străfundurile sângelui său și al ființei lui carnale, amândouă domenii interzise, amăgitoare și ducând la amăgire, atingându-se în nelegiuire, ucigând prin barbaria sângelui, ucigând prin barbaria tehnicii, unul și același lucru pentru că barbaria are nevoie de crimă, ca să se mențină: sfințenia este numai în mijlocul ființei noastre, este sfințenia vieții noastre, nici beție, nici mașină, ci o creștere, înflorire și ieșire din întunecime spre întunecime, din nenăscut spre nenăscut, renașterea sinelui său: în mijlocul ființei noastre stau pomii sub dezmiardarea cerului și adie vântul timpului, blând mesager între înfiniturile din care vine, spre care curge, purtându-ne pe o distanță scurtă ca pe o frunză tomnatică, ca să ghicim de unde ne-am deșteptat și încotro ne ducem, mesagerii sinelui nostru: numai în mijlocul ființei noastre este știința, este știința despre ceea ce îi trebuie omului ca să fie om, este știința despre umanitatea și cultura lui, este știința smerită, știința culturii, căreia îi aparține și mama Gisson, nu știința sângelui, nici a tehnicii, nici a sângelui, ci știința omului despre șinele său: în mijlocul ființei noastre, numai în mijlocul ei; nu în vuietul sumbru al limitelor ei, nici în vuietul abisului original, nici în beția tehnicii, ci în ființa sinelui său locuiește în noi divinul. Trunchiurile molizilor se mișcau ușor în pământescul vânt nocturn, din copaci cădea din când în când câte o frunză, de față mi se lipeau funigei care atârnavă de cabluri ca niște miniaturizări ingenioase ale încurcăturii lor, dar pe mâinile mele mai erau urme din sângele care cursese peste ele, iar cerul cobora în zumzetul ușor al rolurilor de stele, pe când imnul nocturn al pădurii se înălța în întâmpinarea lui, pământul

plutea spre el: încă mai trăiam, mai mi-era dat încă să fiu în mijloc, aici, unde se unesc nemărginirile.

Așa am urcat, însingurat, fără să-mi dau seama că o făceam din nou, am ajuns sus, în luminiș, am văzut sub mine stelele din văi și valea firmamentului plină de ceața străvezie a lui septembrie în care adâncul și înaltul se atingeau imense în fața neputinței mele, asta am văzut și pădurea m-a primit din nou.

Era o stare fericită? Cu siguranță nu. Dar era una a certitudinii. Și totuși, trebuia să mai fie pusă încă o dată la încercare.

Pentru că nu departe de casa lui Wetchy, am tresărit și a trebuit să mă opresc speriat: auzeam muzică și chiote, strigături ritmate și bătăi din palme, auzeam deslușit armonica, limpede și cele două scripci scârțâind în noaptea grea de suferința inimii. Depășindu-mi frica, uitând de oboseală, am început să alerg încă și mai repede când am văzut lumina făcliilor printre copaci și imediat după aceea am avut în față întreg tabloul: banda dracilor și a duhurilor care, firește, nu mai erau duhuri și draci ci măști banale, transpirate, banda asta beată crișă de berea gratuită de la taraba din tufiș; era adunată la lumina torțelor în jurul unui copac de care legaseră un om – fără să-l văd puteam să deduc că era Wetchy – și în jurul căruia unul, cu mantie de paie, dansa în sunetul muzicii; ceilalți băteau din palme sau își băteau coapsele, din când în când câte unul se apropia, îl pocnea pe Wetchy peste față și cu încăpățănare de bețivi mai și cântau catrenul:

*Cin' te-a pus,
agent tâmpit,
banii să ni-i furi,
da' acu s-a isprăvit.*

Wenzel se afla printre ei. Erau extrem de bine dispuși, casa nu mai avea niciun geam întreg și

pentru menținerea antrenului din când în când mai zbura înăuntru câte o piatră. Ce mai, era oribil.

În oarecare măsură eram sigur că, cu toată beția lor, n-o să-mi facă nimic; chiar și de Wenzel mă lega o anumită relație de încredere. Totuși, pentru orice eventualitate, l-am fluierat pe Trapp care putea să mă audă de dincolo, din grădină.

La fluieratul meu strident au devenit atenți; sărbătoarea s-a întrerupt.

— Dezlegați-l, m-am răstit la ei, dezlegați-l imediat!

Wenzel s-a apropiat pe două cărări:

— Dom' doctor, i-o glumiță... bună... pentru sănătate...

— Miserabile, am spus.

Îmi venea să-l asmut asupra lui pe Trapp care sosea în goană.

— Domnule doctor, a spus el, ciudat de serios și dezmeticindu-se, era necesar.

Era necesar? N-aveam timp de discuții, deși seriozitatea asta mă impresiona ciudat și făcea să-mi crească iar vechea antipatie față de Wetchy, ghinionistul, care o fi făcut necesar să se întâmple asta, și m-am dus la el pe tăcute, am scos cuțitul și am tăiat funia. Mi-a căzut în brațe.

— Hai, Wetchy, am spus, curaj, merge... cu un pic de sânge curs din nas ne descurcăm noi.

— Să nu-i spuneți nimic nevesti-mii, domnule doctor, să nu se sperie, a șoptit micul erou; apoi a leșinat.

Banda se aținea în jurul meu, unii dintre ei se holbau doar așa, în gol, alții rânjeau pierduți în beția lor, m-am uitat la ei și spre surprinderea mea am găsit printre ei un flăcău cuminte, pe Ludwig. Până la urmă niciunul nu era rău, erau numai beți criță.

— Ludwig, am spus, ajută-mă.

A venit cam șovăind, apoi a mai venit încă unul și l-am ridicat pe Wetchy. Însă casa era încuiată.

Am strigat-o pe doamna Wetchy. Nicio mișcare. Poate zăcea leșinată pe dușumea.

Trebuia să intru. Cineva a propus să se spargă ușa. N-aș fi vrut. I-am pus să mă ridice până la geamul spart de la bucătărie, am băgat mâna înăuntru, am deschis cremonul și am sărit înăuntru. În bucătărie m-am împiedicat în scândurile puse prevăzător de Wetchy peste pardoseala de piatră. Apoi am aprins lumina. Am mers din cameră în cameră strigând întruna: „Sunt eu, doctorul, doamnă Wetchy!” Dar nu se clintea nimic. Să fi fugit? Am renunțat să mai caut, pentru că nu voiam să-l fac să aștepte pe rănit, am coborât pe scară, am deschis ușa casei și l-am dus împreună cu ceilalți doi pe cel încă tot inconstient, în dormitor. Apoi le-am spus oamenilor să plece, am turnat apă în cuveta lavoarului și am început să-mi exercit eforturile profesionale asupra pacientului.

Tocmai când eram în plină acțiune, câinele de lângă mine a mârâit. Am tras cu urechea. Se puteau percepe niște pași târșiți, ezitanți, apoi s-au oprit. „Intră”, am strigat, dar fără succes. „Intră”, am mai strigat încă o dată, „sunt eu, doctorul”. Niciun răspuns. Atunci am deschis ușa. Nimic. Dar după ce am traversat micul antreu am găsit femeia pe scară; ședea pe treapta de sus și clănțănea din dinți.

Doamne, Dumnezeule, de n-ar intra în dureri din cauza fricii! M-a năpădit din nou aversiunea față de oamenii ăștia nevinovați:

— Unde ai stat ascunsă, doamnă Wetchy?

Gura îi clănțănea. Nu putea răspunde. De altfel era mai bine să nu-și vadă bărbatul leșinat. Am lăsat-o să șadă acolo.

L-am examinat pe Wetchy. Deocamdată am găsit un dinte rupt. Ce mai avea stricat puteam să gădesc numai când se va deștepta. Brațele și picioarele erau intacte. Dar apoi m-am uitat la o urmă de talpă: cu siguranță că cineva îl călcase, flăcării de țărani nu renunțau cu plăcere la

apucătura asta foarte populară; ăsta era și motivul leșinului. Am spălat locul de noroi, i-am pus o compresă și apoi am fugit, pe lângă femeie, la mine acasă, să aduc o seringă cu morfină ca să-l protejeze de prima criză dureroasă.

După ce i-am făcut injecția, m-am dus la ea. Ședea încă acolo, pe trepte. Trebuia s-o scot din starea de panică:

— Doamnă Wetchy, unde e băiatul?

Am avut succes, și-a mai revenit:

— În pivniță, a articulat ea.

— Adu-l înapoi.

I-am ajutat să se pună cât de cât pe picioarele nesigure. După ce am reușit asta, părea că gheața s-a spart:

— Au plecat? a întrebat ea.

Ținea mâinile împreunate pe burtă, ca de obicei, dar nu se plângea de dureri; mă simțeam de parcă mi s-ar fi făcut un cadou.

— Da, doamnă Wetchy, au plecat, lucrurile au decurs pașnic... merg cu dumneata să luăm copilul. Mi-era teamă să nu-l scape.

După aceea ne-am dus la bolnav. Dormea sub efectul morfinei și arăta liniștit. Am ațipit și eu pe un scaun, într-un somn agitat și deseori întrerupt, ca să văd de pacient, dar până la urmă am adormit atât de adânc încât nu știu când s-a trezit. Când am deschis ochii, doamna Wetchy ședea pe pat, lângă bărbatul ei; se țineau de mâini. De teamă să nu mă trezească nu îndrăzneau să-și vorbească: se priveau doar în ochii obosiți.

— Dureri, Wetchy?

A clătinat din cap și a zâmbit.

— Totuși vom cere daune-interese, despăgubire și daune morale... societatea n-o să-mi scape chiar așa de ieftin.

A clătinat din nou din cap:

— Of, nu, domnule doctor, nu prea are sens...

— Ei, despre asta o să mai vorbim...

— Nu, domnule doctor, noi vom pleca pe cât posibil mai repede, asta e tot...

— Și după asta?

A zâmbit încrezător:

— O s-o scot la capăt...

— Da, a spus femeia, poate tot ce vrea.

Micul și prăpăditul Hercules din pat a spus:

— De oamenii răi te despați ușor, numai de cei buni îți vine greu... și dumneavoastră ați fost foarte bun cu noi, domnule doctor.

Amândoi aveau lacrimi în ochi, poate și eu. Dar nu se văitau. Și când l-am examinat din nou ca să previn apariția vreunei complicații, a reieșit că fusese ruptă și o coastă.

Să fi fost cam ora cinci dimineața când am ajuns acasă. Copacii se conturau negri pe cerul ce se lumina și pe care nu mai era niciun nor. De pe boltă stelele se desprinseseră matinale și micșorate, ca niște puncte fixe, lucitoare, plutind în eterul care se înverzea, ca să se topească curând în el. Lumea de dedesubt zăcea fără sens, totuși cu sens în grozăvia și bunătatea ei și în unele locuri tocmai prindea culoare.

XIII

Așa cum murdăria marilor orașe se varsă în râu și din nou purificată este dusă în mare, la fel și toată mizeria, devenită transparentă și curată, se întoarce înapoi în viață, redevine ceea ce fusese, ce a fost, este și va rămâne: viață, o părticică a întregului, de nerecunoscut în întreg, absorbită în el, de nerecunoscut în el, scufundată în permanent. Da, chiar și rușinea, acest bun sfânt al omului, care ajunge mai profund în el decât adesea vrea să recunoască, rușinea, care a vrut să dureze mai mult decât durerea, și ea devine din nou transparentă și de nerecunoscut, devine o linie a amurgurilor, ca pulberea străvezie de pe o aripă de fluture, un gând în marea celor gândite. Mizeria acelei nopți de groază mai curgea încă în valuri grele și totuși începuse să se potolească. Irmgard fusese înmormântată, pe Sabest îl găsisem printre stânci cu țeasta sfărâmată, Wetchy zăcea în pat zdrobit în bătaie – ce mizerie! – totuși și ea reîntra în ordine, devenea transparentă și invizibilă, devenise o ușoară încrețitură în marea amintirii și a uitării; nu numai că Lax și-a transportat lemnul sus, la Galeria Piticilor și că Wenzel mășăluia țațoș cu flăcăii lui prin sat, atât de nevinovat de parcă întâmplarea groaznică nici n-ar fi avut loc, dar chiar și pentru cei loviți de soartă viața începuse să alunece din nou în cotidian și chiar dacă cârciuma fusese două zile închisă și Peter trebuise să se ducă în oraș, la învățătură sau la școală și dacă Wetchy vorbea despre planurile lui de plecare, tragicul eveniment, care se ascundea tot mai mult în spatele tuturor acestora, abia dacă mai era pomenit, dar cu atât mai mult era frământat în sufletele oamenilor și întors pe toate fețele lui de umbră și lumină.

Miland și-a adus acasă recolta de porumb cu ajutorul lui Andreas și Marius. Căci ogoarele se

odihneau în vale neschimbate, plugul trecea peste ele, unul după altul lanurile deveneau negre și brun-roșcate, sus, pe înălțimi, era tăiat și încărcat ultimul ovăz care nu mai voia să se coacă și curând se vor scoate și cartofii. Dar neschimbată părea și viața mamei Gisson, părea că așa vrea să rămână, umbla liniștită prin casă și preparase din nou chiar și rachiul de fiecare an; o dată am întâlnit-o la ea pe Agata și altădată tocmai venea cu ea din pădure, când eram în drum spre casă: cele două femei, cea bătrână și gravida, se opriseră la malul râpei și priveau în jos spre valea luminată de soarele tomnatic.

Dacă soția criminalului Sabest nu se grăbise să vândă hanul cu una cu două ci, cel puțin deocamdată îl mai menținea, se datora, în parte, convorbirilor lungi pe care le avusesem cu privire la soarta ei și a fiului ei. În cursul acestor convorbiri, poate pentru că simțea că se apropie bătrânețea, poate din solidaritate feminină, apăruse în ea gândul să o aibă noră pe Agata; fusese permanent îngrijorată că Peter ar fi putut comite o necuviință părăsind-o pe fată și acum, văzând sarcina, ar fi trebuit să devină serios și rezonabil și să repare nedreptatea. Ascultase sfatul meu de a vorbi pur și simplu cu Agata, fără să lămurească mare lucru, pentru că Agata nu spusese nici da, nici nu, ci doar refuzase să-l vadă pe Peter înainte de plecare.

L-am povestit situația mamei Gisson.

— Fata are dreptate, a spus ea, Peter n-o să fie niciodată un bărbat bun pentru ea.

— Asta încă nu se poate spune, mamă, amândoi sunt încă niște bobocei... și dintr-o dragoste mai poate crește încă ceva bun.

Eram la ea în bucătărie. Pe pervazul ferestrei, la soare, lucea una din sticlele de rachiu, înfășurată și legată la gură.

— Agata e așa cum trebuie să fie, el însă a moștenit lăcomia părinților...

— Fiecare om se poate schimba, poate fi schimbat... și Peter a primit acum un șoc.

— Nu, pentru asta e încă prea tânăr... trebuie să mai treacă prin multă lăcomie întunecată până să iasă la lumină... dac-o ieși vreodată.

— Copilul din flori rămâne copil din flori, am fost eu de părere, pentru ea e totuși o nenorocire.

— Pentru Agata n-a fost o nenorocire, pentru ea a fost frumos și corect... așa ar fi trebuit să fie Irmgard... aș fi vrut doar, aș fi putut să mai rămân puțin cu ea... fața ei a căpătat din nou expresia distantă pe care o cunoșteam atât de bine, apoi a zâmbit, dar Irmgard a avut mai mare nevoie de mine decât Agata...

Zâmbea, dar îi simțeam seriozitatea și n-am mai îndrăznit să-mi exprim obișnuitele obiecții.

— Păi, a spus ea, de altfel poți și tu însuși să vorbești cu Agata... să te ocupi puțin de ea... pe urmă, mai târziu...

Afară era soare, norii erau purtați de vânt în benzi late, mama Gisson era acolo puternică și sănătoasă, poate cam obosită, rachiul de anul viitor era pregătit, poate ceea ce o făcea să vorbească așa nu era decât consecința acelei nopți. Totuși, mama Gisson nu era un om cu toane.

Într-una din diminețile următoare am vizitat-o pe Agata.

Vremea se schimbase, la munte trebuie să fi nins, în ploaia deasă ce cădea se simțea zăpada ascunsă în spatele ceții; ceața era ca o pânză veche și scrobită întinsă peste munți, în spatele ei era atelierul iernii. Trapp, care fugea în fața mea, mă invidia pentru paltonul meu de loden cu gulerul ridicat. În satul de jos însă vremea era ceva mai blândă.

Strüm era la tăiat lemne sub streășină șurei; o bună parte a lemnelor pentru iarnă erau deja stivuite în lungul peretelui, frumos aranjate, cu capetele tăiate de un galben-deschis.

— Mereu harnic, Strüm, ia uite ditamai grămada de lemne!

Radia de bucurie:

— Ce să-i faci, dom' doctor? Copilul vrea să aibă odaia caldă. Suntem în octombrie, ca mâine vine și iarna.

De la ușa grajdului venea Agata cu o căldare de lemn în mână. Graviditatea ei era acum foarte evidentă, burtica era foarte bombată și fața umflată, cu semne de maturizare. Dar se transfigura copilărește:

— Încă o vizită... dom' doctor.

— Da, e domnul doctor, dar n-o să-l ții în ploaie.

Am intrat în bucătărie, mi-am scos paltonul și m-am așezat pe vatră. Ea a venit după mine și m-a poftit în odaie.

— Nu, nu, rămân aici, e mai cald... sau mai e cineva înăuntru? Vorbeai de o vizită...

— Nu, a zâmbit ea fericită... mama Gisson a fost azi la mine.

— Ia uite!

De altfel eram într-adevăr uimit că mama Gisson venise în satul de jos pe vremea asta mizerabilă.

— A venit cu trăsura domnului Suck, îmi explica ea în continuare.

— Aha. Oricum, trebuie să fi fost o ocazie specială care a făcut-o pe mama Gisson să pună să înhame caii pentru ea.

— Acum e alături, la Miland, pe urmă se duce la doamna Sabest.

Puteam să fac legătura:

— Așa, la doamna Sabest... sigur, pentru tine și Peter?

Știa foarte bine că eram informat și a răspuns simplu:

— Da... și ca să nu creadă doamna Sabest că spun nu, pentru că domnul Sabest a... pe Irmgard,

pentru că domnul Sabest a făcut asta și ca să nu fie jignită, s-a dus la ea mama Gisson.

— Așa zău că n-ar fi un motiv, Agata. Ce a făcut Sabest s-a ispășit și oamenii o să uite curând... dar copilul din flori al lui Peter Sabest o să-l uite mai greu, fiindcă el rămâne aici...

Chipul Agatei era fericit:

— Da, rămâne aici... și oamenii n-au de ce să-mi facă rău, nici mie, nici copilului...

— Agata, am spus eu, copilul încă nu-i aici, dar când o să fie...

— Curând.

— Da, curând, peste șase săptămâni... și când o să fie aici atunci poate că ai să vrei să-l ai iar pe cel ce l-ai iubit lângă tine și el este tatăl copilului...

Aici în trăsăturile ei s-a produs o schimbare, dintr-odată tot ce era copilăresc a dispărut, ele au devenit mature și feminine și a spus încet:

— Eu mă bucur.

Afară, ploaia se întetise, mai deasă, mai tristă, aici însă un om se bucura pentru că purta în el pe altul, bătut de ploaia plină de bucurie a stelelor. Am spus și eu:

— Da, Agata, bucură-te.

După un scurt răstimp, ea a spus:

— Ce a fost, între mine și Peter, a fost o întunecime frumoasă, dar în întunecime nu e bucurie... pentru mine trebuie să vină lumina și bucuria... întunecimea nu trebuie să mai năvălească în viața mea fiindcă atunci mi-ar fi rușine de copil...

Mama Gisson avea dreptate, ar fi fost de prisos s-o faci pe Agata să-și schimbe părerea. Totuși am mai spus:

— Adesea în întunecime arde o lumină mică și trebuie doar să o întețești și atunci devine dragoste...

Ea zâmbea:

— Peter n-a întețit-o.

— Poate că trebuia mai întâi să-l înveți.

A răspuns hotărâtă:

— Nu vreau să-l învăț și el n-o să vrea să învețe, el nu poate să vrea decât întunecime și de aceea s-a luat după Wenzel...

— Agata, am spus eu, poate că nu știi să ierți.

A căzut pe gânduri și și-a privit mâinile pe care le ținea împreunate pe burtă; cum obișnuiesc gravidele:

— Totuși... a spus ea, totuși... dar bucuria-i așa de mare că nici nu trebuie să mă gândesc la iertare... este așa de mare că va mai exista și după ce voi fi deja moartă și totuși va fi mereu bucuria mea... cred că a fost aici de când e lumea, de când am venit pe lume și m-a primit în ea, parcă aș fi copilul ei... nu s-ar putea să fie așa, domnule doctor?

— Da, Agata, am spus eu, sigur că s-ar putea să fie așa.

A intrat Strüm. Ținea mâinile împreunate pe burtica cu șorțul făcut sul, parcă ar fi fost și el însărcinat.

— Strüm, am întrebat, să fie fată sau băiat?

— Gemeni, a strigat Agata.

— Da, dar fete, a fost de părere Strüm, băieții-s nebuni.

— Se mai întâmplă, am spus eu.

— Și fiindcă-s nebuni, a spus Strüm, azi, pe vremea asta, au plecat sus, să deschidă mina.

— Zău?

M-a fulgerat gândul că Mathias și Suck ar fi putut profita de ocazie ca să organizeze acolo sus o vânătoare teribilă. Din fericire, Suck era în satul de jos. Dar îl credeam în stare s-o facă și Mathias singur și asta deoarece s-ar fi putut gândi și că o răzbună pe Irmgard.

— Cred că și Marius e sus cu ei, povestea mai departe Strüm.

Era limpede că mama Gisson aflase de aceste mișcări, chiar venirea ei în satul de jos putea să

aibă legătură cu ele. Trebuia să vorbesc cu ea.

— Aș vrea să mă duc dincolo, la Miland, până nu pleacă mama Gisson, am spus și m-am ridicat.

— Dom' doctor, a spus Agata timidă, aș vrea să vă mai întreb ceva...

— Da, fetițo... te doare ceva?

— Nu... dom' doctor, da' mi-e frică... mama Gisson e bolnavă?

— Așa ceva nu trebuie să-l întrebi niciodată pe medic, mai întâi pentru că el nu știe niciodată și în al doilea pentru că nu are voie să spună... dar mama Gisson nu e pacienta mea și de aceea pot să-ți spun că o cred la fel de sănătoasă cât noi trei la un loc...

— Dar ea vorbește de moarte...

— E femeie bătrână, Agata... toți oamenii vorbesc uneori de moarte.

Era vizibil ușurată:

— Mi-a promis să meargă cu mine la căutat ierburi.

— Păi vezi.

Am îmbrăcat paltonul ud și m-am dus dincolo, la Miland. Ploaia se întetise și mai mult, cerul și pământul formau împreună un terci compus din octombrie, frig și disperare.

Într-adevăr, mama Gisson mai era încă acolo, ședea cu fiica ei la masa mare din bucătărie și țărâna avea un petic de hârtie în față pe care scria numere cu un creion bont.

— Ești și tu aici, m-a salutat mama Gisson, am vrut să te luăm cu noi, Suck și cu mine, dar plecaseși.

Pentru nevasta lui Miland însemnam un deranj; era ocupată cu scriptologia ei:

— Douăzeci și șase de zile și jumătate, a spus ea.

— Da' ce se-ntâmplă aici?

— Ah, vrea să calculeze banii de mâncare pentru Irmgard, a răspuns mama Gisson.

Mi se părea straniu; pentru că, până la urmă, ultima zi era ziua crimei.

— Pune-o întreagă, a spus mama Gisson, oricum a muncit-o.

— N-a muncit nimic, a replicat nevasta lui Miland cu încăpățănare, Irmgard n-are nevoie de cadouri.

S-a dus la dulapul de bucătărie din care a scos o ulcică de porțelan, casa ei de bani.

— Dar eu n-am venit la dumneata după bani.

— Vreau să fie în ordine.

În ciuda datei crimei scrisă la sfârșitul socotelii, în răspunsurile mamei Gisson se strecura o nuanță ironic-amuzată:

— Ce vrei să fie în ordine? Crezi că trebuie doar să plătești ca să faci ordine în jurul tău?

De la dulap s-a auzit:

— Irmgard trebuie să se odihnească fără datorii.

Mi se părea că țărancă lui Miland ar avea intenția să facă irevocabilă plecarea lui Irmgard; nu trebuia să rămână datoare nici la bunica ei.

Atunci am spus:

— Țărancio, Irmgard are în orice caz pacea asigurată.

Mama Gisson a zâmbit un pic:

— Dă-mi banii, vreau să-i iau în numele ei.

Nevasta lui Miland a venit la masă cu cănuța ei cu bani și a răsturnat-o:

— Morții nu se mai întorc niciodată, a spus ea în timp ce număra.

— Pe unii trebuie să-i chemi, pe alții trebuie să-i gonești... Da... însăși vocea mamei Gisson era suspendată într-o depărtare ironic-misterioasă, da, unii mai sunt încă printre noi, fără să știm...

Era vorba de ea? Era vorba de Irmgard?

— Mamă, a spus nevasta lui Miland, care se așezase din nou și, obosită, se uita fix la tăblia mesei, nu trebuie să vorbești așa.

Terciul de aer fad și aspru care umplea lumea afară era prezent și aici, amestecat cu umbrele din

bucătărie, cu mirosul persistent al locuirii și cu suieratul încet al oalei ce fierbea pe foc.

Am spus:

— Las-o singură pe Irmgard, mamă, sufletele așteaptă bucuroase.

— Tu nu înțelegi lucrurile astea, m-a repezit ea.

Apoi a băgat banii în geanta mare, neagră, și am observat că i-a mai numărat repede, încă o dată:

— Da, a spus ea, e nevoie de bani când călătorești... nu mulți, câțiva... chiar și pentru doi.

— Vrei să mi-o iei și moartă, mamă?

— S-o iau, nu... dar dacă un copil s-a rătăcit în pădure, cineva trebuie să-l caute.

Țăranca n-o asculta:

— Am plătit întotdeauna dar mi s-a luat totul și nu mi-a rămas nimic. Sunt ca apa care curge de pe munte, sunt ca apa, care nu-i a nimănui, nu poate păstra nimic, nici măcar malurile ei. Sunt goală și nerușinată ca și apa, n-am nimic în mâini, gonesc în pustiu.

Era asta aceeași femeie care asistase mută, aproape nepăsătoare, la înmormântarea lui Irmgard, fără să verse o lacrimă?

Dar cu o mișcare violentă, aproape masculină, mi s-a adresat:

— Uită-te numa' la mine, domnule doctor... da, uită-te la mine, nu mai mi-e rușine, nu mi-e rușine, parcă nici n-aș fi femeie, nerușinată am ajuns de-atâta singurătate. Am fost ca un bărbat, un bărbat care face copii, mai puțin decât un bărbat, și Miland a ajuns un nimic, nici bărbat, nici femeie, așa am făcut copiii, am fost doar niște servitori.

Mama Gisson nu m-a oprit să răspund și eu, știind, ce-i drept, că omul însingurat, lipsit de dragoste, căzând pradă urii, devine nerușinat și că numai sfântul poate ajunge la o singurătate în care își poate păstra dragostea și rușinea divină, am spus împăciuator:

— Nu fi nedreaptă, țărancio, ai iubit și ai fost iubită.

N-ar fi lipsit mult ca ea, care nu se aștepta să fie contrazisă și mai ales în felul ăsta, să bată cu pumnul în masă; mi-a aruncat o privire rea:

— Cine n-are tată, nu-i femeie, și cine n-are o femeie, pierde bărbatul din el... ne-am pierdut pământul de sub picioare, a trebuit să-l primim pe străin pentru că noi înșine nu mai aveam nimic, da, domnule doctor... și Irmgard de asta s-a prăbușit.

Aici a intervenit în sfârșit mama Gisson:

— Fiica mea, a spus ea, dai vina pe Irmgard? Dai vina pe tatăl tău? Dai vina pe tine? Te-ntreb: pe cine dai vina?

A durat mult până a venit răspunsul șoptit:

— Pe tine dau vina, mamă... tata a fost împușcat și poate că a făcut-o el însuși.

— Nu, a spus mama, hulești.

— Și chiar dacă a braconat, a continuat răgușită și cu dușmănie fiica, așa a vrut el, știu asta, a trebuit să vrea, pentru că erai mai puternică decât el... ai luat puterea oricui se găsea în preajma ta, i-ai luat-o tatei... și mie.

— Fata mea, a spus mama Gisson încet, tatăl tău mi-a dăruit puterea și eu ți-am redat-o cu toată tăria inimii mele... așa am crezut noi până acum și așa o să credem în vecii vecilor.

Țăranca se cufundase iar în sine, se uita la tăblia crăpată a mesei și urmărea cu unghia una dintre creștături. În sfârșit, a spus:

— Eu nu cred... a trebuit mai întâi să vină un străin, unul străin de tot; lui nu-i puteați face nimic, era mai puternic decât voi...

— Da, a spus mama, timpul meu a trecut, dar el este fără sfârșit... străinul va hoinări mai departe și va pieri... atunci nu vei mai crede niciodată în ură...

— Pe tine nu te cred, mamă, pe tine nu te pot crede, s-a plâns din nou țăranca, și chiar dacă-i așa cum spui, l-ai păstrat pe tata pentru tine, nu m-ai lăsat să iau parte, zăcea mort în pădure și pe mine m-ai părăsit în singurătate, în ură, fără tată, fără

copil, jefuită, lepădată, dezmoștenită, o biată servitoare orfană de tată... asta sunt.

S-a lăsat o tăcere ciudată; poate că ploaia de afară cădea acum mai liniștită sau se oprea treptat, poate că liniștea venea și de la mama Gisson, de parcă nu ea ci însăși liniștea ar fi vorbit:

— Ce știți despre singurătate, voi care vorbiți de ea întruna... da, atunci, când am stat culcată pe pământ, acolo unde i-a curs sângele, atunci am fost singură, – fiica mea! – atunci eram și eu plină de plângeri și învinuiri... cu mâinile mele, cu mâinile astea l-am îngropat în pământ, pentru că voiam ca el să-mi răspundă de ce pe mine, femeie tânără, m-a lovit singurătatea și am strigat asta în sus, către cer... fără rușine, fiica mea, și eu fără rușine, nerușinat era strigătul meu, nerușinată era învinuirea mea, singurătatea mea...

Vocea ei a devenit și mai calmă:

— Cerul n-a răspuns, nici pământul... până când am învățat că fusese o singurătate mincinoasă, așa îngrozitoare cum a fost, a fost mincinoasă și nu eram decât un biet copil care strigă, lăsat singur în întuneric, un copil fără rușine în frica lui și plin de învinuiri... abia atunci m-a luat în stăpânire adevărata singurătate, nu cea închisă între ziduri, cea mincinoasă, pentru care întunericul e-n ziduri și bezna și mai neagră în afara lor, ci a venit adevărata singurătate, deschisă ca o grădină neîmprejmuată... și am învățat că niciun răspuns nu poate veni din afară, nici de la pământ, nici de la cer, nici de la moarte, nimic nu trece peste zid, nimic nu trece prin el, am învățat că răspunsul vine abia când cerul și pământul și moartea sunt în mijlocul nostru, în mijlocul grădinii noastre deschise, în care stăm și pe care o îngrijim... inima noastră și rușinea ei.

Liniștea își tăcea cântecul ei mut. Erau cele două femei cu gândul la acel bărbat de la care pentru una venise toată lumina, iar pentru cealaltă tot întunericul? Obrazul bun, plin de riduri al

mamei Gisson, chiar dacă acum ea putea să fie undeva departe, era pașnic și totuși nu-și pierdea înclinația permanentă spre un mic zâmbet, iar țărâna lui Miland privea fix cu aceeași posomorâre nemișcată la creștătura de pe tăblia mesei în lungul căreia se mișca degetul ei, dar cântecul tăcerii, umplând încăperea, astfel că acum vibra împreună cu zvonul blând de clopot al sfîințeniei, cântecul acesta se lărgea, lua cu el spațiul, încât acum cântecul și spațiul erau împreună, deveneau peisaj, deveneau grădină, o grădină de mesteceni deschisă și la marginea extremă a ei, acolo unde și cântecul se oprește și trece în dumbrava morții, acolo, un bărbat cu pieptul străpuns de glonț, cu scurta de vânător comod descheiată, își fumează luleaua, ca în fiecare seară. Da, așa și nu altfel sunase cântecul tăcerii în blânda lui sfîințenie, așa sunase, pentru că printre vibrațiile inaudibil de depărtate ale clopotelor lui mama Gisson a spus, încet, parcă de departe:

— Fiica mea, de jur-împrejurul morții e frumos.

Fiica n-a ridicat privirea, trăsăturile i-au rămas nemișcate și totuși, fără să se poată spune de unde venea, pe obrazul ei, peste întreaga ei ființă cufundată în sine se răspândea o adiere de gingășie copilărească și chiar degetul de pe tăblia mesei devenise ca al unui copil jucăuș. Dar gingășia s-a transformat în încăpățănare de copil pentru că prin ușa deschisă încetișor s-a furișat în bucătărie Cecilia și atunci nevasta lui Miland a spus:

— Niciun copil nu-i al meu.

Cecilia, care se oprise nehotărâtă, pentru că nu bănuise acolo prezența mea și a bunicii, a venit spre masă clămpănind cu sabotii și s-a uitat la bunică, neîncrezătoare și gata să fugă de acolo imediat. Dar bunica a împins-o spre mamă-sa:

— La-ți copilul.

Între nevasta lui Miland și copilul ei s-a produs un moment de încordare neputincioasă. Mâna pe

care copilul a vait s-o apuce a căzut din nou pe masă, lipsită de curaj, iar de pe buzele nițel schimonosite ale micuței a venit întrebarea:

— Tata nu-i aici?

Cu siguranță că fetița venise tocmai presimțind prezența tatălui și într-adevăr, după câteva secunde, Miland a intrat, ud learcă. În straietele muiate de apă arăta ca un automat fantomatic și obosit ale cărui picioare găsiseră întâmplător drumul obișnuit spre casă. Și-a scos automat haina udă, a rămas în cămașă și s-a rezemat de vatră.

— Irmgard a murit și eu sunt aici, s-a prezentat copila, parcă ar fi știut că așa, numai așa, putea să-și impresioneze tatăl și să-i atragă atenția asupra ei.

— Nimeni n-a murit, a contrazis-o bunica, nimeni, nici Irmgard... copiii să nu spună prostii.

Miland s-a uitat la ea uimit:

— Mamă... Irmgard a murit... chiar eu...

Vocea i s-a frânt.

— Da, a spus mama Gisson, e drept, chiar tu... dar Cecilia trebuie să știe că Irmgard s-a rătăcit în pădure, la mesteceni și la zădă, la izvor și la stâncile cu mușchi și că bunica o să meargă acolo și o s-o caute.

Omul de lângă vatră nu s-a mișcat; stătea acolo, învăluit în miros de muncă, piele și tutun, pământ și oboșală, stătea acolo ca unul care a nimerit pe drumuri neumbrate.

— Unde-i Marius? a întrebat țărancă, fără să ridice privirea de pe masă.

El a făcut un gest vag:

— Pe câmp, cu Andreas.

Voia ea oare să-l aibă aici pe purtătorul urii ei, pe el, străinul, care ar fi fost mai tare decât mama? Voia ca el să i se opună încă o dată mamei? Și aproape fără să vreau, am spus:

— Descotorosește-te de el, țărane.

— Nu se poate... nu pot.

A spus asta cu iuțea de automat și după o scurtă pauză a adăugat repezit, totuși mai natural:

— Am nevoie de el la semănăturile de toamnă.

Da, el avea nevoie de mâna lui, nu de cea a urii, chiar dacă singurătatea lui nu era mai mică decât a țărăncii, dar avea nevoie de o mână frățească, aceea care să-i deschidă mereu adevărul inimii și a ființei aducătoare de adevăr, semănând pământul cu puterea binecuvântării boabelor azvârlite. Deși știam că pentru țăran așa stăteau lucrurile și că de ceea își mai pune nădejdea în Marius, a trebuit să-mi mențin părerea:

— Miland, nu trebuie să-l mai ții.

Dar de parcă deodată și-ar fi înțeles bărbatul, cu care fusese rareori de aceeași părere și ca și cum ar fi început să împărtășească ceea ce știam despre el, ba mai mult, ca și cum m-ar fi rugat pe mine, ca și cum ar fi rugat-o pe mamă-sa să-l cruțăm și să nu-i răpim ultimul sprijin și parcă însuflețită brusc de compătimire pentru el, nicidecum numai ca să mă contrazică, a fost de părerea lui:

— Nu, domnule doctor, nu se poate.

Mama Gisson a văzut privirea întrebătoare și imploratoare a fiicei îndreptată spre ea și expresia feței ei a devenit distantă ca a unui om care, preocupat cu lucruri importante, nu vrea să se lase incomodat de copilării.

— Țărane, a spus ea, nu trebuie să-l dai afară, străinul pleacă așa cum a venit.

Din colțul umbrat al vetrei, s-a auzit profund îngrozit:

— Mamă... nu spune asta, mamă... nu poate fi așa.

— Așa este.

— Mamă, Irmgard e moartă, a ciripit Cecilia care, groaznic ahtiată de putere, pândise cuvântul-cheie.

Și Miland, înconjurat de umbrele lui, s-a lăsat purtat mai departe de groază:

— Dacă el nu va mai semăna pământul niciodată, dacă sămânța nicicând nu va-ncolți, însingurat voi fi, însingurat va fi pământul și nu va mai fi nici comunitate cu copilul...

— El n-o să mai semene pentru tine.

— Mamă, atunci jertfa n-a fost decât o întâmplare... mamă, a fost de prisos.

— Sigur, a spus mama Gisson, a fost de prisos.

Bărbatul tăcea, și umbrele care-l învăluiau s-au întunecat și mai mult de căință și rușine.

Dar mamei Gisson nu-i păsa:

— Ce ogoare vrei să-ți semene străinul, țărane? a întrebat ea.

— Nu mai știu, mamă, nu mai cunosc ogoarele... o să le recunosc numai după ce vor fi semănate.

— Vii de la câmp, țărane, dar nu mai vezi decât beznă.

— În jurul meu e numai beznă, mamă, și umblu-n beznă.

— Da, a spus mama Gisson, așa-i bărbatul. Vine din beznă și pleacă-n beznă, întunecat e sângele din care se naște, întunecată moartea care-l așteaptă, e zidit între cele două întunecimi... nu-i așa, domnule doctor?

În ochii ei lucea din nou veselia și nici n-a așteptat încuviințarea ci a continuat:

— Și pentru că așa-i și pentru că e plin de întunecimea morții, un astfel de bărbat crede că trebuie să ducă începutul întunecat până la moarte pentru ca moartea să aparțină începutului, să devină din nou naștere și întunecime a sângelui. Un astfel de om nici nu vrea să iasă din întunecimea lui, el vrea să înece toată viața luminoasă în întunecime, pentru ca începutul să ajungă la sfârșit. Da, domnule doctor, așa-i, dacă cumva n-ai știut.

— Așa o fi, mamă, am spus eu.

A devenit din nou serioasă:

— Întunecimea începutului său și întunecimea sfârșitului el le trage la mijloc, asta e beția pe care o bea, ăsta e dansul pe care îl țină, ăsta e strigătul pe care-l strigă și astea sunt jertfele pe care le înjunghie, asta e comunitatea pe care o caută în singurătatea mincinoasă a întunecimii lui, comunitatea începutului, comunitatea sângelui său întunecat vrea s-o aibă până la sfârșitul sfârșitului și pentru ea varsă sângele jertfelor, în el vrea să înec mijlocul. Dar ultima ținătură pe care o sare și ultimul strigăt pe care-l strigă el nu le simte niciodată, el nu le aude niciodată, în jurul lui nu-i nimic altceva decât tot mai multă întunecime, sângele nefolositor al jertfelor.

A tăcut. Și atunci am văzut pentru prima oară că țărâna lui Miland era în stare să plângă; două lacrimi au căzut pe masa de bucătărie și au format două pete umede în crăpături.

— Irmgard, a spus ea încet, smiorcăind.

Dar mama Gisson a luat din nou cuvântul și cu toate că vorba ei era foarte liniștită, de la sine înțeleasă și înconjurată de o bucătărie țărănească obișnuită, în care pe poliță se afla un aparat de radio lucitor și supa fierbea în clocot pe vatră și asta se întâmpla într-o foarte obișnuită zi de octombrie, cu toate astea, era ca și cum mama Gisson, femeia bătrână din ea, omul bătrân din ea, sufletul atemporal-străvechi, atemporal-tânăr, s-ar fi cufundat în umbrele unor amintiri și mai vechi, când a vorbit:

— Am văzut turmele, berbecii și miei și multe vite, ele erau la hotarul tuturor câmpurilor și tuturor munților, erau multe și se tot înmulțeau mereu, fără să behăie, fără să mugească, mute, pentru că lăsaseră behăiturile și mugetele-n urma lor, pentru că aveau beregatele tăiate. Așa au venit tropăind, cireadă după cireadă, și-n urma lor veneau oamenii cu strigăte și cu vine de bou și cuțite însângerate, oamenii plini de frică întunecată și de furie întunecată, beți de sânge mânau vitele

înaintea lor ca să străpungă hotarul și să le poată deschide drumul. La hotar nu era niciun gard, vitele au trecut dincolo, le era bine, au păscut și s-au așezat pe pământ să rumege. Dar oamenii, care mergeau în urma lor, bărbați și femei, n-au trecut hotarul, pentru ei era ca un zid nevăzut, iar cei ce călăriseră pe vite sau le ținuseră de coarne au fost trântiți la pământ, chiar și oile erau mai puternice decât ei, au fost toți împinși înapoi de la barieră și ce era și ce se întâmpla dincolo de barieră, pășunile și grădinile și animalele ce pășteau, pentru ei totul era nevăzut și ca un gol, se uitau în întunecime neagră și doar mirosul turmelor, sângele și bălegarul lor și căldura lor mai adăsta în văzduh. Așa am văzut. Și erau animalele de jertfă.

Se poate să fi fost un vis ce răsărise din amintirea ei, dar deasupra lui pluteau umbrele realității. Nu era oare un glas din cea mai depărtată pădure, un glas de la hotarul tuturor țărilor și munților care povestea visul? Căci în fața ochilor omului s-a adunat umbră după umbră dar și în spatele ochilor săi s-a adunat umbră după umbră, zid după zid, și glasul care pătrunde din zidurile cele mai ascunse ale sufletului devine invizibil și ceea ce spune este numai și numai adevărul.

Noi, cei ce auzeam glasul acolo, nu îndrăzneam să întrerupem tăcerea care se lăsase din nou. Totuși, ca și cum m-ar fi privit mai degrabă pe mine decât pe ceilalți, mi s-a adresat:

— Da, domnule doctor, asta a fost demult, mult mai de demult decât poți gândi, mult mai de demult... eu am văzut rușinea omului, am văzut cum s-a rușinat când a fost dat înapoi de la hotar și n-a mai văzut decât orbirea și nimicul și zădărnicia...

— Da, a spus Miland din întunecimea vetrei.

Și în timp ce glasul ei pătrundea din dumbrava tot mai întunecată a umbrelor morții, i-a vorbit fiicei părintește și prietenește:

— Femeile își pierd rușinea dacă-l urmează pe bărbat pe calea întunericului, dacă vor să aducă moartea în viață, ajung așa de nerușinate cum e și bărbatul apăsător de rușine când deschide ochii; în jurul lor este singurătatea mincinoasă și comunitatea mincinoasă, bărbatul nu mai e bărbat, femeia nu mai e femeie și atunci ei cheamă un mântuitor care să le rostească întunecimea și să le-o sfințească, strigă după cel ce ar trebui să fie mai puternic decât mijlocul vieții și al inimii, cheamă străinul ce vine din întuneric ca să-i ducă la moarte dansând.

Nevasta lui Miland a început să se văicărească asemenea unui copil care nu poate vorbi din cauza suspinelor:

— Am dansat eu, mamă? Am făcut eu asta? Când ceilalți erau pe podină eu mă gândeam la tatăl meu necunoscut...

Mama Gisson nu i-a răspuns imediat, dar când a făcut-o, în întuneric și în vocea de departe plutea un surâs:

— Ai așteptat de la străin să-ți aducă tatăl înapoi, pentru că străinul era venit din întuneric. Asta a fost locul unde-ai dansat.

Și apoi a spus:

— Eu am învățat că nu trebuie să mai murim dincolo de moartea noastră ci că putem trăi dincolo de ea și că o astfel de moarte nu-i zadarnică, nici de prisos; atunci moartea tristă se preface în viață și ceea ce trăiește nu-i niciodată de prisos și am învățat că nu trebuie să privesc spre sfârșit dacă vreau să-l văd, ci la mijloc și mijlocul este aici, unde-i inima... da, mijlocul care se întinde de la început și până la sfârșit este atât de puternic încât ajunge în întunecime și îi înfricoșează pe oameni pentru că nu văd acolo nimic, nu văd decât nimicul și bezna... dar când mijlocul a crescut mult își aruncă lumina până dincolo de margini și de cele mai depărtate hotare, atunci nu mai e nicio deosebire între ceea ce a trecut și ceea ce o să vină,

putem să-i vedem pe cei ce au murit și să vorbim cu ei și ei trăiesc cu noi.

Le vorbea oare soților Miland? Îmi vorbea mie? Vorbea corului morților care ascultau ascunși în pădure, rezemându-se de trunchiurile mestecenilor, uimiți să primească un astfel de mesaj al vieții pătrunse în moarte? Ea la vorbea viilor și morților deopotrivă pentru că erau una. Nevasta lui Miland plecase din nou capul cu fața palidă ce părea că nu mai vede și nu mai aude nimic, dar acum Miland se apropiase; ținea o mână rezemată de masă în timp ce cu cealaltă o ținea pe Cecilia și asculta cu încordare ca unul care umblă prin ceață deasă.

Și glasul venit din dumbrava morților s-a mai auzit încă o dată:

— Asta am învățat atunci când a fost împușcat în pădure omul pe care l-am iubit și de atunci trăiesc în moarte și totuși în mijlocul vieții și singurătatea mea nu mai este singurătate... moarte sunt doar vorbele goale și ele duc la o moarte care este un nimic și o întunecime, dar ceea ce se întâmplă cu adevărat aici depășește moartea și o face să trăiască, fiecare copil zămislit și născut în dragoste, fiecare ogor lucrat, fiecare floare îngrijită; copilul este știință și câmpul e știință și floarea e știință și ea nu se poate pierde, ea este mai mare și mai puternică decât timpul și este bucuria care n-are nevoie de jertfe și de dans la marginea morții ca să renască și este mereu aici în veci de veci și nu se pierde niciodată pentru că nimic din ceea ce se întâmplă cu adevărat nu se poate pierde...

Mama Gisson s-a oprit, apoi a râs scurt și cu vocea ei caldă de dincoace a spus:

— Dar pentru cel ce nu le-a trăit, toate astea i se par vorbe goale și nici n-ar fi trebuit să le spun... câtă vreme îl cauți afară pe tatăl tău necunoscut n-ai să-l găsești, tot atât de puțin cum nu poți să găsești moartea și renașterea lui vie, nici adevărul inimii... trăiți mai întâi adevărul mijlocului,

semănați-vă mai întâi voi înșivă ogorul, îngrijiți-vă mai întâi grădina... nu sunteți pereche? Atât de pereche încât aveți copii?

Miland, rămas în aceeași atitudine încordată, a clătinat capul cu încăpățănare:

— Cum putem să fim pereche când eu am jertfit copilul? Ce se mai poate renaște acum, când renașterea s-a prefăcut în întunecime și în rușine? Cum să mai fie comuniune și adevăr dacă nu mă pot apropia nici măcar de copilul meu? Nu mai văd adevărul inimii, văd numai rușinea.

Și, aproape violent, mi-a cerut aprobarea:

— N-am sacrificat-o eu pe Irmgard, domnule doctor? Eu, eu însumi?

Mama Gisson se ridicase. L-a luat pe Miland de mână:

— Miland, a spus ea, crezi că în singurătatea ta îți este de folos dacă nu-i dai dramul de lână tine celei mici? N-ai ținut-o și pe Irmgard tot așa? Ești prins într-o singurătate mincinoasă, în întunecimea venită din beția de la început și de aceea nu te poți desprinde de carnea și de sângele tău, vrei să te îmbeți cu el, nu vrei adevărul, nici comunitatea, vrei să ajungi acolo unde nu-i nimic, Miland! De asta a ajuns și Irmgard acolo.

Sub atingerea mâinii ei, Miland părea că-și pierde încremenirea; mâna cu care ținea strâns copilul s-a relaxat, a căzut pe lângă trup și vocea i-a devenit nesigură, când a întrebat sfios:

— Mamă, mai este vreo ieșire pentru cel ce trăiește în rușine?

Dar țărancă a ridicat privirea încă învăluită în lacrimi, a ridicat fața pe care erau înscrise trăsăturile mamei sale și ale lui Irmgard și a răspuns ea în locul bătrânei:

— Dă-mi copilul, bărbate... și vino lângă mine.

Bărbatul a rămas nemișcat; se uita în ochii femeii parcă fără să înțeleagă, un bărbat care-și amintește și își mai caută încă amintirea vede deodată în fața lui marea memoriei sale, valurile

line ale dimineții șoptind trecutul și viitorul. A rămas nemișcat ca unul care nu crede.

Atunci mama Gisson, pe tăcute, a luat-o pe Cecilia și i-a pus-o țărâncii în poală.

— E drept așa? a întrebat ea.

Și Miland a spus:

— Da.

Aparatul de radio era pe poliță, pe vatră oala șuiera încetișor, vasele de pe perete străluceau albe în umbra tomnatică a încăperii și timp de o secundă am fost dezamăgit pentru că morții încercaseră să ducă inimile acestor soți înapoi în patern și matern. Dar în același moment – cu privirea ațintită spre radio – mi-era și rușine de acest gând, care nu era confirmat de cele întâmplate. Pentru că dialogul celor vii nu este o minune mai mică decât al celor morți și în mijlocul vieții noastre și al științei noastre este simplitatea, în ea este chiar respirația inimii, dialogul și adevărul ei, infinitul, cuprins într-o singură respirație a mărginitului. Simțeam și eu respirația asta ușoară în care se anunța dezlegarea unui blestem.

Mama Gisson rămăsese în picioare și își îmbrăca jacheta de lână neagră.

— Acu' plec, a spus ea, ca să grăbească oarecum evenimentele.

Și după ce se îmbrăcase a repetat:

— Țărane, acu' plec, Suck așteaptă cu trăsura la han.

Miland a zâmbit doar dus pe gânduri și fără să-și schimbe poziția:

— O să mă duc singur la semănat...

— Tată, a scâncit Cecilia căreia nu-i convenea în poala mamei și voia să se întoarcă la el.

Dar Miland a spus:

— Rămâi la mamă-ta, și apropiindu-se de ele i-a dat mâna soției.

Mama Gisson și-a luat umbrela:

— E bine, a spus ea și se pregătea să plece neobservată.

— Stai, am strigat, stai mamă, merg și eu cu tine.

— Atunci grăbește-te.

În graba ei era ceva care lăsa să se înțeleagă că nu-i era prea ușor să plece.

Țăranca nu dădea atenție plecării noastre; își ținea soțul de mână și în timp ce își ștergea ultimele lacrimi, a întrebat:

— Nu ți-e foame? Cheamă băieții la masă.

Mama Gisson ajunsese deja afară, la ușă, și n-am avut timp nici măcar să-mi arunc paltonul pe umeri, atât de repede trebuia să alerg după ea ca s-o ajung.

Se opri pe stradă și se ocupa de umbrela ei mare de stambă; abia acum mi-am dat seama că sub jacheta de lână era îmbrăcată cu rochia bună, parcă ar fi vrut să facă vizite de protocol și de bun rămas.

— În sfârșit, domnule doctor, ai ajuns... era timpul să ieșim.

S-a uitat la mine serioasă:

— N-a fost totuși de prisos... ce zici?

— Da, dar a fost meritul dumitale... nu al domnului Marius...

— Și totuși el a trebuit să vină și pentru asta.

Mai ploua încă ușor; mama Gisson ținea umbrela și deasupra mea deși eu, cu paltonul meu de loden, n-aveam nevoie. Trapp, cu coada cam pleoștită, amușina la fiecare poartă dacă nu cumva s-ar fi putut descoperi ființe vii; dar curțile erau ude și părăsite, de pe grămezile de compost se scurgea o zeamă cafenie și găinile se adăpostiseră.

— Mamă Gisson, am spus eu, aici ai făcut ordine, la dumneata este, dar mai trebuie să se pună capăt neapărat și chestiunii cu Marius... se spune că astăzi începe tâmpenia cu galeria.

— Nu el, el se ferește, de asta se ocupă Wenzel și flăcăii.

— Păi asta poate să se lase cu o încăierare strașnică cu țăranii de sus, e timpul să mă duc acolo...

— Nu e nicio încăierare... pe Suck l-am luat cu mine jos și pe ceilalți o să-i țină-n frâu Mathias...

— Hm, în orice caz este îmbucurător, dar ar fi și mai bine dacă ai vrea să pui omul cu botul pe labe... de fapt asta ar fi obligația dumitale, mamă.

— Obligație? Din contră, îi cedez locul, în galerie și peste tot... la Miland a fost altceva, dar restul nu mă mai interesează...

— Oamenii au nevoie de dumneata mai urgent decât de Marius, mult mai urgent!

— Nu, ei n-au nevoie de mine... ce le oferă Marius, eu nu pot înlocui cu nimic... vremea mea s-a dus, chiar dacă mă mai vezi umblând încă pe-aici, domnule doctor... asta așa este...

Și mama Gisson a râs, puțin cam vag și puțin cam misterios.

Eram în colț, la ulița bisericii. Pe strada mare a satului sufla acum ușor austral, ajungea până la peretele de ceață în spatele căruia se ascunseseră Kuppronul și Ventenul, sfâșia ceața și devora petecele albe care cădeau. Iar mama Gisson, ținând umbrela aplecată, a spus:

— Ploaia o să stea curând, dar mai poate să și ningă când ajungem sus... mergi cu noi, domnule doctor?

— Da, dacă mă așteptați până termin consultațiile... dar, mamă, n-ar trebui să tot vorbești că ți s-a dus vremea. Chiar dacă ai fi în altă parte decât noi ceilalți, cu atât mai mult ne ești necesară aici, încă mulți ani... Pe dumneata nu te poate înlocui nimeni așa ușor.

— Poate că odată o s-o facă Agata, peste vreo treizeci de ani... dar tu nu înțelegi asta, m-a pus ea la punct.

— Așa, Agata... deci pentru ea te-ai dus la Sabest...

A încuviințat din cap.

— Da, și de aceea, amândoi trebuie ajutați.

Ajunseserăm la cârciumă.

— Deci astăzi sus nu se-ntâmplă nimic, mamă?

— Poți fi liniștit, cu siguranță nu.

— Și cum rămâne cu aurul?

— Muntele n-o să dea nimic.

— Păi atunci se va termina și cu Marius.

— De asta? Dar, domnule doctor! Cum poți să crezi așa ceva... e important să le promiți oamenilor ceva dar nu și să-ți ții promisiunea, oamenii au trăit întotdeauna numai cu speranța.

Apoi am intrat.

În cârciumă ședea Suck și bea vin fiert. Când ne-a văzut a pus încet paharul jos..

— Pornim, mamă Gisson? Am dus calul în grajd.

— Nu, nu, rămâi pe loc; trebuie să merg mai întâi la Sabest-Minna și poate că merge și doctorul cu noi.

— Am timp, a spus Suck mulțumit.

Mama Gisson s-a dus la hangită, în bucătărie, și după ce mă asigurase că nu erau încă pacienți, m-am așezat pentru un moment lângă Suck.

— Beți și dumneavoastră un vin fiert, domnule doctor? Te încălzește.

Asta se putea; am comandat și eu unul.

Suck făcea impresia că e mulțumit. Gropile din obraji, săpate de durerea pentru moartea soției, se umpluseră la loc.

— Deci totuși au reușit, acum sunt de-adevăratelea sus, la galerie...

Suck a arătat spre bucătărie:

— Dacă nu s-ar fi pus ea la mijloc, ăia n-ar fi ajuns până la galerie... de asta puteți să fiți convinși, domnule doctor... Dar dacă mama Gisson poruncește ceva nu-i nimic de făcut... trebuie să ascuți...

— Hm, da.

— Atunci, în august, trebuia să ne lăsați să tragem, domnule doctor... acu'-i prea târziu.

— Numai pentru că a interzis mama Gisson?

— Nu numai... dar ea știe ce face... pe cei de sus nu te mai poți bizui, tinerii au cotit-o toți spre Wenzel... și de când cu povestea de la Piatra Rece au înnebunit de-a binelea; lor le-a plăcut, pasă-mi-te.

— Fii atent, Suck, până la urmă o să dezgroape aurul și noi o să fim cei păcăliți...

Suck zâmbea șiret:

— Muntele o să se apere.

— O să fie iar cutremur?

Nu mă împăcăm deloc cu mistica asta a muntelui.

— Se poate, de ce nu... dar muntele mai are și alte mijloace.

Într-adevăr, avea și alte mijloace; asta avea să se vadă chiar în aceeași zi.

Mi s-a adus vinul, Suck a mai cerut încă unul, poate că era al treilea și eu m-am dus sus, în cabinet, pentru că între timp se anunțase o pacientă la un tratament dentar. Abia terminasem cu asta când am fost chemat în bucătărie, la telefon. Am alergat jos, cam neliniștit, pentru că fără un motiv serios Karolina telefona extrem de rar; aparatul mă neliniștea de fiecare dată.

Era Karolina:

— Domnul doctor să vină la telefon...

— Da, eu sunt... ce este Karolina?

— Alo.

Învățase să spună „alo”.

— Da, spune!

— Domnu' doctor?... Domnu' doctor, Ludwig e aici...

— Care Ludwig?

— I-aici Ludwig...

— Fierarul?

— Da, Ludwig.

— La naiba, da' spune odată, Karolina... ce vrea?

Tăcere; aud cum șușotește cu Ludwig. După aceea:

— Are o mână scrântită, așa zice...

— Ah, cum... cheamă-l la aparat, vreau să vorbesc cu el...

Din nou tratative pe șoptite, de data asta urmate de râsul bucuros al Karolinei:

— Zice că n-a mai telefonat niciodată, zice că n-are curaj... Trebuie să veniți sus la mină, acolo s-a-ntâmplat o nenorocire...

— La dracu'... Ce s-a întâmplat? Da'-ntreabă-l odată...

De telefon se bălăbănea un șnur cu un creion bont la capăt; am reușit să-l mp. În sfârșit, tot amestecat cu chicoteli despre lașitatea lui Ludwig, a venit răspunsul:

— S-a prăbușit ceva... poate că a murit cineva.

— Ludwig să mă aștepte... vin imediat.

— Alo.

— Da, gata, vin mai întâi acasă: s-aștepte.

M-am repezit în cârciumă:

— Suck! Porcăria s-a făcut...

El a clătinat din cap liniștit:

— Aha... la mină.

— Bine-nțeles, unde să fie?!... înhamă, Suck, până atunci mă duc la fierar... ce porcărie.

— Foarte bine, dom' doctor.

S-a ridicat, corpolent și mulțumit.

— Sper să fie aici fierarul.

În spatele meu am mai auzit vocea lui Suck:

— Păi da, unde să fie!

Și ieșisem deja pe ușă să-l alarmez pe fierar și pompierii lui. Fierarul era acolo și tocmai lucra la niște scoabe lungi pentru binale.

— Fierăriile, în mină sigur că s-a întâmplat ceva... pune să sune adunarea...

— Drace...

— Da, l-au prins și pe ucenicul tău, dar or fi și morți... asta aduce inconștiența...

Și-a mângâiat barba:

— Da, ai dreptate... tinerii sunt proști... eu totuși. Îi înțeleg... ce ne trebuie acolo, sus?

— Cel mult câteva scări, topoare... și în primul rând trusa sanitară...

— Da, da...

Eram amândoi din nou pe stradă, el ca să-și caute gornistul, eu ca să mă întorc la cârciumă.

În curte, Suck tocmai lega la hulube calul deja înhămat. Vântul bătea prin acoperișul trăsurii, întreg atelajul ușor tremura; pe pământul umed se lipeau deja primele frunze de castan, îngălbenite de toamnă.

— Ai anunțat-o pe mama Gisson?

— Încă nu.

— Toate trebuie să le fac numai eu.

Am urcat scara fugind, am pătruns în locuința lui Sabest și le-am găsit pe cele două femei în odaia înmiresmată de cafea. Erau atât de adâncite în conversație, încât doamna Sabest la început nici nu era în stare să înțeleagă vestea cu care o speriasem. Apoi, firește, ținând mâinile, când la tâmpile, când împreunându-le din nou, a spus:

— Slavă Domnului că Peter n-a mai fost acolo.

Mama Gisson a rămas ciudat de indiferentă:

— Când e gata Suck, plecăm.

— E gata.

— Bine.

A golit repede ceașca, a pus-o pe masă și s-a ridicat. Dar în timp ce își îmbrăca jacheta, s-a adresat din nou hangitei:

— Și nu mai spune că viața ta s-a sfârșit, Minna, s-ar fi sfârșit dacă toate ar fi rămas așa cum erau.

Doamna Sabest a suspinat:

— Da'-i greu.

— Da, a spus mama Gisson și a deschis ușa.

Pe scară înșă, și-a reluat gândul; s-a oprit și s-a întors către Sabest Minna, care o urma:

— Da, e greu și o să fie greu, și pentru tine, Minna, dar viața nu se sfârșește niciodată, ea o ia mereu de la capăt...

Apoi a mers mai departe.

Am ajuns în curte.

— Hei, Suck, ajută-mă să urc... mulțumesc frumos pentru cafeaua bună, Minna, și acum să mergem.

— Și eu îți mulțumesc foarte frumos pentru încurajare și că ai venit, a spus doamna Sabest respectuoasă și părea și mai blondă în rochia de doliu neagră.

De pe stradă sunau primele semnale pentru adunarea pompierilor.

— Nu trebuie să-mi mulțumești, Minna, a spus mama Gisson din trăsură, n-ai pentru ce.

M-am urcat și eu și Suck a smucit de hățuri. Dulăul Pluto, leonbergerul, s-a apropiat, fără stăpân chipul lui era și mai trist decât altădată și s-a uitat după noi, invidiindu-l pe Trapp, care avea voie să stea pe capră lângă Suck.

Acum oamenii se adunau deja pe stradă; meșterul era în fața fierăriei, cu casca de comandant pe cap și barda la centură. Gornistul ajunsese acum pe ulița bisericii.

Fierarul ne-a făcut semn. Am oprit un moment lângă el:

— Nu vii cu noi, dom' doctor?

— Nu, trebuie mai întâi să ajung acasă și să-l pansez pe Ludwig... mă așteaptă acolo... după asta vin și eu.

Am pornit mai departe.

Era trăsura cu roți mari și perne din pânză groasă nealbită, aceeași pe care o folosea preotul și ședeam cu mama Gisson jos, în spate, sub coviltirul ridicat a cărui față interioară, de un galben murdar, era brăzdată de urme vechi și noi de ploaie. Dar ploaia se oprise și după ce lăsasem în urmă satul puteam vedea pădurile de pe coastele muntelui.

— Dă-i zor, Suck, l-am îndemnat eu.

Suck, pe capra joasă din fața noastră, astfel că puteam privi mai departe peste capul lui, nu era de

scos din calmul lui.

— N-o să omor calul în bătaie.

Cu toate astea făcea „ț, ț”, desigur fără să-i poată grăbi tândăleala.

În urma noastră încă mai suna, tot mai slab, semnalul de trompetă, neliniștitor și imperativ.

— Dumnezeu știe câți morți or fi acolo sus, Suck!

— Prea puțini, a răspuns el.

— Măi Suck, am spus eu, poate că s-a prăbușit galeria... Să fii îngropat de viu, să te sufoci, e ceva îngrozitor.

— Da, da, a fost el de părere, tot pământul e-nmuiat de ploaie... poate să-l apese pe om foarte tare, e greu al dracului... pământul înmuiat alunecă ușor... da, da, dacă se apucă de ceva de care n-au habar.

— N-a fost lucru curat, a spus mama Gisson și mi se părea că prin vocea ei se anunțau tot felul de bănuieli.

— Așa le trebuie, a răspuns Suck împăcat cu lumea.

Vântul bătea în spatele nostru, coviltirul trăsurii bufnea înfundat, ca o tobă scofâlcită, roțile cu axe subțiri scârțâiau și scrâșneau, pe stânga și pe dreapta noastră frigul ștergea cu palma deschisă, țeapănă și totuși umedă, câmpurile și povârnișurile în timp ce sus, munții se desprindeau tot mai mult din ceață și pe vârful brazilor erau deja vizibile primele pete de zăpadă hibernală. Tăceam, nu vorbeam nici măcar despre vreme.

Era cam ora două când am ajuns și am coborât la cărarea ce duce la mine acasă.

— O să mai ai mult de muncă astăzi, a spus mama Gisson și mi-a dat mâna.

— Da, mamă, se prea poate.

— O să vin și eu la galerie, a strigat Suck în urma mea și a pus din nou mârtoaga în mișcare.

Am ajuns acasă cu răsuflarea tăiată, pentru că pe un om cu brațul scrântit nu poți să-i lași să aștepte

și Ludwig aștepta deja de mult. Într-adevăr, brațul era într-o stare rea, nu numai luxat, ci pe lângă asta și fracturat, era o situație afurisită pentru că din cauza fracturii nu-l puteam apuca, nici vorbă să-l mai și răsucesc. În primul moment am crezut că trebuie să-l trimit la spital. Până la urmă am reușit totuși, după ce am pus mai întâi locul fracturii între ațele. Am transpirat amândoi, pacientul de durere și încordare, eu pentru că trebuia să-mi epuizez ultimele puteri. Dar apoi am fost mândri amândoi, flăcăul de vitejia lui, eu de puterea mea musculară și ne lăudam unul pe altul când eram aproape gata și mă ocupam cu ghipsarea. Abia după aceea, când beam un coniac, mi-am dat seama că în timp cât am lucrat uitasem de accidentul propriu-zis.

— Ei și-acum povestește-mi ce porcărie ați făcut... trebuie să mă duc sus imediat...

— Merg cu dumneavoastră, dom' doctor.

— Ce, ești nebun? E o minune și că ai putut să cobori în starea asta și acuma vrei să mai urci încă o dată.

Râdea:

— Da' dom doctor, trebuie să rezist, asta-i un nimic.

Nu l-am putut opri. Am luat în grabă toate pansamentele din stoc și tot ce mai putea fi util, le-am îngrămădit în rucsac și am pornit. Mergea lângă mine și povestea cum s-a întâmplat:

Dar de fapt nu era mai nimic de povestit. Lucrau de ieri la degajarea galeriei.

Primele sute de metri au fost un fleac, nu era decât de evacuat moloz și ei cântau și în același timp se gândeau la aurul pe care voiau să-l scoată, de fapt nu se gândeau la asta, pentru că dorința de a pătrunde tot mai adânc în munte, de a cânta în el tot mai departe devenise din ce în ce mai mare, atât de mare încât până la urmă nu s-au mai gândit la nimic altceva.

— Știți, dom' doctor, a spus el, când cânti în galerie nu-i ecou, dar dacă ai putea ajunge în

mijlocul muntelui, acolo unde zace aurul curat, acolo trebuie să fie izvorul ecoului, care s-aude afară... și acolo am vrut s-ajungem.

— Hm, Wenzel vrea și el acum ecoul în locul aurului? N-aș crede... în niciun caz nu ecoul ți-a scrântit mâna.

— Wenzel? A cântat și el cu noi... și pe el îl interesa mult să ajungă cât mai departe, ne tot îndemna să înaintăm... Da, dar după vreo o sută și cincizeci de metri a venit apa, o apă tulbure, pestriță, cu picături ca ochii de șarpe... a ieșit din stâncă și s-a adunat pe lemnul putregăit al armăturilor vechi și după încă o bucată mai jos apa s-a oprit și în locul ei a venit pământul, pământul ca un noroi care pătrundea din toate părțile deodată, dom' doctor, pământ plin de bășici moi...

— Deci acolo s-a-ntâmplat?

Da, acolo se-ntâmplase. Wenzel, care e și dulgher, a comandat să se armeze. Aveau deci lemnul pe care îl adusese domnul Lax, l-au adus înăuntru, au sprijinit și au prins dulapii în scoabe, munca asta o făceau cinci oameni și la fiecare lovitură de ciocan cântau în timp ce Wenzel le dădea instrucțiuni... și deodată în pământ a sunat un ecou, doar o părere de ecou, mai degrabă o bolboroseală, dar poate că și cântecul lor suna aici mai mult a bolboroseală și armăturile au cedat: el a mai vrut să proptească un dulap la tavan, ăsta i-a sucit brațul, trei dintre ei au putut să se pună la timp în siguranță, dar pe Leonhard și pe Wenzel i-a prins.

— Asta-i tot, dom' doctor.

— Așa, asta-i tot... și ce s-a mai întâmplat cu Wenzel și Leonhard?

— Nici că mai știu... nici că mai știu cum am ajuns și eu afară... știu numa' că peste mine și ăilalți doi s-a prăbușit pământul și trebuie că pe ei i-a prins... da' poate că dacă scormonim mai pot fi dezgropați vii... eu am fugit jos că cineva trebuia s-o facă și oricum nu mai puteam lucra, ba m-am

gândit și că e mai bine dacă-mi reparați imediat brațul nenorocit...

— Te doare brațul nenorocit?

— Ei, merge... ar fi bun încă un rachiu.

— Patronul vostru e sus? Krimuss?

N-o luasem pe strada mare a satului ci pe poteca scurtă care duce de-a lungul coastei muntelui și ajunseserăm pe drumul ortacilor. Din copaci picura și peticele de zăpadă se tot înmulțeau, se uneau în insule tot mai mari din care firește că se mai ițea verdeața și tufele de iarbă-neagră, din când în când de pe o creangă cădea grea și udă câte o fărâmbă de zăpadă și creanga se legăna ușor în urma ei, iar aerul pădurii era de o transparență întunecată care se accentua sus, deasupra vârfurilor lucind din nou printre ele într-un alb-cenușiu aspru. În ciuda rănii lui Ludwig înaintam repede și am întrecut o mulțime de oameni care, la aflarea veștii nenorocite, înarmați cu cârlige și lopeți porniseră ca și noi spre Galeria Piticilor ca să dea ajutor, l-am ajuns din urmă chiar și pe Suck care urca domol și când am ieșit din pădure pe pajiștea de la capelă eram deja o trupă numeroasă urcând cu multe picioare prin zăpada proaspătă, aici groasă, udă și grăunțoasă.

Tufele de mure, încă înfrunzite, erau albe, ferigile frânte și veștede zăceau cafenii pe suprafața iernatică, în fața noastră era capela minei, liniștită, neluată în seamă, nefolosită, adăpostind pietrele sfințite, de pe o parte a acoperișului picura zăpada topită, în spatele ei se înălțau coastele Kuppronului, puternice, reci și apropiate, iar capul de șarpe de deasupra intrării în galerie purta și el o scufie albă. Dar împrejur, în marea limpezime a văzduhului străveziu-întunecat, munții se înălțau semeți împotriva cerului de culoarea zăpezii, cu piscurile și stâncile puternic conturate, acoperite cu alb până jos, sub hotarul pădurii, pe povârnișurile dinspre sud ajungând și mai jos, în verdeață, și cu toată lumina puternică,

pietrele care ieșeau în tot locul din zăpadă sau o scuturaseră de pe ele aveau o culoare de un galben-închis; frigul mare și sigur, vesel în siguranța lui, se întindea în jur. Așa încununa iarna valea verde și cafenie în care mai zăbovea încă toamna.

Din direcția Galeriei Piticilor se auzea din când în când câte un strigăt, uneori și o lovitură de topor și sunetul se răspândea purtat de finețea de porțelan a ecoului în a cănii oglindire și reoglindire își dădeau răspuns și replică cântându-și una alteia, iarna toamnei, toamna iernii.

Pământ înalt în care sună ecoul, grădină strălucitoare, înconjurând mijlocul ființei! Nu căutam și eu izvorul ecoului propriu când căutam ca privirea ce se revarsă din mine, cuprinzând existentul, să mă poarte spre el? Nu eram și eu în pericol să fiu îngropat, să fiu îngropat în visul ce se prăbușea, sufocat de mocirlă? O, sfântă vioiciune a pământului, sfântă vioiciune a mijlocului, dulce pudoare a toamnei, dezvăluită și învăluită de zăpada care vine! Niciodată nu putem să ajungem mai departe decât la acel mijloc care plutește în înalt, unde înțelegerea se unește cu înțelesul, izvor al ecoului și al răs-ecoului care este cunoaștere divină și totodată pământească, deschizând lumea de dincolo în cea de aici: acesta este sălașul sfinților care trăiesc viața pământească consacrați totuși divinului – oriunde le cade privirea pământul le apare măreț și sublim, oriîncotro ascultă, le sună cântecul reflectat al ecoului, pentru că întrevăzând depărtarea în apropiere viața lor a devenit cunoaștere iubitoare și prin asta sfințenie, dezvăluind și învăluind plini de umilință și cu decență ceea ce este nemuritor în neputință și cu cât se cufundă mai adânc în singurătatea sinelui lor, cu atât plutesc mai sus, spre înălțimile fără nume și atunci cine mai poate spune ce este sus și ce este jos! – cu atât mai ușor, mai strălucitor, mai senin devine pentru ei sălașul

pământesc din mijloc, plin de siguranța orizonturilor.

Urcam prin acest sălaș sublim, firește, fără să-l observăm sau să vrem să-i dăm prea mare atenție. Oamenii înfingeau lopețile în zăpadă în loc de bastoane de alpinism, ca să poată urca mai lesne, uneltele pătrundeau ușor și repede în masa moale și astfel am ajuns, cu multă larmă, până la capelă. Nu era de mirare că majoritatea înjurau cu puteri sporite treaba cu aurul și numai puțini o apărau și cu toate că înjurau și mulți susțineau chiar că muntele s-a răzbunat, chiar dacă nu prea le era rușine de uciderea lui Irmgard, nici recenta nenorocire nu era pentru ei un prilej de rușine și groaza, care totuși îi umplea, sigur că nu venea nicidecum de la rușine ci mult mai mult era plină de așteptare, pregătită numai să dezgroape hecatombe de morți.

Păduricea ninsă dintre capelă și galerie amintea Crăciunul. Aici drumul, bătătorit de multe picioare și de transporturile de lemn ale lui Lax, devenise circulabil și am ajuns ușor la ținta noastră, luminișul din fața Galeriei Piticilor. Aici, înconjurată de calma solemnitate a pomilor de Crăciun, avea loc o vânzoleală agitată și zgomotoasă, total lipsită de solemnitate. În imediată apropiere de gura galeriei ce se căsca neagră, unde pământul înzăpezit fusese călcat și era negru și amestecat cu smocuri de iarbă veștedă, în mijlocul luminișului, era stivuit în aer liber lemnul de construcție, dar în dreapta noastră, în tufele de la marginea pădurii, fusese înjghebat un fel de atelier primitiv, mai bine zis un fel de acoperiș înclinat, cu trei pereți de protecție parțial fixați de trunchiurile copacilor, iar alături un foc, evident destinat pentru gătit, își răspândea fumul întepător de lemn ars în văzduhul rece și spre noi. Acolo stătea și Lax; vocea lui puternică răsuna în tot luminișul și părea că vrea să dea cumva întregii agitații oarecare sens și direcție. Firește, era de

prisos, pentru că, fără îndoială, erau prea mulți oameni acolo; numai puțini puteau să lucreze în galeria îngustă.

El a și renunțat de-ndată ce ne-a văzut și s-a apropiat de noi, împreună cu alții. Am observat și câțiva pompieri care nu pierduseră ocazia să-și îmbrace uniforma.

— Frumoasă ispravă, domnule doctor, a spus Lax și nu părea să-i pese că la isprava asta avea partea lui de vină.

— Da, bineînțeles... ce am de făcut?

Era totuși cam încurcat:

— Pe Wenzel l-am scos cu bine... se pare că a scăpat ușor... dar Leonhard... ei, ce să zic... nu prea e speranță.

— Unde e Wenzel?

A arătat spre coliba pentru unelte.

Wenzel era întins pe pământ, sub acoperișul înclinat, acoperit cu două mantale, cu o jachetă făcută sul sub cap, cu fața vicleană și plină de riduri palidă ca zăpada, cu ochii închiși.

Am îngenuncheat lângă el:

— Wenzel.

A deschis ochii încet și m-a privit printre gene, dintr-o parte:

— Dom' doctor.

— Da, Wenzel.

— Nu pot vorbi, a spus el cu greu.

Ceea ce pățise nu era în niciun caz o glumă..

— Poate că totuși reușești... unde te doare?

Pe față i-a apărut o sclipire vagă a vechii ironii:

— Mai bine întrebați-mă unde nu mă doare.

— Hm.

— Frig, dom' doctor, a spus el încet.

— Da, trebuie să încercăm să te ducem de aici... te poți mișca?

Încercarea lui de a fi vesel s-a transformat într-un zâmbet bătrânicos:

— Mai bine nu.

După un moment:

— Nu mă pot mișca.

Se vedea că efortul îi dăduse dureri mari; după ce i-au mai trecut, a spus:

— Dom' doctor, m-a prins... lăsați-mă să crăp aici... ghinionul meu... mic accident de muncă...

— Mai ai timp să crăpi, Wenzel.

A gemut doar.

În mine se născuse suspiciunea unei fracturi de coloană, arăta exact ca o leziune a măduvei spinării. Ce mai avea rupt și strivit nu se putea stabili; nici măcar nu puteam să-i schimb poziția. De examinare nu putea fi vorba. Dar și transportul cu targa nesatisfăcătoare a pompierilor era o problemă aproape nerezolvabilă.

Am rămas lângă el, ghemuit pe pământ, de-a dreptul disperat. În fața șopronului oamenii se opriseră și priveau plini de încordare: din când în când intra câte o pală de fum de la focul de afară.

În sfârșit, ca să se întâmple ceva, m-am răstit la cei din jur:

— Aduceți targa.

Wenzel a deschis ochii:

— Nu mă chinuiți degeaba, dom' doctor.

A venit fierarul:

— Cum e?

— A cam pățit-o... dar putea să fie și mai rău.

Părea că Wenzel râde; era un șuierat răgușit. Totuși, după aceea a spus:

— Fierarule, lemnele au fost crestate.

— Ce?

A repetat cu greu:

— Proptelele au fost crestate... de acolo a venit... mă pricep...

— Acum pricepe-te să te faci sănătos, a spus fierarul, în loc să te gândești la una ca asta.

Trăsăturile fostului ghiduș s-au umplut de ură:

— Crăp... câinii...

M-am uitat la fierar; mi-a făcut un semn din cap, că bănuiala lui Wenzel nu ar fi de crezut. Crestat? Suck? Mathias?

Wenzel a continuat cu vocea și mai slabă:

— Marius...

— Da? Ce să-i spun?

— El n-are nicio legătură cu treaba asta... a fost a mea... numai treaba mea... dom' doctor... numai eu...

A horcăit epuizat.

— Da, Wenzel, n-avea grijă.

N-a dat semne că m-a auzit; recăzuse în starea lui confuză.

Trebuia neapărat să îndrăznim încercarea de a-l duce la spital, oricât de lipsită de perspective ar fi fost acțiunea asta și l-am întrebat pe fierar:

— Știe vreunul dintre oamenii tăi să telefoneze?

— Da, tânărul Lax ar putea.

— Atunci trimite-l jos să sune spitalul... acum e ora patru, până la nouă salvarea ar putea să fie la mine acasă...

Și acum? Cel mai înțelept ar fi fost să fie dus jos imediat, cât mai era lumină. În galerie puteau să mai lucreze ore întregi; până să-l găsească pe Leonhard aș fi ajuns din nou aici, sus.

Am cerut să mi se mai dea câteva mantale și l-am împachetat pe Wenzel în ele.

— Fierăriile, am spus eu, hai să vedem ce e în galerie.

— Eu oricum trebuie să intru. E ora schimbului.

— Cât de des vă schimbați?

— La fiecare oră. Șase oameni la săpat și armat, patru la evacuarea materialului.

Deasupra locului plana tensiunea nesănătoasă a așteptării, acea așteptare care și-ar fi avut locul mai mult la glume sau la certuri. Oamenii veniseră să dea ajutor, ar fi pus mâna la treabă cu plăcere dar așa, împărțiți în schimburi, trebuiau să aștepte ore întregi. Rătăceau de colo până colo sau ședeau fără ocupație, într-unul dintre grupuri se răcnea în gura mare.

La intrarea în galerie, Lax se ocupa cu numărătoarea schimbului următor.

Fierarul l-a întrerupt, pus pe ceartă:

— Nu iau pe oricine.

— Aha, domnul comandant de pompieri.

— Da, acum eu am comanda și răspunderea.

Din galerie ieșise Mathias-Munteanul, cu hainele și barba înămolite, în mână cu un topor; râdea.

— Nici vorbă nu poate fi să comande unul din satul de jos, pentru că voi toți habar n-aveți de mină.

M-am interesat de mersul lucrului.

— Încetul cu încetul... se armează din nou fiecare jumătate de metru.

Lângă intrare se adunase deja o grămadă mare de pământ umed, curat și cafeniu-închis, conținând mult pietriș. Nu părea ucigaș. Din când în când, se mai scotea câte un vagonet și omul se întorcea în galerie cu vagonetul gol, în pas alergător.

Am intrat și noi. Ne-a întâmpinat un curent de aer stătut și cald, ciocănituri depărtate și lovituri înăbușite de cazma, în pereții de mai multe ori înzidiți erau înfipite torțe și facle de rășină, de multe ori în suportți vechi, și drumul urca în pantă ușoară. Dacă l-ar fi culcat aici pe Wenzel ar fi fost mai bine decât afară unde era atât de frig.

Apoi galeria cotea și cobora destul de abrupt în acea zonă umedă de care vorbise Ludwig. Vechea armătură era tot mai șubrezită și mai mucețită, tot mai des întreruptă de lemnul alb al reparațiilor cârpăcite. Apa șiroia, picura și duhoarea stătută, de pivniță, se încărca cu mirosul tare al pământului proaspăt săpat. Oamenii cu vagonete pe care îi întâlneam aici trudeau din greu să urce, acum se auzeau din ce în ce mai aproape zgomotele muncii și după încă o ușoară cotitură, gangul se lărgea și parcă intram într-o încăpere spațioasă, ce-i drept, închisă pe o parte cu pământ dar în rest sprijinită și căptușită peste tot cu lemn nou: acest spațiu cald și luminat de câteva felinare de vânt era locul nenorocirii.

Dulgherii ciocăneau la căptușeală, lângă peretele de pământ lopătau patru oameni umplând vagonete le.

Ludwig era lângă ei:

— Nu poate fi departe... pe mine m-a prins acolo, arăta înapoi, și Leonhard nu era departe de mine, stăteam de vorbă.

Pierdusem orice simț al distanței; era sigur că n-am mers decât vreo două-trei minute, dar nu puteam spune nici măcar atât; aș fi crezut orice: că am mers trei sute, sau șase sute de metri, sau chiar mai mult:

— Cât de adânc coboară? am întrebat.

— Adânc, foarte adânc, a răspuns Mathias-Munteanul, dar probabil că totul este inundat.

A șters câteva picături de pe tavan, de parcă voia să mi le arate:

— Aceeași apă verde ca marea.

Imaginea unei mări subterane în mijlocul căreia se înalță izvorul ecoului, o imagine, ea însăși înălțându-se nostalgic din marea gândurilor, amintirilor și imaginabilului se unea ciudat cu imaginea înălțimii prin care trece ecoul, cu imaginea mării de eter care mai ascunde pe fundul ei toamna, între maluri de zăpadă. Și era ca o ultimă ispitire.

În spatele meu flăcări băteau un pilon și cântau, cu moartea în față, un cântec indecent de-al lor:

*Măriucă mândră acum îl înfigem,
Îl înfigem,
Și-odată sus (pum)
Și de două ori jos (pum)
Și de trei ori sus (pum)
Și de trei ori jos (pum)
Și de patru ori sus (pum)
Măriucă mândră acu' ți-l înfigem
(pum)
Măriucă mândră acu' ți l-am înfipt.*

— Doamne, poate mai trăiește încă!

Atunci se bucură dacă ne aude, a fost de părere unul dintre dulgheri.

— E mort, a spus Mathias-Munteanul.

Măriucă mândră, acu' ți-l înfigem.

Era acesta imnul funebru pe care i-l cântau mortului? Omului care a pătruns în sânul pământului? Un mic, un într-adevăr derizoriu imn funebru, atât de mic, cum mică devine nemărginirea în sânul pământului, totuși nemărginită, fără distanță în timp, fără distanță în spațiu, totuși conținând în ea totul, mereu nemărginită, ca într-un germene. Și deodată mi-am dat seama că pe Leonhard cel mort, pe care încă viu știam cât era de înalt, mi-l puteam imagina numai la înălțimea de pitic a lui Wenzel, ba chiar mai mic decât Wenzel și că nu trebuia decât să treci peste acest spiriduș mort și îngropat ca să poți ajunge jos, la adâncimile mării de argint.

*...Și de șase ori jos
(pum)*

*Măriucă mândră acu
, ...*

— I-aici! a strigat unul dintre săpători.

Totuși, acum cântecul a amuțit.

Cam la înălțimea de un metru, ieșise din pământ o gheată cu talpa plină de ținte îndreptată spre tavan.

Acum tăceau toți. Mathias-Munteanul și-a scos haina, apoi și cămașa și a început să lucreze împreună cu ei. Nu era ușor, pentru că trupul descoperit treptat trebuia protejat mereu cu scânduri înfipte contra împingerii maselor laterale de pământ. El era culcat oblic în jos, cu capul lipit de pardoseala veche a galeriei. În cele din urmă au reușit să-l tragă afară.

Eram plin de nerăbdare pentru că sus îl aveam pe Wenzel despre care nu știam dacă s-a trezit și a fost de-a dreptul o ușurare când am putut constata că pentru Leonhard nu mai era nimic de făcut: nu era nici măcar sufocat; fusese total zdrobit.

Oamenii stăteau muți în jurul lui. În golul din care trăsese trupul cădea pământ, se prelingea apă, scândurile bătute se îndoiau și trosneau. Am observat că noi toți ne uitam mereu la scorbura asta parcă am fi așteptat să mai vină ceva, un animal, un șarpe sau o pisică neagră, sau ceva imposibil, și fără să fi ordonat cineva, deși nu avea niciun sens și niciun scop, doi dintre oameni au început să căpușească fostul mormânt cu scânduri.

— Plec, am spus, voi aduceți-l afară.

Mathias a rămas să aibă grijă de cadavru și eu am plecat. Abia la întoarcere am văzut ce mică era distanța, cu siguranță nici măcar trei sute de metri. Imediat ce am trecut de pantă a apărut semicercul intrării în galerie și s-a mărit foarte repede. Acolo am întâlnit o nouă echipă care intra sub comanda fierarului. Le-am explicat că ar putea să se întoarcă; lucrul se terminase.

— Da, a spus fierarul... zdrobit... cel puțin a avut o moarte frumoasă.

— Fierăriile, am spus, eu îmi închipui altfel o moarte frumoasă.

— Nu, a spus el, moartea frumoasă e sălbatică precum focul.

Și s-a dus mai departe să-l vadă pe Leonhard și moartea lui frumoasă.

Câțiva din echipă s-au întors cu mine spre ieșire. Mulțimea celor ce așteptau se mai mărise între timp. Când le-am anunțat evenimentul, oamenii și-au scos unul după altul pălăria sau căciula și în același moment a izbucnit un țipăt strident, s-a înălțat spre vârfurile liniștite ale pomilor de Crăciun pierzându-se și iar pierzându-se pe povârnișuri: era mama lui Leonhard, bătrâna

Nistler, care așteptase și ea într-un grup de femei, puțin mai departe și înțeleșese gestul respectuos.

Eu însă n-aveam timp să mă ocup de ea, trebuia să mă duc la Wenzel. Aici, de altfel mai era o surpriză și încă penibilă. Pentru că în fața lui Wenzel, care zăcea tot nemișcat și cu ochii închiși, se proțăpise Marius, cu Krimuss și cu Lax lângă el, și Marius, care evident că se înfierbântase vorbind, îi ținea un discurs rănitului:

— Wenzel, tocmai spunea el, susții că lemnul ar fi fost crestat... știi tu că prin asta aduci o gravă suspiciune? Va veni imediat și domnul primar și va trebui să-ți susții acuzația... nu te-am făcut mereu atent că tot ce faci, faci pe propria-ți răspundere? Nu ți-am ordonat să aștepți până vine timpul și muntele ne va chema el însuși? El ne-ar fi chemat, în toată puritatea și măreția lui, pentru că lansase deja prima chemare! Tu însă ai fost nerăbdător, m-ai luat în râs, și-acum vrei să arunci răspunderea pe alții și vii cu acuzații neîntemeiate...

— Lasă omul în pace, m-am răstit eu la nebun.

El s-a oprit brusc și furios, cu sprâncenele încruntate, s-a uitat la piticul rănit, pentru că acesta, contrar impresiei mele, părea că ascultase și a deschis ochii, ochii în care nu se mai putea descoperi nimic din ticăloșia, nici din pornirea lui spre ură, ci ochi care s-au oprit mari, grei și serioși asupra lui Marius.

Lax, profitând de pauză, a intervenit în grabă:

— Lemnul livrat a fost fără cusur și intact... dacă nenorocirea vine de la lemn atunci într-adevăr l-a crestat vreun nemernic.

Dar Marius nu voia să-i întrerup fluxul verbal, nici eu, nici Lax; a luat tonul cântat pe care i-l cunoșteam destul de bine:

— Numai cel ce-i aude glasul și-l ascultă are dreptul să acționeze, numai eu pot s-o fac, numai eu, pentru că numai mie îmi grăiesc glasurile muntelui și eu le ascult. Dar muntele a tăcut și încă nu m-a chemat la el...

Aici Krimuss nu s-a mai putut abține:

— O să mai tacă mult? O să rămână închis? N-o să dea aurul?

Dar nebunul, după vechiul obicei al vrăjitorilor, a răspuns adresându-i-se din nou lui Wenzel:

— Tu ai comis nelegiuirea, tu nu m-ai ascultat, tu ai insultat muntele și dacă el va tăcea și se va închide din nou, toată răspunderea cade asupra ta.

Și atunci, de parcă ura și poate chiar o ură vicleană s-ar fi reîntors în ochii lui Wenzel, destul de puternică încât s-o poată exprima și care se formase tot timpul în el, a spus numai un cuvânt, și acesta era:

— Căcăciosule.

După aceea însă, copleșit de efort, apucat din nou de dureri, a început să geamă și a închis ochii.

Marius s-a ghemuit, ca un animal care vrea să sară – atât cât îl cunoșteam sigur că n-ar fi făcut-o – dar Lax, râzând în gura mare îl și apucase de braț:

— Mai zi o dată, Wenzel, a chiuuit el plin de încântare.

Marius s-a desprins și s-a întors cu spatele:

— Oricum e paralizat și rămâne paraltic; muntele l-a pedepsit.

A spus-o și a scuipat.

Dar eu mă săturasem, în jurul luminișului începuse să se coboare întunecimea albăstrie, era momentul să fie transportat rănitul și plin de furie am strigat:

— Nu vă ajunge mortul care zace acolo?

Lax a devenit serios:

— Leonhard...

— Da, am spus eu la fel de furios, mort, zdrobit, îngropat de viu.

Galbenul feței lui Krimuss s-a trezit din stupoarea în care se menținuse până atunci și s-a înseninat:

— Aurul! Acum... muntele e iar împăcat...

Și Marius, cu toată nebunia lui, dându-și seama că e în avantajul lui și fără îndoială urmărind să se asigure față de Krimuss, a prins vorba din zbor, ba, mai mult, a transformat-o pe loc în nebunie și obsesie, pentru că imediat, cu privirea întoarsă spre interior și-a regăsit tonul profetic:

— Om mort în munte, strivit de muntele care-i bea sângele pentru ca piticul să devină din nou uriaș, din ne-om din nou om, din muțenie din nou glas... dacă a primit jertfa împăcării, iartă fărădelegea, va ridica glasul și mă va chema...

— N-are decât, am spus eu, dar acum am treabă aici... Lax, fă-mi plăcerea și du-i pe ăștia doi de aici...

— Eu plec acum, domnule doctor, a spus Marius politicos și s-a depărtat împreună cu Krimuss.

— Ce nebun ticălos, ce javră, a spus Lax, dar fiți atent, dom' doctor, că o să reușească, scoate și aurul.

— Lax, am spus eu, aurul nu mă interesează acum aproape deloc... trebuie să duc omul ăsta în vale.

Cu oricâtă neplăcere o făceam, oricât de periculoasă ar fi putut să fie în aceste împrejurări, i-am făcut lui Wenzel o injecție cu o doză puternică de morfină, pregătit în cazul unei cedări a inimii să intervin cu o doză de cofeină. Apoi am tăiat o fâșie lată din fundul târgii pentru ca pacientul să poată sta culcat pe ea cu spatele liber și, după ce m-am asigurat că între timp intrase în somnul narcotic, l-am ridicat cu grijă pe targă și l-am legat. Am căutat câțiva oameni puternici și de încredere care să se schimbe la purtat, au luat câteva torțe și am pornit la drum.

Locul prin care trebuia să trecem era acum foarte liniștit pentru că mortul, pe care între timp îl scosese din mină, se afla acum în mijlocul acestui luminiș care amintea Crăciunul, culcat pe două scânduri albe de molid, înnegrite pe margine

de mâinile care le ținuseră și acoperit cu o bucată de iută. Mamă-sa îngenunchease la picioarele lui și în jur era mulțimea tăcută, neagră, nemișcată, în blândețea zăpezii vespérale.

Dar lângă mamă, cu unul dintre genunchi sprijinit cu multă grație în pământ, cu cotul rezemat pe celălalt picior îndoit, se așezase Marius și când am trecut și am oprit un moment ca să-l onorăm pe mort, am auzit cum nebunul îi vorbea mamei:

— Nu te întrista, mamă, căci fiul tău a căzut pentru o cauză mare și nu numai noi, cei ce suntem aici în jurul tău, ci și copiii și copiii copiilor noștri se vor gândi recunoscători la moartea lui eroică.

Și mama nu l-a izgonit pe nerușinat, nimeni n-a făcut-o, ci chiar mai mult, ea a spus, dornică de consolarea cu care o înșela:

— Da, domnule Ratti.

El însă:

— Și când mineritul va înflori, atunci și dumneata, cea care îl plângi acum atât de mult pe fiul viteaz, nu vei fi uitată... fiecare știe ce vă este dator... și s-a adresat celor din jur:

— Nu-i așa? Nu suntem toți pentru unul?

Nimeni nu îndrăznea să-l contrazică, poate pentru că tăcerea morții și a durerii este mai puternică decât orice părere omenească, dar poate și pentru că toți gândeau la fel ca Marius.

Și Marius, care făcuse astfel din moarte un tovarăș de idei, a continuat, pentru că logoreea lui n-avea sfârșit:

— În fiecare bucată de aur va sclipi numele lui...

Atunci o voce a strigat, și am recunoscut-o pe a lui

Suck:

— Nu vă luați după trăncăneala asta idioată...

S-a iscat o rumoare indignată și s-au auzit strigăte revoltate și răutăcioase:

— Suck, ține-ți botul.

Krimuss însă a strigat răgușit:

— Aurul! Acu' o să-l căpătăm...

— O să căpătați un căcat, a răspuns Suck și am auzit cum se depărta prin pădure.

Aș fi dorit mult să-i strâng mâna doamnei Nistler, dar le-am spus oamenilor mei:

— Să mergem.

În definitiv aveam de făcut ceva mai urgent decât să asist la reprezentării dementiale și nu trebuia să zăbovim dacă voiam să trecem încă pe lumină peste povârnișul abrupt din josul capelei. Prima bucată a drumului prin pădure spre pajiștea capelei era și așa destul de rea.

Totuși, a mers bine, peste așteptări, chiar și pe acel povârniș abrupt. Piticul era ușor de purtat. Am format un lanț dublu și am dat targa din mână în mână, astfel ca să rămână mereu orizontală. Ne-au ajutat unii oameni care n-au mai vrut să-l aștepte pe Leonhard și au mers cu noi. Așa am depășit râpa a cărei zăpadă se întărise foarte mult în umbra serii. Dar jos se afla blândă valea tomnatică și în spatele Kuppronului cu siguranță că se formase o ruptură în nori, căci albul înălțimilor de pe cealaltă parte se transformase într-o adiere roz, într-o suflare de argint roz, parcă ultima, cea din urmă respirație a unui ecou, parcă ecoul ce se stinge al unei rușini arzător de roșii.

Am trecut fără alt incident prin pădurea ce se întuneca încet, am ajuns pe înserat în zona blândă a toamnei și pe ultima bucată de drum, înaintea casei mele, a trebuit să aprindem torțele. Exact la ora opt a sosit salvarea să-l ia pe Wenzel, piticul șugubăț care nu mai clipea acum decât cu un ochi și se lăsa apatic în voia întâmplării.

XIV

În acele zile de la începutul lui noiembrie, anul se mai semețea încă o dată adunându-și toată puterea pentru a etala o splendoare vibrantă și un sunet auriu: o toamnă târzie, o vară târzie de o rară maturitate topea zăpada de octombrie de pe înălțimi, un cer senin nesfârșit de adânc absorbise în el încă o dată tot frigul lumii ca să-l ascundă în spatele albăstrimii lui transparente, în spatele unui albastra care nu era nici de nu-mă-uita, nici de gențiană, ci ca o umbră într-un trandafir alb de mult deschis privea plin de blândețe încremenită printre crengile delicate și aspre, mai net conturate ale copacilor; infinitul trecea încă o dată prin natură cu chipul lui cel mai plăcut, perceptibil pentru om, înainte de a se închide și retrage la hotarele hibernale ale stelelor. Vremea asta este numită vara babelor, poate pentru că lasă să se ghicească, mai mult decât oricare alta, desăvârșirea lumii, asprimea și blândețea ei, începutul și sfârșitul ei, unite în plinătatea din mijloc, feminin este infinitul când devine deplinătate și liniște, eliberate de constrângerea de a se crea pe sine, așa apăreau pământul și lumea, încă o dată în deplinătatea lor.

În acele zile de la început de noiembrie, Wetchy s-a mutat la oraș ca să-și caute o nouă existență. Părăsise casa și bine făcuse, deoarece Consiliul comunal din care acum făcea parte Marius, oricum nu l-ar mai fi lăsat să sica acolo. Îndată după nenorocirea din mină, Miland se retrăsese din toate funcțiile obștești și Lax reușise, fără mult efort, să-l aducă pe Marius în postul devenit vacant. La prima ședință, în care fusese prezentat Marius, nu m-am dus și aș fi dorit mult să mă retrag și eu din această instituție, dar medicul comunal nu avea dreptul să-o facă.

Și era 4 noiembrie când m-a deșteptat Roza. Ar fi trebuit, așa cum îi era obiceiul, să bată întâi timid la ușă; dacă nu auzeam, pumnii ei de copil bubuia cu toată puterea în ușă, până răspundeam.

— Da, am strigat, intră.

Era încă întuneric, am aprins lumina. Ora șase.

S-a oprit lângă pat.

— Plec la oraș, a spus ea serioasă.

Trapp, care o acompaniase, a pus capul pe marginea patului.

— De asta a trebuit să mă trezești tocmai acum, creatură mizerabilă?... și ești deja gata îmbrăcată!

— Karolina face cafeaua.

— Ei, pentru că astăzi e o zi mare... vin și eu jos îndată.

În timp ce mă îmbrăcam ferestrele s-au luminat; dincolo de ele ceața albă părea o ceară străvezie, îmbibată de lumină ca un burete și puteam ghici deasupra cerul fără nori.

Când am ajuns jos, amândouă erau deja la cafea.

— Te bucuri, Roza? am întrebat-o.

Karolina se smiorcăia perceptibil, s-a sculat de la masă și și-a făcut de lucru la vatră.

Roza se ștergea la gură cu dosul mâinii:

— În oraș merg la școală... ca Suck Albert.

— Asta puteai s-o faci și aici, a spus Karolina de la vatră.

— Nu, a spus copila.

— Așa? am zis eu, vrei să înveți numai împreună cu copiii de la oraș?

— Papa a spus, că trebuie să învăț la școala din oraș.

Karolina s-a întors spre noi nervoasă:

— Papa al tău să te lase aici.

— Karolin', nu-i băga copilului în cap astfel de lucruri, știi doar că un copil aparține părinților.

Karolina a tăcut jignită. Dar după câțva timp, a spus:

— Tocmai acum când la noi o să fie bine.

— Ce?

— Da, toate o să fie de-acum mai bune, și școala... acum fetele nu mai trebuie să se facă servitoare.

— Pentru mine e o noutate, Karolin'.

— Pentru că nu-l puteți suferi pe domnul Ratti, dom' doctor... dar acum este în Consiliul comunal...

Din fericire în acel moment a intrat Suck cu cei trei băieți ai lui.

— Am venit să-i spunem drum bun Rozei.

Strălucea de amabilitate. Cel mai mic dintre băieți,

Prânzi, ținea în brațe o păpușă din lemn strunjit, proaspăt vopsită.

Roza a alunecat jos de pe scaun.

— Dă-i-o Rozei... Prânzi ți-a adus-o.

— Dumneata ai fabricat-o, Suck.

— Bine-nțele.

Cei doi băieți mai mari aveau ghiozdane. Pentru ei era timpul să plece mai departe. Roza și Franzi i-au condus afară.

— Da, a spus Suck, o să-l ajut și eu la încărcat pe Wetchy.

— Drăguț din partea ta, Suck.

El s-a apărut:

— Nici urmă. Îi fac numa'-n ciudă lui Marius.

Karolina a venit lângă noi:

— Și tu ești unul dintre aceia, Suck.

— Sigur că și eu îs unu' dintre ăia... nu-ți convine poate că-l ajut pe Wetchy?

Pe umăr cu tesla de dulgher pe care o luase cu el, cu pipa în colțul gurii și obraji roșii, bucălați, ne făcea cu ochiul plin de veselie. *Ea* a chicotit:

— Wetchy n-are decât să plece.

— Karolin', am spus eu, dar copilul ai vrea să rămână aici cu tine.

— Da, vreau să rămână, fetița e prea bună pentru părinții ei.

— Nu spune prostii, Karolin', am dojenit-o eu.

Suck râdea bine dispus și mie mi-a venit să mă gândesc la stâlpii crestați. Putea într-adevăr să fi făcut asta el, omul atât de blând și amabil?

— Ești o babă, a spus el.

— Eu? Ți dau eu babă... pentru tine sunt încă mult prea tânără.

— A, de-aia mi-ești.

— Nu râde, Suck... acu' o să capăt pensia alimentară pentru copil... toată o iau, pe toți anii... și atunci o să fiu bogată.

— Păi da, și atunci vrei să te măriți cu mine?

— Cu tine? a pufnit Karolina răutăcioasă, pe tine o să te închidă, așteaptă numa', Marius o să te bage-n pușcărie.

M-am uitat la Suck. Pentru un moment a devenit serios. Dar apoi i-a dat cu tifla Karolinei și s-a îndreptat spre ușă:

— Acuma mă duc, a spus el, poți să vii să ajuți și tu, Karolin'.

Și a ieșit.

— Cine o să-ți plătească pensia alimentară din urmă?

— Comuna, a spus ea sec și a început să strângă vesela de la micul dejun.

Pe la ora nouă, am auzit claxonând un automobil care a trecut greoi și cu zgomot înfundat peste pământul moale de pădure. Era camionul pe care îl comandase Wetchy de la oraș pentru transportul lucrurilor sale.

Puțin mai târziu, m-am dus și eu dincolo.

Camionul, cu unul din obloanele laterale lăsate în jos, aștepta blând pe cele patru roți ale lui; era deja pe jumătate încărcat și soarele sclipea în dulapul cu oglindă din dormitorul lui Wetchy, care – protejat contra șocurilor de două saltele cu dungi gri – era împins în față, până la locul șoferului. Acesta stătea pe platformă cu picioarele depărtate, primea obiectele de la Suck și de la ajutorul lui, care, cu curelele pe umăr, una spre stânga, cealaltă spre dreapta, aduceau lăzi, bucăți de pat, chiar și

micul pupitru al Rozei și părea că face o adevărată știință din aranjarea și stivuirea obiectelor. Celelalte mobile mai rămăseseră încă pe iarba de sub molizi, Roza și Franzi se cățarau pe ele, iar lucrurile ce mai rămăseseră le scotea Wetchy, pe rând câte unul, tot intrând și ieșind din casă.

Adusesem un coș cu de-ale mâncării și voiam să-l dau doamnei:

— Unde e soția, Wetchy?

— În bucătărie... nu, sus.

Locuința goală era ca o haină tocmai dezbrăcată care mai păstrează încă formele trupului celui ce a purtat-o și n-a rămas doar un simplu obiect. În pereți mai era îmbibată încă respirația oamenilor care trăiseră aici și parcă peste tot zugrăvelile verzui și cafenii care se descojeau de pe pereți formând grămăjoare de praf pe dușumele voiau acum să moară definitiv ca să nu mai degajeze nimic viu din ele. Căci din mulțimea de straturi pe care omul le-a pus în jurul lui și pe care vrea să le umple, coajă după coajă, ca prin posesiunea lor să împlinească totalitatea lumii și să și-o însușească, cele mai primitiv-apropiate îi sunt hainele și locuința și deoarece iau parte în modul cel mai nemijlocit la realitatea lui propriu-zisă pentru cei mai mulți înseamnă atât totalitatea lumii cât și toată realitatea ei; și asta este tocmai ce se poate observa la ele.

Wetchy locuise aici vreo zece ani, vântul sortii lui îl împinsese înapoi, un vânt prielnic sau neprielnic, exact așa cum îl lua acum, el însuși nefiind conștient de cele ce se-ntâmplă, nefiind conștient de realitatea lui, deși o considera adevărată. Aproape zece ani acești pereți au fost pentru el azil și realitate și el îi umpluse cu viața lui și cu mobile care aveau acum loc pe platforma unui singur camion, ireale în înghesuiala lor și care vor trebui să fie pentru el realitatea între pereți noi, după ce vor fi din nou răspândite în casă, coajă a ființei sale, coajă a somnului său, așezate în jurul

lui și oglindindu-l, integritate a lumii, cuprinzând liniștea sa, care este acolo unde doarme, unde doarme cu soția sa, uneori mână în mână, unit cu cealaltă creatură, trup lângă trup, totuși suflet lângă suflet, procreând trupuri, procreând suflete, devenind o familie cu un trup comun și un suflet comun, unitate de viață, care a umplut și această casă asemeni unei ape într-un lac liniștit. Pe peretele dormitorului panoul de la capul patului conjugal lăsase o dâră orizontală adâncă în zugrăveală și deasupra mai atârna încă zicala casnică: „Acolo unde locuiește dragostea, Domnul binecuvântează.” Într-un colț, puse strâmb una peste alta, oalele de noapte așteptau să fie încărcate.

În camera alăturată, doamna Wetchy, cu ochii plânși, se ocupa cu scoaterea perdelelor. Micul Maxi se țara pe dușumea și trăgea după el o bucată de perdea.

— Curaj, mică doamnă, am spus eu, tot timpul numai curaj și atunci o să meargă.

— Of, curaj avem, domnule doctor... unde am fi dacă soțul meu nu s-ar dovedi atât de curajos... principalul este că ne iubim și atunci toate merg.

— Da, atunci toate merg, am confirmat eu, deși știam că oricât de mare ar fi binecuvântarea dragostei reciproce nu merg toate de la sine.

Dar pentru că în același timp îl auzeam venind pe Wetchy – pașii răsunau și scârțâiau ciudat în casa goală – am predat repede coșul și am scăpat de mulțumiri fugind.

Wetchy tocmai urca pe scară.

— Ei, jos e aproape gata?

— Da, mai trebuie să duc ultimele lucruri.

Apoi l-am auzit țipând autoritar:

— De ce mai atârână binecuvântarea casei pe perete?

M-am așezat lângă copii, sub molizi, pe canapeaua tapisată care urma să fie încărcată sus de tot.

— Am golit strașnic casa, a spus Suck care se pregătea să ridice pe umăr o comodă, am deșurubat chiar și întrerupătoarele.

— Nu mai spune, am mormăit pe jumătate atent, pentru că eram distras de un nou eveniment: peste drum la gardul grădinii mele apăruseră două siluete.

Erau Marius și polițistul satului.

— Suck, ia vezi cine vine...

Suck a lăsat jos comoda și s-a uitat într-acolo. După aceea s-a rezemat cu cotul pe tăblia mobilei, cam ca un negustor în spatele tejghelei:

— Țsta mai lipsea.

Wetchy a apărut cu un lighean într-o mână, în cealaltă cu oalele de noapte, sub braț cu binecuvântarea casei și cu perdeaua pe după gât.

— O să ai o bucurie, i-a comunicat Suck.

Wetchy, care era miop, ne-a întrebat ce vedem.

— Ei, Marius te vizitează strict confidențial, a spus Suck din spatele „tejghelei” lui și a arătat cu bărbia dincolo de grădină.

— Mă duc, a spus Wetchy și a rămas paralizat.

— Du-te numa’, a râs Suck nemișcat.

— Vîno, fetițo, a îngăimat Wetchy înfricoșat, de parcă ar fi trebuit să-și apere copilul.

— Ei, Wetchy, nu-ți face nimic, nimeni nu-ți face vreun rău.

Încerca să-și șteargă transpirația de pe buza de sus și de pe frunte cu mâinile ocupate:

— Da, domnule doctor, a spus timid.

Marius a intrat în grădină mândru, neglijent și neras. Ne-a dat mâna, mie și lui Suck, în timp ce în cazul lui Wetchy, care tot nu lăsase lucrurile jos, a fost scutit s-o facă. Cu condescendență distantă, de comediant, l-a salutat din cap cu un „bună dimineața”, la care Wetchy a răspuns cu o înclinare a cefei încărcată cu perdele. Dar Suck a spus:

— Mai e cineva, și a împins-o pe Roza la picioarele lui Marius astfel că el n-a avut încotro și a luat mâna întinsă a fetei.

— Fă-i o plecăciune frumoasă, a comandat Wetchy cu o voce tunătoare care i-a adus o privire disprețuitoare din partea lui Marius.

În schimb lui Suck, care avea intenții agresive, nu i-a fost destul:

— Vrei să-i dai unchiului un pupic? a întrebat el prefăcut și a ridicat-o pe fetița cu nasul plin de muci spre fața lui Marius.

Copila dădea cu picioarele în pieptul unchiului, Suck râdea, Wetchy mormăia disperat, cu vasele întinse înainte:

— Nu, nu, și este pentru prima oară când îl văd pe Marius încurcat și incapabil să facă față situației pentru că se uită destul de neajutorat de la unul la altul, afișează zâmbetul lui cuceritor, care firește că-i pierde când Roza, zbatându-se, îi bagă degetele în ochi. Face un pas înapoi, își regăsește demnitatea și spune sever:

— Vezi doar că nu vrea.

— Bineînțeles, se bucură Suck și lasă fetița să alunece jos, nici eu n-aș vrea.

Marius, cu toată politețea lui, ia o mutră acră; astfel de glume nu corespund stilului său.

Întreb:

— Ce te aduce aici, Ratti?

Și-a luat din nou postura obișnuită, cam înfumurată:

— Preiau casa pentru comună.

— Bucuria triumfului, îl pune la punct Suck.

Marius a făcut o mișcare ca și cum n-ar fi meritat să răspundă, totuși după aceea spune:

— Comuna a aprobat rezilierea contractului înainte de termen... deci nu este vorba de niciun triumf.

— Nu fi așa de laș, spune Suck, care s-a întors la comoda lui, recunoaște că tu l-ai dat afară pe Wetchy și că te bucuri pentru asta, mă lașule.

Reproșul privind lașitatea l-a atins; răspunsul este cam evaziv:

— Comuna a înțeles că așa este mai bine.

Acum m-a scos din fire și pe mine:

— Dă-o dracului, Marius, nu ne duce pe noi și pe dumneata însuși cu mofturi, ce ai pus la cale dumneata și ceilalți întrece orice măsură și tocmai de aceea nimeni n-a înțeles nimic.

— Păi da, spune Suck și mășăluiește cu comoda în spinare spre autocamion.

Marius stă pe gânduri. Nu vrea să se strice de tot cu mine. Și cu un mic gest elegant arată spre iarba din curtea neîngrijită:

— Asta e grădină, domnule doctor?

— Oarecum... ce vrei să spui?

— Niciun strat de flori, nici măcar niște legume... nimic.

— Domnule Ratti... se face auzit Wetchy, care stă tot împietrit.

Între timp Marius și-a luat elan și nu mai e ușor de oprit:

— Acel ce n-are dragoste pentru pământ nu este om, acela pângărește pământul cu fiecare pas pe care-l face pe el, acela trebuie alungat, pentru că pângărește tot ce atinge...

Încerc să-l frânez:

— Ei, nu exagera din nou...

Într-adevăr, are efect, se potolește:

— Domnule doctor, așa este, toată nenorocirea din lume vine de la oamenii care s-au înstrăinat de pământ, vine de la oraș... Domnule doctor, eu am călătorit mult, am văzut multe și întotdeauna m-am convins că țăranul are dreptate când nu-l iubește pe orășean... țăranii din toată lumea se iubesc, dacă ar exista numai țărani, nu ar exista războaie... omul crește din pământ, comunitatea lui crește din pământ, lumea ar fi o singură comunitate dacă ar exista numai țărani... dar orașele există în afara oricărei comunități pentru că sunt pavate, pentru că au pierdut pământul... Acolo crește ura... țăranul simte asta și de aceea nu-l poate suferi pe orășean, el îl alungă din comunitatea lui dacă vrea să se vâre cu de-a sila în ea, el se războiește cu străinul,

dar ura lui se îndreaptă atât spre unul cât și spre celălalt... țăranii nu duc război contra țăranilor, ei nu se urăsc, ei sunt victimele urii de la oraș.

Asta suna din nou foarte rațional, dacă nu tocmai politicos față de mine, om de la oraș. Oricum, uimitor că acest mic burghez, care este în fond Marius, se simte țăran și se face apărătorul țăranimii.

Din păcate l-am aprobat dând din cap, dar nu trebuie să-i dai niciun semn de aprobare pentru că imediat își ia din nou avânt:

— Pleacă târâș din oraș, vrednici de ură și urând, aduc mașini și aparate de radio și ipoteci și pentru asta vor să fie hrăniți cu pâinea noastră... vin și se fandosesc cu afacerile lor ca femeile, da, ca femeile, pentru că doar se prefac că sunt bărbați numai fiindcă le crește barba pe față, dar lăcomia femeiască de pe fața lor puhavă nu o pot ascunde.

Îmi vine în minte ce spunea mama Gisson despre virilitatea lui. Închide ochii, deschide puțin gura și, cu degetul gros și arătătorul, își dă la o parte mustața galeză, ca și cum secretul trebuia șoptit mai întâi în palma lui, pentru că vorbește în continuare misterios:

— Mai fac și copii, dar nu sunt bărbați și copiii lor sunt și mai puțin bărbați și nepoții lor și mai puțin... cu cât orașele îmbătrânesc, cu atât devin mai femeiești... poartă bărbi femeiești, au mâini femeiești și comunitatea lor este o speculație, cum ar putea să fie altfel dacă ei nu-și scot viața din pământ ci unul de la altul... sunt umflați de venin, în felul femeilor care se poartă ca bărbații, așa e ura lor, moale, amabilă și harnică și asemenea femeilor nu știu nicidecum că urăsc și că trebuie să urască ci cred că sunt nedreptățiți dacă îi izgonim...

Vocea lui devine tot mai stridentă și mai isterică:

— Sunt lacomi, avizi de putere, ei și plozii lor, este ură femeiască, sete de putere femeiască. Ei nu vor să cultive pământul, vor să-l aibă, ca să-l poată

ipoteca. Și cu viclenie femeiască și minte femeiască au reușit, au luat în stăpânire lumea... stăpânire femeiască, stăpânire femeiască... stăpânirea urii... orașele sunt nenorocirea lumii.

— De ce strigă așa? întreabă Suck, revenind de la camion.

Stăpânitorul lumii, Wetchy, stă cu oalele în mână, observă că ar vrea să spună ceva, mișcă din buze pe mușește, sprâncenele lui blonde și rare s-au încruntat, pielea cheliei tresare dar cu asta avalanșa nu poate fi oprită. Marius arată acum peste umăr către el:

— S-a întors vreodată vreunul dintre aceștia la pământ? A învățat vreunul din nou să țină plugul? Să mulgă o vacă? Nu, încă niciunul nu a găsit drumul înapoi de la oraș, pentru ei nu există decât un drum într-acolo dar niciunul înapoi... cine a ajuns printre femei nu mai are scăpare, nu poate decât să-i atragă și pe ceilalți acolo... dar acum s-a terminat cu stăpânirea femeiască, cu stăpânirea orașelor, înapoi cu lighioanele în vizuinile lor, acolo unde le e locul, timpurile noi au început, comunitatea bărbaților s-a ridicat din nou, pământul este supusul ei pentru că ea este comunitatea pământului și orașele se vor ofili în lăcomia lor invidioasă, împăcat fi-va pământul, de pe care izgonim lighioanele, împăcat fi-va cerul, care se va apleca din nou spre noua puritate a lumii, când cei fără pământ, fără Dumnezeu vor fi dispăruți...

Aici se aude o bufnitură și niște zăngănituri: Wetchy a lăsat pur și simplu să cadă porțelanul și, călcând peste cioburi, a pășit spre Marius care a tăcut uluit.

— Domnule Ratti, spune micul agent cu perdeaua pe ceafă și gâfâind, acum însă ajunge... Dumneavoastră m-ați jignit, dumneavoastră mi-ați jignit familia, eu am suportat jignirea și în ceea ce mă privește vreau să fiu și eu lacom, deși n-am

întâlnit nicăieri în altă parte mai multă lăcomie decât în sat...

Marius, arrogant, vrea să-l oprească:

— Orice om ține la proprietate, dumneata, dimpotrivă, ții numai la bani.

— Bine, spune Wetchy, nu văd nicio deosebire, dar sunt orășean și aici ați putea avea dreptate... accept și asta, dar nu accept să mă numiți fără Dumnezeu...

— Dumnezeu vine de aici, Marius se apleacă, ia o mână de pământ și i-o arată lui Wetchy.

— Mai sunt și cioburi acolo, spune Suck, Marius, vezi să nu te tai.

Wetchy, miop, se uită clipind la grămăjoara cafenie. Apoi spune ciudat de calm:

— Nu știu, sunt un om foarte sărac, trebuie să mă gândesc mult de unde capăt pâinea pentru ziua următoare, ca să aibă ce mânca ai mei. Pentru mine pâinea nu crește pe câmp, trebuie s-o caut. Așa face oricine la oraș. Dar am mai învățat poate, și alții de la oraș au învățat același lucru, de ce să fi învățat numai eu, doar sunt un om sărac ca și toți ceilalți, că nu e îngăduit să te oprești numai la ceea ce poți să apuci cu mâna și să pipăi, ci trebuie să dai atenție la ce se întâmplă cu ceea ce nu poți lua în mână cum e pumnul ăsta de pământ, dar totuși există și se poate vedea... da, poate că este așa pentru că în oraș cele mai multe lucruri sunt numai cele făcute de mâna omului și atunci servești mai curând invizibilului care nu este în lucruri, care este invizibil și totuși vizibil... da, pe acela îl servești...

— Da, desigur, să servești... l-a întrerupt Marius, orășenii trebuie să servească, așa cum trebuie să servească femeile, în loc să stăpânească...

— Mai bine ascultă, spune Suck, azi ai ceva de învățat de la Wetchy.

— Nu, spune micul agent, domnul Ratti n-are ce învăța de la mine, el este din altă lume... și când

spun să servești, atunci înțeleg că trebuie să mă îngrijesc cu cinste de soția și de copiii mei, pentru ca viața să nu se stingă. Domnul Ratti nu poate să înțeleagă nici asta pentru că n-are nici nevastă, nici copii și mai crede desigur că asta n-are nimic de-a face cu servitul și cu invizibilul... da, sigur că așa crede... dar eu știu contrariul, da, contrariul...

Se oprește, înclină capul și pare că se gândește.

— Ei, Wetchy, îl încurajez eu ca să nu intervină din nou Marius.

— Păi... nu-s un om învățat... nu mă pot exprima bine, dar vedeți, domnule doctor, dacă poți să sature un copil și dacă el se bucură, atunci... păi tocmai atunci simți tocmai invizibilul, care vine de la Dumnezeu, ca și pământul de aici și chiar mai mult; invizibilă și totuși atât de mare, mai mare decât copilul care e sătul, mai mare decât viața asta scurtă, mai mare decât moartea, este speranța, da, marea speranță... vedeți, pentru asta nu trebuie să fii foarte evlavios și totuși împreunezi mâinile și îi mulțumești Domnului Dumnezeului nostru că a făcut așa și știi că este aici... invizibil...

— Bravo, Wetchy, spune Suck ridicând canapeaua, ești un om de treabă.

Marius a ascultat totul cu un aer de superioritate.

— Asta-i religie femeiască, spune el, n-ajunge decât să umple burta plozilor, religie orășenească și pentru asta i se fură pâinea țăranului.

Era prea grosolan și am intervenit:

— Ia ascultă, Marius, îi pui în spinare prea multe, până la urmă și eu sunt venit de la oraș... și crezi că nu trebuie să mai existe nicio altă ocupație în afară de cea de țăran? Aș vrea să știu ce ar spune țăranii dacă n-ar avea un spital în oraș, nici medic. Wenzel al tău cel puțin s-ar fi sfârșit acolo, sus.

A ridicat din umeri, dar a spus politicos:

— Domnule doctor, doar n-o să-mi permit să disprețuiesc profesia de medic...

— Îngrijirea bolnavilor este o ocupație pentru femei și deci s-ar potrivi foarte bine cu socotelile tale.

Stă pe gânduri; apoi își dă un impuls și spune sincer:

— Domnule doctor, da... și asta face parte din religia orășeanului, din religia lașității... omul trebuie să vrea să moară, nu să fie îngrijit ca să fie sănătos, așa cere pământul și dacă l-ați fi lăsat pe Wenzel să zacă pe pământ ar fi fost mai bine pentru el... ce s-a frânt trebuie să piară și ce vrea pământul să vindece, vindecă el însuși... (a intrat din nou în agitație), orice altceva este artificial, este lașitate femeiască, lașitate orășenească, lașitate de agent...

Cu toate că știam că am de-a face cu un nebun, am început să mă supăr serios:

— Aș vrea să te văd odată bolnav de adevăratelea, aș fi curios dacă și atunci mai îndrugi prostii din astea...

— Curajul, domnule doctor, curajul de a muri...

Totuși nu ajunge mai departe. Cu toate semnele de nerăbdare crescândă, Wetchy urmărise confruntarea, ridicase un deget și nu se putea spune dacă vrea să-l arate pe Marius sau să ceară cuvântul ca la școală, poate amândouă, degetul tremura și Wetchy tremura tot de încordare nervoasă când l-a oprit să mai vorbească:

— Nu, nu, nu, deși o spune încet și reținut, sună ca un strigăt, nu, nu, domnule doctor, lăsați-l... domnul Ratti nu înțelege nici asta... vorbește de curaj, dar în realitate i-e frică, da, frică, se teme, se teme de invizibil, pentru că invizibilul i-ar interzice nedreptatea și preferă moartea decât să-l caute pe Domnul Dumnezeuul nostru...

Marius se uita la el descumpănit, voia să vorbească, dar nu ajungea s-o facă.

— Da, domnule Ratti, dumneavoastră vorbiți despre moarte... vreau să vă spun ceva... pentru Domnul Dumnezeuul nostru se poate muri, se poate

și trebuie, dacă este vorba de asta, dar altfel El nu poate fi servit decât în viață, pentru asta ne-a dat viața... domnule Ratti, dumneavoastră ne insultați spunând că suntem lași, pentru că ținem la viața asta, la picul ăsta de viață grea, despre care nu știm prea multe și care cu siguranță e mai grea decât viața țăranilor dumitale... dar tocmai pentru că este atât de mică și de amărâtă și nu este nimic altceva decât viața unui mic și pârlit de agent, tocmai de aceea știm, noi, oamenii de la oraș, că nu ne este îngăduit să o irosim, da, că trebuie să fim atenți cu ea... noi nu vrem să murim pentru pământ...

— Dar asta spun și eu, a strigat Marius.

Pe fața lui Wetchy a apărut un zâmbet, aproape zâmbetul lui amabil de agent:

— Pentru noi, oamenii neînsemnați, viața are un preț foarte mare... unul foarte mare... da, și acesta este invizibil... S-a oprit. Domnule doctor, nu pot să exprim asta...

— Pentru că nu ai nimic de spus. Cine are ceva de spus poate să se și exprime, a declarat Marius.

— În prețul acela e cuprinsă toată viața și toată moartea, asta vreau să spun. Și acolo este și Domnul Dumnezeu.

Eu îl înțeleg:

— Vrei să spui infinitul, Wetchy.

— Da – nu înțelege imediat – ... infinitul... să poți sătura copiii și dincolo de moarte... ăsta trebuie să fie infinitul...

Și apoi spune:

— Veșnicia în suflet.

Marius se îndreaptă maiestuos și cu un gest larg arată în sus, spre Kuppron:

— Acolo... acolo este infinitul, acolo, unde marea ajunge la cer, unde piatra muntelui strălucește, unde elementele se unesc, acolo, unde nu mai trăiește nicio plantă, niciun animal, acolo este infinitul...

— Ce se-ntâmplă acolo? întreabă Suck, ce vedeți sus pe plai?

Se uită și el peste vârfurile molizilor spre veșnicia ce se odihnește în seninul albastru, plutind acolo sus nemișcată în jurul pășunilor înșorite și stâncilor liniștite.

— Da, strigă Marius, acolo domnește muntele, a ieșit din pământ, a primit sângele jertfei și își întinde brațele ca un curcubeu de la cer la mare și marea plutește peste piscurile lui și alunecă din nou în jos, da, așa emană el sângele băut, împăcat, curat și rece... acesta este infinitul, întinde brațele de parcă ar fi curcubeul, acolo este...

— Acolo... da, spune agentul clătinând din cap, dar fără suflet nici acolo nu-i nimic.

Marius se întoarce repede, coboară brațele:

— Dumneata nu poți vedea nimic acolo; lumea de la oraș trăiește în vizuinile ei lașe, nu vede soarele care vrea să vină pe pământ, nici pământul care urcă spre soare... nu știe nici măcar să pronunțe cuvântul infinit și îl caută în plozii pe care-i zămislește.

Dar Wetchy spune:

— Nu, domnule Ratti, în sufletul invizibil... și... da, de el îți este frică.

— Hm, face Suck și pufnește încet în răs.

Marius se uită la mine ca și cum ar aștepta înțelegere din partea mea și ajutor împotriva unei insensibilități și prostii atât de mari. Eu însă îi pun agentului mâna pe umăr. Marius privește din nou solemn în sus, spre munte.

Șoferul claxonează nerăbdător și eu spun:

— Cred că acum s-au încărcat toate.

Wetchy este epuizat; revine la expresia lui perplexă și neajutorată și ochii lui caută în jur:

— Da, toate-s încărcate, dar în casă...

Suck îl trezește pe Marius din solemnitate:

— Dacă o să sigilezi acuma casa... muntele o să fie mai împăcat?

— Asta o poate face și servitorul comunal, spune Marius și pornește spre poarta grădinii lângă care polițistul se întreține cu șoferul și de acolo pleacă fără să salute, cu pași mândri, vioi, dar cam târșâiți.

— Totuși a fost frumos ce a povestit despre munte, zice Suck, dar nu poți să te iei după el... hai, Wetchy, ce mai e înăuntru?

Și îl împinge pe Wetchy de la spate înăuntru în casă.

Doamna Wetchy apare cu un coș mare, plin de mărunțișuri și după ce, cu mult du-te-vino și cu din ce în ce mai multă agitație, toate sunt încărcate și după ce funiile au fost aruncate peste mașină și trase prin inelele laterale astfel că se apropie momentul penibil al despărțirii care amintește puțin de veșnicie, momentul în care toți cei de față simt o bucătică din moartea lor, am suit-o iute pe doamna Wetchy și pe cei doi copii pe banca șoferului, în timp ce Wetchy, care cu ochii umezi îngăima tot felul de vorbe încurcate, a fost tras de ajutorul de șofer pe canapeaua ce plutea la înălțime și Suck i-a tăiat retragerea împingându-l înapoi și până să se poată dezmetici automobilul a pornit. Wetchy, care vrea să ridice mâna pentru bun rămas, trebuie să se țină. Apoi au plecat. Suck și cu mine ne uităm unul la altul. Și ochii noștri erau cam umezi.

Vremea a rămas așa.

A doua zi după plecarea lui Wetchy – voiam să fiu exact la ora amiezii în satul de jos, la cabinet și tocmai când eram pe punctul de a mă așeza cu Karolina, pentru o gustare scurtă, la masa de pe care lipsea tacâmul Rozei – a năvălit pe ușă, cu sufletul la gură, Agata:

— Dom' doctor, veniți... iute...

Sunt obișnuit să fiu chemat urgent, deci nu prea m-am speriat:

— Ei, Agata, mai întâi revino-ți... în starea ta nu se aleargă așa, ce s-a întâmplat?

Ea a scuturat din cap:
 — Nu, nu, dom' doctor, veniți...
 M-a tras afară de mânecă.
 — Bine, Agata, dar trebuie să-mi iau măcar instrumentele... Cine e bolnav?
 — Mama Gisson...
 M-am speriat:
 — Doamne... ea te-a trimis?
 — Nu... veniți, dom' doctor...
 — A căzut? E leșinată?
 M-am gândit la o criză de inimă, la un atac de apoplexie și desprinzându-mă de Agata am fugit sus să-mi iau geanta cu strictul necesar.
 — Sunt la mama Gisson, am strigat spre bucătărie, după ce am ajuns din nou jos.
 — Agata, hai să mergem.
 Dar când am ajuns la poarta grădinii și voiam să mă îndrept la stânga, spre sat, ea s-a oprit:
 — Nu-i acasă...
 — Dar unde e?
 Spre uimirea mea a stat un moment pe gânduri:
 — La Piatra Rece.
 — Așa? Și ai lăsat-o acolo?
 — Nu.
 Devenea enigmatic.
 — Ți-a spus cineva că zace la Piatra Rece?
 Ochii ei sunt plini de groază:
 — Nu...
 Gravidele se întâmplă să aibă ușoare stări de confuzie.
 — Spune, Agata, de unde vii de fapt?
 Ea arată spre sat:
 — Ea nu-i acasă... la fereastră este un sfeșnic cu lumânare...
 — Și?
 — Casa e încuiată.
 — Agata, cred că acum trebuie să te odihnești puțin... între timp eu vreau să mă uit dincolo, la mama Gisson, pentru orice eventualitate și pe

urmă merg cu tine acasă... oricum trebuie să merg jos, la cabinet.

M-a apucat iar de mâneca hainei, dar apoi mi-a dat drumul și a spus cu o hotărâre ciudat de matură:

— Dacă nu veniți, mă duc singură.

— Dar, copilule, tu nici măcar nu știi dacă e la Piatra Rece, dacă nu ți-a spus nimeni... și de ce să stea acasă dacă vremea e bună; o să se întoarcă curând.

— Nu, nu, dom' doctor... eu știu... am bănuț și am fugit sus... și sfeșnicul e la fereastră...

Am luat-o de mână:

— Când aștepți un copil se poate să-ți vină câteodată așa niște gânduri, Agata... e ca un vis urât...

Fața de fată vinovată devine gânditoare, dar după aceea spune cu o siguranță surprinzătoare:

— Nu poate să fie vis...

— Ei, și nu trebuie totuși să mă conving mai întâi la mama Gisson?

Răspunde neobișnuit de matur:

— Dacă eu doar aș fi visat, atunci ea e acasă sănătoasă și ar fi păcat de drumul făcut... dar dacă n-am visat... dom' doctor, veniți...

Poate că o spune foarte serios: în orice caz mă impresionează, dar nu vreau să se observe:

— Bine, cel mult am făcut o plimbare împreună.

Tresare și mă ia de mână:

— Dom' doctor, acum... simt din nou...

Și nu-mi mai dă drumul de mână, fie de frică, fie pentru că își închipuie că trebuie să mă conducă. Mână în mână, mergem, nu, aproape că fugim, pe lângă casa lui Wetchy, închisă și mută, fugim prin pădurea de molizi, mână în mână, ca doi copii, eu, doctorul bătrân cu barba căruntă și tânăra gravidă, pădurea e văratică și totuși lipsită de miresme, ca iarna, senin e cerul care privește în ea, mai dur grilajul de crengi sub care fugim, un cer de amiază în miez de noapte și pădurea, mută

și închisă, nu mai crește spre el, nu mai crește și nicio rădăcină nu se mai întinde trosnind. Noi însă fugim prin tăcere. Și ajungem la luminișul de deasupra celor două văi, care acum sunt două mări în care vara încă se mai oglindește. Și aici ne oprim, căci mâna ei a tresărit scurt dar puternic, ca și cum ar fi fost oscilația unei nuiele fermecate.

Apoi mă trage mai departe.

— Drumul spre Piatra Rece nu-i pe-aici, Agata.

— Nu, acum ea-i acolo.

Este una dintre acele poteci înguste pe care și-o croiesc prin pădure vitele când pasc și apoi o folosesc și o băătoresc tăietorii de lemne și Agata, pe jumătate aplecată înapoi, mă trage după ea, sunt un copilăș pe care îl târăște în urma ei. Poteca duce în lungul povârnișului abrupt al pădurii, copacii sunt mai rari, cu mult desigur printre ei, care deseori intră în drum, ici și colo trecem pe lângă tufe mai rare care înaintează ca o mică peninsulă în spațiul transparent al văii și de pe una dintre aceste poziții poți cuprinde cu privirea pajiștea de la Piatra Rece cu zadele ei palide și mestecenii îngălbeniți, poți auzi cântecul lor îngeresc, blând și luminos, în mijlocul muzicii greoaie a decorului mai întunecat de brazi și a munților care coboară unduindu-se. Aidoma unei lovituri de cinei, un singur punct, un șoim, plutește deasupra și dispăre.

— Vrei să mergi la Galeria Păgânului?

Mă trage mai departe:

— Da... poate.

Ajungem la Galeria de Jos a Păgânului, ascunsă în pădure. Este un mic luminiș mlăștinos la ieșirea dintr-o scobitură largă în stâncă; vitele au călcat pământul prefăcându-l în movile și gropi adânci, pe cupola movilelor cresc smocuri de iarbă obosite și deja chircite, și pe fundul urmelor adânci lucește apa; peste băltoace sunt aruncate câteva crengi ca să se poată trece peste ele și, din când în când, în liniștea umedă cade câte o picătură. Pârâul care udă toate astea vine din scobitura stâncii, șiroiește

peste drumul care duce de la Piatra Rece la Galeria de Sus a Păgânului, și în fața noastră, pe malul de dincolo al pârauului, se află ascunsă de tufe și dărâmată intrarea în Galeria de Jos a Păgânului.

Am traversat mlaștina și când am ajuns pe drum Agata s-a îndreptat în susul pârauului.

— Atunci totuși la Păgânul de Sus?

Nu-mi răspunde, doar grăbește pasul, cu sufletul la gură; simt mâna ei umedă, într-a mea, simt pulsul bătând tare, dar simt și frica, pătrunde în mine prin mână, este ca și cum între noi ar circula un curent comun de frică și ne-ar opri să ne desprindem mâinile. Ca și cum ar fi fost gândul ei, acum îmi dau seama fulgerător că la Păgânul de Sus fusese găsit împușcat vânătorul Gisson.

Am intrat în grotă. Nepământesc de curat, parcă venind de-a dreptul din infinit, curge în stânga noastră pâraiașul către drum; malurile pietroase de pe ambele părți sunt acoperite cu brazi și puțin mai sus, între haldele de grohotiș care ajung adesea până la drum, cresc pinii pitici din pereții care se apropie tot mai mult, atât de mult încât în cele din urmă strâmtoarea este plină cu umbrele iernatice și încremenite de mușchi, brazii stau negricioși în frig și auriul plutește lichid peste întunecime.

La Galeria de Sus a Păgânului.

Și apoi defileul se deschide spre o căldare uriașă; cupă cântând în liniștea soarelui, plin până la buză, nu, revărsându-se cu ușurință aurie, împodobită de jur-împrejur cu o cunună de copaci și dincolo, pe partea însorită, în dumbrava de pini, s-au prins chiar și câteva zăde și trunchiurile lor cenușii lucesc mat ca niște sfeșnice de plumb.

Agata mă strânge de mână:

— Taci, spune, și se oprește trăgând cu urechea.

Dincolo, în dumbrava de pini este o intrare, o peșteră naturală despre care nici măcar nu se știe dacă a avut într-adevăr în continuarea ei o mină sau aceasta a fost făurită numai de fantezie, pentru că această imensă căldare atât de sălbatică este

locul potrivit unde păgânii ar fi putut să jefuiască aurul Kuppronului. Oricum, oamenii evită locul înfricoșător, cu toate că pe coastă se înalță atât de lin dumbrava și izvorul pârâului luminează intrarea peșterii, dar pentru că vânătorul Gisson a căzut aici, locul este și mai puțin plăcut.

Ne oprim și tragem cu urechea dincolo.

În mijlocul vâlceleii, pârâul formează un mic lac; ochiul împietrit și fără gene privește cu luciul lui lipsit de suflet în sus, spre colții de stâncă și spre albastrul senin și le absoarbe în el.

Este atâta liniște încât ar trebui să percep orice sunet, orice suspin din jur, dar nu aud nimic, numai susurul alunecător al apei care cade peste pietrele de la ieșirea din lac.

Mergem încet și aproape în vârful picioarelor ca și cum am fi intrat într-un sanctuar, tânăra gravidă și cu mine, om bătrân, și cum suntem deja în mijloc, lângă lac, mi se pare că ar trebui să ne scufundăm sub oglinda cerului ca să spălăm de pe noi fierbințele noastre și vara noastră, înainte de a îndrăzni să mergem mai departe. Și soarele ce se joacă pe pietre cântând infinitul pe lira pământescă este aici ca un cântec și o poruncă dată fricii noastre să cânte și ea pentru că, o simt din mâna Agatei, a devenit o frică ciudat de înaripată și aproape veselă în fața invizibilului către care pășim, încă prudenți, chiar dacă știm că nu ne putem ascunde.

Și totuși este un cântec.

Pentru că este mama Gisson.

Ea stă sub pini, sau mai bine zis plutește acolo, mergând și totuși odihnindu-se printre trunchiuri și este un moment solemn și totodată blând, o încremenire curgătoare, ocrotită de coroanele transparente ale pinilor, salută de crengile luminoase ale zadelor dintre ei și blândă, nemișcată, fluidă este lumina ce șiroiește printre coroanele luminate și umple dumbrava cu lumină. Puternică, blândă și totodată solemnă este rostirea

mamei Gisson și este ca un cântec. Ne sfiim să mergem mai aproape, stăm ținându-ne de mână, dar ea vine spre noi, zâmbeste, totuși fără să ne ia în seamă ci vorbind cu alții, mai de departe:

— Da, Irmgard, cununa ta-i așa ușoară și nu mai trebuie s-o scoți nicicând, cu alb și verde ea cântă mai ușor decât un sărut...

Se oprește, de parcă ar asculta.

— Nu plânge, nu plânge, inimioară dragă, nu plânge pentru ce nu s-a împlinit, nu te rușina, nu te ascunde, tu ai fost mereu aceeași, nu s-a nimicit nimic din tine, nicio vrajă nu te vrăjește, și tu ești împlinită...

— Irmgard, auzi ce-ți vorbesc păsările? Ele fâlfâie încolo și încoace și hotarul lor este ușor. Auzi florile? Ele cresc și aici și dincolo și n-au hotar...

— Irmgard, suflete, mai știi? Pe când ședeai la mine în poală și nu înțelegeai încă graiul oamenilor, ascultai graiul pisicii și îl înțelegeai, înțelegeai și graiul căprioarei, care venea la noi și mai de timpuriu vorbeai graiul ierburilor și al spicelor și al valurilor. Le auzi din nou, graiurile?

— Vom fi împreună, amândouă, Irmgard, și nu ne vom da seama, fără nume tu, fără nume eu, dar și fără nume tot vom ști.

— Irmgard, Irmgard...

Acum s-a oprit la ultimii copaci de la marginea dumbrăvii, aproape de tufele la picioarele cărora așteptăm și văd că este desculță.

Apoi spune, ridicând un braț cu palma în sus și văzduhul și cerul și întreaga zi însorită se odihnesc în ea:

— Lumina vine de dincolo și vine de dincoace; curând nu se va mai amesteca... și neumbrite sunt razele florilor ce te poartă, Irmgard...

— Nu plânge, nu plânge, mă doare când plângi, Irmgard, și nu te găsesc... nu rătăci în jur și nu-ngheta... singure-mpreună suntem...

Ascultă iar. Și apoi zâmbind:

— Da, copilă.

Amuțește.

Eu n-aș îndrăzni să vorbesc, dar Agata spune, parcă de la sine înțelese:

— Mamă.

Ne face semn din cap și mă simt oarecum socotit printre spiritele fericite cu care poartă dialog, când spune:

— Da, sunteți și voi aici, așa se cuvine... veniți cu mine.

O urmăresc în sus, spre izvorul de la Galeria Păgânului. Și cum merge înaintea noastră, de la trunchi de pin la trunchi de pin, fără zgomot, desculță și cum se oprește și se reazemă odihnindu-se la fiecare dintre trunchiuri, văd, deși mersul ei este aidoma unei plutiri grăbite, că este foarte slăbită.

Totuși nu ia în seamă oboseala. Și la intrarea în grotă minei, acolo unde dumbrava de pini începe să urce pieptiș și stâncăria iese din pământ asemenea unei cariere de piatră nu prea mari, se reazemă de un trunchi în formă de S alungit care a crescut lângă izvor și își cufundă rădăcinile în bazinul de piatră verde, acolo se reazemă și așteaptă până ajungem și noi. Mai sus de izvor pământul e mai tare și acoperit de tufe, aici cresc angelica și mătrăguna și sus, deasupra marginii carierei, se apleacă deja desfrunzită o creangă de scoruș-de-munte pe care se mai țin încă boabele roșii. Dincolo de viață, dincolo de moarte este toamna târzie, nor de cristal, zdrențuit acolo unde atinge pământul. Și mama Gisson ne zâmbește.

— Vrei să mă chemi, Agata, și vii să căutăm ierburi?

Agata nu știe ce să răspundă. Acum este aici și obosită; stă aici cu pânțelele mare și ține mâinile deasupra lui. În sfârșit, spune liniștită:

— Mamă, la tine am venit alergând... domnul doctor și cu mine...

Ne ceartă:

— Cum arătați... ce o să creadă copilul tău despre tine, Agata?

E-adevărat. Și eu sunt epuizat. Ca doi copii de școală care s-au speriat de furtună și au fugit acasă, așa stăm proțâpiți sub ochiul prietenește dezaprobator al mamei Gisson.

— Totuși vei primi ierburile tale... mai sunt câteva... ca scutece pentru copil... ai adus grăușorul?

Peste chipul Agatei trece o sclipire de șiretenie copilărească. Scoate din buzunar o mână de grâu și o întinde mamei Gisson.

— Bine, spune ea, dar nu în halul ăsta, e o rușine... moaie-ți mai întâi mâinile în apă... și fața.

Agata îngenunchează la izvor, își cufundă mâinile în el, se spală pe față și ca și cum n-ar fi de-ajuns, mama Gisson se apleacă spre ea și luând apă în palme o face să șiroiască peste părul și peste ceafa Agatei.

— Și tu? mă întreabă.

Dar pentru că sunt un medic cu vechime, nu mă pot abține să spun:

— Mamă, nu obosești prea tare când te apleci?

Ea râde:

— Nu te poți lăsa? Nici măcar astăzi?... Hai, mai bine vino-ncoace și înmoaie-te...

Se îndreaptă și devine din nou serioasă:

— Irmgard, ești aici, copilă dragă? Ai băut apa?

Aștept și eu.

Imediat mi se interzice:

— N-ai treabă cu Irmgard...

Ascultător, mă duc la izvor și fac cum mi s-a spus. Apa e rece ca gheața și în timp ce îmi potolesc pulsațiile și îmi ud tâmplele în răcoarea nestatornic-curgătoare și privesc neconținută nașterea a izvorului, mi se pare că există o curgere înainte și o curgere înapoi, între dincoace și dincolo, atât de neconținută încât nu mai există niciun hotar și că această curgere ar mai trebui

doar să-mi atingă capul, ca să mă deschidă, curgându-mi în inimă, înconjurându-mi sufletul ca o panglică de argint, pătrunzând în cele mai profunde adâncimi de neatins care aşteaptă şi jinduiesc să depăşească orice hotar. Jos, la fundul izvorului se vede tare şi răsucită rădăcina pinului, marginea izvorului este tivită cu iarbă udă de lacrimi şi cu muşchi şi o aud pe mama Gisson: „Bea” şi atunci mă aplec până la oglinda apei şi fac şi asta.

După aceea îmi spune:

— Vezi tu... aici a zăcut, aici, pe locul ăsta... s-a mai târât până aici ca să bea... e ca şi azi şi e ca niciodată, şi e ca întotdeauna...

După o pauză lungă, spune atât de încet încât abia pot auzi şi este ca o dispoziţie testamentară pentru mine:

— Mittis a făcut-o...

Cu picioarele goale pe pământul pădurii, se reazemă de trunchiul pinului; şi-a încolăcit unul dintre braţe în jurul lui şi văzând încurcătura mea îi trece un zâmbet peste riduri, zâmbetul ei obişnuit, uşor distrat, încât aş fi putut crede că trebuie doar să se întoarcă acasă, în bucătăria ei, ca toate să rămână aşa cum fuseseră şi să trimită din nou zahăr şi ceai de plante soţilor Mittis.

Zâmbeşte:

— Ține-o numai pentru tine.

— Mamă, dar dumneata ai...

Îmi trece uşor cu mâna peste obrazul bărbos, încă umed de apa de izvor şi spune:

— Cine nu se îngrijeşte de viaţă nici nu trăieşte, nici nu moare... pentru asta ni s-a dăruit viaţa, o ştii la fel de bine ca şi mine.

În faţa mea îl văd pe tata Mittis căruia i-a dăruit viaţa şi care speră că Marius va ridica împuşcarea vânătorilor la rangul de obligaţie, dar calmul din mâinile mamei Gisson este ca o reîntoarcere, mai mare decât Mittis, mai mare decât orice viaţă,

umple liniștea urcând și liniștind coroanele copacilor și umple lumea.

— Acu' pleacă mai repede, domnule doctor... Agata e nerăbdătoare... și Irmgard la fel... la căutat ierburi nu ne trebuie bărbați...

— Da, Irmgard, încuviințează ea, de-acum o să culeagă Agata ierburi în locul nostru și o să le găsească gândindu-se la noi.

E ca un suspin care adie în liniște.

Agata își șterge mâinile ude de șorț și spune:

— Da, mamă.

Și ea este acum desculță.

Eu însă plec. Cobor încet spre lac, ca și cum acesta ar fi locul cel mai demn pentru așteptare. Trec prin păduricea de pini pitici care s-a întins asemenea unei insule în jurul lui și mă opresc la malul lui pietros.

Nu se aude niciun sunet, nu se simte nicio mireasmă; gust aerul. Parcă e distilat. Prezent este numai vizibilul, plin de liniște, lipsit de trup, de parcă ar fi însuși universul. Stâncile se înalță în jurul căldării asemenea pereților unui uriaș copac scorburos, în jurul unui copac ce nu mai are partea exterioară și în mijlocul lui se odihnește lacul întunecat precum seva rădăcinii și încă mai adânc pătrunde rețeaua rădăcinilor sale în liniștea profundă, ajungând tot mai adânc până în punctul central al lumii. Așa se odihnește în mijloc. Ecoul pereților cântă tăcerea și tăcerea cântă izvorul ecoului din adânc. Așa visează moartea și în valurile ei nemișcate se oglindesc stelele amiezii lucind deasupra marginii fântânii, e noaptea de la amiază pe al cărei fund muritorul merge în jurul cristalului. Visul locuiește în vis, infinitul în infinit, invizibilul în invizibil, dar ochiul mării și ochiul cerului se oglindesc unul într-altul. Văd toate acestea, le văd fără teamă, mergând încet pe lângă malul lacului, dar frica este încă prezentă, acea frică aproape veselă, care umple chiar și visul cel mai luminos, pentru că ea provine din infinitul

de neatins, este frica celui nedeșteptat și a nedeșteptării în timp și ea strălucește în oglinda apei de lângă mine, care poartă în curgătoarea întunecime argintie lumina de flori a înaltului azur și trage imaginile scoarțelor de stâncă spre adâncimi tot mai profunde care susțin greutatea văzduhului în care merg și care mă trage și pe mine, mă trage spre el, mă trage în el, ca să pășesc peste el, să mă cufund în moarte și în oglinditoarea transformare a vieții. Unde este imaginea, unde e imaginea originală? Hotar ce se oglindește pe sine însuși, așa ies pietrele malului în repetatul înăuntru și încă o dată afară din undă și stau în lumina ei, aidoma roiurilor de stele lucitoare, peștii, călătoresc odihnindu-se, abia mișcându-se în cercul Căii-Lactee, trec în cerc peste șarpele de cristal al invizibilului adânc negru. Umblu în jurul visului meu? O, noi, muritorii, înconjurăm mereu fântâna viselor noastre, umblăm mereu în jurul abisului ei ce năzuiește în sus, ce se prăbușește în adânc, dar numai în moarte ne primește, sufletul prăbușindu-se și plutind în imaginea reflectată, ecou al sufletului, totuși el însuși, și orice metaforă devine adevăr. Și încet, coaja copacului vibrează în jurul meu: iată, cerul este coroana lui și invizibil cristaline se întind ramurile lui, se răsucesc și se pleacă, o rețea a științei, știință mută despre ființă, atât de mare, încât și viitorul devine amintire, nemărginită amintire, pentru că infiniturile se îmbină precum ziua cu noaptea, născând împreună, răsunând una de la cealaltă, știință mută plină de ochi de flori și acestea sunt stelele. Plutind în sus, lunecând în jos, umblu pe malul lacului, pe marginea cerului, a paharului deschis în care este știința, merg pe marginea ființei și încă pășind, totuși aproape fără să înaintez, nemaisimțindu-mi trupul, cu ochiul tot mai limpede, care trăiește și cuprinde, sunt purtat mai departe în imaginea care alunecă spre mine rotindu-se încet și încremenită și nu fug de frică, ci mai curând ea este cea care

mă poartă ușor prin rotirea giganticului crater în care numai iazul se odihnește, cu frica invizibilă în fundul lui, cu timpul oprit în el, rotindu-se spre mine: așa mă întorc acasă la pini și la izvor, pinii și izvorul se întorc la mine, lumea în care mă întorc ajunge din nou în mine și în timp ce peisajul se pune lent în mișcare și picioarele mele simt din nou pământul de pădure pietros și acoperit de mușchi, o văd pe mama Gisson, odihnindu-se lângă izvor, și ea mă zărește și îmi face semn din cap. Agata însă, cu ierburi în poală, se ghemuiește la picioarele ei.

Și mama Gisson spune:

— Vino, ghemuiește-te lângă noi și nu mai visa despre frică.

Ea și-a pus capul pe trunchiul copacului, fața ei este zbârcită, scoarța lui este zbârcită, amândouă aproape de aceeași culoare. Nu visez. În copac și în obraz este aceeași viață, veșnică, fără de hotar. Timpul și-a reluat mersul domol, foarte încet, de parcă ar emana ca un curent ușor și neînterupt de la intrarea în Galeria Păgânului pe care vântul duce umbra sfâșiată a coroanei pinului, umbră fără umbră.

Șed lângă ea pe unul din blocurile de piatră prăbușite; în crăpăturile lui crește, gingaș și tare, mușchiul verde. Liniștea e și mai liniștită.

Și Agata spune:

— Sunt acasă.

Coroanele copacilor se împletesc peste toată dumbrava și împletit în ele este soarele, este liniștea.

Agata își rânduiește ierburile în poală.

Și iar aud suspinul liniștii.

Mâinile mamei Gisson se odihnesc pe pământ, peste acele cafenii de pin, ca niște raze de soare vechi, sfărâmate; și ea spune:

— E numai ceai, Agata, și rachiu și uneori medicament și totuși e mai mult și tu trebuie să le păzești.

— Mamă, o să le găsesc și o să le păstrez și o să mă gândesc mereu la tine.

Tăcerea suspină acum din nou și eu o aud spunând:

— Mamă, ah, mamă.

— Da, Irmgard, răspunde mama Gisson.

— Ah, mamă, ea are copilul și o să adune ierburile pentru copil.

— Să nu te plângi, Irmgard, suflete. N-a fost și pentru tine mai mult decât erai tu însăși?

Lumina cade ca un voal printre coroanele ciobănești ale copacilor și spune:

— Nu mai știu.

— Irmgard, spune mama Gisson, tu ești aici.

Și întretesută în liniștea ce atârnă de ramurile copacilor, ajungând până în azur, este bunătatea; și tăcerea spune:

— Da, mamă.

Este vocea lui Irmgard.

Ea zâmbește:

— Acum sunteți toți aici, numai Mathias lipsește, dar e deja pe drum... să-l așteptăm.

Închide ochii.

— Ziua este ca un trandafir, ca unul care înflorește tot mai mult și se preface în cer.

— Mamă, spune Agata, copilul din mine este ca un cer ce cântă și somnul lui este plin de stele albastre.

Tăcerea vorbește:

— Ca o vindecare a ei însăși a devenit toată ființa, sunt încă aici și totuși împrăștiată în depărtările cele mai depărtate și în niciunde, și mereu eu, și niciodată eu.

— Da, spune mama Gisson, așa e bine, așa va fi bine...

Umbră după umbră răspândesc coroanele dumbrăvii, gingașe și devenind tot mai gingașe, pe ele însele, pe trunchiuri și pe pământ, dar umbra arborelui lumii este lumina.

Și ea spune încă o dată:

— Da, Irmgard...

Tace, parcă ar cugeta. Și apoi:

— În adâncul fiecărui om este noapte și este cald ca pământul; acolo el este mama sinelui său și dacă se întoarce acasă, în sânul ei cel mai adânc, este ca un copil al sinelui și al vieții proprii.

Tace, și viața mea e ca o liniște întunecată, adăpostită între strălucirea adâncului și strălucirea înaltului, umbră umbrindu-se pe sine.

Și mă gândesc cu îndoială: poate vreodată bărbatul, în fântâna visului său, să-și fie propriul copil, să-și fie el însuși mamă? Nu este pentru el știința motivul cel mai profund din care vine în infinituri, spre care călătorește prin infinituri ca și cum înainte de drumul nocturn ar fi fost zi, o zi, care după infinituri îl așteaptă cândva din nou?

Nimic nu îmi dă răspuns. Intrarea în stâncă, ocupată cu ea însăși, luminează tăcută spre soare și soarbe tăcerea care coboară strălucitoare, de parcă pentru stânci n-ar exista noapte. Dar, pe neașteptate, tăcerea șoptește și este vocea lui Irmgard:

— Nici zi, nici noapte, nici știință, nici neștiință, nici uitare, nici amintire. Amândouă.

Mama Gisson, totuși, mă privește acum aproape veselă:

— Tu vezi nemărginirea numai în timp, așa e orișice bărbat, îi vine cu frica, când îi aduce visul că și timpul se poate odihni în sine. Nu-i așa, dom' doctor? Spune nu, dacă nu-i așa...

— Da, mamă, spun eu și mă gândesc că niciun drum de pe pământ nu duce până la capăt și că abia în eternități infinit de depărtate pentru noi intangibilul ne salută asemeni unui surâs.

Și cântând lin, ca grădinile în nopți de primăvară, tăcerea mă aprobă:

— Feciorelnic este infinitul.

Ea însă spune:

— Frica bărbatului este întunecimea, se teme de șarpele care doarme în fund și tot dorul se-

ndreaptă spre lumina depărtată, spre invizibil, mereu doar bănuir, lăsând în urmă aparența luminii doar în imagine și în imaginea imaginii, atât de mare-i strălucirea lui încât niciun ochi omenesc nu o va prinde vreodată, nicio generație viitoare...

Mai este oare mama Gisson cea care vorbește? Este copacul? E stânca? Ea ține capul plecat și vocea ei devine o șoaptă luminoasă precum a crengilor pe care le îmbracă aurora, precum a stâncii pe care o bate soarele, de parcă grota ar dialoga cu omul. Și ea continuă:

— Dar lumea ta ar fi lipsită de imagini de n-ar exista repaus. Și tot mersul tău ar fi fost o grabă goală de la neînțeleș la neînțeleș de n-ar fi existat răgaz. Tu vezi timpul, izvorul lui e departe de timpuri și departe de timp el se întoarce la izvor, o fântână cerească în al cărui pământ foarte adânc, izvor și vărsare pentru tine însuși, este sufletul tău și asemeni unei mame care îi arată copilului o imagine după alta, așa ghicește el, arătându-și lumina depărtată, știința ta, care se înalță, imagine după imagine, din întunericul tău. Căci numai în imaginea celor pentru tine pământești vezi lumina spre care tinzi în dram spre casă și de n-ar fi mersul tău liniștit, pământesc, nu ar fi nici cerul în care plutești odihnindu-te. Și țelul tău cel mai depărtat adastă în mijloc.

Ea amuțește. Și stânca și grota, copacul și dumbrava, galbenul zadelor, verdele pinilor, devin din nou lumină mută. Și în timp ce eu privesc în atemporal, o aud pe Agata vorbind către cer:

— În mine toate florile sunt treze ca mugurii de stele în amurg. O, mamă, eu mă bucur.

Întreșuate cu ramurile pinilor sunt ramurile de cristal ale cerului, întreșuate cu știința și gândirea sunt crăpăturile stâncilor, este curgerea izvorului, întreșuși în raze sunt ochii Agatei și jos se odihnește iazul. Fără suflare.

Acum mama ridică privirea blândă. Și pare iar că timpul își domolește goana și devine calm ca

soarele în clădirea sonoră.

Ea însă îmi spune:

— Nu te teme de anii care au trecut, pentru tine sunt buni. Timpul zăbovește frumos în mijlocul lor, nesfârșite se odihnesc hotarele lui aici; e mare cercul și mai mare mijlocul și în el orice frică amuțește.

Agata strigă și răsună lin și depărtat:

— Nouă luni sunt vremea cea mai frumoasă.

Și tăcerea cântă răspuns tânguitor:

— Nicio nemărginire nu-i atât de frumoasă.

— Da, spune mama Gisson și o privește pe gravidă cu înțelegere, e frumoasă dar nu invulnerabilă...

Mângâie pământul cu palma:

— Aici mi-a fost frică...

Apoi spune:

— Aici a băut din izvor pentru ultima oară, aici a fost moartea lui... aici am scurmat pământul cu mâinile... și mi-a fost frică...

E foarte liniștită, liniștită este și pădurea, tăcerea devine atât de liniștită încât se aud anii care, sosiți unul după altul stau liniștiți în jurul nostru, străvezii ca o pădure, a doua și de sticlă.

Dar apoi ea vorbește:

— Mi-a fost răpit și mi-a fost frică.

— Căci mare este norocul nostru de a respira în altul, de parcă am fi fost totodată copii și străbuni, de parcă am fi fost nenăscuți și totuși deja morți, ca și cum sărutul în care trăim dormind ar fi mijlocul întregii ființe și al întregii veșnicii. Și când mi l-au răpit, mi-a fost frică. Fericirea nu-i drum nici căutare, nici iscodire a infinitului nu-i, ea-i infinită și nesfârșit prezintă apare, dincolo de toate hotarele, fericit de mare este întregul lumii fără de hotar ce se revarsă argintiu din marele pahar, prisos căzând în cerul argintat, sărutul negru al izvorului întunecat. Asta mi-au răpit și mare mi-a fost frica, nu frica nopților, nu, ci a zilelor senine, când stâncile stăteau încremenite în lumina

nemiloasă și nimic nu se clintea, nimeni nu-mi auzea țipetele și numai șarpele se țâra peste pietre și mâinile mele erau rănite ca niște inimi deschise, atunci mi-era frică, frică de ființa mea de femeie și de iertarea mea; cel ce nu simte întregul nu mai este femeie.

Tăcerea plânge, plânge lumină mută și raze de soare tăcute și fiecare lacrimă este o săgeată de aur.

Dar Agata vorbește:

— Întregul e copilul meu și eu sunt doar o parte.

Anii stau nemișcați și străvezii, o pădure nevăzută în jurul nostru, soarele stă tăcut, arzând mut, de parcă ar fi vrut să rețină pe vecie această zi de vară.

Așa devine și așteptarea. Dacă aș fi îndrăznit să vorbesc, vocea mi-ar fi pierit pe buze, sorbită de lumină.

Mama Gisson a pus mâna pe creștetul Agatei:

— Așa e lumina, așa e frica, Agata, frica femeii și dacă o întâlnești, primește-o bine și cu bucurie.

Și ea vorbește:

— Așa l-am căutat pe cel ce mi-a fost răpit și cu mâinile mele am scormonit după sângele pe care l-a băut pământul; nu mai vedeam întregul acestei lumi, nu-i mai vedeam marginile. Nu mai vedeam nimic.

— Mă vedeam numai pe mine și totuși nu mă vedeam, căci împietrită mi-era durerea în jurul meu și cenușie și tare și piatră.

— Nu mai eram femeie.

— Îmi îplineam munca de fiecare zi ca un bărbat și seara alergam la izvor și la depărtarea oarbă.

— I-am îngrijit pe copii, i-am îmbrăcat, i-am spălat și i-am hrănit, am făcut-o și nu știam nimic despre toate astea și nu i-am văzut.

— Și totuși erau copiii lui. Eu însă nu mai eram femeia pe care a primit-o odinioară.

— Moartea creștea în jurul meu și creștea în mine și stâncile ei mă acopereau.

— Atunci, în restriștea mea, am adus copiii aici, la izvor, ca să-și strige tatăl; ei nu strigau, se jucau cu pietricele.

— Eu însă zăceam aici, cu mâinile în pământ și toată lumina era piatră și fiecare nor era gol, spărgându-se în strâmtoare. Așa zăceam aici, zăceam încarcerată între ziduri și ele creșteau tot mai sus, un puț mort, și tot dorul meu se cufunda în fundul lui adânc, tot mai adânc. Îngropată în noapte, eram destrămată. Atunci am simțit cum degetele mele, un deget după altul, mi-au fost desprinse și dezgropate din pământ. Era băiatul. A venit la mine de-a bușilea, mi-a dezgropat. Degetele ca și cum ar fi fost pietricele și s-a jucat cu ele parcă ar fi fost pietricele. Și se cățăra pe mine de parcă aș fi fost pământul.

— Atunci m-am dus acasă și n-am mai venit aici.

— Și mi-am făcut treaba de fiecare zi, mi-am făcut viața, și a fost bine. Priveam în depărtarea care îl primise și cu-ncetul ea s-a prefăcut în nemărginire și încet am văzut în ea țelul de dincolo de moarte, nu, de dincolo de orice moarte, țelul către care am năzuit și care acum, ca și cum ar fi un copil întârziat, s-a culcat sub inima mea ca să crească acolo. Și plivind fir cu fir și sădind bob cu bob, am ajuns la el, cel ce mă așteaptă, cel ce știe de venirea mea, ca și cum niciodată n-ar fi putut să fie altfel.

— Așa a fost un susur lin, de parcă pe sub pământ ar fi curs izvoare și treptat s-a luminat deplin și deodată am știut: eu sunt, sunt din nou femeie, din a cărei știință lumea se înnoiește. Ceea ce era odinioară dulce și întunecat devenea acum lumină, lumea creștea, se întregea din nou senină, crescând se revărsa peste marginea oricărui pahar, o grădină-oglină prinsă în cercul solitar, izvorul eu și totuși doar o privire, de el trăită, trăindu-l pe

el, o încredere curgătoare și o știință roditoare. Așa a crescut lumea cu fiecare zi spre ziua mai mare, cu fiecare noapte spre noaptea mai luminoasă și pământul în bolta cerului se prefăcea, o moarte luminoasă în veșnicii creștea.

Ea tace și anii mulți și străvezii care s-au adunat în jurul nostru ca o pădure își trag suflarea și spun:

— Dacă, în ciuda pământeștilor necazuri, trezești lumina depărtată, atunci, tu femeie, în pământ invizibil vei fi transfigurată.

— O, nu, spune mama Gisson, noi știm mai bine, eu și Agata, mai întâi trebuie să-ți fie drag copilul.

— Nicicând n-am fost pământ, niciun copil nu mi-a fost hărăzit, cântă încă o dată vocea lui Irmgard, mută, dinspre iaz.

— Ție, Irmgard, ți-a fost mai ușor și ți-a fost greu, spune mama Gisson, tu ai fost într-o pace mai înaltă, viața ta a fost de la-nceput o moarte frumoasă, o moarte luminoasă a fost moartea ta dintotdeauna, murind lin ai trăit tu pe această lume și murind ai trăit.

Apoi liniștea își închide ochii și din nou parcă ar fi strigat stânca, umbra cerului și grota cea adâncă:

— El însă a rămas la mine și nu era împlinit, a îmbătrânit cu mine, am intrat în cerc pentru el și el mi-a dăruit nemărginire, întregul ni s-a dăruit amândurora îndată, când eu am trăit viața lui și el viața mea. Și el a găsit țelul abia în întreg, nesfârșit de departe, nesfârșit reîntorcându-se, pentru că orice hotar dintre lume și lumi a căzut și chiar dacă el a dispărut în fiecare nor argintiu și chipul lui adie de pe toate înălțimile, a rămas cu mine, în mine, care-l urmez așteptând și crescând, cu cât îmbătrânește chipul lui a devenit mai frumos.

Și îmi spun:

— Tu ai încercuit pământul în cercul tău umblând și chipul tău, bărbate, devine spirit vizibil pe pământ.

— Da, spune ea și îmi face cu ochiul, de parcă asta ne-ar privi pe amândoi, așa este, ține seama de asta, domnule doctor.

Stă foarte liniștită. Apoi spune în șoaptă:

— Către lumina mijlocului îndreptată, curg acum eu însămi, o picătură peste marginea mea nemișcată.

Lumina devine albă. Dar ea n-o mai privește; ea privește în sine.

Apoi întreabă:

— Irmgard, ți-e încă foarte frig?

Tăcerea răspunde:

— Nu e frig și nu e cald, mamă, e frumos.

— Sigur, spune mama Gisson, e frumos și e acolo, acolo unde nu e nici știință, nici uitare. Îl auzi, Irmgard?

— Nu, răspunde lumina, de parcă ar fi vrut să se stingă, nu îl aud, și nici pe voi nu vă aud decât din ce în ce mai slab, mamă.

Mama Gisson a clătinat din cap ușor și a zâmbit:

— Nu pot vorbi mai tare, Irmgard, curând vorba noastră nu mai e decât lumină.

Cerul a alunecat în jos și o învăluie pe Agata în haina lui albastră, noi însă plutim deasupra apelor și cu noi plutesc munții, copacii, ierburile, plutește liniștea și încremenirea, plutesc stelele, plutește limpezimea, anii ne poartă în invizibil pe aripi de cristal, parc-ar fi îngeri, și ne țin pe noi plutind în centrele tuturor lumilor.

Și plutind culcată ea spune:

— Când mama ne culca seara în pat și stingea lumânarea se făcea lumină și zburam afară.

Pierdută din lume, pierdută în vis.

— Și atunci era, de parcă nu ne-am fi născut.

Acum, însuși pământul își ține respirația, izvorul nu mai curge. Și noi, deschiși în fața visului, suntem oare deja dincolo de pragul invizibil? Nu este chiar zborul umbrelor în ființa fără umbră?

Acum ea spune aproape veselă:

— Voi m-ați condus până aici, acum întoarceți-vă acasă.

Agata plânge, totuși nu se aude.

Mama însă își reazemă capul, cu fața închisă, de trunchiul pinului, de parcă ar fi vrut să crească-n el. Și poruncește:

— Mathias.

— Sunt aici, mamă, spune el și se apropie.

După câțva timp:

— Găsește-ți o nevastă bună, e timpul.

În jurul gurii ei mai trece o lucire a vechii voioșii:

— Și dacă vine unul mic, îl iubesc de-acum... asta poți să i-o spui mai târziu...

— Da, mamă.

Se uită la mine și la Mathias și la Agata și închide ochii. Așteaptă așa împreună cu noi.

Apoi întinde mâna făcută căuș, în jos, la izvor și duce apa la gură și bea.

Și nu mai vorbește.

Pădurea anilor invizibili a dispărut, timpul nu-i mai urmează, timpul este depășit. Dar printre trunchiurile pinilor trece o tăcere, este tăcerea unui bărbat puternic, o tăcere iubitoare și ea spune:

— Vîno.

Ea mai respiră încă o dată, zâmbeste.

Și Mathias așază mâna pe ochii ei.

Prin căldarea văii trece un vînt ușor, crengile trosnesc, parcă le-ar fi frig la soare.

Așa s-a săvârșit.

Și când am alergat jos, să anunț oamenii din sat și să-i trimit sus, cheile de la ieșirea din căldarea stîncioasă erau deja învăluite în ceața după-amiezii și mirosul de mușchi și de nămol al toamnei curgea rece și umed împreună cu vîntul, în jurul meu, spre vale.

Când am ajuns în sat, oamenii erau deja adunați în fața casei mamei Gisson, unii o luaseră deja la drum spre Galeria Păgânului. Tocmai venea și Suck. N-am mai întrebat de unde știau. Lumânarea

din fereastră încă mai ardea, pâlpâia în soare; nu mai era decât un muc și peste sfeșnicul de cositor curgea ceara și se întărea.

La lăsarea întunericului a fost adusă jos și au venit soții Miland și preotul pentru ultimul maslu. Mama Gisson era culcată în patul ei – n-o mai văzusem niciodată așa, deși văzusem toți sătenii în pat. Odaia era plină de lume, femeile îngenuncheau în jurul patului și micul preot, cu fața strâmbă, el însuși stingându-se, spunea „Tatăl Nostru” împreună cu ei.

Vremea vărată a ținut până în ziua înmormântării. Mama Gisson a intrat în pământ de la soare. Dar în aceeași seară, iarna a început fulgerător cu un viscol. Într-un sfert de oră temperatura a scăzut cu 25°.

POSTFAȚĂ

Când am început aceste însemnări era iarna, și acum va veni curând vara: vântul care bate la fereastră este văratic, cerul îngreunat de nori este văratic și daliile de jos, din grădina mea, au înflorit. Dar nu sunt nici pe departe atât de frumoase ca ale preotului. Trifoiul de pe ogoarele din satul de jos răspândește deja mireasmă, lanurile sunt verzi și înalte și dacă treci pe pajiști pașii lasă în urmă o cărare ce se închide destul de încet; curând va începe semănatul. Băiatul Agatei va avea în curând șase luni; asta este pentru mine lucrul cel mai văratic din toată înflorirea din jur și mă minunez un pic căci prin mâinile mele au mai venit destui copii pe lumea asta și când trec prin sat îi văd crescând și înflorind, nu altfel decât copilul Agatei. Așa mă minunez eu câteodată.

Și totuși nu e de mirare. Căci dacă ceilalți copii vin pe lume pur și simplu trecând acel hotar pe care la intrare îl numim naștere și la ieșire moarte, mi se pare că acest hotar, în cazul copilului Agatei și al morții mamei Gisson, a fost puțin mutat din loc, de parcă copilul Agatei ar fi început să trăiască mai devreme, de parcă mama Gisson ar fi încetat din viață puțin mai târziu decât este stabilit prin hotarul propriu-zis și, cu cât mă gândesc mai mult la asta, cu atât convingerea mea se întărește și pune amândouă cazurile într-o legătură mai profundă și mai apropiată decât au avut oricum datorită împrejurărilor și le așază mai profund și mai insistent în „Natură”, care trasează un hotar atât de net între viață și ne-viață, între înainte și după numai pentru om și astfel îl deosebește de toate celelalte creaturi, fiind poate deosebit numai prin dorința de a înlătura hotarul ce i s-a impus dar rămânând totuși om. Și asta vrea să mi se pară o evlavie pe care numai omul o cunoaște.

Mama Gisson a murit și Agata are copilul ei. Îmi pare rău să las condeiul jos, căci ce o să fac eu, om bătrân, în serile lungi, dacă nu să consemnez evenimentele vieții mele? Dar să scriu că Marius mai este încă membru în Consiliul comunal? Pentru cine să consemnez asta când eu însumi nu vreau să mă gândesc că e așa? Și chiar dacă, în ciuda pălăvrăgelii și comportării lui dementiale, aproape toate au rămas pe făgașul lor vechi și chiar dacă țăranul se duce zilnic pe câmp și vacile sunt mulse zilnic și chiar dacă și anul ăsta se va treiera cu batoza, deci dacă aspectul general nu s-a schimbat și prea puțin se va schimba și curțile, casele și colibeile stau la fel de pașnice ca și până acum și trimit fumul către cer, eu totuși nu pot uita soarta lui Irmgard, nici nedreptatea ce i s-a făcut sărmanului Wetchy. Ba mi se pare chiar că asta a cântărit mai greu decât moartea lui Irmgard care a fost oarecum un sfârșit natural al existenței sale: dar nedreptatea este siluirea umanului și divinului din om, și aici se află izvorul groazei în care a pierit și Irmgard. Ce vrăjitorie! Ce cale greșită pentru întoarcerea la natură! Cum se va răzbuna Natura pentru asta! Pentru că Natura răzbună spiritul siluit, pentru că Natura și Spiritul sunt una, și pentru om există doar un drum spre Natură și spre veșnicia ei și acesta este Spiritul, harul dat omului și distincția lui divină.

Mama Gisson a murit și Agata are un copil. Asta era important, asta este important pentru că și în moarte și în naștere spiritul poate acționa, ba poate chiar mai mult decât în altă parte. Și pe lângă asta pălește faptul că Mina Piticilor a fost închisă de Administrația minelor, pe lângă asta pălește că Marius a făcut contestație și a atras de partea lui diverse organizații orășenești, avocați și ingineri, pălește și faptul că totul a fost plătit de Krimuss și că averea lui Krimuss va intra în mâna lui Lax. Toate astea n-au importanță. Mama Gisson a murit și Agata are un copil. Și vrea să mi se pară că mai

curând odată cu copilul Agatei va veni o vreme nouă decât cu vorbăria lui Marius, vrea să mi se pară că în spiritul Agatei se pregătește noua evlavie de care are nevoie lumea și pe care ea o vrea și că pruncul Agatei va putea să realizeze asta cândva. Și poate că la această naștere am participat și eu.

-
- [1] Traducere de Ion Roman, Editura Univers, București, 1975.
- [2] „Mathematik des Traums”, în *Stau eirter Literaturgeschichte*, Pfullingen, 1957.
- [3] Cf. M. Isbășescu, „Un roman al culturii”, în *Secolul 20*, nr. 10-12, 1971.
- [4] Din romanul *Moartea lui Virgiliu*. Traducere de Ion Roman, Editura Univers, București, 1975, p. 381.
- [5] Polihistoric – denumire antică a capacității de a stăpâni multiple domenii ale cunoașterii, spirit enciclopedic.
- [6] Comentariul lui Broch din 1936, inclus în ediția Suhrkamp, 1969.
- [7] Felix Stössinger, în voi. 4 al ediției *Operele* în 10 volume, Rhein-Verlag Zürich, 1953.
- [8] Prelegere la Universitatea populară Hiezing, 17 septembrie 2002.
- [9] În *Internationale Zeitschrift für Kulturwissenschaft*, Wiener Universität, nr. 26, martie 2006.
- [10] Mathias-Munteanu (germ.).
- [11] În limba germană „Kalter Stein” – Piatra Rece (provine din „Kelten Stein” – Piatra Celților).
- [12] Italian (peiorativ).
- [13] La cărțile de joc (uzual în germ.).
- [14] Dans popular austriac.

Table of Contents

PREFAȚĂ	10
I	14
II	24
III	37
IV	52
V	68
VI	95
VII	126
VIII	146
IX	166
X	197
XI	241
XII	271
XIII	328
XIV	374
POSTFAȚĂ	413